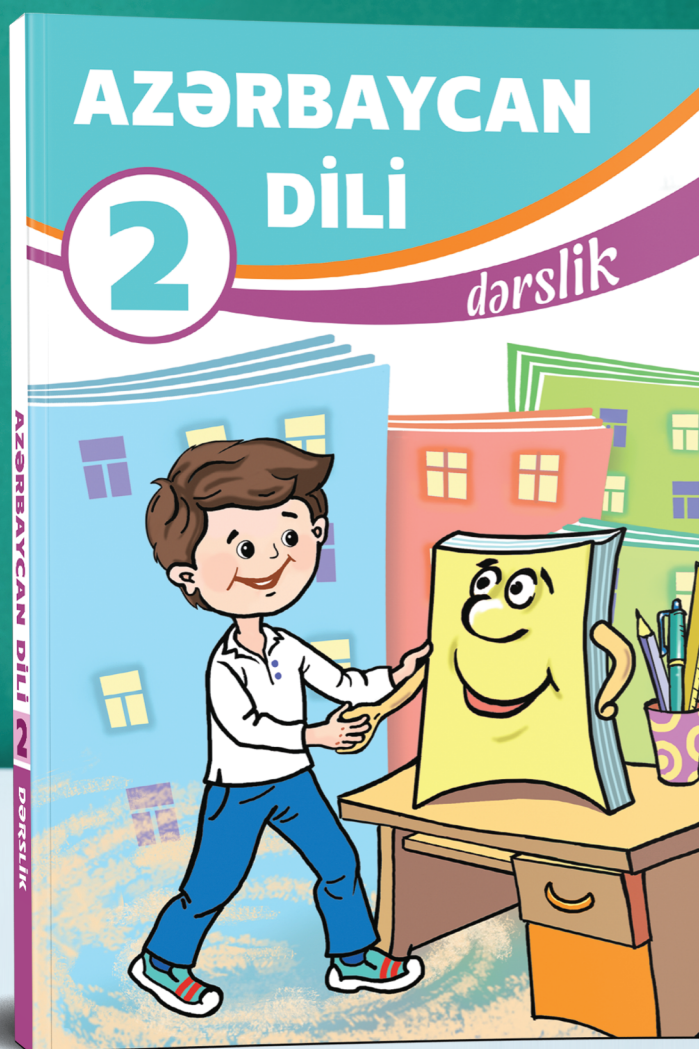

AZƏRBAYCAN

DİLİ

2

metodik vəsait

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASININ DÖVLƏT HİMNİ

Musiqisi *Üzeyir Hacıbəylinin,*
sözləri *Əhməd Cavadındır.*

Azərbaycan, Azərbaycan!
Ey qəhrəman övladın şanlı Vətəni!
Səndən ötrü can verməyə cümlə hazırız!
Səndən ötrü qan tökməyə cümlə qadırız!
Üçrəngli bayrağınla məsud yaşa!
Minlərlə can qurban oldu!
Sinən hər bə meydan oldu!
Hüququndan keçən əsgər,
Hərə bir qəhrəman oldu!

Sən olasan gülüstan,
Sənə hər an can qurban!
Sənə min bir məhəbbət
Sinəmdə tutmuş məkan!

Namusunu hifz etməyə,
Bayrağını yüksəltməyə
Cümlə gənclər müştəqdir!
Şanlı Vətən! Şanlı Vətən!
Azərbaycan! Azərbaycan!

*Gülşən Orucova
Nərinə Qaragözova
Rəfiq İsmayilov
Zahid Xəlilov*

AZƏRBAYCAN DİLİ

2

Ümumtəhsil məktəblərinin
2-ci sinfi üçün Azərbaycan dili
(tədris dili kimi) fənni üzrə metodik vəsait

Bu nəşrlə bağlı irad və təkliflərinizi altunkitab2004@gmail.com və derslik@edu.gov.az elektron ünvanlarına göndərməyiniz xahiş olunur.
Əməkdaşlığa görə əvvəlcədən təşəkkür edirik!

Bakı – 2018

İÇİNDƏKİLƏR

Ön söz	5
GİRİŞ	6
1. Ana dili kurikulumu və 2-ci sinifdə Azərbaycan dilinin tədrisi	6
1.1. I-IV siniflər üçün Ana dili kurikulumu	6
1.2. Məzmun xətləri	6
2. Məzmun standartları	8
2.1. Dinləmə: fiziki vərdisdən nitq bacarığına doğru	8
2.2. Danışmağı bacarmaq üçün danışmaq lazımdır	10
2.3. Oxu bacarığının inkişaf mərhələləri	12
2.4. Yazı bacarığının inkişaf mərhələləri	14
2.5. Dil qaydaları – nitq bacarıqlarına yiyələnmək üçün vasitə	15
3. Fəal təlim	17
3.1. Fəal təlim nədir?	17
3.2. İnteraktiv dərs modeli	18
3.3. Dilin tədrisində mətnin rolu	20
3.4. İntellektual oyunlar (Xanaqraf. Doqquzdaş. Söz-loto)	22
4. Qiymətləndirmə (təhlil + proqnozlaşdırma)	26
4.1. Şagird fəallığının müşahidə yolu ilə qiymətləndirilməsi cədvəli	28
4.2. Özünüqiymətləndirmə cədvəli	29
4.3. Analitik qiymətləndirmə cədvəli ("Oxu" məzmun xətti əsasında)	30
4.4. Holistik qiymətləndirmə cədvəli ("Yazı" məzmun xətti əsasında)	30
5. "Azərbaycan dili" dərslik dəsti	31
(Dərslik, Müəllim üçün metodik vəsait, İş dəftəri)	
6. DƏRSLƏR ÜZRƏ ŞƏRHLƏR VƏ TÖVSIYƏLƏR	33
I bölmə. Sinfimizin uşaqları	34-57
1-ci mövzu. Kitab	35
2-ci mövzu. Mehriban səma	38
3-cü mövzu. Dilərə	40
4-cü mövzu. Xoşbəxtlik nədir	43
5-ci mövzu. Müəllim	45
6-cı mövzu. İki güzgü	47
7-ci mövzu. İki uşaq	49
8-ci mövzu. Kompüter oyunu	51
9-cu mövzu. Elan	53
10-cu mövzu. Sehrli söz	55
Ümumiləşdirici təkrar	57
Bölmə üzrə qiymətləndirmə	57
II bölmə. Ailə	58-81
11-ci mövzu. Üç bacı	59
12-ci mövzu. İki alma	61
13-cü mövzu. Şam	63
14-cü mövzu. Parkda hadisə	64
15-ci mövzu. Sehrli torba	66
16-cı mövzu. Yaşıl fincan	68

17-ci mövzu. Dostum Lətif.....	71
18-ci mövzu. Nə daha yaxşıdır.....	72
19-cu mövzu. Bağban və oğulları.....	74
20-ci mövzu. İsti ana qucağında	76
21-ci mövzu. Üç ana, üç oğul.....	79
Ümumiləşdirici təkrar.....	81
Bölmə üzrə qiymətləndirmə.....	81

III bölmə. Dəyərlərimiz.....82-102

22-ci mövzu. Bayraqlar	83
23-cü mövzu. Üçrəngli bayraq	85
24-cü mövzu. Əbədi məşəl.....	87
25-ci mövzu. Vətən	89
26-cı mövzu. Rənglərin anası	92
27-ci mövzu. Novruz bayramı	93
28-ci mövzu. Azərbaycan əlifbası.....	97
29-cu mövzu. Qədim xalça.....	99
30-cu mövzu. Çahargah əfsanəsi	100
Ümumiləşdirici təkrar.....	102
Bölmə üzrə qiymətləndirmə.....	102

IV bölmə. Heyvanlar və quşlar.....103-127

31-ci mövzu. Ayı və şir	104
32-ci mövzu. Heyvanlar necə qorunurlar	105
33-cü mövzu. Şir və siçan	107
34-cü mövzu. Dəvələr	109
35-ci mövzu. Quşlar	110
36-cı mövzu. Qayğıkeş valideynlər	112
37-ci mövzu. Qazlar	115
38-ci mövzu. Siçanla qurbağanın dostluğu	117
39-cu mövzu. Qurbağalar.....	118
40-cı mövzu. Quyruq nəyə görəkdir	120
41-ci mövzu. Fillər	121
42-ci mövzu. Xilaskar it	122
43-cü mövzu. Papaqçı və meymunlar.....	123
44-cü mövzu. Dovşanın adı	125
45-ci mövzu. Kərtənkələ.....	126
Ümumiləşdirici təkrar.....	127
Bölmə üzrə qiymətləndirmə.....	127

V bölmə. Yaxşı nədir, pis nədir128-154

46-cı mövzu. Təzə il	129
47-ci mövzu. Rəhmli küçük	131
48-ci mövzu. Kim islandı yağışda.....	133
49-cu mövzu. Yalançı tülkü	135
50-ci mövzu. Şəhidlər xiyabanı	136
51-ci mövzu. Zarafat	139
52-ci mövzu. Xocalı müsibəti	142
53-cü mövzu. Meşə kralı	144
54-cü mövzu. İki gonbul və dovşan.....	146
55-ci mövzu. Nicat və Dəcəl.....	147
56-cı mövzu. Kəpənək və qaranquş.....	149
57-ci mövzu. Kobud	150
58-ci mövzu. Lovğa	152
59-cu mövzu. Dostlar səfərdə	153

Ümumiləşdirici təkrar.....	154
Bölmə üzrə qiymətləndirmə.....	154
VI bölmə. Təbiətin sirləri	155-182
60-cı mövzu. Ana təbiətin uşaqlara məktubu	156
61-ci mövzu. Günəbaxan. Ayabaxan.....	159
62-ci mövzu. İpəkqurdu	160
63-cü mövzu. Hörümçəklər	161
64-cü mövzu. Qızıl nədir	163
65-ci mövzu. Çayın gileyi	165
66-cı mövzu. Qarışqalar.....	166
67-ci mövzu. Günəş və bulud.....	170
68-ci mövzu. Arı	171
69-cu mövzu. Bal arısının ailəsi	172
70-ci mövzu. Kəpənəklər.....	173
71-ci mövzu. Qaranquşlar	175
72-ci mövzu. Güllərdən göyçək Çiçək.....	176
73-cü mövzu. Cırcırma	177
74-cü mövzu. Əqrəb və qurbağa.....	179
75-ci mövzu. Torpağın nağılı	180
76-cı mövzu. Odunçunun səhvi.....	181
Ümumiləşdirici təkrar.....	182
Bölmə üzrə qiymətləndirmə.....	182
VII bölmə. Söz sənətimiz.....	183-203
77-ci mövzu. Tapmacalar	184
78-ci mövzu. Sanamalar	185
79-cu mövzu. Nitq etiketləri	186
80-ci mövzu. Xaqani.....	187
81-ci mövzu. Oyunlar	190
82-ci mövzu. Atalar sözləri	191
83-cü mövzu. Laylalar	194
84-cü mövzu. Tülkü və dəvə	195
85-ci mövzu. Molla yolda.....	197
86-cı mövzu. Yanıltmaclar	197
87-ci mövzu. Göyərçin	199
88-ci mövzu. Bayatılar.....	201
89-cu mövzu. Janrlar.....	202
Ümumiləşdirici təkrar.....	203
Bölmə üzrə qiymətləndirmə.....	203
VIII bölmə. Nağıllar aləmində	204-223
90-cı mövzu. Balaca Əhməd	205
91-ci mövzu. İki ayı balası	207
92-ci mövzu. Cığal sərchə.....	209
93-cü mövzu. Az danış, çox iş gör	211
94-cü mövzu. Əkinçi və canavar	212
95-ci mövzu. Cırtıdan	215
96-cı mövzu. Yalançı çoban	217
97-ci mövzu. Babanın nağılı.....	220
Ümumiləşdirici təkrar.....	223
Bölmə üzrə qiymətləndirmə.....	223
Yekun qiymətləndirmə (Oxu).....	223
Yekun qiymətləndirmə (Yazı).....	223

Ön söz

Bu gün təhsilin əsas vəzifəsi müstəqil həyata hazırlıqlı insan, fəal vətəndaş yetişdirməkdir. Bu insanı səciyyələndirən əsas xüsusiyyətlər **mənəvi dəyərlərimizə hörmət, geniş dünyagörüşü, yüksək intellekt, nitq mədəniyyəti və ünsiyyət bacarığıdır**. Bütün bu xüsusiyyətlərin formalaşmasında və inkişafında ana dili fənninin rolu çox böyükdür. Nitq bacarıqlarının aşılması isə birbaşa bu fənnin tədrisi ilə bağlıdır.

Müasir ana dili dərsləkləri şagirdlərə ədəbi dilin normaları ilə bağlı lingvistik biliklər verməklə yanaşı, Milli Kurikulumda təsbit olunmuş əsas nitq bacarıqlarını (dinləmə, danışma, oxu, yazı) inkişaf etdirməlidir. Eyni zamanda dərslək şagirdlərdə analitik, məntiqi, tənqidi, yaradıcı təfəkkürü inkişaf etdirməklə onların sosial və mənəvi problemlərə şəxsi münasibətlərini formalaşdırmalıdır.

Müasir təhsilin əsasını təşkil edən öyrənmə (qavrama) və düşünmə prosesinin reallaşdırılmasında nitq müstəsna əhəmiyyətə malikdir. İdraki prosesin bütün mərhələlərində fəaliyyətlər mənimsənilmiş dil vahidlərinə, nitq modellərinə əsasən qurulur.

(Ana dili kurikulumu, səh.22)

Ana dilinin tədrisinin digər fənlər üçün də böyük əhəmiyyəti var. Dinləmə, danışma, oxu, yazı bacarıqları başqa

fənlər üçün əsas təlim obyekti olmasa da, açar rolunu oynayır, çünki bütün fənlər üzrə təlim prosesinin uğuru şagirdlərin bu bacarıqları mənimsəmə səviyyəsindən xeyli dərəcədə asılı olur.

Təqdim olunan “Azərbaycan dili” dərslək dəsti (dərslək, metodik vəsait) Milli Kurikulumdan qaynaqlanan dəqiq konsepsiya və struktura malikdir. Dəstin tərkib hissəsi olan bu vəsait də həmin konsepsiyayı açıqlamaq zərurətindən yaranmışdır. Bu, tədris prosesini sözügedən dərslək komplekti əsasında daha səmərəli qurmağa kömək edə bilər.

Tədris yaradıcı prosesdir. Vəsaitdə təklif olunan təlim üsulları və metodik tövsiyələr məcburi reseptlər deyil, sadəcə, müəllimə köməkdir. Müəllim şagirdlərin qəlbinə və şüuruna öz yolunu tapmalıdır. Unutmaq olmaz ki, hər bir dərslək müəllifinin kimliyindən asılı olmayaraq dərsləyin müəllifi onu keçən müəllimdir.

ANA DİLİ KURİKULUMU VƏ 2-ci SİNİFDƏ AZƏRBAYCAN DİLİNİN TƏDRİSİ

Tədris vahidləri və onların saatlar üzrə bölgüsü

2-ci sinif üçün Azərbaycan dili dərsliyi 8 tədris vahidindən (bölmədən) ibarətdir. Hər bölmə 9-17 mövzunu əhatə edir, hər mövzu 2-8 saat üçün nəzərdə tutulmuşdur. Beləliklə, dərslik komplekti 340 saat üçün nəzərdə tutulmuş 97 mövzudan ibarətdir.

	Bölmələr	Mövzu sayı	Saat sayı	Dərs həftəsi
I	Sinfinizin uşaqları	10	42	4.2
II	Ailə	11	42	4.2
III	Dəyərlərimiz	9	42	4.2
IV	Heyvanlar və quşlar	15	44	4.4
V	Yaxşı nədir, pis nədir	14	42	4.2
VI	Təbiətin sirləri	17	48	4.8
VII	Söz sənətimiz	13	38	3.8
VIII	Nağıllar aləmində	8	42	4.2
	Cəmi	97	340	34

Bölmələrdə təqdim olunan oxu və dinləmə mətnləri, eləcə də danışma və yazı fəaliyyətləri müvafiq bölmənin mövzusu ilə bağlıdır. Hər bir mövzu dərslikdə verilmiş müəyyən mətnlə bağlı olduğundan mövzunun adı həmin mətnin adı ilə eynidir.

Məzmun xətləri

Məzmun xətləri dedikdə ümumi təhsildə hər bir fənn üzrə təlimin bütün mərhələlərindən keçən “qırmızı xətlər” – leytmotivlər nəzərdə tutulur. Hər bir dərs bir deyil, bir neçə məzmun xətti (dinləyib anlama və danışma, oxu, yazı, dil qaydaları) üzrə fəaliyyəti əhatə edə bilər.

Ana dili kurikulumunda məzmun xətləri aşağıdakı kimi təyin edilmişdir:

- **Dinləyib-anlama və danışma**
- **Oxu**
- **Yazı**
- **Dil qaydaları**

İbtidai sinifdən başlayaraq müəllimlər hər bir məzmun xətti üzrə **ümumi təhsilin son məqsədini** özləri üçün aydın təsəvvür etməlidirlər. Bu, istənilən mərhələdə tədris prosesini düzgün qurmağa yardım edə bilər.

Bu məzmun xətlərindən ilk üçünü nitq bacarıqları, dördüncünü (dil qaydaları) isə bu bacarıqları əldə etmək üçün vasitə kimi qiymətləndirmək olar. Qeyd etmək lazımdır ki, bu vəsaitdə bir çox hallarda “dinləyib-anlama və danışma” məzmun xəttinin iki əsas standartı (dinləmə və danışma) ayrı-ayrı nitq bacarıqları kimi qiymətləndiriləcək, çünki bu iki bacarıq bir-biri ilə bağlı olmaya da bilər. Şagird dinləyib-anladığını yalnız danışmaq yolu ilə deyil, həmçinin ifadə yazı yazmaqla, şəkil

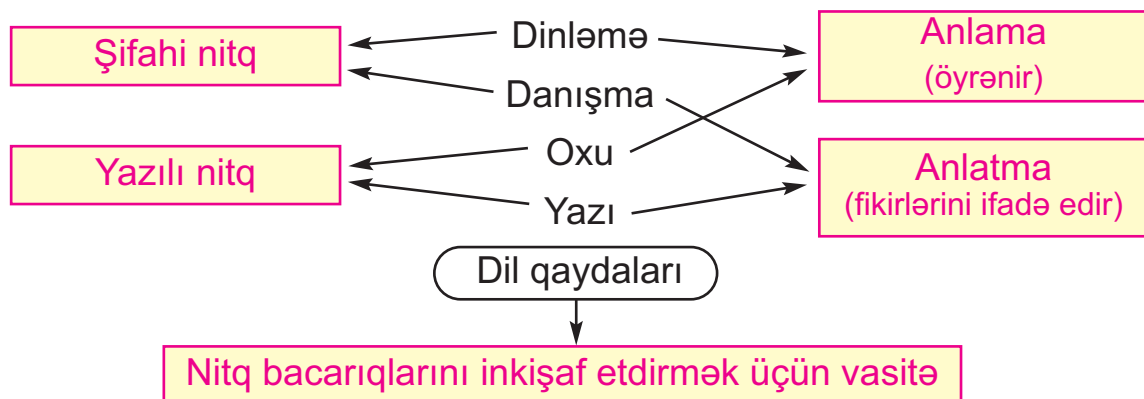
çəkməklə və ya verilmiş şəkillər sırasının süjetə uyğun ardıcılığını müəyyənləşdirməklə nümayiş etdirə bilər. Eləcə də danışma bacarığı yalnız dinləmə ilə bağlı deyil. Şagird gördüyü hadisəni nəql edəndə, düşündüyünü ifadə edəndə və ya şəkillər əsasında şifahi mətn quranda da danışır.

Anlama sözünə gəldikdə isə demək lazımdır ki, bu anlayış “dinləmə”nin mahiyyətində var. Əgər insan dinlədiyini anlaya bilərsə, lakin anlamırsa, deməli, o dinləmir, sadəcə, eşidir. Anlama nailiyyətdir və o, dinləmə və oxu bacarıqları vasitəsilə əldə edilir. Təsadüfi deyil ki, Ana dili kurikulumunda “oxu” məzmun xətti bəzən “oxuyub-anlama” və ya “şüurlu oxu” kimi də təqdim olunur.

Anlama ilə yanaşı, vacib şagird nailiyyətlərindən biri də dinlədiyini, oxuduğunu, gördüyünü, düşündüyünü **anlatmaq**dır. Buna **danışma** və **yazı** vasitəsilə nail olmaq mümkündür. Beləliklə, dinləmə və oxu bacarıqları öyrənməyə kömək edirsə, danışma və yazı öyrəndiyini nümayiş etdirmək üçün vacibdir.

Dinləmə və danışmanın əsasında səs dayandığından **şifahi nitq** bacarıqlarına aid edilir. Oxu (söhbət yalnız ucadan oxumaqdan deyil, yazılı mətni qavramaqdan gedir) və yazı mətnləri isə hərflər əsasında nitq sayılır, odur ki **yazılı nitq** bacarıqlarına aiddir.

Yuxarıda deyilənləri sxem şəklində aşağıdakı kimi əks etdirmək olar:

İbtidai təhsilə başlayan uşaq müəyyən qədər dinləmə və danışma bacarıqlarına malik olur. O bu bacarıqları məişət səviyyəsində böyüklərin köməyi ilə empirik yolla (təbii şəkildə) əldə etmişdir. Məktəbə qədər uşağın bildikləri, əsasən, dinləmə yolu ilə əldə edilmişdir və o bu biliklərini danışma yolu ilə nümayiş etdirir. Sözsüz ki, məktəbdə bu bacarıqların sistemli şəkildə, müəyyən qaydalara söykənərək inkişaf etdirilməsinə ehtiyac vardır.

Oxu və yazı bacarıqları isə, adətən, məktəbdə formalaşmağa başlayır.

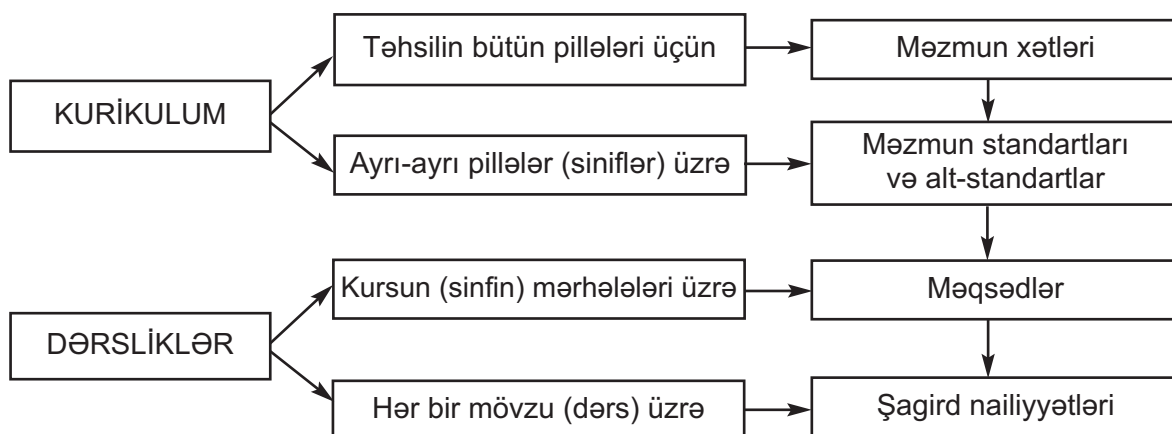
Ana dili kurikulumunda hər bir sinif üçün əsas məzmun xətləri üzrə təlimin son nəticələri əks olunmuşdur. Dərslik komplektinin əsas vəzifəsi “Ana dili kurikulumu”nda təsbit olunmuş məzmun standartlarının tədrisdə reallaşdırılması üçün yetərinə material təqdim etməkdir. Bununla yanaşı, müəlliflərin fikrincə, ev tapşırığı kimi araşdırma və layihələr üzrə işlərin verilməsi daha məqsəduyğundur.

MƏZMUN STANDARTLARI (alt-standartlar, məqsədlər, şagird nailiyyətləri)

Hər bir təlim mərhələsi (sınıf, kurs) üçün müəyyən edilmiş məzmun standartları – bilik və bacarıqlar həmin fənn üzrə təhsilin ümumi məzmun xətlərindən doğur və şagirdlər kursun sonuna kimi bu bacarıqlara yiyələnməlidirlər.

Beləliklə, fənn kurikulumu məzmun xətlərini və məzmun standartlarını (eləcə də alt-standartları) təyin edir. Dərslik müəlliflərinin vəzifəsi bu standartlardan çıxış edərək kursu mərhələlərə, hər bir mərhələni mövzulara bölmək, hər bir mərhələ üçün məqsədləri və hər bir mövzu üçün şagird nailiyyətlərini müəyyənləşdirməkdir.

Aşağıda 2-ci sinif mərhələsi üzrə Ana dili kurikulumunda təsbit olunmuş məzmun

standartlarının şərhı verilir. Qeyd etmək lazımdır ki, dərslik müəllifləri kursu 8 mərhələyə bölmüşlər. Hər bir mərhələ üzrə məqsədlər və hər bir mövzu üzrə gözlənilən şagird nailiyyətləri müəyyən edilmişdir. Həmin məqsədlər və nailiyyətlər barədə metodik vəsaitin müvafiq bölmələrində məlumat verilir.

Dinləyib-anlama və danışma

Dinləmə

Dinləmə şifahi nitqin (sözün, cümlənin, mətnin) qavranılması, beyində mənalandırılmasıdır.

Dinləmə bacarığının inkişafına bu vəsaitdə verilmiş mətnlərin səsləndirilməsi yolu ilə nail olmaq mümkündür. Bunun üçün bir sıra qaydalara riayət etmək lazımdır.

Şagird:

1.1. Dinlədiyi fikri anladığını nümayiş etdirir.

1.1.1. Sual verməklə dinlədiyi fikrin mahiyyətini aydınlaşdırır.

1.1.2. Dinlədiyi fikirlə bağlı münasibətini əsaslandırır.

Mətnin dinlənilməsinin səmərəli təşkili üçün tətbiq edilən qaydalar:

- Mətn üçün uşaqların yaşına və maraq dairəsinə uyğun mövzu seçilməlidir.
- Şagird bilməlidir ki, şifahi nitq bitdikdən sonra o, nitqi dinlədiyini sübut etməlidir.
- Nitqə başlamazdan əvvəl çalışmaq lazımdır ki, şagirdlər öz yerlərində rahat otursunlar, partaların üstündə və ümumiyyətlə, sinifdə onların diqqətini yayındıracaq heç bir şey olmasın.
- Natiq (şagird və ya müəllim) elə yerdə dayanmalıdır ki, bütün uşaqlar onu görsün. Uşaqlara tapşırmaq lazımdır ki, gözləri natiqdə olsun, onun jestlərini və sifət hərəkətlərini (mimikasını) izləsinlər.
- Mətn aramla və intonasiya ilə oxunmalı, tez-tez fasilə edilməlidir. Natiqin səsi sinfin hər bir guşəsində eşidilməlidir.
- Mətn həcmcə böyük olarsa, o, bitkin hissələrə bölünməli və mərhələlərlə oxunmalıdır. Hər bir hissənin səsləndirilməsi 5 dəqiqədən çox çəkməməlidir. Hər bir hissə səsləndirildikdən sonra müəllim oxumağı dayandıraraq uşaqlara düşündürücü suallar verməlidir. Bu suallar həm də uşaqların diqqətini mətn üzərində cəmləməli, onları mətnin davamına daha diqqətlə qulaq asmağa stimullaşdırmalıdır.
- Müəllim mətnə səslənən hər hansı bir sözün uşaqlar üçün tanış olmadığını ehtimal edərsə, fasilə verməli və yeni sözün mənasını kontekstdən çıxış edərək uşaqlarla birlikdə açıqlamalıdır.

Dinləmə dərslərində uşaqları daim sual verməyə və fikir bildirməyə sövq etmək lazımdır. Onlar yalnız öyrənmək üçün deyil, anladıklarını nümayiş etdirmək üçün də bir-birinə suallar verə bilərlər. Verilən suallar şagirdlərin dinləmə bacarıqlarını qiymətləndirmək üçün meyar rolunu oynaya bilər.

Dinlənilən mətnlə bağlı fikir yürütmək dərs prosesində dinləmə və danışma bacarıqlarını sintez etməyə imkan verir. Bunun üçün isə uşaqlar danışmağa həvəsli olmalıdırlar. Başqa sözlə, dinləmə materialı onlar üçün çox maraqlı olmalıdır.

Dərslik müəllifləri təlimin müəyyən mərhələlərində şagirdin dinləmə üzrə başqa bacarıqlarını da hədəf seçir və qiymətləndirmə zamanı bu bacarıqları meyar kimi götürürlər. Bunlar aşağıdakılardır:

- Dinlədiyi mətn parçasını öz sözləri ilə təkrar edir.
- Dinlədiyi şeirin məzmununu nəslrlə ifadə edir.
- Dinlədiyi mətnə çəkilmiş şəkillərin süjetə uyğun ardıcılığını müəyyən edir.
- Dinlədiyi mətnlə illüstrasiya arasındakı uyğunsuzluğu müəyyən edir.
- Dinlədiyi ifadə mətnlərini qurulmuş plana əsasən öz sözləri ilə yazır.

Danışma

Danışma bildiklərini və düşüncələrini şifahi nitq vasitəsilə ifadə etmək bacarığıdır. Səlis və gözəl danışmaq həyatda insana uğur gətirən vacib bacarıqlardan biridir. Bəzən hətta yüksək təfəkkürlü insanlar danışma bacarığına kifayət qədər yiyələnmədiklərindən bu uğurdan məhrum olurlar. Odur ki hər bir insan nitqin köməyi ilə cəmiyyətdə özünü ifadə etməyi bacarmalıdır.

Bu bacarıq insanın həyatı boyu təkmilləşdirilməlidir və bu proses nə qədər tez başlasa, bir o qədər yaxşıdır. Bu prosesdə uğuru təmin edən iki əsas amil söz ehtiyatının zənginləşdirilməsi və rabitəli nitq qurmaq bacarığıdır.

Məşhur bir məsəl var: üzməyi öyrənmək üçün üzmək lazımdır. Danışmaq da belədir, onu yaxşı bacarmaq üçün danışmaq lazımdır. Çalışmaq lazımdır ki, dərslərdə hər uşaq, heç olmasa, bir neçə cümlə desin.

Danışmanın üç mərhələsini qeyd etmək lazımdır:

1. Gördüyünü (şəkli) sözlə təsvir etmək.
2. Dinlədiyini və ya oxuduğunu öz sözləri ilə nəql etmək.
3. Düşündüyünü danışmaq.

Azərbaycan dilinin tədrisində şəkli təsvir etmək bacarığı ibtidai təhsil pilləsində – əlifba mərhələsində formalaşdırılır.

Dinlədiyini və ya oxuduğunu öz sözləri ilə nəql etmək bacarığının da əsasları 1-ci sinifdə qoyulur və 2-ci sinifdə inkişaf etdirilir.

Üçüncü növ danışma bacarığı (düşündüyünü danışmaq) daha çətin əldə edilən bacarıqdır və o, nəinki təhsilin bütün pillələrində, eləcə də sosial cəhətdən fəal və intellektual insanın bütün həyatı boyu inkişaf etdirilir. Təsədüfi deyil ki, bu bacarıq ayrıca bir elmin – ritorikanın predmetinə çevrilmişdir.

Düşündüyünü danışmaq ona görə çətin ki, burada insan beyni iki fəaliyyət növünə cəlb olunur: düşünmək və danışmaq. Bu fəaliyyət insan üçün o zaman asanlaşır ki, yaxşı danışmaq mexaniki vərdişə çevrilmiş olsun, yəni insanın zəngin leksik ehtiyatı olsun və rabitəli nitq qurarkən sözləri yerli-yerində işlətmək üçün beyin zorlanmasın. Sözsüz ki, 2-ci sinif şagirdi haqqında bunları demək hələ tezdir. Bununla belə, bu bacarıq ilk günlərdən formalaşdırılmalı və inkişaf etdirilməlidir.

Danışma bacarığını inkişaf etdirmək üçün sinifdə hər bir şagirdin özünüifadəsi üçün **dəstəkləyici şərait** yaradılmalıdır. Bunun üçün aşağıdakılar tövsiyə olunur:

Şagird:

1.2. Şifahi nitq bacarıqlarına malik olduğunu nümayiş etdirir.

1.2.1. Müşahidə etdikləri, eşitdikləri və oxuduqları haqqında danışır.

1.2.2. Dialoqlarda vəziyyətə uyğun nitq etiketlərindən istifadə edir.

1.2.3. Nitq situasiyalarından asılı olaraq müvafiq jest və mimikalardan istifadə edir.

- Problemlər fərdiləşdirilməlidir, uşaqlara tez-tez “Sən olsaydın, nə edərdin” sualı verilməlidir. Belə olduqda problem uşağın şəxsi müstəvisinə keçir və onda danışmaq həvəsi yaranır.
- Uşaqlara daha çox açıq tipli düşündürücü suallar verilməlidir. Bu suallar “səncə...” sözü ilə başlasa, yaxşı olar. Hər bir uşaq hiss etməlidir ki, onun fikri ətrafdakılar üçün əhəmiyyətlidir.
- Hər bir şagirdin fikrinə, yanlış olsa belə, hörmətlə yanaşılmalıdır. Bu prinsip müəllim özü də riayət etməli, şagirdlərə də bunu aşılmalıdır. Yanlış danışmaq yox, heç danışmamaq pislənməlidir.
- Verilən suallar müvafiq yaş qrupunun maraq dairəsinə yaxın olmalıdır.
- Suala cavab vermək üçün şagirdə fürsət, cəsarət və kifayət qədər vaxt verilməlidir. Nə qədər ki danışmaq istəyir, onun sözü kəsilməməlidir.

İlk günlərdə uşaqların şivə ilə danışmalarına, dialekt sözlərindən istifadə etmələrinə, sözlərin yanlış tələffüzünə göz yummaq olar. Əks halda şagirdlər danışmaqdan çəkinərlər. Lakin tədricən çalışmaq lazımdır ki, şagirdlərin şifahi nitqi ədəbi dilin normalarına uyğunlaşsın.

2-ci sinifdə danışma bacarığı mətn (şeir, atalar sözü, sanama və s.) əzbərlətmə yolu ilə də inkişaf etdirilə bilər. Uşaqlar valideynlərinin köməyi ilə hər hansı mövzuda kiçik məruzələr hazırlayıb onu sinifdə təqdim edə bilərlər. Bütün bunlar şifahi nitq vərdişlərinin inkişafına əhəmiyyətli dərəcədə kömək edir. Dərslik müəlliflərinin məqsəd kimi seçdikləri bacarıqlardan biri də uşaqların **əsər qəhrəmanlarının hərəkətlərini və xarakterini təhlil etmək və ona münasibət bildirmək bacarığıdır**.

Hər bir sinifdə “danışmayan” uşaqlara rast gəlmək olar. Bunlar, əsasən, müəyyən sosial-psixoloji problemlərlə üzləşən qapalı uşaqlardır. Yaxşı olar ki, müəllim bu problemləri araşdırsın. Həmin uşaqların valideynləri ilə ayrıca iş aparmaq lazımdır. Problemləri aradan götürmək mümkün olmadıqda müəllim fərdi yanaşma yolu ilə uşağa həmin problemlərlə daha asan yaşamağa kömək etməlidir. Belə uşaq müəllimin və sinif yoldaşlarının sevgisini və həssaslığını hiss etdikdə özünüifadəyə həvəslənir. Bu isə danışmaq üçün ən böyük stimuldur.

Oxu

Qeyd olunduğu kimi, şifahi nitq bacarıqlarından (dinləmə və danışma) fərqli olaraq yazılı nitq bacarıqları uşaqlarda məktəb şəraitində dərslərin və müəllimin köməyi ilə formalaşdırılır.

Şagirdlərdə oxu bacarığının inkişafını iki mərhələyə bölmək olar:

1) oxu texnikasının inkişafı (səlis, sürətli oxu);

2) şüurlu oxu (oxuyub-anlama).

2-ci sinifdə şagirdlərdə oxu texnikası təkmilləşdirilməklə yanaşı, şüurlu oxu bacarığı da formalaşdırılır.

Bədii əsərlərin təhlilini apararkən şagirdlərlə ünsiyyəti asanlaşdırmaq üçün onlara bir sıra termin və ifadələri (obraz, qəhrəman, nəzm, nəsr, abzas, ideya və s.) anlatmaq lazımdır.

Əsərdəki hadisələr arasındakı səbəb-nəticə əlaqələrini müəyyən etmək şüurlu oxunun əsas göstəricilərindən biridir. Bu, əsərin məzmununu daha dərinləndirən qavramağa kömək edir.

Ana dili kurikulumunda təsbit olunmuş **2.1.2 alt-standartının** xüsusi şərhə ehtiyacı var. Sözü mənalarını dəqiq və səlis izah etmək bacarığı yüksək nitq mədəniyyətinə malik olmağın bariz göstəricisidir. Bunun üçün sözün aid olduğu mənə qrupunu və xüsusi əlamətlərini sadalamaq lazım gəlir. Lakin 2-ci sinif şagirdindən sözlərin bu cür izahını tələb etmək tezdir. Bu bacarığın formalaşdırılması prosesi mərhələlərə bölünməlidir. İlk mərhələdə şagird sözün aid olduğu mənə qrupunu müəyyən etməyi və ya sözü yaxınmənalı sözlə əvəz etməyi bacarmalıdır. Buna görə də vəsaitdə bəzi oxu dərslərinin planlaşdırılmasında **“Sözü müvafiq mənə qrupuna aid edir və yaxınmənalı sözün köməyi ilə izah edir”** kimi şagird nailiyyəti əks olunmuşdur ki, bu da 2.1.2 alt-standartına uyğun gəlir.

2.2.2 alt-standartında şeir, nağıl, hekayə, təmsil kimi folklor nümunələrinin adı qeyd olunur. Lakin uşaq folklorundan danışarkən təkcə bu nümunələrlə məhdudlaşmaq olmaz. Bunları nəzərə alaraq dərslərin “Söz sənətimiz” bölməsinə atalar sözləri, tapmacalar, sanamalar, oyunlar, laylalar, yanıltmacılar, bayatılar kimi kiçikhəcmli folklor nümunələri salınmışdır ki, bunlar müvafiq yaş qrupunun intellektual səviyyəsinə və maraq dairəsinə tamamilə uyğundur.

İbtidai təhsildə “Oxu” məzmun xəttinin inkişafında ən yüksək nailiyyət zövq üçün

Şagird:

2.1. Qarşılaşdığı yeni sözlərin mənasını başa düşdüyünü nümayiş etdirir.

2.1.1. Mətnə rast gəldiyi yeni əşya və hadisələrin adlarını müvafiq mənə qrupuna aid edir.

2.1.2. Mətnə verilmiş yaxınmənalı və əksmənalı sözləri fərqləndirir.

2.1.3. Mətnə frazeoloji ifadələrin mənasını izah edir.

Şagird:

2.2. Oxu bacarıqlarına yiyələndiyini nümayiş etdirir.

2.2.1. Müvafiq mətnləri tələffüz normalalarına uyğun düzgün və sürətli oxuyur.

2.2.2. Kiçikhəcmli bədii mətnləri janrlara görə fərqləndirir.

2.2.3. Mətnin hissələrinə başlıqlar verməklə məzmununa aid sadə plan tutur.

2.2.4. Mətnin məzmununu tərtib etdiyi plana uyğun nəql edir.

2.2.5. Mətndəki əsas fikri həyatla əlaqələndirir.

oxu, yeni müəllimlərdən verdişinin formalaşdırılmasıdır. Buna uşaqların yaş dövrünə uyğun kiçik bədii və elmi-kütləvi mətnləri oxutmaq və birgə müzakirə etmək yolu ilə nail olmaq mümkündür. Oxumaq həvəsi son nəticədə uşaqların a) dünyagörüşünü genişləndirir, b) nitq qabiliyyətini inkişaf etdirir, c) mədəniyyətini formalaşdırır. Müşahidələr göstərir ki, çox müəllimlərdən uşaqların intellekti daha sürətlə inkişaf edir və onlar təhsilin bütün sahələrində uğurlar qazana bilirlər. İbtidai təhsildə, o cümlədən 2-ci sinifdə **müəllimlərdən verdişinin formalaşdırılması** aşağıdakı bilik və bacarıqların inkişafına xidmət edir:

- söz ehtiyatının zənginləşdirilməsi;
- nitq mədəniyyətinin formalaşdırılması və inkişafı (orfoqrafik normalarla tanışlıq, sözlərin məna çalarlarını anlamaq və yerli-yerində işlətmək və s.);
- əldə edilən bilik və məlumatların sistemləşdirilməsi və analitik təfəkkürün inkişafı (hekayə xəritəsinin tərtibi);
- tənqidi təfəkkürün inkişafı, şəxsi və sosial dəyərləri qiymətləndirmə (hadisə və qəhrəmanlara münasibətin bildirilməsi);
- yaradıcı təfəkkürün inkişafı ("Mən qəhrəmanın yerinə olsa idim, nə edərdim?" "Mən hekayəni necə bitirərdim?");
- məlumat mənbələrindən istifadə;
- müqayisəli təhlil.

Göründüyü kimi, müəllimlərdən verdişindən danışarkən "Oxu" məzmun xətti, sadəcə, oxu texnikasının nümayişi ilə məhdudlaşmamalıdır. Şagirdləri oxuduqları mətnlərlə bağlı araşdırmalar aparmağa, mövzu üzrə daha çox məlumat toplamağa, bildiklərini başqaları ilə bölüşməyə, ətrafdakıların bu haqda fikirlərini öyrənməyə sövq etmək lazımdır. Müəllimlərdən sinif üçün daim diskussiya mühiti yaratmaq, ona düşündüklərini müzakirəyə çıxarmaq imkanı vermək lazımdır.

2-ci sinif Azərbaycan dili dərsləri komplektinə daxil olan "Müəllim üçün metodik vəsait"də "Dərslərin saatlar üzrə bölgüsü" cədvəlində sinifdən xaric oxu dərsləri üçün ayrıca saat ayrılmamışdır. Lakin bu o demək deyil ki, şagirdlər əlavə bədii kitablar-dan klassiklərin, yazıçı və şairlərimizin yazdığı əsərləri, şifahi xalq ədəbiyyatı nümunələrini oxumamalıdırlar. Yaxşı olar ki, müəllim hər həftəsonu şagirdlərə hər hansı bir əsəri oxumağı tapşırınsın. Növbəti həftə həmin əsərin müzakirəsi keçirilir. Əsərin məzmununa uyğun ideyası müəyyənləşdirilir, nəticə çıxarılır, hekayə xəritəsi tərtib olunur, məzmunla bağlı şagirdlər bir-birinə suallar verir və s.

Əsərlərin oxunması və sinif şəraitində müzakirəsi şagirdlərin intellektinin formalaşmasına, dünyagörüşünün genişlənməsinə gətirib çıxarır. Bununla yanaşı, söz ehtiyatının zənginləşməsində, nitq mədəniyyətinin inkişafında mühüm rol oynayır. Şəxsi bacarıqları üzə çıxarır, məntiqi təfəkkürü inkişaf etdirir. Bütün bunlar isə kurikulum konsepsiyasına uyğundur və onun tələbidir.

Müəllim şagirdlərə aşağıdakı əsərləri oxumağı tövsiyə edə bilər:

1. "Əlibaba və qırx quldur"
2. Mikayıl Müşfiq: "Şəngül, Şüngül, Məngül"
3. "Qırmızıpapaq"
4. "Tıq-tıq xanım"
5. "Düyməcik"
6. Cəlil Məmmədquluzadə: "Saqqallı uşaq"
7. Lev Tolstoy: "Çəyirdək"

Yazı

İbtidai sinif şagirdlərində yazı bacarıqlarının inkişafını iki mərhələyə bölmək olar:

- 1) **yazı texnikasına yiyələnmək;**
- 2) **düşündüyünü yazılı şəkildə ifadə etmək.**

1-ci sinifdə şagirdlərdə yazı texnikasına yiyələnmək bacarığı formalaşdırılmış və 2-ci mərhələyə keçidin əsası qoyulmuşdur. 2-ci sinifdə şagirdlərdə yazı texnikası təkmilləşdirilməklə düşündüyünü yazılı şəkildə ifadə etmək bacarığı formalaşdırılmalıdır. ADK-da 2-ci sinif üçün təsbit olunmuş 3.1.1-3.1.3 alt-standartları 1-ci mərhələyə, 3.1.4-3.1.6 alt-standartları isə 2-ci mərhələyə aiddir.

MMV-də verilən ifadə mətnləri şagirdlərdə dinləmə bacarığını, eləcə də mətn qurmaq bacarığını formalaşdırır və ikinci mərhələyə şamil edilir. Buna görə də ifadə mətnləri ikinci sinif şagirdləri üçün vacib amillərdən biridir. İfadə yazmağa aid birbaşa alt-standart olmasa da, 3.1.5 ("Əzbər bildiyi nəzm nümunələrinin qısa məzmununu yazır") standartından çıxış edərək "Əzbər bildiyi nəzm nümunəsini nəsrə çevirərək yazır" bacarığı bir çox dərslərdə təlim nəticəsi kimi qoyulmuşdur.

İnşa və ya essenin yazılması motivasiya tələb edir. Ona görə də şagirdlər yazmağa başlamazdan əvvəl müəllim verilmiş mövzu üzrə müzakirə açmalı, şagirdlərin fikirlərini dinləməli, əlavə suallar verməlidir. Məsələn, şagirdlər "Vətən" haqqında esse yazmağa hazırladıqlarsa, müəllim onlara aşağıdakı sualla müraciət edə bilər: "Hər bir insanın vətən qarşısında borcu var. Siz bunu necə başa düşürsünüz? Əsgər, həkim, şair vətən qarşısında borcunu necə yerinə yetirir?" Daha

Şagird:

3.1. Yazı bacarıqlarına yiyələndiyini nümayiş etdirir.

3.1.1. Yazısında sadə hüsnxət və orfoqrafiya normalarına riayət edir.

3.1.2. Çap hərfləri ilə yazılmış mətni üzündən köçürür.

3.1.3. Marağına uyğun seçdiyi nəzm nümunəsini əzbərdən yazır.

3.1.4. Müşahidə və təəssüratlar əsasında kiçikhəcmli esse yazır.

3.1.5. Sinif səviyyəsinə uyğun olaraq müəyyən edilən sadə əməli yazılar (məktub, açıqca, elan) yazır.

sonra bəzi sözlərin yazılışı, cümlələrin qurulması, məzmunun təqdimatı üzərində iş aparılmalıdır. Yalnız bundan sonra şagirdlərə müstəqil şəkildə inşa yazmaq tapşırılır.

Qeyd etmək lazımdır ki, düşündüyünü yazılı şəkildə ifadə etmək bacarığı ümumi təhsilin sonuna qədər davam edəcək. Ona görə də bu bacarığa ibtidai siniflərdən başlayaraq xüsusi diqqət ayırmaq lazımdır. Bununla bağlı iş dəftərində müxtəlif növ tapşırıqlar verilmişdir:

- 1) dinlənilmiş və ya oxunmuş şeiri nəsrə çevirərək yazmaq;
- 2) mətnin məzmununu yazılı şəkildə bir neçə cümlədə ifadə etmək;
- 3) mətni müəyyən məqamdan başlayaraq müəllifdən fərqli şəkildə davam etdirmək və bitirmək;
- 4) əsərin qəhrəmanına (və ya müəllifinə) məktub yazmaq.

3.1.6 ("Sinif səviyyəsinə uyğun olaraq müəyyən edilən sadə əməli yazılar (məktub, açıqca, elan, ərizə) yazır") alt-standartı dərslərdə bir neçə dəfə reallaşdırılmışdır. Lakin ərizə forması ikinci sinif şagirdləri üçün çətin və anlaşılmaz olduğu üçün dərsləyə salınmamışdır. Dərs prosesi zamanı müəllim özü ərizə haqqında qısa məlumat verə bilər.

Dil qaydaları

Vəsaitin əvvəlində deyildiyi kimi, linqvistik qaydalar nitq vərdişlərinin inkişafına kömək edən vasitədir. Bununla yanaşı, dilçilik özü də inkişafda olan bir elmdir və digər elmlər kimi, onun da əsasları orta məktəbdə tədris olunmalıdır. Lakin sovet dönməndən bəri əvvəlki tədris proqramları ana dilinin tədrisində dilçiliyi əsas məqsəd kimi götürərək nitq vərdişlərini arxa plana çəkirdi. Milli Kurikulumun isə bu məsələyə yanaşması tamamilə fərqlidir. Bu yanaşmaya görə, dilçilik qaydaları real nitqdən təcrid olunmuş şəkildə əzbərlənməməli, şifahi və yazılı nitqdə müvafiq situasiyalarda tətbiq olunmaq üçün öyrənilməlidir.

Qeyd etmək lazımdır ki, "Dil qaydaları" məzmun xətti üzrə şagirdlər 1-ci sinifdə bir sıra linqvistik anlayışları mənimsəməlidirlər: **səs, hərf, heca, əlifba sırası, cümlə**. 2-ci sinifdə şagirdlərin bu bilikləri inkişaf etdirilir və dərinləşdirilir.

Şagird:

4.1. Zəruri dil qaydalarını mənimsədiyini nümayiş etdirir.

4.1.1. Sait və samit səsləri fərqləndirir.

4.1.2. Sözlərin sətirdən-sətərə keçirilməsi qaydalarını tətbiq edir.

4.1.3. Sözlərin böyük hərflə yazılışına dair qaydaları (şəxs və coğrafi adlar) məqamına uyğun tətbiq edir.

4.1.4. Mətnə rast gəldiyi yeni sözlərin yazılış və tələffüzünü müəyyənləşdirmək üçün lüğətdən istifadə edir.

4.1.5. Ad, əlamət, hərəkət bildirən sözləri qruplaşdırır.

4.1.6. Cümləni digər nitq vahidlərindən fərqləndirir.

4.1.7. Tələb olunan məqsəd və intonasiyaya görə cümlə qurur və müvafiq durğu işarələri ilə tamamlayır.

3.1.2, 3.1.4, 3.1.5, 3.1.6 alt-standartlarına və onların təlim məqsədlərinə uyğun olaraq şagirdlər üzündən mətn köçürərkən, imla, ifadə mətnləri, məktub yazarkən və s. zaman sözün sətirdən-sətərə keçirilməsi halları ilə qarşılaşırlar. Bunu nəzərə alaraq ikinci sinif dərslində sözün sətirdən-sətərə keçirilməsi və heca ilə bağlı məlumat verilib. Bu, eyni zamanda I sinif Azərbaycan dili üzrə 4.1.3 alt-standartı ilə fəndaxili inteqrasiyadır.

Ədəbi dil normalarına uyğun nitq bacarıqlarının formalaşması və inkişafı üçün dil qaydaları məzmun xəttinin praktik əhəmiyyəti var. Bununla yanaşı, bu standartlar gələcəkdə dilçiliyin əsaslarını daha dərinlən mənimsəməyə kömək edir.

Nitq bacarıqlarının inkişafında imla mətnləri vacib amillərdən biridir. Şagirdlər imla mətnləri yazarkən söz ehtiyatının artırılmasına nail olur, sözlərin düzgün yazılış və tələffüzü qaydalarına daha da dərinlən yiyələnirlər. Bu məqsədlə müəllif qrupu qərara almışdır ki, imla mətnləri üçün alt-standart nəzərdə tutulmasa da, 4.1.4 (*"Mətnə rast gəldiyi yeni sözlərin yazılış və tələffüz qaydalarını müəyyənləşdirmək üçün lüğətdən istifadə edir"*) standartından çıxış edərək dərslərdə *"Dinlədiyi imla mətnlərini orfoqrafik normalara uyğun yazır. İmla yazısındaki deyilişi və yazılışı fərqlənən sözlərin düzgün yazılışını lüğətin köməyi ilə müəyyənləşdirir"* təlim nəticəsini reallaşırsınlar. Bu təlim məqsədinə görə, şagird imla mətnini yazdıqdan sonra yazılışı və tələffüzü fərqlənən sözləri lüğətin vasitəsilə araşdırır və səhvlərini müəyyən edir. Bu həm də lüğətdən düzgün istifadəni də formalaşdırır.

1-ci və 2-ci siniflərdə dil qaydalarının tədrisi konsepsiyasının məqsədi terminlərdən mümkün qədər az istifadə etməklə şagirdlərdə bir sıra dilçilik anlayışlarının mahiyyəti haqqında ilkin təsəvvür yaratmaqdır.

2-ci sinifdə öyrədilən dilçilik anlayışları

Termin	2-ci sinifdə təqdimat forması
Sait	Sait
Samit	Samit
Heca	Heca
Sinonimlər	Yaxınmənalı sözlər
Antonimlər	Əksmənalı sözlər
İsim	Ad bildirən sözlər
Sifət	Əlamət bildirən sözlər
Say	Say bildirən sözlər
Feil	Hərəkət bildirən sözlər
Şəkilçi	Hissəcik
Mürəkkəb söz	Mürəkkəb söz
Söz birləşməsi	Söz birləşməsi
Cümlə	Cümlə

Dərslərdə dil qaydaları ilə bağlı məlumatlar xüsusi dizaynla ayrılmış "Qaydalar" rubrikasında verilir.

Fəal təlim

Fəal təlim nədir?

Məktəblərdə tədrisin əsas məqsədi şagirdlərə hazır bilik və ehkamlar vermək deyil, onların faktlar və mənbələrlə sərbəst işləmək, təhlil etmək, müstəqil nəticələr çıxarmaq bacarıqlarını inkişaf etdirməkdir. Bu cür təlimdə yoxlama və qiymətləndirmə sistemi də fərqlidir. Burada yalnız mənimsənilmiş biliklərin aşkarlanması deyil, şagirdlərin sərbəst işləmək bacarıq və vərdişləri əsas qiymətləndirmə meyarı kimi götürülür.

Ana dilinin tədrisi zamanı müəllim elə bir metodikaya üstünlük verməlidir ki, onun tətbiqi, sadəcə, şagirdlərin linqvistik biliklər qazanmasına deyil, eləcə də onlarda yüksək nitq mədəniyyətinin formalaşmasına, müəyyən sosial və intellektual vərdişlərin inkişafına kömək etsin.

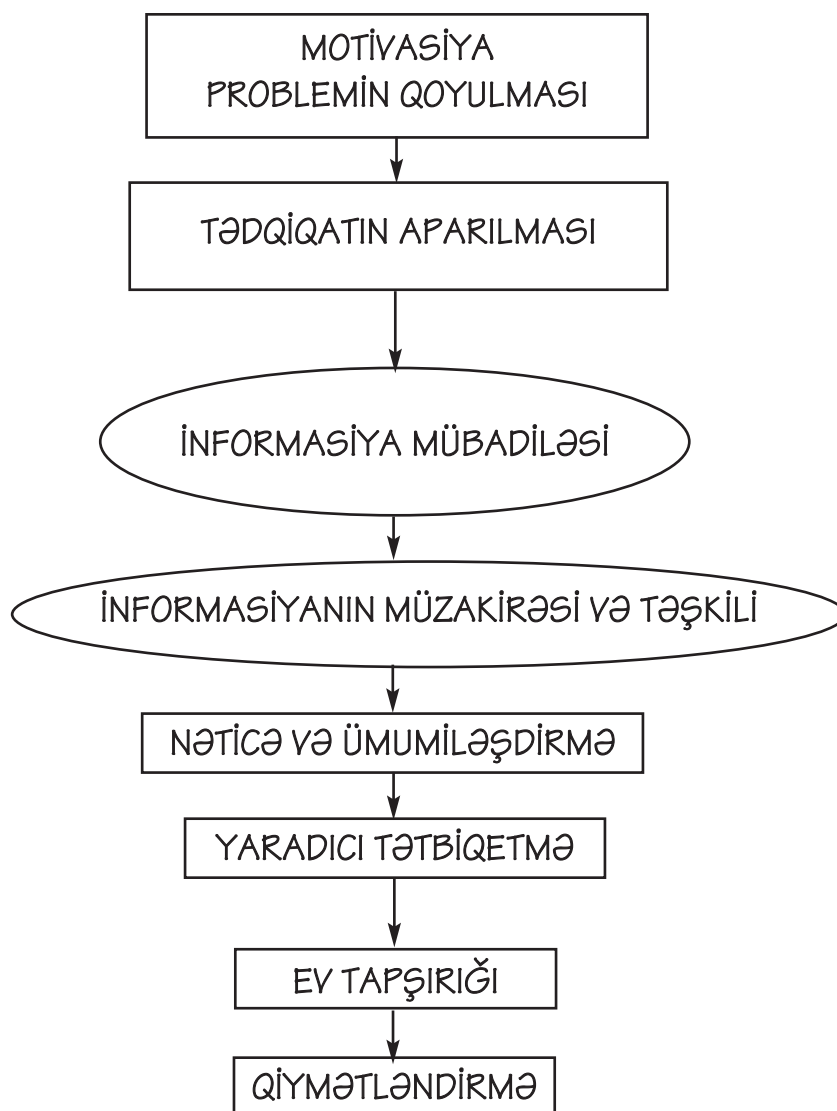
"İnteraktiv" termini "qarşılıqlı fəaliyyətə əsaslanan" deməkdir. İnteraktiv təlim müəllim qarşısında yüksək tələblər qoyur. Şagirdləri tədqiqata, diskussiyaya cəlb etmək, müstəqil fikir yürütməyi öyrətmək onlara müəyyən biliklər toplusunu mənimsətməkdən daha çətindir. Müəllim sinifdəki işə həmişə özü rəhbərlik etməyə də bilər. O, bütün qərarları özü qəbul etməyib müəyyən məsələləri şagirdlərin mühakiməsinə verə bilər. Bu yolla qazanılan biliklər şagirdlərin yaddaşında uzun müddət qalır və onlar həmin bilikləri praktikada tətbiq etmək bacarığına malik olurlar. Bu yanaşmadan danışarkən pedaqoqlar tez-tez Konfusunin kəlamını yada salırlar: *"Qulaq asıram – unuduram, görürəm – yadda saxlayıram, özüm edirəm – anlayıram"*.

Müasir pedaqoji və sosial araşdırmalar da göstərir ki, ənənəvi dərslər-mühazirələrin passiv dinlənilməsi faktların tez bir zamanda unudulmasına gətirib çıxarır. Bu araşdırmalara əsasən, şagird oxuduğunun, gördüyünün və eşitdiyinin çox az hissəsini qısa müddətdə yadda saxlayır. Lakin o, cəlb olunduğu fəaliyyət prosesində öyrəndiklərinin böyük bir qismini qavrayır və uzun müddət unutmur.

Bütün bunlarla yanaşı, demək lazımdır ki, interaktiv metod məqsəd deyil, vasitədir. Dünya təcrübəsi sübut edir ki, bu, çox yaxşı vasitədir. Lakin sadəcə, interaktivlik xatirinə bu üsuldən istifadə etmək uğursuzluqla nəticələnə bilər. İnteraktiv təlim metodlarının seçimi zamanı bir çox amilləri, ilk növbədə, sinfin hazırlıq səviyyəsini nəzərə almaq lazımdır. Əsas məsələ isə budur ki, müəllim özü psixoloji və intellektual baxımdan seçdiyi üsulu tətbiq etməyə hazır olsun.

İnteraktiv dərs modeli

“Ümumtəhsil məktəblərinin I–IV sinifləri üçün fənn kurikulumları”nda fəal dərslərin mərhələləri göstərilmişdir (səh. 284-286). MMV-də bir çox dərslərin şərhə bu model üzərində qurulmuşdur.

Bu model yeni bilik və bacarığın mənimsədilməsi zamanı tətbiq olunur. Çünki məhz informasiya qəbuletmə və ona münasibət bildirmə prosesində şagirdin tənqidi təfəkkürünün inkişafına geniş imkanlar açılır.

Nəzərə almaq lazımdır ki, bir çox dərslərdə oxunan mətnlə bağlı fəaliyyət və yeni dil qaydasının mənimsədilməsi prosesləri bir-biri ilə inteqrasiya olunsada, fərqli bilik və bacarıqların mənimsədilməsini nəzərdə tutur. Məhz buna görə də fəal təlimin mərhələləri hər bir proses üçün ayrı-ayrılıqda tətbiq və şərh olunur. Bu proseslərdən hər birinə nə qədər vaxt ayrılması müəllimin öhdəsinə buraxılır. **Dərslərin şərhini**

yazarkən müəlliflərin əsas vəzifəsi müəllimlərə dərslərin maraqlı və səmərəli təşkili üçün ideyalar (motivasiyanın təşkili, suallar, inşa, esse mövzuları və s.) və materiallar (dinləmə, imla, ifadə mətnləri və s.) təqdim etməkdir. Bütün bunlar nümunə və tövsiyə xarakteri daşıyır. Yaradıcı müəllimlər məzmun standartlarını və onlardan doğan təlim məqsədlərini reallaşdırmaq üçün fərqli material, texnika və üsullardan da istifadə edə bilirlər. Bir daha qeyd edirik ki, əsas məqsəd məzmun standartlarında nəzərdə tutulan bacarıqları şagirdlərə mənimsətməkdir.

Fəal təlim modeli əsasında dərsləri uğurlu qurmaq üçün müəllimlər bir sıra qaydalara riayət etməlidirlər.

1. Motivasiya (buzun sındırılması) çox önəmli mərhələdir. Bu, dərslərin mövzusunun şagirdlər üçün “doğmalaşmasına” gətirib çıxarır. Motivasiya mərhələsini keçmədən dərslərə başlayan müəllim dəmiri qızdırmamış döyən dəmirçiyyə bənzəyir.
2. Qoyulan tədqiqat sualı dərslərdəki mətnin məzmunu ilə birbaşa bağlı olmalıdır.
3. Tədqiqatın aparılması zamanı sinfi qruplara bölməmək, ümumi diskussiya, cütlərlə iş, səhnəcik kimi formalardan da istifadə etmək olar. Lakin əgər kiçik qruplarla iş forması seçilibsə, onlara verilən tapşırıqlar tədqiqat sualının müxtəlif yönümlərdən işıqlandırılmasına xidmət etməlidir. Əks halda bu mərhələ xaos prosesə çevriləcək.
4. Məlumat mübadiləsi və müzakirə zamanı mümkün qədər çox şagirdin iştirakını təmin etmək lazımdır.
5. Əldə edilən nəticə tədqiqatın nəticəsini və tədqiqat sualına cavabı əks etdirməlidir.
6. Bütün mərhələlərdə Azərbaycan dili üzrə məzmun standartlarının tələbləri – şagirdlərdə nitq bacarıqlarının inkişafı daim müəllimin diqqət mərkəzində olmalıdır.

Qeyd etmək lazımdır ki, bəzi dərslərin strukturu fəal dərslər modelində nəzərdə tutulmuş mərhələlər üzrə qurulmaya da bilər. Kurikulumda qeyd olunduğu kimi, müəllimlər qeyri-standart dərslərin tətbiqinə geniş yer verməlidirlər. MMV-də şərh olunan bu cür dərslər **anlama (oxu, dinləmə) → özünüifadə (danışma, yazı)** modeli üzərində qurulmuşdur. Bu dərslərin mərhələlərini kurikulumda təsbit olunmuş məzmun xətləri – dörd nitq bacarığı təşkil edir.

Dilin tədrisində mətnin rolu

Dilin öyrədilməsində mətn əsas material rolunu oynayır. Ana dili kurikulumunda təsbit olunmuş məzmun standartları, ilk növbədə, mətn vasitəsilə reallaşır. Mətn istənilən nitq vahidi (səs, hərflər, söz, cümlə) ilə bağlı fəaliyyət qurmağa imkan verir.

Mətn şagirdin analitik, məntiqi, tənqidi, yaradıcı təfəkkürünün inkişafı üçün də əvəzolunmaz material rolunu oynayır. Lakin nəzərə almaq lazımdır ki, dil tədrisində mətnlə bağlı çalışmalar, ilk növbədə, kurikulumda təsbit olunmuş nitq bacarıqlarının inkişafına xidmət etməlidir. Mətnin məzmunu ilə bağlı qazanılan biliklər, əslində, Azərbaycan dili fənninin predmeti deyil. Bu biliklər, sadəcə, fənlərarası integrasiyaya, şagird təfəkkürünün inkişafına, dünyagörüşünün genişlənməsinə xidmət edir. Ona görə də Azərbaycan dili dərsinin əsas məqsədi heç də mətnə ehtiva olunan biliklərin mənimsənilməsi deyil, mətni dinləyib və ya oxuyub anladığını danışmaq və ya yazmaq yolu ilə nümayiş etdirməkdir. Əgər şagird bunu edə bilirsə, deməli, o, biliyi də mənimsəyir.

Mətndən çıxış edərək nitq bacarıqlarını inkişaf etdirmək üçün bir sıra çalışma modelləri var ki, müəllimlər onlardan istifadə etməklə özləri mətn hazırlaya və əlavə dərslər keçə bilərlər.

Müəllim üçün vəsaitin “Dərslərin planlaşdırılması” bölməsində imla, ifadə, üzündən köçürmə və dinləmə üçün bir çox mətnlər verilmişdir. Vəsaitin həcmi bu mətnlərlə bağlı dərslərin təfərrüatlı təsvirinə imkan vermir. Odur ki aşağıda mətnlə bağlı çalışma modelləri verilmişdir. Həmin dərslərin təşkilində müəllim bu modellərdən istifadə edə bilər.

MƏTNLƏ BAĞLI ÇALIŞMA MODELLƏRİ

Oxuyub (və ya dinləyib) anlama

1. Mətnə 2-3 cümlənin yeri boş saxlanılır (nöqtələr və ya rəngli zolaq verilir). Çalışmada həmin cümlələr qeyri-ardıcıl verilir və şagirdə tələb olunur ki, cümlələri müvafiq boşluqlarda işlətsin (yazsın və ya oxusun).
2. Mətnin abzasları qeyri-ardıcıl şəkildə verilir. Onları məzmunu uyğun olaraq ardıcıl düzmək (yazmaq və ya oxumaq) tələb olunur.
3. Çalışmada mətnin məzmununu ifadə edən 3-4 cümlə qeyri-ardıcıl verilir. Şagirdə tələb olunur ki, mətnin məzmununa uyğun olaraq cümlələrin ardıcılığını tapsın.
4. Çalışmada mətnin məzmununu ifadə edən 4-5 şəkil qeyri-ardıcıl verilir. Şagirdə tələb olunur ki, mətnin məzmununa uyğun olaraq şəkillərin ardıcılığını tapsın.
5. Bir neçə atalar sözü verilir. Onlardan mətnin ideyasını daha dəqiq ifadə edənini tapmaq tələb olunur.
6. Mətnə bir neçə cümlə çıxarılır. Şagird bu cümlələr arasında mətnin məzmunu üçün daha əhəmiyyətli olanını seçməlidir (daha çox elmi-kütləvi və publisistik mətnlərə aiddir).
7. Doğru, yoxsa yanlış. Çalışmada bir neçə cümlə verilir. Bunlardan bəziləri mətnin məzmununa uyğun, digərləri isə məzmunu ziddir.

Dərslərdə şagirdlərin mətni oxuduqdan sonra nə dərəcədə anladıklarını yoxlamaq məqsədilə kifayət qədər “Doğru, yoxsa yanlış” başlıqlı tapşırıqlar var. Bu tip

tapşırıqlar mətnin şüurlu oxusunu yoxlamaq məqsədilə verilir. Bütün şagirdlərin tez və qısa zaman kəsiyində bu bacarığını müşahidə etmək üçün yaxşı olar ki, hər bir şagirdin stolunun üzərində kartondan kəsilib hazırlanmış smayliklər olsun. Bu smayliklərin bir tərəfində gülən, bir tərəfində isə kədərli smaylik rəsmi təsvir olunmuşdur. Şagirdlər tapşırığı dinləyərkən doğru fikirlər səslənəndə gülən smayliki, yanlış fikirlər səslənərkən kədərli smayliki göstərsinlər.

8. Hansı suala cavab var? Çalışmada mətnin məzmunu ilə bağlı bir neçə sual verilir. Bu suallardan yalnız birinə mətndə cavab var. Şagird həmin sualı tapmalıdır.
9. Hansı suala cavab yoxdur? Çalışmada mətnin məzmunu ilə bağlı bir neçə sual verilir. Bu suallardan birinə mətndə cavab yoxdur. Şagird həmin sualı tapmalıdır.
10. Analiz. Mətndən sonra bir neçə əlamət (keyfiyyət) bildiren söz verilir. Onlardan hansıların baş qəhrəmanın xarakterinə uyğun gəldiyi soruşulur.
11. Lüğət ehtiyatının zənginləşdirilməsi. Mətndə müəyyən sözlərin altından xətt çəkilir. Çalışmada həmin sözləri yaxınmənalı sözlərlə əvəz etmək tələb olunur.

Danışma

12. Mətn verildikdən sonra şagirddən tələb olunur ki, mətnin məzmununu bir neçə cümlədə ifadə etsin.
13. Mətn kulminasiya nöqtəsində yarımçıq saxlanılır. Şagirdlərdən tələb olunur ki, mətni özləri davam etdirdinlər.
14. Mətnə dialoglar çoxluq təşkil edirsə, mətn səhnələşdirilir.
15. Mətndəki məsələlərin fərqli həllini tapmaq üçün sinifdə müzakirələr təşkil olunur.

Yazı

16. Şeir verilir. Şeirin məzmununu nəsrə yazmaq tələb olunur.
17. Şagirdlərdən əsərin baş qəhrəmanına məktub yazmaq tələb olunur.
18. Mətnə göy rəngdə verilmiş bir neçə söz deyiliş formasında yazılır. Şagirddən həmin sözləri orfoqrafik cəhətdən düzgün yazmaq tələb edilir.
19. Mətnin kiçik bir hissəsini üzündən köçürmək tələb olunur.

Yaradıcılıq

20. Mətn adsız verilir. Çalışmada bir neçə başlıq verilir ki, şagird onlardan mətnin məzmununa uyğun olanını seçməlidir.
21. Mətn kiçik hissələrə (fəsillərə) bölünür. Şagirddən mətnin hissələrini adlandırmaq tələb olunur.

Dil qaydaları

22. Mətn üzərində işin sonunda dil qaydalarına keçid məqsədi ilə mətndən müvafiq dil qaydası ilə bağlı nitq situasiyası seçilir və motivasiya xarakterli tapşırıq qoyulur.

İntellektual oyunlar

Aşağıda təklif edilən intellektual oyunlar sinfin səviyyəsinə uyğun təşkil olunarsa, nəzərdə tutulan şagird nailiyyətlərinin tez və asan qazanılmasına kömək edə bilər. “Loto” oyunu sözün məna qrupunu müəyyənləşdirmək bacarığının formalaşdırılmasında, “Xanaqraf” və “Doqquzdaş” oyunları isə söz ehtiyatının zənginləşdirilməsində əvəzedilməz vasitələrdir.

“Xanaqraf” oyununun qaydaları iş dəftərində şərh olunur və bu oyunu oynamaq üçün iş dəftərinin 44-45-ci səhifələrində xanaqraf cədvəlləri verilir.

DOQQUZDAŞ

Bu oyunu yalnız məktəbdə deyil, evdə, valideynlərin iştirakı ilə də oynamaq olar. “Doqquzdaş” sinif şəraitində oynanırlarkən şagirdlər iki və daha artıq qrupa bölünürlər.

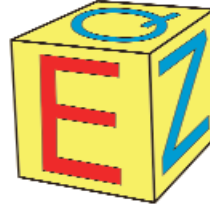
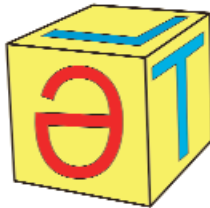
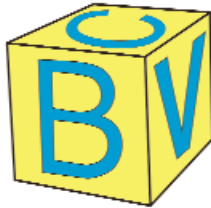
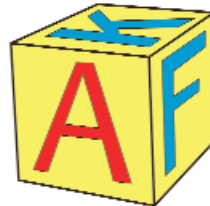
Oyunda tərəflərinə hərflər yazılmış kiçik kublardan – zərlərdən istifadə olunur. Kubun altı tərəfi olduğundan burada 54 (9x6) hərf iştirak edir. Azərbaycan dilində 32 hərf olduğundan dilimizdə daha çox işlənən hərflər (əsasən saitlər) bir neçə kubda təkrarlanır. Müəllim və ya şagirdlərdən biri kubları müəllim masasının üstünə atır. Üstə düşən hərflər yazı taxtasına yazılır. Bu hərflərin köməyi ilə daha çox söz düzəldən qrup oyunda qalib gəlir.

Bu kubları şagirdlər özləri müəllimin köməyi ilə karton və ya qalın kağızdan düzəldə bilərlər. Hərflərin kublar üzrə aşağıdakı şəkildə paylanması tövsiyə olunur.

1. B, Ş, D, T, X, İ
2. A, O, E, U, Ə, İ
3. Ü, H, S, E, K, İ

4. U, E, Ə, İ, O, A
5. Ç, P, G, M, N, R
6. Z, J, E, Ö, Y, Q

7. A, Ə, E, K, F, İ
8. D, C, Ğ, V, X, B
9. S, Ə, L, N, P, T

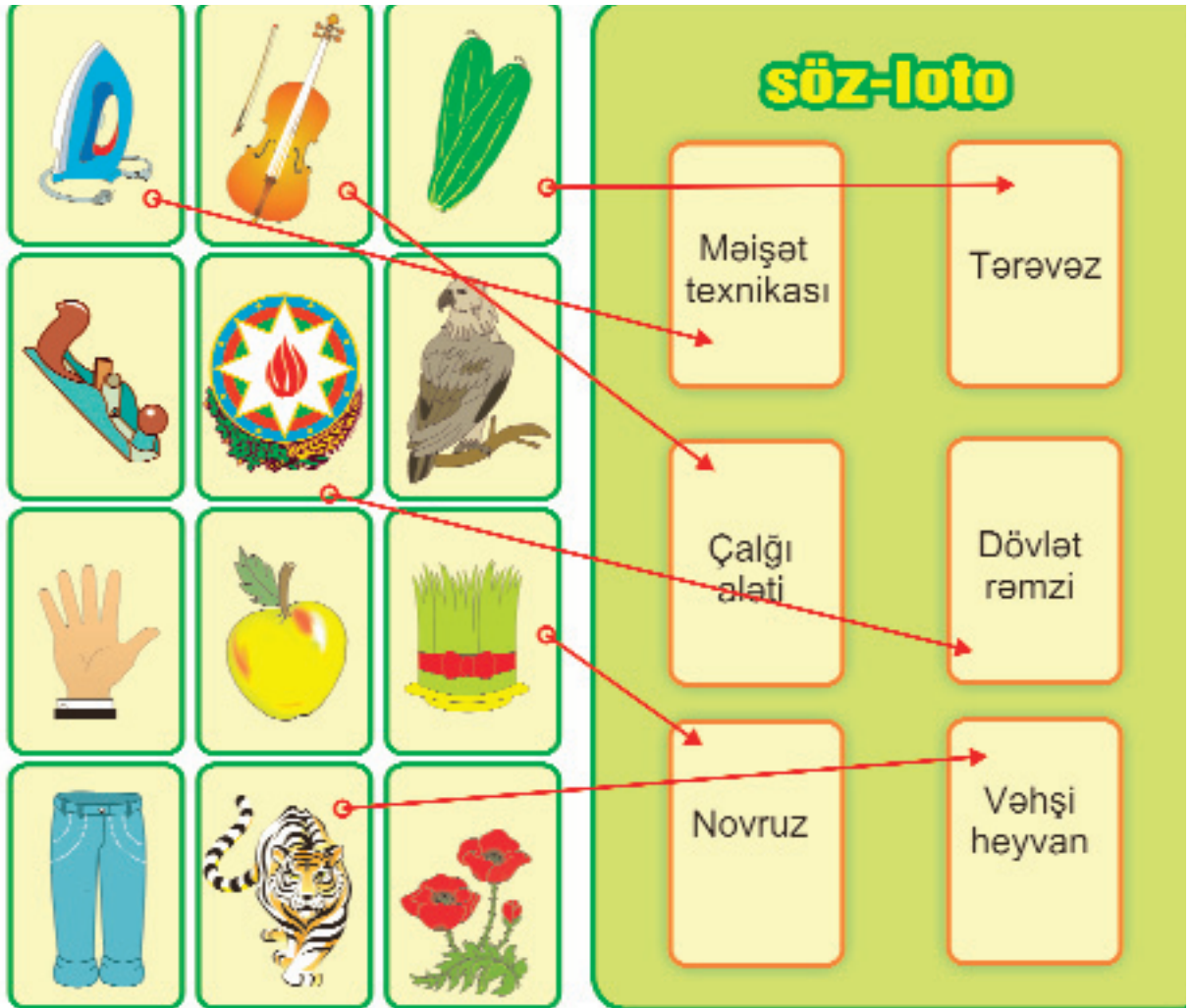

SÖZ-LOTO

Bu oyunu sinifdə cütlərə bölünərək oynamaq daha məqsədəuyğundur. Hər cütlüyə altıxanalı kart verilir. Hər xanada müəyyən bir məna qrupunun adı yazılır; məsələn: “quş”, “geyim”, “əmək aləti”, “meyvə”, “tərəvəz” və s. Müəllimin masası üstünə müxtəlif varlıqlar çəkilmiş şəkillər qoyulur. Şagirdlərdən biri masaya yaxınlaşıb bir şəkil götürür və orada təsvir olunmuş varlığın adını ucadan deyir; məsələn: “kirpi”. Bu zaman kartında “Vəhşi heyvan” xanası olan cüt deməlidir: “məndə”. Şəkilin adını deyən şagird ona yaxınlaşıb həmin şəkli verir. Cütlük həmin şəkli kartdakı müvafiq xanaya qoyur və həmin cütlükdən bir nəfər masaya yaxınlaşıb başqa şəkil götürür. Beləcə, cütlərdən birinin kartındakı xanalar dolana qədər oyun davam edir.

***Qeyd.** “Vəhşi heyvan” xanası başqasının da kartında ola bilər. Lakin şəkli hamıdan tez “məndə” qışqıran cütlük əldə edir.*

Loto kartlarını şagirdlər özləri müəllimin köməyi ilə karton və ya qalın kağızdan düzəldə bilərlər.

SÖZ-LOTO

MƏNA QRUPLARINA DAXİL OLAN SÖZLƏR
(LOTO “DAŞLARI” GÖY RƏNGDƏ VERİLİB)

1. Ev heyvanı – at, dəvə, qoyun, keçi
2. Vəhşi heyvan – pələng, ayı, maral, tülkü, meymun
3. Ev quşu – toyuq, hinduşka, ördək, xoruz
4. Çöl quşu – qaranquş, qartal, qarğa
5. Ağac – palıd, çinar, küknar, söyüd
6. Meyvə – nar, alma, armud, gilə, ərik, üzüm
7. Novruz – şəkərbura, paxlava, şorqoğalı, səməni, qoz, fındıq
8. Bədən üzvü – göz, burun, qulaq, əl
9. Rəng – sarı, qırmızı, göy, yaşıl
10. Məktəb ləvazimatı – qələm, xəttəş
11. Tərəvəz – xiyar, pomidor, kələm, kartof, soğan
12. Mebel – stol, stul, şifonər, divan
13. Qab-qacaq – qazan, qaşığı, çəngəl, stəkan
14. Ərzaq – yağ, pendir, yumurta, ət, düyü, qənd
15. Fəsil – yaz, yay, payız, qış
16. Həndəsi fiqur – kvadrat, üçbucaq, dairə
17. Peşə – kosmonavt, dülğər, bənnə, həkim
18. Şəhər – Bakı, Gəncə, Sumqayıt, Təbriz, Moskva
19. Oyun – nərd, şahmat, loto, futbol, xokkey, domino
20. Geyim – şalvar, pencek, ayaqqabı, papaq, əlcək, palto, corab, şərf
21. Silah – tank, top, avtomat, qılınç, qalxan
22. Məişət texnikası – televizor, ütü, tozsoran, telefon, soyuducu
23. Ailə üzvü – ata, ana, bacı, qardaş, nənə, baba
24. Həşərat – arı, kəpənək, qarışqa, hörümçək, əqrəb
25. Kompüter – monitor, klaviatura
26. Çalğı aləti – saz, tar, kamança, skripka, nağara, qarmon
27. Əmək aləti – bel, çəkic, mişar, rəndə, kəlbət
28. Çiçək – bənövşə, qızılgül, yasəmən, qərənfil, lələ
29. Nəqliyyat vasitəsi – avtobus, qatar, təyyarə, gəmi, maşın
30. Dövlət rəmzi – bayraq, gerb

Məna qruplarının kartlar üzrə qruplaşdırılması

- KART 1. Dövlət rəmzi (30), Nəqliyyat vasitəsi (29), Ailə üzvü (23), Oyun (19), Tərəvəz (11), Meyvə (6).
- KART 2. Çiçək (28), Həşərat (24), Məişət texnikası (22), Ərzaq (14), Məktəb ləvazimatı (10), Ağac (5).
- KART 3. Nəqliyyat vasitəsi (29), Silah (21), Geyim (20), Qab-qacaq (13), Rəng (9), Çöl quşu (4).
- KART 4. Çiçək (28), Çalğı aləti (26), Kompüter (25), Mebel (12), Bədən üzvü (8), Ev quşu (3).
- KART 5. Həşərat (24), Ailə üzvü (23), Şəhər (18), Peşə (17), Novruz (7), Vəhşi heyvan (2).
- KART 6. Nəqliyyat vasitəsi (29), Silah (21), Fəsil (15), Tərəvəz (11), Meyvə (6), Ev heyvanı (1).
- KART 7. Çiçək (28), Həşərat (24), Geyim (20), Ərzaq (14), Rəng (9), Çöl quşu (4).
- KART 8. Əmək aləti (27), Məişət texnikası (22), Həndəsi fiqur (16), Bədən üzvü (8), Ağac (5), Ev quşu (3).
- KART 9. Çalğı aləti (26), Oyun (19), Şəhər (18), Qab-qacaq (13), Novruz (7), Vəhşi heyvan (2).
- KART 10. Dövlət rəmzi (30), Nəqliyyat vasitəsi (29), Fəsil (15) Meyvə (6), Ağac (5), Ev heyvanı (1).
- KART 11. Çiçək (28), Həşərat (24), Silah (21), Peşə (17), Tərəvəz (11), Çöl quşu (4).
- KART 12. Əmək aləti (27). Məişət texnikası (22), Şəhər (18), Mebel (12), Novruz (7), Ev quşu (3).
- KART 13. Çiçək (28), Ailə üzvü (23), Geyim (20), Ərzaq (14), Rəng (9), Ev heyvanı (1).

Qiymətləndirmə

Qiymətləndirmə müasir təhsilin ayrılmaz komponentlərindən biridir. Kurikulumda qiymətləndirmənin üç növü qeyd olunur:

- İlk sənviyyənin qiymətləndirilməsi (diagnostik qiymətləndirmə). Şagirdlər əsas bilik və bacarıqlara müəyyən dərəcədə malikdirlərm? Şagirdlər tədris olunmuş materialın hansı hissəsini bilirlər?
- İrəliləyişlərin monitorinqi (formativ qiymətləndirmə). Standartların mə-nimsənilməsinə doğru şagirdlər kifayət qədər irəliləyə bilirlərm?
- Yekun (summativ) qiymətləndirmə. Şagirdlər verilmiş standart və ya stan-dartlar qrupunda müəyyən edilmiş məqsədlərə çatmışlarm?

(Ana dili kurikulumu, səh. 28)

Formativ qiymətləndirmə müəllimə imkan verir ki, “əlını daim şagirdin nəbzində saxlasın”. Hər bir dərşin və mərhələnin qiymətləndirilməsi müəllimə növbəti mərhələ üçün təlimin strategiyasını müəyyənləşdirməyə kömək edir. Qiymətləndirmənin meyarları isə mərhələnin əvvəlində qoyulmuş məqsədlərdən asılıdır.

Müasir təhsildə qiymətləndirməni, sadəcə, şagirdə qiymət qoymaq kimi başa düşmək olmaz. Qiymətləndirmə təlim və tədrisin əsas tərkib hissəsidir. O həm müəllimə, həm də şagirdə məqsədə doğru irəliləyiş haqqında məlumat verir. Qiymətləndirmə elə təşkil olunmalıdır ki, öyrənmənin ilkin mərhələsində son məqsədə çatmağın yollarını təhlil edərək tədbirlər görmək və sonda hər bir şagirdin nailiyyətləri haqqında fikir söyləmək mümkün olsun.

Şagird qiymətləndirmənin meyarlarını və məqsədini tam aydınlığı ilə dərk etməlidir, əks halda onda qorxu və əsəbilik yarana bilər. O bilməlidir ki, qiymətləndirmə onun təhsildə növbəti addımlarını planlaşdırmaq üçün məlumat və təlimat rolunu oynayır. Şagird nəyə doğru getdiyini və bu yolda qiymətləndirmənin rolunu başa düşdükdə təhsil daha səmərəli ola bilər.

Unutmaq olmaz ki, istənilən qiymətləndirmənin emosional təsiri var. Odur ki biliyin qiymətləndirilməsi həssas və konstruktiv olmalıdır. Müəllim bilməlidir ki, şagirdə ve-rilən aşağı qiymət onun əhvalına, özünə inamına zərbə vura bilər. Qiymətləndirmənin nəticələri ilə bağlı müəllimin şərhləri şagirdin şəxsi keyfiyyətlərinə deyil, onun işinə aid olmalıdır. İşdə yol verdiyi səhvi anlamaq gələcəkdə qüsursuz fəaliyyətə stimula yaradır, bu işi bacarmadığını düşünmək isə şagirdə xoşagəlməz komplekslər doğura bilər.

Qiymətləndirmənin nəticələri şagirdlər üçün şərh olunmalıdır. Lakin qiymətləndirmə həmişə həvəsləndirici amil rolunu oynamalı, uğursuzluğu deyil, inkişaf və tərəqqini gücləndirən stimula yaratmalıdır. Daha müvəffəqiyyətli şagirdlə müqayisə

çətin ki digər şagirdə stimula yaratsın. Bu cür müqayisə onu hətta tədris prosesindən uzaqlaşdırıb bilər, çünki o, təbiətən “qabiliyyətli olmadığı” barədə yanlış nəticələrə gələ bilər.

Qiymətləndirmə müəllim və şagirdlərin birgə fəaliyyəti kimi baş verməlidir. Yeni dərslər prosesində verilən sual və tapşırıqlar şagirdləri öz bilik, bacarıq və vərdişlərini nümayiş etdirməyə sövq etməlidir. Şagirdlərin bu fəaliyyəti müəllim tərəfindən müşahidə edilir, biliyin inkişaf tempi haqqında mühakimələr yürüdüldür. Bu (cari) qiymətləndirmə gündəlik tədris prosesinin ayrılmaz hissəsidir.

Qiymətləndirmə müəllimdən xüsusi peşəkarlıq tələb edir. Bu peşəkarlığın əsas göstəriciləri aşağıdakılardır:

- qiymətləndirmənin planlaşdırılması;
- öyrənmə prosesinin müşahidəsi;
- qiymətləndirmənin nəticələrinin təhlili;
- şagirdlərin özünüqiymətləndirməyə həvəsləndirilməsi.

Qiymətləndirmə şagirdin **“özünüqiymətləndirmə”** bacarığını formalaşdırmalıdır ki, bu da onlarda dərrakəni və “özünüidarə” xüsusiyyətlərini inkişaf etdirir. Şagirdlərə aşılmalıdır ki, qiymətləndirmə müvəffəqiyyətdən başgicəllənmə və ya pessimizmə qapılma üçün deyil, təhsildə növbəti addımlarını müəyyənləşdirə bilmək üçün aparılır.

Qiymətləndirmə bütün şagirdlərə ən yüksək nəticəyə nail olmaq cəhdlərindən heç vaxt imtina etməmək üçün stimula verməlidir. O, təhsil fəaliyyətinin bütün sahələrində şagirdlərin öyrənmə imkanlarının genişləndirilməsi üçün istifadə edilməlidir.

Dərslərdə və iş dəftərində hər bir mövzu, bölmə və ümumi kurs üzrə şagirdlərin qiymətləndirilməsi üçün kifayət qədər material verilmişdir.

Növbəti səhifələrdə müxtəlif qiymətləndirmə cədvəlləri verilmişdir. Nəzərə almaq lazımdır ki, bu cədvəllər nümunə xarakteri daşıyır. Müəllimlər buradakı meyarları və qiymətləndirmə şkalalarını dəyişməklə özlərinə uyğun cədvəllər yarada bilərlər.

Bundan əlavə, vəsaitdə hər bölmənin sonunda şagirdlərin qiymətləndirilməsi və vəsaitin sonunda yekun qiymətləndirmə üçün cədvəllər verilmişdir.

Hər bir dərslər üzrə qiymətləndirmə dərslərin icmalında verilir. Bu qiymətləndirmə, əsasən, şagirdlərin sinifdəki fəallığına, keçilən mövzunu nə dərəcədə mənimsədiklərinə görə müşahidə yolu ilə aparılır. Bundan əlavə, dərslər və iş dəftərində verilmiş tapşırıq və testlərdən də istifadə olunur.

$$\boxed{\text{Qiymətləndirmə}} = \boxed{\text{təhlil}} + \boxed{\text{proqnozlaşdırma}}$$

ŞAGİRD FƏALLIĞININ MÜŞAHİDƏ YOLU İLƏ QIYMƏTLƏNDİRİLMƏSİ CƏDVƏLİ

Qeyd. Bu cədvəl tədris prosesinin müxtəlif mərhələlərində şagirdlərin fəallıq səviyyəsini müşahidə etmək məqsədi ilə hazırlanmışdır.

Şagirdin adı, soyadı _____

Tarix: _____

Gözlənilən nailiyyətlər	Bəli	Qismən	Xeyr
<i>Sınıfdə fəallıq</i>			
Məlumat mübadiləsində iştirak edir.			
Tədqiqat sualı ilə bağlı nəticə çıxara bilir.			
Beyin həmləsində fikirlər söyləyir.			
Cütlərlə işdə fəaldır.			
Kiçik qrupla işdə fəaldır.			
<i>Dinləmə</i>			
Diqqətlə dinləyir.			
Dinlədiyini anlayır.			
Dinlədiyini ifadə edə bilir.			
<i>Danışma</i>			
Danışmaqdan çəkinmir.			
Öz fikrini şifahi şəkildə ifadə edə bilir.			
<i>Oxu</i>			
Səlis və sürətli oxuyur.			
Oxuduğunu anlayır.			
Bilmədiyi sözləri qeyd edir və soruşur.			
Oxuduğu mətnin əsas ideyasını müəyyən edir.			
<i>Yazı</i>			
Hüsnxət normalarına uyğun yazır.			
Dinlədiyini olduğu kimi yazıya köçürə bilir.			
Öz fikrini şifahi şəkildə ifadə edə bilir.			
<i>Dil qaydaları</i>			
Dil qaydalarını yaxşı mənimsəyir.			
Öyrəndiyi qaydaları yazılı və şifahi nitqinə tətbiq edə bilir.			

Müəllimin əlavə qeydləri _____

ÖZÜNÜQİYMƏTLƏNDİRMƏ CƏDVƏLİ

Qeyd. Bu cədvəl şagirdlərin özünüqiymətləndirməsi üçün hazırlanmışdır.

Şagirdin adı, soyadı _____

Tarix: _____

Gözlənilən nailiyyətlər	Bəli	Qismən	Xeyr
<i>Dinləmə</i>			
Dinləyəndə fikrimi cəmləyə bilirəm.			
Dinlədiklərimi fikrimdə canlandırıram.			
Dinlədiklərimi həyatda gördüyüm və eşitdiyim hadisələrlə bağlayıram.			
Dinlədiyimi başa düşməyəndə sual verirəm.			
Dinlədiyimə öz münasibətimi bildirirəm.			
<i>Danışma</i>			
Gördüyüm və eşitdiyim hadisələri danışa bilirəm.			
Duyğularımı və düşüncələrimi ifadə edə bilirəm.			
Danışarkən mənə qulaq asanları müşahidə edirəm.			
Danışarkən jestlərdən istifadə edirəm.			
<i>Oxu</i>			
Çətinlik çəkmədən, səlis və anlaşıqlı oxuyuram.			
Sinifdən xaric əsərlər oxuyuram.			
Başa düşə-düşə oxuyuram.			
Oxuduğum mətnin əsas ideyasını müəyyənləşdirirəm.			
Tanış olmayan sözə rast gələndə onun mənasını soruşuram və ya lüğətdə axtarıram.			
<i>Yazı</i>			
Sözləri və cümlələri hüsnxət normalarına uyğun yazıram.			
Deyilişi və yazılışı fərqlənən sözləri düzgün yazıram.			
Hadisələri başvermə sırasına görə yazıram.			
Düşündüklərimi yazıda ifadə edirəm.			
<i>Dil qaydaları</i>			
Dil qaydalarını başa düşürəm və yadda saxlamağa çalışıram.			
Yazanda və danışanda öyrəndiyim dil qaydalarına riayət etməyə çalışıram.			

Aşağıda dərslərin yekununda şagirdlərin analitik və holistik qiymətləndirilməsi

üçün cədvəl nümunələri verilmişdir. Müəllimlər bu nümunələrdən istifadə edərək dərslərin məzmununa uyğun öz cədvəllərini tərtib edə bilərlər.

ANALİTİK QIYMƏTLƏNDİRMƏ

1. Nümunə: OXU

Aspektlər	I səviyyə	II səviyyə	III səviyyə	IV səviyyə
Oxuyur	Düzgün oxuyur.	Səlis oxuyur.	İfadəli oxuyur.	Sürətli və ifadəli oxuyur.
Oxuyub anlayır	Mətnə buraxılmış söz və cümlələri təyin edir.	Mətnlə illüstrasiya arasındakı uyğunsuzluğu müəyyən edir.	Qeyri-ardıcıl verilmiş mətnin ardıcılığını müəyyən edir.	Verilmiş atalar sözlərindən mətnin məzmununa uyğun olanını seçir.
Oxuyub anladığını ifadə edir	Mətnin hissələrini adlandırır.	Mətnin planını qurub danışır.	Mətndəki əsas fikri atalar sözü ilə ifadə edir.	Mətni müəyyən məqamdan başlayaraq öz təxəyyülünə uyğun davam etdirir.

HOLİSTİK QIYMƏTLƏNDİRMƏ

2. Nümunə: YAZI

“Azərbaycan dili” dərslik dəsti

Səviyyələr	Bacarıqlar
I səviyyə	Sözləri hüsnxət normalarına uyğun yazır.
II səviyyə	- Mətnin verilmiş illüstrasiyaya aid olan hissəsini seçib üzündən köçürür. - Qeyri-ardıcıl verilmiş mətnin ardıcılığını bərpa edib üzündən köçürür.
III səviyyə	Dinlədiyi mətni və ya əzbərdən bildiyi nəzm nümunəsini orfoqrafik normalara uyğun yazır.
IV səviyyə	- Müşahidə və təəssüratları əsasında kiçikhəcmli inşa yazır. - Əsər qəhrəmanına məktub yazır. - Əsərin qısa məzmununu öz sözləri ilə yazır, obrazlara və hadisələrə öz münasibətini yazılı şəkildə ifadə edir.

Müasir şəxsiyyətyönümlü təlim bir çox tədris materiallarını və informasiya mənbələrini nəzərdə tutan mürəkkəb prosesdir. Dünyanın bir çox ölkəsində çoxdandır ki, ənənəvi olaraq “dərslük” adlandırdığımız şagird kitabı tədris materiallarından yalnız biri kimi istifadə olunur. İnteraktiv təlim üsulları üçün zəmin yaradan müasir dərslük komplektləri ənənəvi dərslüklərlə müqayisədə tədris prosesinin daha geniş spektrini əhatə edir və bu prosesə kompleks yanaşmanı təmin edir. Müasir dərslük komplektlərinə şagirdlərin daha fəal və yaradıcı yanaşması üçün dərslükdən əlavə, iş dəftəri, müəllimə pedaqoji yardımını nəzərdə tutan metodik vəsait də daxil edilir.

Təqdim olunan dərslük komplekti 2-ci sinifdə Azərbaycan dilinin tədrisinin 8 mərhələdə keçilməsini nəzərdə tutur. Dərslük, iş dəftəri və müəllim üçün metodik vəsaitdə bu mərhələlər aşağıdakı bölmələr şəklində təqdim olunub: 1. Deyərlərimiz; 2. Ailə; 3. Sinfimizin uşaqları; 4. Heyvanlar və quşlar; 5. Yaxşı nədir, pis nədir; 6. Təbiətin sirləri; 7. Söz sənətimiz; 8. Nağıllar aləmində.

Hər bölmə 38-48 saat üçün nəzərdə tutulub ki, bu da həftədə on saat olmaqla təqribən bir dərs ayına bərabərdir (cəmi 340 saat).

Dərslükdə müvafiq mövzular üzrə mətnlər, dilçiliklə bağlı sadə nəzəri materiallar və “Oxu”, “Danışma”, “Dil qaydaları” məzmun xətləri ilə bağlı bacarıqların inkişafı üçün tapşırıqlar verilir. Qeyd etmək lazımdır ki, müasir metodikada nitq bacarıqlarının inkişafı üçün uğurlu seçilmiş mətnlərin rolu çox böyükdür. Onlar həm də uşaqların dünyagörüşünün genişlənməsi üçün əvəzsiz rol oynayır və fənlərarası inteqrasiya üçün geniş imkanlar yaradır.

Dərslükdəki tapşırıqlar aşağıdakı **rubrikalar** altında verilir.

Şifahi nitq şagirdlərin düzgün, səlis danışmalarının formalaşmasına, müstəqil fikirlərinin ifadə edilməsinə, nitqin inkişafına xidmət edir.

Şüurlu oxu rubrikası şagirdlərin oxuyub-anlama bacarıqlarının inkişafına xidmət edir. Buradakı tapşırıqlar vasitəsilə şagirdin oxu materialını nə dərəcədə mənimsədiyi yoxlanılır.

Düşün və cavab ver. Bu rubrikadakı tapşırıqlar vasitəsilə şagirdlər mətndə oxuduqlarını real həyatla bağlayır, düşündürücü suallara cavab tapmağa çalışırlar.

Sözlük. Mətnə rast gəlinən yeni sözlərin izahı verilir.

Söz ehtiyatı. Şagirdlərdən tələb olunur ki, mətnin kontekstindən çıxış edərək bir sıra sözlərin izahını özləri versinlər, bu sözlərlə yaxınmənalı və ya əksmənalı olan sözlər tapsınlar.

Araşdırma. Şagirdədən mətnin mövzusu ilə bağlı yeni bilik və məlumatların əldə edilməsi üçün araşdırma aparmaq tələb olunur.

Məntiq. “Dördündən biri fərqlidir” və ya “Ardıcılığı davam etdir” tipli çalışmalar verilir. Məzmun etibarilə bu çalışmalar, adətən, dil qaydaları ilə bağlı olur.

Dil qaydaları. Mətndəki nitq materialı əsasında şagirdlərin dil qaydaları üzrə bilik və bacarıqları yoxlanılır və inkişaf etdirilir.

Dil qaydaları ilə bağlı nəzəri materialdan sonra şagirdlərin həmin qaydaları nə

dərəcədə mənimsədikləri “test”, “doğru, yoxsa yanlış”, “cütləri müəyyən et” tipli çalışmalar vasitəsilə yoxlanılır.

Dərslikdə dil qaydaları üzrə nəzəri materiallar “Qaydalar” rubrikasında verilmişdir. Dil qaydaları üzrə alt-standartlar bölmələr üzrə aşağıdakı şəkildə paylanmışdır. Bu bölgü nitq vahidlərini sadədən mürəkkəbə doğru öyrənməyə imkan verir: I bölmə – səs, hərf (fonetika), II bölmə (orfoqrafiya, orfoepiya), III və IV bölmələr – nitq hissələri (morfologiya), V bölmə – mürəkkəb sözlərin yazılışı (sözün tərkibi, orfoqrafiya), VI bölmə – söz birləşməsi, cümlə (sintaksis), VII bölmə – cümlə (sintaksis). VIII bölmədəki dil qaydaları əvvəlki bölmələrdə yerinə yetirilən praktik çalışmalar vasitəsilə müvafiq ardıcılıqla təkrar olunur.

İş dəftəri dərslikdə verilən biliklərin tətbiqinə, şagirdlər tərəfindən daha dərindən mənimsənilməsinə xidmət edir. İş dəftəri problemin həllinə yönəlmiş çalışmalar üçün geniş imkanlar açır.

Təqdim edilən iş dəftəri dərslikdəki mövzuları əhatə etməklə yanaşı, tapşırıq modellərinin rəngarəngliyinə və əyləncəliyinə görə seçilir. Krossvordlar, anaqramlar və bu kimi başqa tapşırıqlar şagirdə öz işinin real nəticəsini müstəqil yoxlamağa və bundan zövq almağa imkan verir.

İş dəftəri strukturuna görə müvafiq dərsliyi təkrar edir. Funksional baxımdan isə o, şagirdin biliyini daha da dərinləşdirməyə, onu qiymətləndirməyə yönəldilmişdir. Bu, müəllimin işini son dərəcə asanlaşdırır; şagirdi həm sinifdə, həm də evdə müvafiq mövzu üzərində işlətmək üçün onun əlində kifayət qədər material olur. Bununla yanaşı, müəllim tapşırıqlar vasitəsilə istənilən mövzu üzrə şagirdin biliyini qiymətləndirmək imkanı əldə edir.

Bundan əlavə, iş dəftərində müxtəlif dinləmə materialları yerləşdirilmişdir ki, bu da şagirdin şifahi nitqinin inkişafında əvəzsiz rol oynayır.

İş dəftərində, ilk növbədə, **“Yazı” məzmun xətti** ilə bağlı bacarıqların inkişafı və qiymətləndirmə üçün materiallar verilir. Hər bölmədə əlifbadakı dörd hərfin hüsnxət normalarına uyğun yazılışını göstərən və şagirdlərin nümunələri təkrar etmələri üçün boş sətirlər saxlanmış səhifələr vardır.

Hər bölmənin sonunda oxuyub-anlama və dil qaydaları üzrə test tapşırıqları verilmişdir.

Müəllim üçün metodik vəsaitdə dərslik və iş dəftərindəki materiallardan istifadə yolları göstərilir və əlavə materiallar verilir. Burada müvafiq məzmun standartları şərh olunur, hər bir mövzu üzrə dərsin mərhələləri göstərilir. Mövzuların saatlar üzrə bölgüsü (dərs planı) müəllimin öhdəsinə buraxılır.

DƏRSLƏR ÜZRƏ ŞƏRHLƏR VƏ TÖVSIYƏLƏR

Dərslərin saatlar üzrə bölgüsü zamanı Azərbaycan dili üzrə tədris planı nəzərə alınmışdır. 2-ci sinif üçün tədris planında Azərbaycan dili fənninə gündə iki saat, həftədə 10 saat olmaqla ildə 340 saat ayrılmışdır.

Dərslik müəllifləri hər bir dərslərin məzmununu planlaşdırarkən çalışmışlar ki, saatlar üçün nəzərdə tutulan fəaliyyət növləri fərqli olsun.

Dərslik və iş dəftərində mətnlərin oxunması ilə bağlı dərslər dinləmə və danışma fəaliyyətləri ilə sıx inteqrasiyanı nəzərdə tutur.

Bir sıra hallarda tədqiqatın aparılması üçün qruplara verilən materiallar (mətnlər, cümlələr, sözlər) vəsaitdə öz əksini tapmır. Müəllimlər bu materialları öz seçimləri əsasında hazırlamalıdır. Vəsait müəllifləri, ilk növbədə, dərslərin sxemini açmağa və dərslərin mərhələlərinin ardıcılığını göstərməyə çalışmışlar.

Hər bir bölmənin əvvəlində təqdim olunan dərslərin saatlar üzrə bölgüsünü dərslik komplektinin həmin bölmə üzrə ümumi mündəricatı hesab etmək olar. Burada dərslərin aid olduğu məzmun standartları, hər bir dərslərin üçün ayrılmış saat sayı, həmin dərslərin dərslikdə, iş dəftərində və müəllim üçün metodik vəsaitdə əksini tapdığı səhifələr də göstərilmişdir. Bu hər bir bölmədə müxtəlif məzmun xətləri üzrə hansı standartların daha çox əhatə olunduğunu görməyə imkan verir.

I bölmə

SİNFİMİZİN UŞAQLARI

Nö	Mövzu	Məzmun standartları	Saat sayı	Dərslik səh.	İş dəftəri səh.	MMV səh.
1.	Kitab <i>Səs və hərflər</i>	1.1.2, 1.2.1, 2.2.1, 2.1.2, 2.2.4, 2.2.5, 3.1.4, 4.1.1	6	10-12	6	35
2.	Mehriban səma	1.2.1, 2.1.3, 2.1.2, 3.1.4, 3.1.1	2	13	7	38
3.	Dilərə <i>Sait və samit səslər</i>	2.1.1, 2.2.1, 2.2.5, 3.1.3, 4.1.4, 4.1.1	4	14-15	9	40
4.	Xoşbəxtlik nədir	1.1.2, 2.1.2, 2.2.1, 2.2.3, 2.2.4, 3.1.1, 3.1.2, 3.1.5, 4.1.1	6	16-19	10	43
5.	Müəllim <i>Heca</i>	1.2.1, 2.2.1, 2.2.4, 2.2.5, 3.1.1, 4.1.1	4	20-21	12	45
6.	İki güzgü	1.2.3, 2.1.2, 2.1.3, 3.1.1, 2.2.5, 3.1.2, 3.1.5	4	22-24	13	47
7.	İki uşaq <i>Sözün sətirdən sətərə keçirilməsi</i>	2.1.2, 2.2.1, 1.1.2, 2.2.2, 2.2.5, 4.1.2	4	25-26	15	49
8.	Kompüter oyunu	1.2.1, 2.1.3, 2.2.1, 2.2.5, 2.2.3, 2.2.4, 3.1.4	2	27-28	16	51
9.	Elan <i>Lüğətdən istifadə</i>	3.1.5, 4.1.4	2	29-30	17-18	53
10.	Sehrli söz	1.1.2, 1.2.2, 2.1.2, 2.2.4, 2.2.5, 3.1.1, 3.1.2, 4.1.4, 4.1.2	6	31-35	20-21	55
	Ümumiləşdirici təkrar		1	36		57
	Bölmə üzrə qiymətləndirmə		1		22-23	57
Yekun			42 saat			

1-ci mövzu. KİTAB (6 saat)

Məzmun standartları	Təlim məqsədləri
1.1.2. Dinlədiyi fikirlə bağlı münasibətini əsaslandırır.	Dinlədiyi mətn üzrə sualları cavablandırır. Dinlədiyi fikirlə bağlı öz mülahizələrini söyləyir.
1.2.1. Müşahidə etdikləri, eşitdikləri və oxuduqları haqqında danışır.	Öyrəndiyi, araşdırdığı məlumatları nəql edir. Qazandığı bilikləri əvvəl bildikləri ilə müqayisə edir.
2.2.1. Müvafiq mətnləri tələffüz normalarına uyğun düzgün və sürətli oxuyur.	Şeirdəki sözləri düzgün tələffüz etməklə oxuyur.
2.1.2. Mətndə verilmiş yaxınmənalı və əksmənalı sözləri fərqləndirir.	Sözlərin yaxınmənalı qarşılığını müəyyənləşdirir.
2.2.4. Mətnin məzmununu tərtib etdiyi plana uyğun nəql edir.	Mətnin müvafiq hissələrindən çıxış edərək fikirləri tamamlayır.
2.2.5. Mətndəki əsas fikri həyatla əlaqələndirir.	Şeirdəki əsas fikri mövzu haqda bilikləri ilə əlaqələndirir.
3.1.4. Müşahidə və təəssüratlar əsasında kiçikhəcmli esse yazır.	İlk oxuduğu kitab haqqında düşündükləri əsasında kiçikhəcmli esse yazır.
4.1.1. Sait və samit səsləri fərqləndirir.	Sözləri tələffüz edərək tərkibindəki səsləri fərqləndirir.

Motivasiya. “Anlayışın çıxarılması” üsulu tətbiq edilir.

Lövhdə rəngli kartoçka asılır. Kartoçkanın arxasında kitab şəkli çəkilib. Müəllim “gizlədilmiş anlayış”a (kitaba) aid 2 və ya 3 yönəldici söz və ya cümlə (anlayışların xüsusiyyətlərini) yazır (məsələn: *bilik verir, çantanızda var, vərəqləri var* və s.).

“Kitab” sözü deyilənədek müəllim xüsusiyyətlərin sayını artırmağa bilər. Axtarılan söz tapıldıqdan sonra kartoçkanın şəkil olan üzünə çevrilir. Kitabla bağlı digər xüsusiyyətlər də söylənilir.

Müəllim: – “Dərslərdən başqa daha hansı kitablarınız var?” – sualını verməklə şagirdləri müzakirəyə dəvət edir.

Tədqiqat sualı: – “Kitablar sizə nə verir?”

Tədqiqatın aparılması. Dərslərdən “Kitab” şeiri oxunur.

Şeirin məzmununa uyğun gələn əsas fikir müəyyənləşdirilir: “Kitablar insan ömrünə nur çiləyir”. Bundan sonra müəllim aşağıdakı atalar sözünü səsləndirir: “*Yerin nuru günəşdir, insanın nuru elm*” (yaxud: “*Elm ağlın çırağıdır*”). Bu atalar sözünün şeirdəki əsas fikirlə əlaqəsi ətrafında müzakirə aparılır.

Tapşırıq 1. Müəllim tapşırığın icrasına keçməzdən əvvəl aşağıdakı məlumatı verir: “*Kitabların məzmunu müxtəlifdir. Elə kitablar var ki, onları asudə vaxtda oxuyuruq. Bunlar hekayələr, nəğillər, lətifələr və s. ola bilər. Belə kitabları oxuyanda həyəcanlanır, kədərlənir, gülürük. Bunları birlikdə bədii əsərlər adlandırırıq*”.

– *Hansı əsərləri oxuyanda gülürsünüz?* (Molla Nəsrəddinin lətifələri xatırlana bilər.)

Müəllim: – *Hər şeydən xəbər verən kitablar hansılardır?* (Elə kitablar var ki, istənilən məlumatı əldə etmək üçün onlara müraciət edirik. Bunları elmi kitablar, sorğu ədəbiyyatı adlandırırıq. Məsələn, “Uşaq ensiklopediyası” bu məqsədə xidmət edir.)

Tapşırıq 2. Şagirdlər şeirin müvafiq hissələrinə istinad etməklə cümlələri tamamlayırlar.

Tapşırıq 3. Yaxınmənalı sözlər müəyyənləşdirilir.

Tapşırıq 4. Şagirdlərə “Kitablar bizə nə verir” sualını cavablandırmaqla öz fikirlərini iş vərəqlərində qeyd etmək tapşırıqlıdır.

Tapşırıq 5. Şagirdlər yay tətilində oxuduqları kitablar haqqında danışmaqla şifahi nitq bacarıqlarını nümayiş etdirirlər.

Qruplarla iş. Hər qrupa aşağıdakı tapşırıqlar üzrə təqdimat hazırlayıb müzakirə etmək tapşırılır. Şagirdlər verilmiş suallar əsasında öz fikirlərini iş vərəqlərində qeyd edirlər.

I qrup. Dərsliklər: Azərbaycan dili, Musiqi, İnformatika

II qrup. Dərsliklər: Riyaziyyat, Həyat bilgisi, Texnologiya

III qrup. Nağıllar, hekayələr

IV qrup. Atalar sözləri, tapmacalar

Tapşırıq 6. Müəllim şagirdlərə Azərbaycan dili dərslərinin titullarına nəzər salmağı təklif edə bilər. Bu zaman “redaktor”, “korrektor”, “nəşriyyat”, “mətbəə”, “dizayner” sözlərinin izah edilməsi məqsəduyğundur. Növbəti dərstdə şagirdlər bu anlayışlardan və toplaşdıqları məlumatlardan istifadə edərək təqdimat hazırlayırlar.

Məlumat mübadiləsi və müzakirənin təşkili. Qrupların təqdimatı dinlənir və müzakirə olunur. “Oxuduğunuz hansı əsərlər sizə doğru yol göstərmiş?” – sualı ilə şagirdlər müzakirəyə qoşulurlar. (Müzakirənin sonunda müəllim uşaqlara elə əsərlər (kitablar) siyahısı deyə bilər ki, həmin əsərlər onlara gələcək həyatlarında doğru yol göstərməyə kömək edə bilər.)

– *Bəs bu kitablardan hansı bilikləri, məlumatları öyrənmisiniz?* – sualı verilir. Şagirdlər cavablarını yapışanlı kağızlara yazmaqla yazı taxtasındaki kitab şəklinin ətrafına yapışdırırlar. Sonda müəllim və ya şagirdlərdən biri kağızlara yazılanları ucadan oxuyur.

BİLİK GÜNÜ

Ölkəmizdə dərslər hər il sentyabrın 15-də başlanır. Prezident İlham Əliyevin fərmanı ilə bu gün Bilik Günü kimi qeyd olunur.

Biliyə yiyələnmək üçün çox çalışmaq lazımdır. Bu zəhmət hədəf getmir.

Qazandığımız biliklər həyatda bizə hər zaman gərəkdir.

Budur, biz artıq ikinci sinifdə oxuyuruq. Ötən bir ildə xeyli bilik qazanmışıq. Əvvəl bacarmadığımız işlərin öhdəsindən indi gələ bilirik. Qarşıda bizi daha uca bilik zirvələri gözləyir. Məktəb zəngin bir bilik xəzinəsidir! Biz bu xəzinənin sahibi olacağıq.

Mətnə hansı suala cavab var?

A) Məktəbli forması necə olmalıdır?

B) Azərbaycanda dərslər nə vaxt başlanır?

C) Uşaqlar neçə yaşından məktəbə gedirlər?

Sonra şagirdlər dinlədikləri mətnlə dərslikdəki şeiri müqayisə etməklə onların arasındakı əlaqəni müəyyənləşdirirlər.

Yazı. Şagirdlərə “İlk oxuduğum kitab” adlı esse yazmaq tapşırılır. Müəllim şagirdləri məlumatlandırır ki, essədə dərsliklərdən əlavə, oxuduqları ilk bədii kitab haqqında təəssürratlarını yazsınlar. Bundan başqa, aşağıdakı suallar cavablandırılmalıdır:

– *Nə üçün ilk olaraq bu kitabı seçdiniz?*

– *Kitabdakı illüstrasiyalar xoşunuza gəldimi?*

– *Bu kitabı oxuduqdan sonra hansı nəticəyə gəldiniz?*

Nəticə: Kitablardan bizə hər şeydən xəbər verir. Bilmədiyimiz sualların cavabını kitablarda oxumaqla tapa bilərik. Kitablardan müxtəlif elm sahələrinə aid olan bilik və məlumatlar alırıq.

Tətbiqetmə. İş dəftərində mövzu ilə bağlı tapşırıqlar yerinə yetirilir.

DİL QAYDALARI

Şagirdlərin 1-ci sinifdə əldə etdikləri bilik və bacarıqları yoxlamaq məqsədilə (**diaqnos-tik qiymətləndirmə**) müəllim aşağıdakı sualları verir:

- Əlifbada neçə hərf vardır?
- Səs və hərf nədir?
- Əlifbamızda hansı hərf iki səsi ifadə edir?

Tapşırıq 7. Ən az səsin "top"da, ən çox səsin isə "karandaş"da olduğu qeyd edilir.

Nəzəri material (səh. 12) əsasında səs və hərfin fərqi izah olunur.

Motivasiya. Şəkillər verilir. Uşaqlar şəkilləri əvvəlcə adlandırır, sonra lövhədə yazırlar.

Köməkçi sual: – Sözü deməklə yazmaq arasında hansı fərq var?

Tədqiqat sualı: – Yazılmış və deyilmiş söz nəyin hesabına yaranır?

Tədqiqatın aparılması. Lövhədən *şar, tar, qaz* və *qız* şəkilləri çəkilmiş bir plakat asılır.

Şagirdlər şəkillərin adlarını şəklın altında yazırlar. Onları əvvəlcə səs və hərf tərkibinə, sonra mənalarına görə fərqləndirirlər.

Qruplarla iş.

I qrup. *İzahı verilmiş sözləri tapın, bu sözlərdə hansı hərfin fərqləndiyini göstərin.*

Süd verən iri ev heyvanı (inək). Parça növü (ipək).

Zərb musiqi aləti (nağara). Ayının yuvası, evi (mağara).

Ata-ananın qızı (bacı). Tüstünün çıxması üçün damda olan xüsusi yer (baca).

II qrup. *Cümlələrdəki səhvi düzəldin.*

1. Anam qoz ləpəsindən pahlava pişirdi.

2. Şir yırtıcı heyvadır.

3. Çəpərin dibinə çoxlu daş yığılmışdı.

III qrup. *"Da" və "şa" hecalarına bir samit artırmaqla mümkün qədər çox söz düzəldin.*

IV qrup. *Ortaya sait artırmaqla mümkün qədər çox söz düzəldin.*

Q...ş (qaş, qoş, qış, quş); N...r (nar, nər, nur)

Alınan sözlərin mənalarını deyın.

Məlumat mübadiləsi və müzakirənin təşkili. Qrupların təqdimatı dinlənilir və müzakirə olunur. **Dərsliklə iş.** 12-ci səhifədəki nəzəri material mənimsədir. Dərsliyin 12-ci səhifəsindəki 8-13-cü tapşırıqlar yerinə yetirilir.

Tapşırıq 9. *Zənbil* sözü ilə yaxınmənalı söz *səbət* ("b" hərfi), *peşə* sözü ilə yaxınmənalı isə *sənət* ("n" hərfi) sözüdür.

Tapşırıq 10. *Aşağıdakı sözlərdə yalnız bir hərf dəyişməklə yeni sözlər yaradılır.*

Gün – gül, gen və s.

Şən – mən, dən, sən, şər və s.

Həyat – həyət

Boy – toy, soy, qoy, bəy və s.

Tapşırıq 12. *Aşağıdakı sözlər alınır:*

ər, sər, əsər, kəsər at, yat, oyat ək, lək, ələk, bələk

Tapşırıq 13. *Şagirdlər verilmiş sözləri düzgün tələffüz edir: [bulax], [do:şan], [ambar]*

Nəticə: Sözlər səslərin birləşməsindən yaranır. Səslər deyilir və eşidilir, həflər isə yazılır və görünür. Bəzən sözdə yalnız bir səsi dəyişməklə yeni söz düzəltmək olur.

Tətbiqetmə. İş dəftərində dil qaydaları ilə bağlı tapşırıqlar yerinə yetirilir.

Ev tapşırığı: – *Elə üç söz yazın ki, bir hərfini dəyişməklə yeni sözlər yaransın.*

Qiymətləndirmə. Təqdimata, diskussiyaya və tətbiqetmənin nəticələrinə əsasən müəllimin təlim nəticələri üzrə hazırladığı meyarlar əsasında aparılır.

2-ci mövzu. MEHRİBAN SƏMA (2 saat)

Məzmun standartları	Təlim məqsədləri
1.2.1. Müşahidə etdikləri, eşitdikləri və oxuduqları haqqında danışır.	Öz biliklərinə əsaslanaraq problemin həlli ilə bağlı fikir bildirir.
2.1.3. Mətnə frazeoloji ifadələrin mənasını izah edir.	Sözlərin həqiqi və məcazi mənalarını fərqləndirir.
2.1.2. Mətnə verilmiş yaxınmənalı və əksmənalı sözləri fərqləndirir.	Verilmiş sözlərin yaxınmənalı və əksmənalı qarşılığını müəyyən edir.
3.1.4. Müşahidə və təəssüratlar əsasında kiçikhəcmli esse yazır.	Siniflə birgə getdiyi ekskursiya haqqında kiçikhəcmli esse yazır.
3.1.1. Yazısında sadə hüsnxət və orfoqrafiya normalarına riayət edir.	"A" hərfini hüsnxət normalarına uyğun yazır və digər hərflərlə birləşdirir.

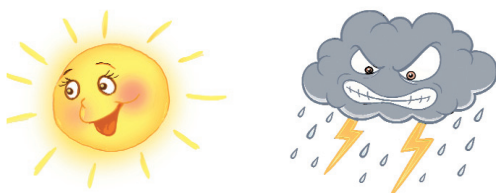
Motivasiya. Analogiyalar zənciri ("Gölə atılan daş")

Müəllim şagirdlərə sözlərdən – hər bir söz vaqon olur – uzun bir zəncir qurmağı təklif edir. Vaqonlar, əlbəttə, sözlər kimi bir-biri ilə bağlı olmalıdır. Demək, hər bir söz arxasınca gələn sözü çəkməlidir.

Məsələn:

- Səma necədir?
- Mavi, soyuq.
- Daha nə soyuq olur?
- Külək, buz, hava, dondurma.
- Bəs dondurma necə olur?
- Dadlı, şirin.
- Daha nə şirin ola bilər?
- Paxlava və s.

Yaxud: Müəllim şagirdlərə günəş və bulud şəkilləri nümayiş etdirir:

Sual: – Şəkillərlə bağlı hansı əlamət bildirən sözləri deyə bilərsiniz?

Şagirdlərin cavabları dinlənir. Cavablar müxtəlifdir (sarı günəş, sevinən günəş, gülümseyən günəş, mavi bulud, soyuq bulud, tutqun bulud, qəzəbli bulud, həyəcanlı bulud, qəmgin bulud və s.).

Müəllim: – Sevinc, gülüş, qəzəb, həyəcan insana aid xüsusiyyətlərdir. Belə ifadələr cansız varlıqlara aid edilərsə, məcazi mənə daşır.

Müəllimin nəzərinə: Bu tapşırıq 2.1.3. standartının reallaşmasına xidmət edir. Frazeoloji ifadələrin tərkibindəki sözlər çox zaman məcazi mənə daşdığına görə şagirdlərdə əvvəlcə sözlərin həqiqi və məcazi mənada işləmə bilməsi haqqında müəyyən təsəvvür yaratmaq məqsəduyğundur.

Dərslərdən mətn oxunur. Şagirdlərə “ekskursiya” sözünü yaxınmənalı sözlə əvəz etmək tapşırılır.

Çox güman ki, uşaqlar “gəzinti”, “gəzmək” kimi sözlər deyəcəklər. Bundan sonra müəllim “ekskursiya” sözünün elmi izahını verə və ekskursiyanın adı gəzintidən fərqi izah edə bilər.

Müəllimin nəzərinə: *Ekskursiya tək və ya kollektiv surətdə muzeylərə, tarixi yerlərə, sərgilərə, şirkətlərə təşkil olunmuş gəzinti və ya səyahətdir. Ekskursiyanın məqsədi müxtəlif ola bilər: elmi, tədrisi, idman, əyləncəli və s. Ekskursiya zamanı obyektlərin nümayişi peşəkar ekskursovod tərəfindən yerinə yetirilir. Onun vəzifəsi ekskursiyada iştirak edənlərə həmin yerin və ya obyektin tarixi, dəyəri haqqında məlumat verməkdir. Ekskursiya iştirakçıları ekskursant adlanırlar.*

Müəllim: – “Köçəri quşların qatırı” deyəndə nə başa düşürsən? Bu ifadənin işləndiyi cümlə ilə sonrakı cümlə arasında olan əlaqəni izah etməyə çalış.

(Quşlar bir-birinin ardınca düzülmüş şəkildə uçaraq isti ölkələrə gedir. Onların sayı azaldığına görə səsləri də daha az eşidilir. Buna görə təbiət də qəmli görünür.)

Fənlərarası inteqrasiya (həyat bilgisi) – Köçəri quşlar hansılardır?

Soyuqların düşməsi və qida qıtlığının başlaması ilə bəzi quşlar qışı daha isti keçən və qida baxımından zəngin olan ölkələrə uçurlar (qaranquş, leylək, sağsağan, çöl ördəyi və qazları və s.)

Təmiz, aydın, mehriban, qəmli, həyəcanlı, soyuq sözlərinə yaxınmənalı və əksmənalı sözlər tapılıb cədvəldə yazılır.

Sözlər	Yaxınmənalı sözlər	Əksmənalı sözlər
təmiz		
aydın		
mehriban		
qəmli		
həyəcanlı		
soyuq		

Dərsləyin 60-cı səhifəsindəki 1-3-cü tapşırıqlar yerinə yetirilir.

Tapşırıq 1. “Şirin uşaq” ifadəsindəki *şirin* sözü uşağın mehriban, sevimli olmasını, “*şirin alma*” ifadəsindəki *şirin* sözü isə almanın dadını bildirir.

İkinci ifadədə “*şirin*” sözü həqiqi mənada işlənmişdir. Daha nə şirin olur? (*şirin çay, şirin tort, şirin söz, şirin körpə*) Bunlardan hansı həqiqi, hansı məcazi mənada işlənmişdir?

Tapşırıq 2. “*Həyəcanlı səma*” ifadəsindəki *həyəcanlı* sözü səmanın üzünün qaralmasını, buludların dolmasını, yağış yağacağını; “*mehriban səma*” ifadəsindəki *mehriban* sözü səmanın üzünün aydın, günəşli olmasını bildirir.

Tapşırıq 3. “*Acı dil*” ifadəsi kobudluq, “böyük ürək” ifadəsi səmimiyyət, əliaçıqlıq bildirir.

Qruplarla iş. Müəllim hər qrupa üzərində müxtəlif şəkillər olan vərəqlər paylayır. Şagirdlər vərəqdə təsvir olunan şəkillərin onlarda doğurduğu hisləri ifadə etməyə çalışırlar.

I qrup. “*Yarpaqları tökülmüş ağac*” şəkli

II qrup. “*Qol-budaqlı yaşıl ağac*” şəkli

III qrup. “*Soyuqdan büzülmüş küçük*” şəkli

IV qrup. “*Ovunun üstünə şığıyan qartal*” şəkli

İş dəftərində mövzu ilə bağlı tapşırıqlar yerinə yetirilir.

Dil qaydaları. Müəllim: – *Uşaqlar səma ilə bağlı hansı sözləri söylədilər? Bu sözlər əşyanın nəyini bildirir: adını, əlamətini, yoxsa hərəkətini?*

– *Səma haqqında deyilən sözləri əlifba sırasına görə yazın.*

Mətnə işlənmiş əlamət bildirən sözlər seçilir və cümlədə işlədilir.

Sual: – *Həmin sözlər hansı sözlərin əlamətini bildirir?*

Yazı. Hüsuxət. İş dəftəri, “A” hərfi.

Ev tapşırığı. Sınıfə birgə keçirilən ekskursiya haqqında kiçik esse yazın.

“Dəniz” sözünü mümkün qədər çox əlamət bildirən sözlərlə işlədin.

Qiymətləndirmə. Müəllimin təlim nəticələri üzrə hazırladığı meyarlar əsasında aparılır.

3-cü mövzu. DİLARƏ (4 saat)

Məzmun standartları	Təlim məqsədləri
2.1.1. Mətnə rast gəldiyi yeni əşya və hadisələrin adlarını müvafiq mənə qrupuna aid edir.	Sözlər arasında mənə assosiasiyası yaradır.
2.2.1. Müvafiq mətnləri tələffüz normalarına uyğun düzgün və sürətli oxuyur.	Şeiri məzmununa uyğun intonasiya ilə oxuyur.
2.2.5. Mətndəki əsas fikri həyatla əlaqələndirir.	Şeirdəki obrazları müqayisə etməklə əsas fikri həyatla əlaqələndirir
3.1.3. Marağına uyğun seçdiyi nəzm nümunəsini əzbərdən yazır.	Şeirin seçilmiş hər hansı bir bəndini əzbərdən yazır.
4.1.4. Mətnə rast gəldiyi yeni sözlərin yazılış və tələffüzünü müəyyənləşdirmək üçün lüğətdən istifadə edir.	İmla yazısındakı deyilişi və yazılışı fərqlənən sözlərin düzgün yazılışını lüğətin köməyi ilə müəyyənləşdirir.
4.1.1. Sait və samit səsləri fərqləndirir.	Azərbaycan əlifbasında sait və samit səsləri işarə edən hərfləri müəyyənləşdirir.

Motivasiya.

I variant:

Müəllim yazı taxtasında dairə çəkir, içərisinə “*Dost necə olmalıdır?*” cümləsini yazır. Şagirdlər bu fikirlə bağlı xüsusiyyətlər söyləyir, müəllim dairənin kənarlarından şəxələr çəkməklə sözləri qeyd edir.

II variant:

Müəllim uşaqlara 1-ci sinifdə "Azərbaycan dili" dərsliyindən oxuduqları "Dostluq köməyi" hekayəsini xatırladır və soruşur:

– *Samirin dilinin açılmasına kimlər kömək etdilər?*

Şagirdlərin cavablarından sonra "Sizcə, sinif yoldaşları Samirin kəkələməsinə gülsəydilər, onun dili tezliklə açılırdı?", "Dostlar necə olmalıdır?" sualları ilə mini-müzakirə keçirilir.

Tədqiqat sualı: – *Köməyə ehtiyacı olanlara necə münasibət göstərmək lazımdır?*

Tədqiqatın aparılması. Qruplarla iş. Şagirdlər verilmiş suallar əsasında öz fikirlərini işçi vərəqlərində qeyd edirlər.

I qrup. *Nailə yazı taxtasının qabağına gələndə birdən ayağı büdrəyir və yıxılır. Bu mənzərəni gören yoldaşları ucadan güllürlər. Nailə yoldaşlarının güldüyünü görüb pərt olur, ağlamağa başlayır. Nailəyə münasibətiniz necə olardı?*

II qrup. *Sinfinizə yeni şagird gəlib. Geyimi çox köhnədir, hətta köynəyinin qolunun cırılıb sonradan tikildiyi aydın görünür. Sizin daha gözəl və yeni geyimlərinizi görəndə o daha da sıxılır. Ona münasibətiniz necə olar?*

III qrup. *Zəif oxuyan, dərslərindən geri qalan şagirdə yoldaşları pis münasibət göstərirlər, onunla dostluq etmirlər, hər zaman onu özlərindən ayırırlar. Bu hərəkət düzgündürmü?*

IV qrup. *Sinfinizə yeni şagird gəlib. Nitqində qüsurlar var. O, "r", "s" deyə bilmir. "Şalam, uşaqlar!" deyəndə sinif yoldaşları ona gülür. Siz necə, belə halda gülərdiniz?*

Məlumat mübadiləsi və müzakirənin təşkili. Qrupların təqdimatı dinlənir və müzakirə olunur. **Dərsliklə iş.** Şeir müvafiq jest və mimikalardan istifadə edilməklə 3 şagird tərəfindən oxunur.

Dərsliyin 14-cü səhifəsindəki 1-ci tapşırıq əsasən sol sütunda verilən sözlər sağ sütundakı sözə aid edilir:

1 – B, 2 – Ç, 3 – A, 4 – C.

Tapşırıq 2 (səh. 14). Şagirdlər obrazların hərəkətinə münasibət bildirir və əxlaqi dəyərlərdən çıxış edərək öz münasibətlərini əsaslandırırlar.

Suallar:

– *Şeirdən hansı nəticəni çıxartdınız?*

– *Köməyə ehtiyacı olanlara yardım etmək lazımdır. Yardım edəndə minnət qoymaq lazım deyil.*

Yazı. Şagirdlər şeirin bəndlərindən birini əzbərdən dəftərə yazırlar.

Nəticə: Köməyə ehtiyacı olana laqeyd qalmaq özü də yaxşı hərəkət deyil.

Təbiiqetmə. Müəllim test tipli aşağıdakı sualı verir:

– *Tənəffüsdə 2 uşağın dalaşdığını görürsünüz. Bu halda siz necə hərəkət edərsiniz?*

A) *Tez oradan uzaqlaşarsınız.*

B) *Dayanıb bunun nə ilə nəticələnəcəyini gözləyirsiniz.*

C) *Ya onları ayırar, ya da köməyə kimisə çağırırsınız.*

Fərziyyələr dinlənir.

– *Güclünün zəifi incitdiyini gördükdə nə etmək lazımdır?*

İş dəftərində mövzu ilə bağlı tapşırıqlar yerinə yetirilir.

DİL QAYDALARI

Motivasiya. Müəllim doldurulmuş hava şarlarından birinin "boğaz"ından ehmalca dararaq şardakı havanı ciyiltli səslə çıxarır. Digər şara isə iynə batırmaqla partlayış səsi yaradır.

Köməkçi sual: – Hər iki səs şardakı havanın hesabına yarandı. Bəs onların arasındakı fərq nədədir?

Şagirdlər ikinci səsdən fərqli olaraq birinci səsin uzandığını söyləyirlər.

Tapşırıq 3. “A” səsinin uzun tələffüz olunduğu qeyd edilir.

Tədqiqat sualı: – Tələffüz etdiyimiz səslərdən hansılarını uzatmaq olur?

Tədqiqatın aparılması. Azərbaycan əlifbasını əks etdirən plakat asılır. **Sual:**

– Hərflərin bildirdiyi səsləri tələffüz edin. Hansı səsləri uzatmaq olur? Həmin səsləri bildirən hərfləri dəftərinizdə qeyd edin.

Müəllimin nəzərinə: Şagirdlər l, m, n, r, j, ş, s, z samitlərinin tələffüz zamanı uzana bildiyini düşünərək bu səsləri də səhvən sait kimi qəbul edə bilərlər. Fonetik qaydalara əsasən, bu səslər uzana bilsə də, saitlərdən fərqli olaraq ağız boşluğunda maneəyə rast gəlir. Lakin 2-ci sinif şagirdi üçün bu qaydanı mənimsəmək çətin olar. Odur ki müəllim bu mərhələdə, sadəcə, sait səsləri uşaqlara əzbərlətdirib qalan səslərin samit səs olduğunu bildirməklə kifayətlənə bilər.

Qruplarla iş. İş vərəqləri paylanır. Şagirdlər verilmiş suallar əsasında öz fikirlərini iş vərəqlərində qeyd edirlər.

I qrup. Sözlərdə saitlərin altından xətt çəkin, rast gəlmədiyiniz saitləri ayrıca sətirdə yazın.

II qrup. Samitlə başlayıb saitlə bitən sözlər yazın.

III qrup. Saitlə başlayıb samitlə bitən sözlər yazın.

IV qrup. Samitlə başlayıb samitlə bitən sözlər yazın.

Məlumat mübadiləsi və müzakirənin təşkili. Təqdimatlar dinlənir və müzakirə olunur.

Dərsləyin 15-ci səhifəsindəki nəzəri hissə oxunur və təhlil edilir, 4-7-ci tapşırıqlar yerinə yetirilir.

Tapşırıq 5. Şəhər – səhər – yəhər – zəhər; bağ – tağ – sağ – bar – ban; xala – bala, qala, mala, tala və s.

Tapşırıq 6. Xal – şal – sal – qal – mal – yal – bal – bol – boy və s.

Nəticə: Saitlər tələffüz zamanı uzana bilər. Dilimizdə 23 samit, 9 sait səs var.

Tətbiqetmə: İş dəftərində dil qaydaları ilə bağlı tapşırıqlar yerinə yetirilir.

Dil qaydaları. İmla mətni:

DƏCƏL ÇƏPİŞ (33 söz)

Gölməçə donmuşdu. Lap güzgüyə oxşayırdı. Bir çəpiş buzun üstünə çıxdı. Əyilib baxanda öz şəklini gördü. Elə bildi başqa çəpişdir. Buza bir buynuz vurdu. Buz sındı. Çəpiş suya düşdü. Anası gəlib onu sudan çıxartdı.

Qiymətləndirmə. Təqdimata, diskussiyaya və tətbiqetmənin nəticələrinə əsasən müəllimin təlim nəticələri üzrə hazırladığı meyarlar əsasında aparılır.

4-cü mövzu. **XOŞBƏXTLİK NƏDİR** (6 saat)

Məzmun standartları	Təlim məqsədləri
1.1.2. Dinlədiyi fikirlə bağlı münasibətini əsaslandırır.	Dinlədiyi fikirlə bağlı öz mülahizələrini söyləyir.
2.1.2. Mətnə verilmiş yaxınmənalı və əks-mənalı sözləri fərqləndirir.	Mətndəki bəzi ifadələrin yaxınmənalı və əksmənalı qarşılığını müəyyən edir.
2.2.1. Müvafiq mətnləri tələffüz normalarına uyğun düzgün və sürətli oxuyur.	Mətni düzgün intonasiya ilə oxuyur.
2.2.3. Mətnin hissələrinə başlıqlar verməklə məzmununa aid sadə plan tutur.	Mətnin hissələrini adlandırır, məzmununa uyğun plan tutur.
2.2.4. Mətnin məzmununu tərtib etdiyi plana uyğun nəql edir.	Tərtib etdiyi plan üzrə mətndəki hadisələri ardıcılıqla nəql edir.
3.1.1. Yazısında sadə hüsnxət və orfoqrafiya normalarına riayət edir.	“B” hərfini hüsnxət normalarına uyğun yazır və digər hərflərlə birləşdirir.
3.1.2. Çap hərfləri ilə yazılmış mətni üzündən köçürür.	Oxuduğu mətnin bir hissəsini üzündən köçürür.
3.1.5. Sınıf səviyyəsinə uyğun olaraq müəyyən edilən sadə əməli yazılar (məktub, açıqca, elan) yazır.	Əsərin qəhrəmanına məktub yazaraq öz fikir və arzularını bildirir.
4.1.1. Sait və samit səsləri fərqləndirir.	Sözlərdəki sait və samit hərfləri seçir.

Motivasiya. Uşaqlar dairəvi formada dayanırlar. Müəllim onları təlimatlandırır:

– Mən “Xoşbəxtlik nədir?” – deyib əlimdəki topu birinizə atacağam. Topu alan şagird sualı bir cümlə ilə cavablandıracaq, sonra topu yanındakı yoldaşına ötürəcək. Bu qayda ilə hər bir şagird verilən sualı cavablandıracaq.

Yaxud:

– Bəzən küçədə xüsusi qayğıya ehtiyacı olan insanlara rast gəlirik. Bu cür adamlara münasibətiniz necə olur?

Fərziyyələr söylənilir.

Tədqiqat sualı: – Xüsusi qayğıya ehtiyacı olan adamlara necə kömək etmək olar?

Tədqiqatın aparılması. Diskussiya aparılır. Sonda müəllim idman yarışlarında iştirak edən əlillərin şəkillərini nümayiş etdirir.

Məlumat mübadiləsi və müzakirənin təşkili. Dərsliklə iş. Mətnin birinci hissəsi oxunur, təhlil olunur. Suallar verilir:

– Raminin gözlərində nə üçün kədər var idi?

– Nə üçün anası Raminin pəncərə qabağında çox oturmasını istəmədi?

Oxunan hissəyə “Kədərli baxışlar” başlığı verilməklə həmin hissənin planı tutulur:

1. Raminin keçirdiyi hislər

2. Ana qayğısı (ananın köməyi)

Yazı. Mətnə ananın oğluna qayğısını göstərən hissə dəftərə köçürülür.

Hekayənin 2-ci hissəsi oxunur. Suallar verilir:

- Nə üçün Əli müəllim Raminin komandaya salınmasında israr edirdi?
- Direktor bu təklifə niyə tərəddüdlə yanaşırdı?

Oxunan hissəyə “Komandanın tərkibi” başlığı verilməklə **plan** tutulur.

1. Bilik yarışmasına hazırlıq
2. Əli müəllimin təkidi
3. Tərəddüd edən direktor
4. Raminin sevinci

Hekayənin 3-cü hissəsi oxunur. Suallar verilir:

- Aparıcının verdiyi sonuncu sualın məzmunu necə idi?
- Nə üçün Raminin cavab düyməsini basmağa tərəddüd edirdi?
- Raminin cavabı necə idi?

Oxunan hissəyə “Gərgin keçən yarış” başlığı verilməklə **plan** tutulur.

1. Həllədiçi sual
2. Raminin tərəddüdü
3. Raminin cavabı

Tapşırıq 1. Cavab “A” variantıdır.

Tapşırıq 2.

Ürək eləmir – A

Ürəyi çırpınmaq – B

3-cü tapşırıqda verilmiş sualla bağlı şagirdlərin cavabları dinlənilir. Şagirdlər fikirlərini belə əsaslandırma bilirlər: “Qutuların rəngi topların rənginə uyğun olmadığına görə yarısı qırmızı, yarısı göy rəngdə olan qutuda yalnız yaşıl rəngli top ola bilər. Deməli, yaşıl rəngli qutuda qırmızı top, qırmızı rəngli qutuda isə göy top yerləşir”.

Hekayənin 4-cü hissəsi oxunur.

Oxunan hissəyə “Qələbə sevinci” başlığı verilməklə **plan** tutulur.

1. Azarkeşlərin sevinci
2. “Mən çox xoşbəxtəm!”

Tapşırıq 4. Raminin xarakterinə uyğun sözlər seçilir: *savadlı, sakit, istedadlı, utancaq.*

Sual: – *Bu sözlər necə sözlərdir?*

Tapşırıq 5. **Sual:** – *Raminin özünü xoşbəxt saymasına səbəb nə idi?*

Ən böyük səbəb odur ki, o, fiziki qüsurlu ola-ola komandasına qalibiyyət qazandırdı. Artıq bu hadisədən sonra, bəlkə də, Ramin öz qətiyyətsizliyindən əl çəkər, inamlı olar.

Tapşırıq 6. Komandanın tərkibinə Raminin adı salınmasa idi, o özünə daha çox qapanacaq, heç kəslə ünsiyyət qurmayacaq, özünü heç bir işə yaramayan hesab edəcəkdə.

Məlumat mübadiləsi və müzakirənin təşkili. Mətnin məzmunu tutulmuş plan üzrə nəql edilir. Müəllim mətnin adı ilə bağlı sual verir. Cavablar dinlənilir və ümumiləşdirilir.

Hekayənin ideya məzmunu müəyyən olunur:

- *İnsanın fiziki qüsuru onun xoşbəxt olması üçün maneə deyil.*

Nəticə: Fiziki qüsurlu insanlara acımaq yox, yardım etmək lazımdır. Bunu elə etmək lazımdır ki, onlar özlərini zəif hiss etməsinlər, sıxılmasınlar.

Xüsusi qayğıya ehtiyacı olan insan da xoşbəxt ola bilər. Həyatda qarşısına qoyduğu məqsədə çatmaq üçün çalışan insan mütləq istədiyinə nail olur. Bu isə xoşbəxtliyin başlıca amilidir.

Tətbiqetmə. İş dəftərində tapşırıqlar yerinə yetirilməzdən əvvəl müəllim hekayə xəritəsi haqqında məlumat verir.

Müəllimin nəzərinə: Hekayə xəritəsi tərtib etmək mətni hərtərəfli təhlil etmək bacarığını inkişaf etdirən tapşırıqlardan biridir. Burada şagird mətnlə bağlı **kim? nə? harada?** suallarına cavab verməli, xarakterlərin mənfi və müsbət keyfiyyətlərini açıqlamalıdır.

İş dəftərində 1-2-ci tapşırıqlar yerinə yetirilir. Hekayənin qısa məzmunu elə yazılmalıdır ki, hər hissədən götürülən cümlələr öz əksini tapsın (2-ci tapşırıq).

Dil qaydaları. 8-ci tapşırıq yerinə yetirilir.

Yazı. Hüsrxət. İş dəftəri, “B” hərfi.

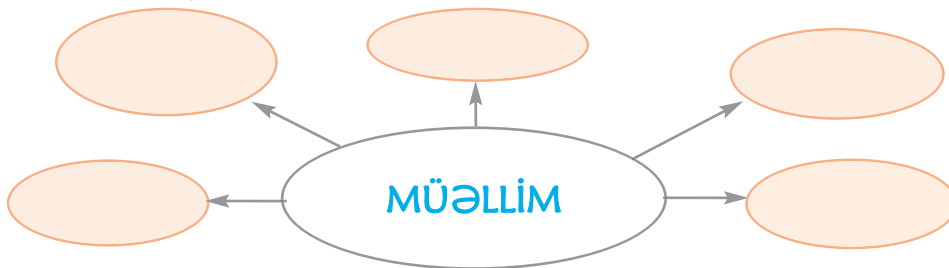
Ev tapşırığı. Dərsləyin 19-cu səhifəsindəki 7-ci tapşırıq yerinə yetirilir. Rəminə yazdığınız məktubda öz arzu və istəklərinizi qeyd edin.

Qiymətləndirmə. Müəllimin təlim nəticələri üzrə hazırladığı meyarlar əsasında aparılır.

5-ci mövzu. MÜƏLLİM (4 saat)

Məzmun standartları	Təlim məqsədləri
1.2.1. Müşahidə etdikləri, eşitdikləri və oxuduqları haqqında danışır.	Gündəlik həyatda əldə etdiyi məlumatları nəql edir.
2.2.1. Müvafiq mətnləri tələffüz normalarına uyğun düzgün və sürətli oxuyur.	Şeiri məzmununa uyğun intonasiya ilə oxuyur.
2.2.4. Mətnin məzmununu tərtib etdiyi plana uyğun nəql edir.	Tərtib etdiyi plan üzrə mətndəki hadisələri ardıcılıqla nəql edir.
2.2.5. Mətndəki əsas fikri həyatla əlaqələndirir.	Həyatda gördüklərinə əsaslanaraq mətnləri müqayisə edir, onların ümumi cəhətini və ideyasını müəyyənləşdirir.
3.1.1. Yazısında sadə hüsrxət və orfoqrafiya normalarına riayət edir.	İfadə yazarkən orfoqrafiya normalarına riayət edir.
4.1.1. Sait və samit səsləri fərqləndirir.	Sözdə hecaların sayının saitlərin sayından asılı olduğunu bilir.

Motivasiya. Müəllim yazı taxtasında dairə çəkir, içərisinə “Müəllim” sözünü yazır. Şagirdlər bu sözlə bağlı fikirlər səsləndirirlər, müəllim dairənin kənarlarından şəxslər çəkməklə həmin fikirləri qeyd edir.

Sonra müəllimlə bağlı başqa şeir və kəlamlar səsləndirilir.

Dərsləkdən şeir düzgün və ifadəli oxunur. Oxu zamanı müəllim yazılışı və deyilişi fərqli olan sözlərin düzgün tələffüz edilməsinə fikir verir. (Müəllim, qulaq asmaq.)

Müəllim: – *Qəlbimizdə həmişə yanan nurdu o insan* cümləsini öz sözlərinizlə izah edin. “Qəlbimizdə həmişə yanan nurdu o insan” cümləsi ilə şair demək istəyir ki, müəllim elə

bir insandır ki, onun məktəbdə öyrətdikləri həmişə gərəyimiz olur, məhz onun öyrətdiklərinin sayəsində biz həyatda nələrə nail oluruq. Müəllim elə bir nurdur ki, həmişə bizim ürəyimizdədir, həmişə yanır, alovlanır. Ona görə də müəllim həmişə qəlbimizdə yanan nura bənzədilir. Şeir in hər bəndini şagirdlər öz sözləri ilə danışirlar.

Tapşırıq 1. Mətnin məzmununa görə çatışmayan cümlələr əlavə edilir:

2. Müəllim bizə yerin, göyün sirrini öyrədir.
3. Müəllim bizə nəyin düz, nəyin əyri olduğunu öyrədir.
4. Müəllim bizə ləyaqətlə yaşamağı öyrədir.

Hər cümlə şeirin məzmununa uyğun tərtib olunmuş plan kimi qəbul edilərək nəql olunur.

Müəllim: – Şeirin məzmunundan çıxış edərək əsas fikri müəyyənləşdirin.

Şeirdə əsas fikir aşağıdakı kimi ifadə oluna bilər: “Həyatda insanlara oxumağı, yazmağı öyrədən varlıq müəllimdir. Müəllim o şəxsdir ki, həyatda onsuz heç nəyə nail ola bilmərik. O, həyat yolumuza işıq saçıran mayakdır”.

Sual: – “*Kitab*” və “*Müəllim*” şeirlərini birləşdirən ümumi cəhət hansıdır?

Hər iki şeirin ideyası elmə, biliyə, onu öyrədənə ehtiram və sevgi ilə bağlıdır. Uşaq məktəbə gedir, kitab oxuyur, müəllim ona oxumağı, yazmağı öyrədir. Kitab da, müəllim də eyni məqsədə – elm öyrətməyə, təhsil verməyə xidmət edir.

Cütlərlə iş. Hər cütlük “Müəllimindən nələri öyrənmişən?” – sualına cavab verir.

İş dəftərində mövzu ilə bağlı tapşırıqlar yerinə yetirilir.

DİL QAYDALARI

Motivasiya. Lövhədə hərflər yazılır: b, d, y, k, n, m, ş, t, p, h.

Şagirdlərə tapşırıq verilir:

– *Yalnız bu hərflərdən istifadə etməklə sözlər düzəldin.*

Köməkçi sual: – *Nə üçün bu qədər hərfdən bir söz belə düzəltmək mümkün olmadı?* (Çünki hecaları düzəltmək üçün sait səslər lazımdır.)

Dərsləyin 21-ci səhifəsindəki 2-ci tapşırıq yerinə yetirilir. Verilmiş cümlədəki sözlər hecalara ayrılmaqla tələffüz olunur və hecalardakı sait və samitlərin sayı müəyyən edilir. Tapşırıqdakı suallar cavablandırılır.

Tədqiqat sualı: – *Sözlərdə hecaların sayını necə müəyyənləşdirmək olar?*

Tədqiqatın aparılması. Qruplarla iş. Şagirdlər verilmiş suallar əsasında öz fikirlərini iş vərəqlərində qeyd edirlər.

I qrup. *Sözləri cədvəldə qruplaşdırın: yol, alma, çiylək, yolcu, çayçı, armud, kəpənək, ata, tar, şar, ayı, meyvə, vətən, yer, qarışqa.*

1 hecalı	2 hecalı	3 hecalı

II qrup. *Bu sözlərin əvvəlinə və ya sonuna bir heca artırmaqla onları ikihecalı sözə çevirin: duz, daş, tar, şam, qar, gül (ulduz, yoldaş, tarla, şamdan, qarpız, güldən).*

III qrup. *Sözləri cədvəl üzrə yazın: məktəb, taxıl, qarğıdalı, günəş, əncir, şamama, top, yol, lift, ana.*

Söz	Samitlərin sayı	Saitlərin sayı	Hecaların sayı
məktəb	4	2	2

IV qrup. *Hecalardan mümkün qədər çox söz düzəldin: mud, dəf, də, tab, so, to, lə, və, ki, ar, tər, yuq*

Məlumat mübadiləsi və müzakirənin təşkili. Qrupların təqdimatı dinlənir və müzakirə olunur. **Dərsliklə iş.** 21-ci səhifədəki nəzəri hissə izah olunur, 3-4-cü tapşırıqlar yerinə yetirilir.

Nəticə: Hecalar sait səslərin hesabına yaranır. Hər hecada yalnız bir sait səs ola bilər.

Tətbiqetmə. İş dəftərində dil qaydaları ilə bağlı tapşırıqlar yerinə yetirilir.

Yazı. Müəllim aşağıdakı şeiri oxuyur. Şagirdlərə onun qısa məzmununu öz sözləri ilə dəftərlərində yazmaq tapşırılır.

SAĞSAĞAN

Sağsağan qonur dama,
Öyrəşibdir adama.
İstədim bir daş atam,
Qışkırdı mənə atam:
– Dəyməzlər sağsağana,
Müjdəylə yaşayır o.
Həmişə qanadında
Şad xəbər daşıyır o.
Əziz Kərimov

Ev tapşırığı. “Siz müəlliminizi nəyə görə sevirsiniz?” mövzusunda təqdimat hazırlayın.

Qiymətləndirmə. Müəllimin təlim nəticələri üzrə hazırladığı meyarlar əsasında və təqdimata, diskussiyaya və tətbiqetmənin nəticələrinə əsasən aparılır.

6-cı mövzu. İKİ GÜZGÜ (4 saat)

Məzmun standartları	Təlim məqsədləri
1.2.3. Nitq situasiyalarından asılı olaraq müvafiq jest və mimikalardan istifadə edir.	Rollu oyunda situasiyadan asılı olaraq jest və mimikalardan istifadə edir.
2.1.2. Mətnə verilmiş yaxınmənalı və əks-mənalı sözləri fərqləndirir.	Mətnə rast gəldiyi müəyyən sözləri yaxın-mənalı sözlərlə əvəz edir.
2.1.3. Mətnə frazeoloji ifadələrin mənasını izah edir.	Mətnə rast gəldiyi frazeoloji ifadələrin mə-nalarını müqayisə edərək əksmənalı və ya yaxınmənalı olduğunu müəyyənləşdirir.
3.1.1. Yazısında sadə hüsnxət və orfoqrafiya normalarına riayət edir.	“C” hərfini hüsnxət normalarına uyğun yazır və digər hərflərlə birləşdirir.
2.2.5. Mətndəki əsas fikri həyatla əlaqələndirir.	Həyatda gördükləri ilə müqayisə edərək mətn-dəki obrazların xarakterinə münasibət bildirir və nəticə çıxarır.
3.1.2. Çap hərfləri ilə yazılmış mətni üzündən köçürür.	Mətndən müəyyən olunmuş hissəni üzündən köçürür.
3.1.5. Sınıf səviyyəsinə uyğun olaraq müəy-yən edilən sadə əməli yazılar (məktub, açıq-ca, elan) yazır.	Əsər qəhrəmanına məktub yazaraq onun hərəkətlərinə münasibətini bildirir.

Motivasiya. Sual: – Adam bəzən gözəl görünür, bəzən də yox. Görəsən, niyə?

Kömək. Müxtəlif mimikalı eyni adam şəkilləri nümayiş olunur.
– Hər bir mimikanı doğuran hadisəni təxmin edin.

Tədqiqat sualı: – İnsan nə zaman ətrafdakılara xoş təsir bağışlayır?
Fərziyyələr söylənilir.

Tədqiqatın aparılması. Dərsliklə iş. I hissə müvafiq jest və mimikalarla oxunub təhlil olunur. Şagirdlər verilmiş suallar əsasında öz fikirlərini iş vərəqlərində qeyd edirlər.

Qruplarla iş. Şagirdlər verilmiş şəkillər əsasında sözləri iş vərəqlərində qeyd edirlər.
– Üzdəki mimikalara görə sözləri təyin edin.

I qrup. Təəccüb

II qrup. Qəmli

III qrup. Acıqlı

IV qrup. Gülərüz

Məlumat mübadiləsi və müzakirənin təşkili. Qrupların təqdimatı dinlənir və müzakirə olunur. **Dərsliklə iş.** Dərsliyin 23-cü səhifəsindəki 1-2-ci tapşırıqlar yerinə yetirilir.

Rollu oyun. Sınıfda “ailə” oyunu oynanılır. Uşaqlar öz təxəyyüllərinə görə ailədə baş vermiş bir hadisəni səhnələşdirir və hərə ailə üzvlərindən birinin (ata, ana, nənə, baba və b.) rolunu oynayır.

– Əhvalının pislili ətrafdakılara təsir edirmi?

Dərslikdən II hissə oxunur və təhlil olunur.

Məlumat mübadiləsi və müzakirənin təşkili. Dərsliklə iş. Dərsliyin 24-cü səhifəsindəki 3-4-cü tapşırıqlar yerinə yetirilir.

Nəticə: İnsanın ətrafdakılara münasibəti çox zaman onun əhvalından asılı olur. Onun ovqatı isə ətrafdakıların ona münasibətinə təsir edir. Xoş əhval, xoş münasibət, təbəssüm insanlara xoş təsir bağışlayır. Çalışmaq lazımdır ki, pis ovqatını ətrafdakılara hiss etdirməyəsən.

Tətbiqetmə. İş dəftərində **“Bulud”** mətni oxunur, mövzu ilə bağlı tapşırıqlar yerinə yetirilir.

Sual və tapşırıqlar:

– Nə üçün eyni buluda baxan uşaqlar onu müxtəlif cür görürdülər? Buradan hansı nəticəyə gələ bilərsiniz?

– “Sevinci yerə-göyə sığmırdı” ifadəsini necə başa düşürsən? Bu cümlədəki fikri daha necə ifadə etmək olar?

Müəllimin nəzərinə: Bu sual 2.1.3. standartı ilə bağlıdır. Standartda adı çəkilən “frazəoloji ifadə” termini ilə bağlı 2-ci sinif şagirdlərinə xüsusi biliklər verməyə ehtiyac yoxdur. Əsas məqsəd dilimizin lüğət tərkibini zənginləşdirən bu cür ümumişlək leksik vahidlərin şagirdlər tərəfindən anlaşılması və yaxınmənalı söz və ifadələrin köməyi ilə izah olunmasıdır. Nəzərə almaq lazımdır ki, frazeoloji ifadənin mənası çox zaman onun tərkibindəki sözlərin mənası ilə birbaşa bağlı olur.

– Çoxlu qara buludların olduğu səma haqqında “aydın, mavi” demək olarmı? Bəs belə səmanı necə adlandırmaq olar? Göy üzünü qara buludların alması hansı təbiət hadisəsindən xəbər verir?

“Bulud” və “İki güzgü” mətnləri müqayisə olunur. Fərziyyələr dinlənir.

Sual: – “İki güzgü” və “Bulud” hekayələrinin məzmununda hansı oxşarlıq var? (Hər iki hekayədə dərsdən aşağı qiymət alması əsərin qəhrəmanının kefini pozur.)

Yazı. Şagirdlərə mətndən Leylanın özündənrazı olduğunu göstərən hissəni tapıb yazmaq tapşırılır.

Yazı. Hüsnxət. İş dəftəri, “C” hərfi.

Ev tapşırığı. – “İki güzgülü” əsərinin qəhrəmanına məktub yazın, münasibətinizi bildirin (dərslik, səh. 24, 5-ci tapşırıq).

Qiymətləndirmə. Təqdimata, diskussiyaya və tətbiqetmənin nəticələrinə əsasən aparılır.

7-ci mövzu. İKİ UŞAQ (4 saat)

Məzmun standartları	Təlim məqsədləri
2.1.2. Mətdə verilmiş yaxınmənalı və əks-mənalı sözləri fərqləndirir.	Mətdə rast gəldiyi ifadələrin yaxınmənalı və əksmənalı qarşılığını müəyyən edir.
2.2.1. Müvafiq mətnləri tələffüz normalarına uyğun düzgün və sürətli oxuyur.	Şeiri məzmununa uyğun intonasiya ilə oxuyur.
1.1.2. Dinlədiyi fikirlə bağlı münasibətini əsaslandırır.	Dinlədiyi mətn üzrə sualları cavablandırır.
2.2.2. Kiçikhəcmli bədii mətnləri janrlara görə fərqləndirir.	Şeirin xüsusiyyətlərini izah edir və nəsrədən fərqləndirir.
2.2.5. Mətdəki əsas fikri həyatla əlaqələndirir.	Mətdəki əsas fikri müəyyənləşdirir və ona uyğun atalar sözü söyləyir.
4.1.2. Sözlərin sətirdən-sətrə keçirilməsi qaydalarını tətbiq edir.	Sözdəki saitlərə görə hecaları müəyyən edir və sözü sətirdən-sətrə düzgün keçirir.

Motivasiya. Ötən dərsdə keçilmiş “İki güzgülü” mətni xatırladılır: – *Leylanın “3” almağının səbəbi nə idi?*

“Dərsini yaxşı öyrənməməyi” cavabını aldıqdan sonra müəllim növbəti sualı verir:

– *Hansı variantı seçərdiniz?*

A) *əvvəlcə həyatda oynamaq, sonra dərsləri öyrənmək lazımdır.*

B) *əvvəlcə dərsləri öyrənmək, sonra həyatda oynamaq lazımdır.*

Sınıfdə hər iki variantı seçən uşaqlar ola bilər. Bununla bağlı debat keçirmək, şagirdləri argumentlər gətirməyə həvəsləndirmək məqsəduyğun olardı.

Dərsliklə iş. Şeir üç şagird tərəfindən (iki oğlan və aparıcı) müvafiq jest və mimikalardan istifadə edilməklə oxunur.

Tapşırıq 1. Cavab “B” variantıdır.

Qeyd. Müəllim məlumat verir ki, şeirin misraları qafiyələndiyi və misralardakı hecaların sayı çox vaxt eyni olduğu üçün bəzi sözlər tələffüzə uyğun yazılır (məs.: bilmirəm – neylirəm, o birsi – dərsi).

Suallar: – *Əsər qəhrəmanları haqqında nə deyə bilərsiniz? Hansı oğlan daha çox xoşunuza gəldi?*

2-ci tapşırıq yerinə yetirilir. Göy rəngli misralar şeirdəki əsas fikri ifadə edir və **“Bu günün işini sabaha qoyma”** atalar sözüne uyğun gəlir.

Dinləmə mətni. Müəllim yazı taxtasında yazılan iki cümlədən birini seçməyi tapşırır:

1. *Evdə dərslərinizə hazırlaşsınız, çünki müəllim sizdən sabah dərs soruşa bilər.*

2. Müəllimin sizdən sabah dərs soruşub-soruşmayacağından asılı olmayaraq evdə hər gün dərslərinizə hazırlaşsınız.

BƏXTİ GƏTİRMƏYƏNLƏR

Tolya və Kolya bir sinifdə oxumasalar da, dostluq edirlər. Çox zaman onlar dərsə birlikdə gedirlər. Bu gün Tolya çox narahatdır:

– Çox güman ki, müəllim məni dərs danışmağa çağıracaq. Gərək bir də təkrar edim...

– Mən isə dərslərimi heç hazırlamamışam! – deyər Kolya lovğalanır. – Məndən müəllim onsuz da soruşmayacaq!

– Niyə?

– İki gün əvvəl cavab vermişəm!

*Məktəbdən sonra uşaqlar yenə birlikdə evə qayıdırlar. **Hər ikisinin qanı qaradır.** Tolya şikayət edir:*

– Bütün dərsi əlimi qaldırdım, amma müəllim heç məndən dərs soruşmadı...

Bəs səndən?

– Mənim də bəxtim gətirmədi, – deyər Kolya ah çəkdi.

– Niyə?

– Müəllim lövhəyə çağırırdı...

B.Krekotin

Mətnə işlənən “bəxti gətirmək”, “ah çəkmək” ifadələri izah olunur:

bəxti gətirmək – şanslı olmaq, çətinə düşmədən uğur qazanmaq;

ah çəkmək – kədərlənmək, inləmək.

Sual: – Dərslikdəki mətn ilə dinlədiyiniz mətnin ifadə forması bir-birindən nə ilə fərqlənir? (I mətn – şeir, II mətn – hekayədir)

Şagirdlər üç qrupa ayrılırlar. Hər qrupa aşağıdakı iş vərəqləri paylanır:

I qrup. *Təsəvvür edin ki, məktəbdən qayıdan dostların hər ikisinin kefi kök idi. Bu halda Tolya və Kolya nə deyərdilər?*

II qrup. *Təsəvvür edin ki, məktəbdən qayıdan Tolyanın qanı qara, Kolyanın kefi kök idi. Bu halda onlar nə deyərdilər?*

III qrup. *Təsəvvür edin ki, məktəbdən qayıdan Tolyanın kefi kök, Kolyanın qanı qara idi. Bu halda onlar nə deyərdilər?*

Təqdimatdan sonra müzakirə və ümumiləşdirmə aparılır. **Nəticə** çıxarılır: *İnsan işlərini tez və vaxtında yerinə yetirmək üçün düzgün tərtib olunmuş gün rejimindən istifadə etməlidir. Hər bir işi vaxtında görmək lazımdır.*

DİL QAYDALARI

Motivasiya. Heca ilə bağlı biliklər təkrarlanır, suallar verilir.

– Heca hansı səslərin hesabına yaranır?

– Hər hecəyə neçə sait səs ola bilər?

Dərsliyin 26-cı səhifəsindəki 3-cü tapşırıq yerinə yetirilir.

Lövhədə bir neçə söz yazılır: *uşaq, ata, ana, ağac, alma, təbii, paltar, ailə, manəə.*

Tapşırıq: *Bu sözlər arasından elələrini seçin ki, onların birinci və ya sonuncu hecası yalnız bir səsdən ibarət olsun.*

Tədqiqat sualı: – Sözü hecalara bölməklə sətirdən-sətrə keçirmək arasında fərq varmı?

Tədqiqatın aparılması. Qruplarla iş. Şagirdlər verilmiş suallar əsasında öz fikirlərini iş vərəqlərində qeyd edirlər.

I qrup. *Lövhədə yazılmış sözləri cədvəl üzrə yazın və fərqlərini müəyyən edin.*

Hecaya bölmə	Sətirdən-sətrə keçirmə

II qrup. Verilmiş mətndən elə sözlər seçin ki, bir səsdən ibarət hecası olsun. Onların sətirdən-sətrə keçirilmə qaydalarını müəyyənləşdirin.

III qrup. “Üçüncülər”, “ağacaların”, “uşaqlarda” sözlərini sətirdən-sətrə necə keçirərdiniz?

IV qrup. “Odunçu”, “müəllim” və “direktor” sözlərində neçə heca var və bu sözlər sətirdən-sətrə neçə cür keçirilə bilər?

Məlumat mübadiləsi və müzakirənin təşkili. Qrupların təqdimatı dinlənilir və müzakirə olunur. **Dərsliyin** 26-cı səhifəsindəki sözün sətirdən-sətrə keçirilməsi ilə bağlı olan nəzəri hissə mənimsədir. Dərslikdəki 4-6-cı tapşırıqlar yerinə yetirilir.

Nəticə: Bir saitdən ibarət hecaları nə sətrin sonunda saxlamaq, nə də yeni sətirə keçirmək olmaz.

Tətbiqetmə. İş dəftərində dil qaydaları ilə bağlı tapşırıqlar yerinə yetirilir.

Ev tapşırığı: – 6-cı tapşırıqda verilməmiş mətndəki cümlələri sətirdən-sətrə düzgün keçirməklə dəftərinizə yazın (dərslik, səh 26).

Ev tapşırığı. Şeirin məzmununu öz sözlərinizlə yazın.

Qiymətləndirmə. Təqdimata, diskussiyaya və tətbiqetmənin nəticələrinə əsasən müəllimin təlim nəticələri üzrə hazırladığı meyarlar əsasında aparılır.

8-ci mövzu. KOMPÜTER OYUNU (2 saat)

Məzmun standartları	Təlim məqsədləri
1.2.1. Müşahidə etdikləri, eşitdikləri və oxuduqları haqqında danışır.	Həyatda gördükləri haqqında təxəyyülünə uyğun mətn qurub danışır.
2.1.3. Mətdə frazeoloji ifadələrin mənasını izah edir.	Mətdə rast gəldiyi frazeologizmləri həqiqi mənalı sözlərlə əvəz edir.
2.2.1. Müvafiq mətnləri tələffüz normalarına uyğun düzgün və sürətli oxuyur.	Mətni düzgün intonasiya ilə oxuyur.
2.2.5. Mətdəki əsas fikri həyatla əlaqələndirir.	Şəxsi təcrübəsinə və digər fənlərdən əldə etdiyi biliklərə əsaslanaraq mətnlə bağlı sualları cavablandırır.
2.2.3. Mətnin hissələrinə başlıqlar verməklə məzmununa aid sadə plan tutur.	Mətnin hissələrini adlandırır, məzmununa uyğun plan tutur.
2.2.4. Mətnin məzmununu tərtib etdiyi plana uyğun nəql edir.	Tərtib etdiyi plan üzrə mətdəki hadisələri ardıcılıqla nəql edir.
3.1.4. Müşahidə və təəssüratlar əsasında kiçikhəcmli esse yazır.	Əsərin qəhrəmanına münasibətini bildirərək kiçikhəcmli esse yazır.

Motivasiya

Müəllim şagirdlərdən hansı oyunları tanıdıqlarını və oynadıqlarını soruşur. Ehtimal ki, uşaqların əksəriyyəti kompüter oyunlarını çox sevdiklərini bildirəcəklər. Müəllim suallar verməklə kompüter oyununun müsbət və mənfi cəhətlərini araşdırır:

– *Kompüterdə oyun oynamaq üçün nə qədər vaxt ayırmaq lazımdır? Nə üçün?*

Oxu (Proqnozlaşdırma)

Şagirdlərin yaradıcılığını inkişaf etdirmək məqsədi ilə proqnozlaşdırmanın “Əşyaların canlandırılması” üsulundan istifadə oluna bilər. İş bütün siniflə aparılır. Şagirdlərə təklif olunur ki, sinifdə olan əşyaları “canlandıraraq” onlar haqqında əhvalat fikirləşsinlər.

Bir neçə əşya haqqında əhvalat dinlənildikdən sonra mətnin birinci hissəsi oxunur.

Müəllim:

– *Sizcə, hadisələr necə davam edəcək?*

Şagirdlər öz versiyalarını söyləyirlər. Mətnin ikinci hissəsi oxunur. Şagirdlərin versiyaları ilə müqayisə olunur.

Şagirdlər yenə də mətnin davamı ilə bağlı öz təxminlərini söyləyirlər.

Mətnin üçüncü hissəsi oxunduqdan sonra şagirdlərin əvvəl söylədikləri fikirlərlə mətnin sonluğu müqayisə olunur.

Müəllim: – *Sizcə, Toğrulun anası kompüteri danışan görsəydi, kimə haqq qazandırardı? (Toğrulun anası kompüteri danışan görsəydi, kompüterə haqq qazandırardı. Çünki bilirdi ki, oğlu kompüter oyununa çox vaxt ayırırdı. Bu da onun sağlamlığına ziddir.)*

– *Kompüterdən düzgün istifadə qaydalarından hansılarını deyə bilərsiniz?*

Şagirdlər informatika fənnindən əldə etdikləri biliklərə əsasən kompüterdən düzgün istifadə qaydalarını sadalayırlar.

1-ci tapşırıq yerinə yetirilir:

əl çəkmirdi – rahat buraxmırdı

gözləri böyüdü – təəccübləndi

ayağını sürüyə-sürüyə – həvəsiz

2-ci tapşırıq yerinə yetirilir:

1. Toğrul dərs oxumaq istəmirdi, çünki kompüter oyunlarından əl çəkə bilmirdi.

2. Toğrul qorxdı, çünki kompüter insan kimi danışmağa başladı.

3. Toğrulun anası bu hadisəni görmədi, çünki hər şey Toğrulun gözünə görünürdü.

Mətnin hissələrinə başlıqlar verilməklə plan tutulur:

I. Məktəbdən qayıdan Toğrul

1. *Kompüterdən əl çəkməyən Toğrul*

2. *Acıqlı səs*

II. Kompüterin şikayəti

3. *Toğrulun qorxması*

4. *Kompüterin Toğrula acıqlanması*

III. Ananın sevinci

5. *Toğrulun anasına kompüteri göstərməyi*

6. *Ekranı sönmüş kompüter*

7. *Dərslərini oxumağa gedən Toğrul*

Şagirdlər mətnin məzmununu tərtib etdikləri plana görə nəql edirlər.

Tətbiqetmə. İş dəftərində mövzu ilə bağlı tapşırıqlar yerinə yetirilir.

Ev tapşırığı. Toğrulun xarakterini təsvir edən kiçik esse yazın.

Qiyamətləndirmə. Təqdimata, diskussiyaya və tətbiqetmənin nəticələrinə əsasən aparılır.

9-cu mövzu. ELAN (2 saat)

Məzmun standartı	Təlim məqsədi
3.1.5. Sınıf səviyyəsinə uyğun olaraq müəyyən edilən sadə əməli yazılar (məktub, açıqca, elan) yazır.	Müəyyən olunmuş mövzuya uyğun olaraq elan yazır.
4.1.4. Mətnə rast gəldiyi yeni sözlərin yazılış və tələffüzünü müəyyənləşdirmək üçün lüğətdən istifadə edir.	Söz axtarışı zamanı məqsəddən asılı olaraq (yazılış, deyiliş, izah) lüğətin tipini düzgün müəyyənləşdirir. Lüğətdən istifadə edərkən əlifba sırasını nəzərə alır.

Motivasiya. Lövhədən üç plakat asılır: açıqca, məktub, elan.

Sual: – *Bunlardan hansı sizə tanışdır?*

Uşaqlar əvvəlki mətnlərdən məktub və I sinifdən açıqca ilə tanış olduqları üçün bu əməli yazı növlərini təyin edirlər. Müəllim həmin əməli yazı növləri ilə bağlı suallar verir:

– *Açıqca nə üçün yazılır?* (kimi işə təbrik etmək üçün)

– *Məktubun məzmunu nədən ibarət olur?* (hər hansı bir şəxsə məlumat, arzu, istək çatdırmaq üçün)

Daha sonra uşaqlar elanın mətni ilə tanış olurlar. Müəllim bu yazı növünün elan adlandırıldığını bildirir və suallar verir:

– *İndi deyə bilərsinizmi, elan nə üçün yazılır?*

Tədqiqat sualı: – *Elanın məzmunu nədən ibarət olur?*

Tədqiqatın aparılması. Dərsləklə iş. Dərsləyin 29-cu səhifəsindəki mətn oxunur. Elanın düzgün yazılış forması müəyyən olunur.

Lövhədən iki elan asılır:

ELAN

Martin 15-də "Yurdumuza bahar gəlir" mövzusunda tədbir keçiriləcək.

Həmin dəvət olunur.

Təşkilatçı: 2^b sinfi

ELAN

Dekabrın 20-si saat 12:00-da məktəbin akt zalında tədbir keçiriləcək.

Maraqlananlar dəvət olunur.

Təşkilatçı: 2^b sinfi

Sual: – *Elan mətnlərinin tərtibində hansı səhvlərə yol verilib?* (1-cidə dəqiq vaxt və məkan haqqında məlumat yoxdur, 2-cidə tədbirin adı göstərilməyib).

Qruplarla iş. Şagirdlər verilmiş suallar əsasında öz fikirlərini iş vərəqlərində qeyd edirlər.

I qrup. *Bilik yarışması haqqında elan yazın.*

II qrup. *Bayram tədbiri haqqında elan yazın.*

III qrup. *Kukla teatrında tamaşaya dair elan yazın.*

IV qrup. *Musiqi müsabiqəsində iştirak üçün elan yazın.*

Məlumat mübadiləsi və müzakirənin təşkili. Qrupların təqdimatları dinlənilir və müzakirə olunur.

Nəticə: Elanlar nəzərdə tutulan tədbir haqqında məlumat vermək məqsədilə yazılır. Elanın məqsədi insanları tədbirdə iştiraka cəlb etməkdir. Elanda tədbirin adı, vaxtı, yeri, təşkilatçılar mütləq qeyd olunmalıdır. Bundan başqa, tədbir haqqında əlavə məlumat və ya bu məlumatı almaq üçün əlaqələndirici şəxsin telefonu da göstərilə bilər.

Təbiiqetmə. Təqdimatlardan sonra iş dəftərində tapşırıqlar yerinə yetirilir. Şagirdlər 1-ci tapşırığı yerinə yetirərkən elanda aşağıda verilmiş mərhələləri diqqət mərkəzində saxlamağı unutmamalıdır:

1. Məlumatın adı
2. Məlumatın vaxtı
3. Əlavə məlumat
4. Təşkilatçının adı

DİL QAYDALARI

Motivasiya. Sual: – Hər hansı bir sözün düzgün yazılışını və ya mənasını bilmədikdə nə etmək lazımdır?

Tapşırıq 1. Mətnə “sabah” sözünün yazılışındakı səhv müəyyən edilir, bu sözün tələffüz qaydalarına uyğun yazıldığı bildirilir.

Tədqiqat sualı: – Lüğətdə on minlərlə söz olur. Bəs sizə lazım olan söz bu qədər sözün arasından necə tapmaq olar?

Tədqiqatın aparılması. Qruplarla iş. Qruplara lüğətlər paylanır, müəyyən sözlərin düzgün yazılışını və ya mənasını tapmaq tələb olunur. Lövhədən şəkillər asılır.

Sual: – Şəkildəki sözlərin mənasını bilirsinizmi? Həmin sözləri lüğətdə tapıb izahını oxuyun.

Məlumat mübadiləsi və müzakirənin təşkili. Qrupların təqdimatı dinlənir və müzakirə olunur. Dərslikdən nəzəri hissə oxunur. 2-5-ci tapşırıqlar yerinə yetirilir.

İş dəftərində dil qaydaları ilə bağlı tapşırıqlar yerinə yetirilir.

Nəticə: Lüğətdən istifadə etmək üçün hərflərin əlifba sırasını yaxşı bilmək lazımdır.

Tətbiqetmə. Dil qaydaları. İmla mətni:

ŞEH DAMLASI (32 söz)

Lalənin yarpağına şəh düşmüşdü. Balaca mirvariye oxşayırdı. Çiçək onu günəşə göstərərək lovğalandı ki, gör nə gözəl bəzənmişəm. Şeh bir anda yox oldu. Lalə onun hara uçduğunu bilmədi, qanı qaraldı. Günəş isə gülümsünürdü.

Ev tapşırığı: – Otağınızda ki əşyaların adını əlifba sırası ilə yazın.

Qiymətləndirmə. Təqdimata əsasən aparılır.

Ev tapşırığı. Dərsliyin 29-cu səhifəsindəki tapşırığı yerinə yetirərək elan yazın.

Qiymətləndirmə. Təqdimata, diskussiyaya və tətbiqetmənin nəticələrinə əsasən aparılır.

10-cu mövzu. **SEHRLİ SÖZ** (6 saat)

Məzmun standartları	Təlim məqsədləri
1.1.2. Dinlədiyi fikirlə bağlı münasibətini əsaslandırır.	Dinlədiyi fikirlə bağlı öz mülahizələrini söyləyir.
1.2.2. Dialoqlarda vəziyyətə uyğun nitq etiketlərindən istifadə edir.	Nitq etiketlərini məqamına uyğun işlədir.
2.1.2. Mətnə verilmiş yaxınmənalı və əks-mənalı sözləri fərqləndirir.	Sözlərin yaxınmənalı qarşılığını müəyyənləşdirir.
2.2.4. Mətnin məzmununu tərtib etdiyi plana uyğun nəql edir.	Mətnin məzmununa uyğun olmayan fikirləri müəyyənləşdirir.
2.2.5. Mətndəki əsas fikri həyatla əlaqələndirir.	Öz təxəyyülünə və müşahidələrinə əsaslanaraq mətni davam etdirir.
3.1.1. Yazısında sadə hüsnxət və orfoqrafiya normalarına riayət edir.	“Ç” hərfini hüsnxət normalarına uyğun yazır və digər hərflərlə birləşdirir.
3.1.2. Çap hərfləri ilə yazılmış mətni üzündən köçürür.	Mətnəndən seçilmiş hissəni üzündən köçürür.
4.1.4. Mətnəndə rast gəldiyi yeni sözlərin yazılış və tələffüzünü müəyyənləşdirmək üçün lüğətdən istifadə edir.	İmla yazısındakı deyilişi və yazılışı fərqlənən sözlərin düzgün yazılışını lüğətin köməyi ilə müəyyənləşdirir.
4.1.2. Sözlərin sətirdən-sətrə keçirilməsi qaydalarını tətbiq edir.	Sözləri hecalara düzgün bölür.

Motivasiya. Topla oyun. “Mən beş nəzakətli söz bilirəm” (oyun “**Söz assosiasiyaları**” üsulu ilə aparılır). Uşaqlar topu bir-birinə ötürərək “sehrli sözlər” (nitq etiketləri) söyləyirlər:

- Zəhmət olmasa...
- İcazənizlə...
- Çox sağ ol...
- Təşəkkür edirəm...
- Xahiş edirəm...

Müəllim: “Kim 5-dən çox nəzakətli söz deyə bilər?” söyləməklə uşaqların fəallığını daha da artırır və onlar əlavə nitq etiketləri söyləyirlər:

- Məmnuniyyətlə...
- Üzr istəyirəm...
- Bağışlayın...

Bu ifadələri əlaqələndirməklə fikir, yaxud ideya formalaşdırmaq.

Belə bir fikir formalaşdırmaq olar: “*Bu ifadələrdən istifadə edən adamla ünsiyyət qurmaq xoş olar*”.

Mətnin 1-ci hissəsi “Mən sehrbazam” cümləsinə qədər oxunur və müəllim soruşur: “*Sizcə, qoca düz deyirdi?*”

Şagirdlərin “Xeyr” cavabından sonra “*Bəs Pərvizə nə olduğunu qoca haradan bildi?*” sualı verilir. Cavablar dinlənir. Bundan sonra mətnin davamı “*Qoca uzun saqqalını tumarlayıb fikrə getdi*” cümləsinə qədər oxunur.

Suallar: – *Sizcə, evdə nə üçün Pərvizə belə bir münasibət bəsləyirlər?*

- *Görəsən, qoca nə üçün fikrə getdi?*
- *Sizcə, qoca kişi Pərvizə nə məsləhət verəcək?*

Şagirdlərin cavab versiyaları dinlənilir, sonra mətnin davamı I hissənin sonunadək oxunur və şagirdlərin versiyaları ilə müqayisə olunur.

Müəllim: – *Sizcə, Pərvizin qulağına qoca nə pıçıldadı?*

– *Pərviz haqqında nə deyə bilərsiniz?*

– *Mətnə hansı ifadələr onun kobud olduğunu göstərir?*

Şagirdlərin cavabları dinlənilir.

Qruplarla iş. Şagirdlər 4 qrupa bölünür və hər qrup hekayənin davamı ilə bağlı öz variantını hazırlayıb təqdim edir (2-ci tapşırıq).

1-ci tapşırıq yerinə yetirilir. 3-cü və 5-ci cümlələrin mətnin məzmununa uyğun olmadığı müəyyən edilir.

3-cü tapşırıq yerinə yetirilir. Lüğətdən istifadə etməklə səhv yazılan sözlər düzgün yazılır: *flomaster, qayıq, saqqal*.

Mətnin 2-ci və 3-cü hissələri müəllim tərəfindən 4 yerə bölünür və 4 qrup arasında paylanır. Qruplar hissələri oxuyur və səhnələşdirməklə təqdim edirlər. 1-ci qrup Pərviz və Leyla; 2-ci qrup Pərviz və nənə; 3-cü qrup Pərviz və qardaşı arasındakı dialoqu; 4-cü qrupdan 2 nəfər (onlardan biri Pərviz obrazında, digəri isə aparıcı rolunda oynayır) mətnin sonuncu 2 abzasını səhnələşdirir (5-ci tapşırıq).

Mətni davam etdir:

I qrup. *Pərvizin Leyla ilə dialoqunu daha bir neçə cümlə ilə davam etdirin* (nitq etiketlərindən istifadə etməklə).

II qrup. *Pərvizin nənə ilə dialoqunu daha bir neçə cümlə ilə davam etdirin* (nitq etiketlərindən istifadə etməklə).

III qrup. *Pərvizin qardaşı ilə dialoqunu daha bir neçə cümlə ilə davam etdirin* (nitq etiketlərindən istifadə etməklə).

IV qrup. *Təsəvvür edin ki, Pərviz qocaya minnətdarlığını bildirmək üçün onun yanına gəlir və qocanı orada görür.*

Tapşırıq 4. Cavab “C” variantıdır.

Suallar:

– *“Nəzakətli olun” ifadəsini necə başa düşürsünüz?*

– *Kim özünü nəzakətli sayır? Nəyə əsasən belə düşünürsünüz?*

Tapşırıq. “Salam”, “sağ ol” sözlərinə yaxınmənalı sözlər deyin (burada da “söz assosiasiyası”ndan istifadə oluna bilər).

– *Xoş gördük.*

– *Sabahınız xeyir.*

– *Axşamınız xeyir.*

– *Sağlqla qalın.*

– *Xoş gəldiniz.*

– *Gecəniz xeyrə qalsın.*

– *Görüşənədək və s.*

Müəllim: – *Bu sözlərdən istifadə etməklə səhnəcik hazırlayın. “Bir oğlan yoldan keçən qızdan saati soruşmaq istəyir. Bunu nəzakətli şəkildə necə etsin?”*

İki şagirdin iştirakı ilə səhnəcik qurulur:

– *Sabahınız xeyir, deyə bilərsinizmi, saat neçədir?*

– *Sabahınız xeyir, saat 12-nin yarısıdır.*

– *Çox sağ olun.*

– *Buyurun.*

Nəticə: Nitq etiketlərinin insanlarla münasibətlərin qurulmasında böyük rolu var. Nitq etiketlərindən düzgün istifadə etmək vacibdir.

Tapşırıq 9. Nöqtələrin yerinə *rəsm, klub, plan* sözləri yazılmaqla cümlələr köçürülür.
10-cu tapşırıq yerinə yetirilərkən yaxşı olardı ki, hər söz yazıldıqca onun sualları səsləndirilsin.

Dərsin sonunda müəllim mövzunun necə mənimsəndiyini öyrənmək məqsədilə sinfə müraciət edir (refleksiya):

- *Bu gün biz nədən danışdıq?*
- *Özünüz üçün faydalı nə öyrəndiniz?*
- *Hər biriniz mövzu ilə əlaqədar düşündüyünüzü bir cümlə ilə ifadə edin.*

Sonra 2 şagird bu fikirlərin siyahısını tərtib edir.

Ön dəyərli hesab edilən fikirlər vatman kağızına yazılır və divardan asılır:

- *Nəzakətli ol ki, başqaları da səninlə münasibət yaratmaqdan məmnun qalsın.*
- *Həmişə qayğıkeş ol.*
- *Rastlaşdığın adamlarla salamlaş.*
- *Sənə köməklik ediləndə minnətdarlığını bildir.*
- *Gedərkən sağollaş.*
- *Narahatlıq yaratma. Gedərkən hara getdiyini, nə vaxt gələcəyini söylə.*
- *Tərslik etmə. Sənin tərsliyin başqalarını narahat edə bilər.*

İş dəftərində mövzu ilə bağlı tapşırıqlar yerinə yetirilir.

Dil qaydaları. İmla mətni:

FUTBOL (27 söz)

Bir dəfə gördüm ki, Məstanla Toplan top-top oynayır. Məstan çevik tərpenib topu Toplandan alıb qaçdı. Toplan da onun qulağından dişlədi. Hakim fit çalıb bayrağını qaldırdı. Oyun qurtardı.

Yazı. Hüsnxət. İş dəftəri, “Ç” hərfi.

Ev tapşırığı. Dərsliyin 34-cü səhifəsindən mətnin sonuncu iki abzasını dəftərinizə köçürün.

Qiymətləndirmə. Müəllimin təlim nəticələri üzrə hazırladığı meyarlar əsasında aparılır.

ÜMUMİLƏŞDİRİCİ TƏKRAR (1 saat). Dərslik, səh. 36

BÖLMƏ ÜZRƏ QIYMƏTLƏNDİRMƏ (1 saat). İş dəftəri, səh. 22-23

II bölmə

AİLƏ

Nö	Mövzu	Məzmun standartları	Saat sayı	Dərslik səh.	İş dəftəri səh.	MMV səh.
11.	Üç bacı	1.1.2, 1.2.1, 1.2.2, 2.2.5, 3.1.4, 3.1.1, 4.1.4	2	38	24	59
12.	İki alma <i>Sözlərin deyilişi və yazılışı</i>	1.1.2, 1.2.1, 2.2.5, 4.1.4, 3.1.1	4	39-40	26	61
13.	Şam	2.2.1, 3.1.3, 2.2.5, 4.1.4,	2	41		63
14.	Parkda hadisə <i>O, yoxsa a?</i>	1.1.2, 2.1.2, 2.2.3, 2.2.5, 2.2.4, 3.1.1, 4.1.2, 3.1.4, 4.1.4	4	42-43	27	64
15.	Sehrli torba <i>Ailə, yoxsa ailə?</i>	1.2.1, 2.1.2, 2.2.1, 2.2.3, 3.1.2, 3.1.5, 4.1.1, 4.1.4	6	44-47	29-31	66
16.	Yaşıl fincan <i>Məllim, yoxsa müəllim?</i>	1.1.2, 1.2.1, 1.2.3, 3.1.4, 4.1.4	4	48-49	32	68
17.	Dostum Lətif <i>Ocaq, yoxsa ocaq?</i>	1.2.1, 2.2.5, 3.1.1, 4.1.2, 4.1.4	4	50-51	34	71
18.	Nə daha yaxşıdır <i>Nöqsan, yoxsa nöqsan?</i>	1.2.3, 2.1.1, 2.2.1, 2.2.5, 3.1.4, 4.1.4	2	52-53	35	72
19.	Bağban və oğulları	1.2.1, 2.1.2, 2.1.3, 2.2.5, 2.2.3, 2.2.4, 3.1.2, 3.1.4, 4.1.4	4	54-55	36	74
20.	İsti ana qucağında <i>"K" samitinin tələffüzü</i>	1.1.2, 1.2.1, 2.1.1, 2.1.2, 2.2.1, 2.2.4, 3.1.1, 3.1.3, 4.1.4	4	56-57	38	76
21.	Üç ana, üç oğul	1.2.1, 1.2.3, 2.1.3, 2.1.2, 2.2.1, 2.2.3, 2.2.5, 3.1.2, 3.1.4, 4.1.4	4	58-59	39	79
	Ümumiləşdirici təkrar		1	60		81
	Bölmə üzrə qiymətləndirmə		1		40-41	81
Yekun			42 saat			

11-ci mövzu. ÜÇ BACI (2 saat)

Məzmun standartları	Təlim məqsədləri
1.1.2. Dinlədiyi fikirlə bağlı münasibətini əsaslandırır.	Sualları cavablandırmaqla dinlədiyi fikrə münasibətini bildirir.
1.2.1. Müşahidə etdikləri, eşitdikləri və oxuduqları haqqında danışır.	Oxuduqlarını ailədə müşahidə etdikləri ilə müqayisə edir.
1.2.2. Dialoqlarda vəziyyətə uyğun nitq etiketlərindən istifadə edir.	Nitq etiketlərindən istifadə edərək mətn qurub danışır.
2.2.5. Məndəki əsas fikri həyatla əlaqələndirir.	Həyatda gördüklərindən çıxış edərək məndəki xarakterləri sadə şəkildə təhlil edir.
3.1.4. Müşahidə və təəssüratlar əsasında kiçikhəcmli esse yazır.	Müəyyən mövzu ətrafında esse yazır.
3.1.1. Yazısında sadə hüsnxət və orfoqrafiya normalarına riayət edir.	“D” hərfini hüsnxət normalarına uyğun yazır və digər hərflərlə birləşdirir.
4.1.4. Məndə rast gəldiyi yeni sözlərin yazılış və tələffüzünü müəyyənləşdirmək üçün lüğətdən istifadə edir.	Sözlərin yazılış və tələffüzü arasındakı fərqi müəyyənləşdirir.

Motivasiya. “Sağıcıdır mənim nənəm” mahnısı səslənir.

Yaxud:

Müəllim 1-ci sinifdə keçilən T. Mütəllibovun “Anam işdən gələcək” şeirini (“Azərbaycan dili”, 1-ci sinif, səh. 98) yada salır:

- Bu şeirdə nədən danışılırdı?
- Bəs siz evdə ananıza (valideynlərinizə) kömək edirsiniz?
- Daha çox bəzənməyi, özünü baxmağı, yoxsa ev işləri görməyi xoşlayırsınız?

Tədqiqat sualı: – Oğlanlar və qızlar evdə hansı işləri görürlər?

Tədqiqatın aparılması. Fərziyyələr dinlənir. **Dərsləklə iş.** Mətn oxunub təhlil olunur.

Dərsləyin 38-ci səhifəsindəki 1-2-ci tapşırıqlar yerinə yetirilir.

Tapşırıq 1. Ana şotka almaq istəyəndə qızlar susdular, çünki onlar iş görmək istəmirdilər.

Tapşırıq 2. Cavab “B” variantıdır.

Şagirdlərə aşağıdakı suallarla müraciət olunur:

- Bu məndə qızların hansı xüsusiyyətini bəyənmişiniz?
- Daha hansı mənfi xüsusiyyətlər var?
- Bu xüsusiyyətlər insana necə ziyan vura bilər?

Şagirdlərin fərziyyələri dinləndikdən sonra iş dəftərində mövzu ilə bağlı tapşırıqlar yerinə yetirilir.

Dərsləkdən 4-cü tapşırıq qruplar şəklində yerinə yetirilir. Burada hər qrup öz versiyasını hazırlayıb təqdim edir.

Qruplarla iş. Şagirdlər verilmiş suallar əsasında öz fikirlərini iş vərəqlərində qeyd edirlər. Şagirdlər 4 qrupa bölünür. (Burada “**Mətni dəyiş**” üsulundan da istifadə oluna bilər.)

I qrup. Elə bir səhnə hazırlayın ki, ana hər işi özü görür, uşaqları heç bir işdə ona kömək etmirlər. Ata işdən gəlir, uşaqlarına deyir...

Yaxud: "Mətni dəyiş" üsulu:

Ana daraq almaq istəyəndə qızlar özləri üçün əl çantası istəyirlər. Ana "Pulunun çatmadığını" söyləyir...

II qrup. *Elə bir səhnə hazırlayın ki, ana uşaqların paltarlarını ütüləyir, qızlar paltarları şkafa qoyur, evləri tozsoranla təmizləyir, mebelin tozunu silirlər və s. Ata işdən gəlir, uşaqlarına deyir ...*

Yaxud: "Mətni dəyiş" üsulu:

Ana çanta almaq istəyəndə qızlar nəzakətlə anaya müraciət edirlər...

III qrup. *Elə bir səhnə hazırlayın ki, ana dükandanət, yağ, düyü və s. alır, uşaqları ondan özləri üçün konfet, saqqız, digər şirniyyatlar almasını istəyirlər. Onlar ananın əlindəki ağır zənbilləri daşımağa kömək etmirlər... Bütün bunları müşahidə edən satıcı deyir...*

Yaxud: "Mətni dəyiş" üsulu:

Ana şotka almaq istəyəndə qızlar özləri üçün də şotka alınmasını istəyirlər. Qızlarının istəyi ananı çaşdırır, ...

IV qrup. *Elə bir səhnə hazırlayın ki, ana dükandanət, yağ, düyü və s. alır, uşaqları ondan özləri üçün konfet almasını xahiş edirlər. Onlar anaya nəzakətlə müraciət edirlər... Anaya ağır zənbilləri daşımaqda kömək edirlər.... Bütün bunları müşahidə edən satıcı deyir....*

Yaxud: "Mətni dəyiş" üsulu:

Ana daraq almaq istəyəndə qızlar "Anacan, pulun çatarsa, bizə də daraq al, zəhmət olmasa" deyirlər...

Məlumat mübadiləsi və müzakirənin təşkili. Qrupların təqdimatı dinlənilir və müzakirə olunur. Sonda ən yaxşı, maraqlı, düşündürücü təqdimat edən qrupun işi xüsusi qeyd olunur.

Nəticə: Ailə üzvləri bir-birinə hörmətlə yanaşmalı və hər kəs ev işlərində öz köməyini əsirgəməməlidir.

Tətbiqetmə. "Mən anama necə kömək etdim" mövzusunda **esse** yazılır. Şagirdlər mövzu ilə bağlı hər hansı konkret hadisəni xatırlayıb təsvir etməlidirlər.

Dil qaydaları. Dərsləyin 38-ci səhifəsindəki 5-ci tapşırıq yerinə yetirilir. Sonu "q" ilə bitən sözlərin tələffüzü ilə bağlı məlumat verilir: – *Dilimizdəki çoxhecalı sözlərin sonundakı "q" hərfi [x] və ya [ğ] kimi tələffüz olunur. Daraq – [darax] kimi tələffüz olunur.*

– *Mətnə hansı sözlər yazıldığı kimi tələffüz olunmur?*

İş dəftərində dil qaydaları ilə bağlı tapşırıqlar yerinə yetirilir.

Yazı. Hüsnxət. İş dəftəri, "D" hərfi.

Ev tapşırığı: – *"Uşaqlar hansı ev işlərində anaya kömək etməlidirlər" mövzusunda təqdimat hazırlayın.*

Qiymətləndirmə. Təqdimata, diskussiyaya və tətbiqetmənin nəticələrinə əsasən aparılır.

12-ci mövzu. İKİ ALMA (4 saat)

Məzmun standartları	Təlim məqsədləri
1.1.2. Dinlədiyi fikirlə bağlı münasibətini əsaslandırır.	Dinlədiyi mətnlə bağlı fikirlərini bildirir.
1.2.1. Müşahidə etdikləri, eşitdikləri və oxuduqları haqqında danışır.	Oxuduğu mətnin süjet xəttini dəyişərək təxəyyülünə uyğun nəql edir.
2.2.5. Mətndəki əsas fikri həyatla əlaqələndirir.	Mətndəki hadisələr arasındakı səbəb-nəticə əlaqələrini müəyyən edir. Mətnlə illüstrasiya arasındakı uyğunsuzluğu müəyyən edir.
4.1.4. Mətnə rast gəldiyi yeni sözlərin yazılış və tələffüzünü müəyyənləşdirmək üçün lüğətdən istifadə edir.	Lüğətin köməyi ilə tələffüzü və yazılışı fərqlənən sözlərin düzgün yazılışını müəyyən edir.
3.1.1. Yazısında sadə hüsnxət və orfoqrafiya normalarına riayət edir.	Deyilişi və yazılışı fərqli olan sözləri orfoqrafik normalara uyğun yazır.

Motivasiya. Suallar:

- *Qayğıkeşlik nə deməkdir?*
- *Özünüz kiminsə qayğısına qalmısınız?*
- *Bacı və ya qardaşınıza qayğı göstərmisiniz?*

“Ögey ana” filmindən İsmayılın itburnu çiçəyi dərəkən həyatını təhlükəyə atdığı səhnəni əks etdirən fraqment nümayiş olunur (yaxud müəllim tərəfindən nəql edilir). Onun bu hərəkəti ilə bağlı diskussiya aparılır.

Köməkçi sual: – *Bəs siz bu məqamda nə edərdiniz?*

Tədqiqat sualı: – *Bacı-qardaş münasibətləri necə olmalıdır?*

Tədqiqatın aparılması. Dərsliyin 39-cu səhifəsindəki “İki alma” mətni oxunub təhlil olunur. Mətnlə bağlı suallar verilir:

- *Nə üçün anası Tofiqə məsələnin düzgün həlli yolunu demədi?*
- *Sevda nə üçün öz almasını da qardaşının çantasına qoymuşdu?*
- *Nə üçün ana qızını “mehriban, qayğıkeş qızım” adlandırdı?* (Sevdanın etdiyi hərəkət qardaşına qarşı mehriban olmasının nəticəsi idi. Qayğıkeşliyi isə xoşladığı almanı qardaşının çantasına qoyması ilə izah oluna bilər. Sevda istəmirdi ki, qardaşı pis qiymət alsın.)

Bu mətnə hansı nəticəni çıxartdınız? (*Ailə üzvləri bir-birinə hörmət və kömək etməlidirlər.*)

Qruplarla iş. “Mətni dəyiş” üsulu.

I qrup. *Təsəvvür edin ki, ana səhər Tofiq və Sevdanın hərəsinə bir armud verir.*

II qrup. *Təsəvvür edin ki, ana məsələyə baxıb iki manatın çatışmadığını deyir.*

III qrup. *Təsəvvür edin ki, Sevda qardaşının çantasından onun riyaziyyat dəftərini götürür.*

IV qrup. *Təsəvvür edin ki, ana məsələyə baxıb iki bulka çatışmadığını deyir. Sevda səhər anasından xahiş edir ki, əvvəl çörək dükanına getsinlər.*

Məlumat mübadiləsi və müzakirənin təşkili. Qrupların təqdimatı dinlənilir və müzakirə olunur.

Nəticə: Ailə üzvləri bir-birinə hörmət və qayğı ilə yanaşmalıdırlar.

Tətbiqetmə. 1-3-cü tapşırıqlar yerinə yetirilir.

1-ci tapşırıq. Mətnə çəkilmiş illüstrasiyada Sevda əlindəki yaşıl almanı çantaya qoyur.

Mətnə isə deyilir: “Səhər ana Tofiqi məktəbə, Sevdanı bağçaya yola salanda hərəsinə bir **qırmızı** alma verdi”.

2-ci tapşırıq. ..., *çünki elə bilmişdi ki, qardaşında iki alma olsa, pis qiymət almaz* (yaxud: *elə bilmişdi ki, məsələni həll etmək üçün iki alma lazımdır*).

..., *çünki Sevdə məsələnin nə yerdə olduğunu başa düşmədən almanı qardaşının çantasına qoymuşdu*.

..., *çünki Sevdə qardaşının pis qiymət almasını istəmirdi*.

3-cü tapşırıq. Basketbol topunun mətnin məzmunu ilə bağlılığı yoxdur.

İş dəftərində mövzu ilə bağlı tapşırıqlar yerinə yetirilir.

Qiymətləndirmə. Təqdimata, diskussiyaya və tətbiqetmənin nəticələrinə əsasən aparılır.

DİL QAYDALARI

Motivasiya. Dərslərdən **4-cü tapşırıq** yerinə yetirilir. “Bağça” sözündə “ğ” samiti “x” kimi tələffüz olunur.

Müəllim aşağıdakı mətni yazıldığı kimi oxuyur:

İki gündən sonra dayım Moskvadan bizə qonaq gələcəkdi. Mən anamla mağazaya getdim. Anam konfet, şokolad, pomidor və ət aldı. Biz evə gəldik. Anam konfet və şokoladı qaba qoydu. Pomidor və əti mətbəxə apardı. O, radionu açıb konsertə qulaq asa-asa yemək bişirməyə başladı.

Köməkçi sual: – Mən mətni düzgünmü oxudum? Mən oxuyanda hansı sözlər sizin üçün qəribə səsləndi?

Tədqiqat sualı: – Sözləri yazıldığı kimi oxumalıyıqmı?

Tədqiqatın aparılması. Qruplarla iş. Şagirdlər verilmiş suallar əsasında öz fikirlərini iş vərəqlərində qeyd edirlər.

I qrup. *İmla yazısını yoxlayın (orfoqrafik səhvləri olan mətn verilir). İmladakı səhvləri tapıb düzəldin.*

II qrup. *Qarışıq halda verilmiş sözləri (vərəqdə deyilişi və yazılışı fərqlənən sözlər verilir) “Belə yazılır”, “Belə deyilir” başlıqları altında qruplaşdırın.*

III qrup. *Buraxılmış hərfləri əlavə edin: k...mandir, k...lbasa, k...nfet, k...mpot, sək...iz, küf...ə. Bu sözlərin düzgün tələffüzünü müəyyənləşdirin.*

IV qrup. *Yazılışı və tələffüzü arasında fərq olan beş söz yazın və fərqi izah edin.*

Məlumat mübadiləsi və müzakirənin təşkili. Qrupların təqdimatı dinlənilir və müzakirə olunur. **Dərsləklə iş.** Dərsləyin 36-cı səhifəsindəki nəzəri hissə oxunur.

İş dəftərində dil qaydaları ilə bağlı tapşırıqlar yerinə yetirilir.

Nəticə: Bütün sözlər yazıldığı kimi oxuna bilməz. Bəzi sözlər bir cür yazılsa da, başqa cür oxunmalıdır.

Tətbiqetmə. Dərslərdən **5-7-ci tapşırıqlar** yerinə yetirilir.

İmla mətni:

BALIQLARIN SƏSİ (34 söz)

Atam deyir ki, balıqların səsini eşidə bilərik. O, çimərlikdən gətirdiyi balıqqulağının birini mənə verir, birini də özü qulağına yaxınlaşdırır. Biz dənizdən uzaqda onun səsini eşidirik. Amma balıqların nə dediyini başa düşmürük. Dənizin uğultusu qoymur.

Ev tapşırığı: – Mətndəki deyilişi və yazılışı fərqlənən sözləri dəftərə yazın.

Qiymətləndirmə. Təqdimata, diskussiyaya və tətbiqetmənin nəticələrinə əsasən aparılır.

13-cü mövzu. ŞAM (2 saat)

Məzmun standartları	Təlim məqsədləri
2.2.1. Müvafiq mətnləri tələffüz normalarına uyğun düzgün və sürətli oxuyur.	Mətni oxuyarkən tələffüz normalarına riayət edir.
3.1.3. Marağına uyğun seçdiyi nəzm nümunəsini əzbərdən yazır.	Şeiri əzbərdən yazır.
2.2.5. Mətndəki əsas fikri həyatla əlaqələndirir.	Oxuduğu şeirlər arasındakı ideya yaxınlığını müəyyən edir. Mətndəki fikrə münasibət bildirməklə nəticə çıxarır.
4.1.4. Mətnə rast gəldiyi yeni sözlərin yazılış və tələffüzünü müəyyənləşdirmək üçün lüğətdən istifadə edir.	Lüğətin köməyi ilə tələffüzü və yazılışı fərqlənən sözlərin düzgün yazılışını müəyyən edir.

Motivasiya.

Müəllim aşağıdakı mətni səsləndirir:

Nərgiz stolun arxasında oturub çəmənlilik şəkli çəkirdi. Günəşi qızmar, çəmənlilikdəki açılmış gülləri rəngbərəng təsvir etmək istəyirdi. Bu vaxt qardaşı ona yaxınlaşıb şəkli baxmaq istədi. Necə oldusa əlindəki stəkandan bir neçə damcı su kağızın üzərinə düşdü. Nərgiz hirsələndi:

– Sən nə etdin?! Şəkli korladın!

Sonra fikirləşib pozanı götürdü, göydəki günəşi silib əvəzinə buludlar və yağış damcılarını çəkdi və öz-özünə dedi: “Hə, indi düzəldi”.

Tədqiqat sualı: – Kağızın üzərində çəkilən şəkil kağıza təsir edə bilirmi?

Tədqiqatın aparılması. Dərsləklə iş. Şeirlər oxunub müqayisəli təhlil olunur.

– Niyə Yasəmən yanar şam çəkməkdən qorxdu?

– Nə üçün o belə düşündü?

– Doğrudanmı, hasarın üstündəki quşlar uçub getdilər?

– Bəs onlar niyə yoxa çıxdılar?

Suallar cavablandırılır.

Məlumat mübadiləsi və müzakirənin təşkili. Dərsləyin 41-ci səhifəsindəki 1-ci tapşırıq yerinə yetirilir. Hər iki şeirdə əsər qəhrəmanı şəkildəki təsvirləri real, canlı qəbul edir.

Nəticə: Bəzən kağız üzərində çəkilmiş şəkil canlı kimi qəbul olunur.

Tətbiqetmə. Yazı. “Hasardakı quşlar” şeiri əzbərdən dəftərə yazılır. Deyilişi və yazılışı arasında fərq olan sözlərin altından xətt çəkilir (təbaşir, taxta, dəstə-dəstə, üstən, quşlar).

Dil qaydaları. Dərsləyin 41-ci səhifəsindəki 2-ci tapşırıq yerinə yetirilir. Cavab “A” variantıdır.

Ev tapşırığı: – “Şam” şeirini əzbərləyib qısa məzmununu öz sözlərinizlə yazın.

Qiymətləndirmə. Müəyyən edilmiş meyarlara əsasən aparılır.

14-cü mövzu. **PARKDA HADİSƏ** (4 saat)

Məzmun standartları	Təlim məqsədləri
1.1.2. Dinlədiyi fikirlə bağlı münasibətini əsaslandırır.	Dinlədiyi fikrin mahiyyətini anlayaraq diskussiyada iştirak edir.
2.1.2. Mətnə verilmiş yaxınmənalı və əksmənalı sözləri fərqləndirir.	Mətnə rast gəldiyi sözlərin mənasını izah edir. Onların yaxınmənalı və əksmənalı qarşılığını müəyyən edir.
2.2.3. Mətnin hissələrinə başlıqlar verməklə məzmununa aid sadə plan tutur.	Mətndəki hadisələrin ardıcılığını müəyyən edir.
	Mətnin məzmununa uyğun plan tərtib edir.
2.2.5. Mətndəki əsas fikri həyatla əlaqələndirir.	Həyatda gördüklərindən misal gətirməklə mətndəki əsas fikri müəyyənləşdirir.
2.2.4. Mətnin məzmununu tərtib etdiyi plana uyğun nəql edir.	Mətni plan üzrə nəql edir.
3.1.1. Yazısında sadə hüsnxət və orfoqrafiya normalarına riayət edir.	“E” hərfini hüsnxət normalarına uyğun yazır və digər hərflərlə birləşdirir.
4.1.2. Sözlərin sətirdən-sətrə keçirilməsi qaydalarını tətbiq edir.	Mətnə sətirdən-sətrə düzgün keçirilməyən sözləri müəyyənləşdirib qaydaya uyğun keçirir.
3.1.4. Müşahidə və təəssüratlar əsasında kiçikhəcmli esse yazır.	Verilmiş mövzu üzrə esse yazır.
4.1.4. Mətnə rast gəldiyi yeni sözlərin yazılış və tələffüzünü müəyyənləşdirmək üçün lüğətdən istifadə edir.	İmla yazısında yazılışı və tələffüzü fərqlənən sözlərin düzgün yazılışını lüğətin köməyi ilə müəyyənləşdirir.

Motivasiya. Müəllim şagirdlərə 1-ci sinifdə keçdikləri “Əvəzini çıxdı” mətnini xatırladır.

– *Kənan bacısına qarşı necə idi? Bacısının Kənana münasibəti necə idi?*

Cavablar dinlənilir.

– *Özünüzdən kiçik bacı və ya qardaşlarınız sizinlə oynamaq istəyəndə nə edirsiniz?*

– *Əgər dərs oxuyursunuzsa, yaxud əlinizdə vacib işiniz varsa, onda nə edirsiniz?*

Dərsləklə iş. Dərsləkdən mətn “Bunu gören atası başını buladı” cümləsinə qədər oxunur.

Sual: – *Vasifin kiçik qardaşına qarşı kobudluğuna haqq qazandırmaq olarmı?*

Cavablar dinlənilir. Vasifə haqq qazandırmayan uşaqlar elə arqumentlər gətirməlidirlər ki, Vasifə haqq qazandıran uşaqlar öz cavablarından imtina etsinlər. Sonda şagirdlər belə bir nəticəyə gəlirlər: *Kiçiklərə və zəiflərə hörmət və qayğı ilə yanaşmaq lazımdır.*

Mətnin davamı oxunur. Oxudan sonra mətn hissələrə bölünür.

Hər hissəyə **plan** tutulur:

1. *Qardaşı ilə oynamaq istəyən Toğrul*

2. *Vasifin kobudluğu*

3. *Parkda*

4. *Şıltaq balaca it*

5. *Yekə itin səbri*

6. *Ata məsləhəti (Böyükələr dözümlü olmalıdırlar)*

Şagirdlər plan üzrə mətnin məzmununu nəql edirlər.

Suallar:

– Mətnə hansı cümlə əsas fikri ifadə edir? (“Böyükler və güclülər kiçiklərə və zəiflərə qarşı həmişə dözümlü olmalıdırlar”)

– “Ehmalca” sözünə yaxınmənalı söz deyir (yavaşca, ehtiyatla).

– Bu sözlərdən birini tələffüz etdikdə səs artımı baş verir:

A) kiçik B) zəif C) pəncə

Diskussiya: – Sən dərs oxuyanda sənə özündən kiçik bacı, yaxud qardaşın mane olursa, nə etməlisən?

Şagirdlər bu sual ətrafında cavablar deyirlər. Müəllim əvvəlcədən cavablarda kiçiklərə qarşı hörmət nümayiş olunması şərtini qoyur.

Dərsliklə iş. Tapşırıq 1. Bəzən – hərdən – tez-tez; böyükler – yaşlılar – kiçikler; güclülər – qüvvətlilər – zəiflər; kobud – qaba – mehriban.

Tapşırıq 2. Mətnə bu cür boşluqların buraxılması mətnin oxusuna heç bir xələl gətirmir. Şagirdlər tapşırığı yerinə yetirərkən müvafiq gələn ifadələri yerinə qoymaqla cümlələri oxuyurlar:

1-ci boşluğa “onunla oynamaq istəyirdi”, 2-ci boşluğa “ancaq yerindən tərpənmədi”, 3-cü boşluğa “o, balacadır”, 4-cü boşluğa “O, çox utandı” ifadələri qoyulur.

Suallar: – Bəzən insan öz hərəkətləri ilə ətrafdakıları incik salır. Bu zaman siz nə edirsiniz?

– Yaxınlarınızı incik salmamaq üçün nə etməlisiniz?

İş dəftərində mövzu ilə bağlı tapşırıqlar yerinə yetirilir. Fikirlər ümumiləşdirilir və nəticə çıxarılır:

– Özündən kiçiklərlə mehriban davranmaq və onların qayğısına qalmaq lazımdır. Hər kəs öhdəsinə düşən vəzifəni layiqincə yerinə yetirməlidir. İnsan özünü elə aparmalıdır ki, yaxınlarını sevindirsin.

Yazı. Şagirdlər mətnə hansı sözlərin sətirdən-sətrə düzgün keçirilmədiyini müəyyən-ləşdirib qaydaya uyğun keçirilmə formasını qeyd edirlər.

Bir dəfə Toğrul nənəsi ilə parka gəzməyə çıxmışdı. Onlar böyük bir ağacın altındakı skamyada oturmuşdular. Birdən ağacın başındakı yuvadan bir quş balası yerə düşdü. O balaca olduğundan uça bilmirdi. Toğrul onu ehmalca əlinə götürdü, ağaca dırmaşib yuvaya qoydu.

DİL QAYDALARI

Motivasiya. Dərsləyin 43-cü səhifəsindəki 3-cü tapşırıq motivasiya kimi istifadə olunur. (“Komandir” sözündə “o” səsi fərqli tələffüz olunur.)

Lövhdə sözlər yazılmış plakat asılır: **samovar, pomidor, təbii, tələ, pəncərə, konfet, vaqon, üzüm, kompot.**

Tapşırıq: – Plakatda yazılmış sözləri oxuyun. Yazıldığı kimi deyilməyən saitləri qeyd edin.

Tədqiqat sualı: – Sözlərdə saitlərin tələffüzü ilə yazılışı arasında fərq varmı?

Tədqiqatın aparılması. Qruplarla iş. Şagirdlər verilmiş suallar əsasında öz fikirlərini iş vərəqlərində qeyd edirlər.

I qrup. Buraxılmış hərfləri əlavə edin və sözləri tələffüz edin.

...kiz, p...ncərə, ş...kolad, üm...d

II qrup. “A”, yoxsa “o”?

m...tor, k...mpot, p...midor, k...tlet, p...rtağal, k...lleksiya

III qrup. Aşağıdakı sözlərin düzgün yazılışını müəyyən-ləşdirin:

mubarək, xəşbəxt, devr, devran, evlad, devlet, müdür, samavar

IV qrup. “O” saitinin “a” kimi oxunduğu sözləri seçin. Özünüzdən 5 belə söz yazın.
portağal, kompot, konsert, vaqon, komissar, pomidor, orden, motor, kosmos, komandir, paroxod, komanda.

Məlumat mübadiləsi və müzakirənin təşkili. Təqdimatlar dinlənilir və müzakirə olunur.

Dərsliklə iş. Dərslikdə verilən nəzəri hissə oxunur və təhlil olunur.

İş dəftərində dil qaydaları ilə bağlı tapşırıqlar yerinə yetirilir.

Nəticə: Bir çox sözlərdə saitlər deyildiyi kimi yazılır.

Tətbiqetmə. Dərsliyin 43-cü səhifəsindəki 4-cü tapşırıq yerinə yetirilir.

Yazı. Hüsnxət. İş dəftəri, “E” hərfi.

Ev tapşırığı. – “Özümdən kiçik qardaşım, bacım, ya dostumla necə rəftar edirəm” mövzusunda esse yazın.

Qiymətləndirmə. Təqdimata, diskussiyaya və tətbiqetmənin nəticələrinə əsasən aparılır.

15-ci mövzu. SEHRLİ TORBA (6 saat)

Məzmun standartları	Təlim məqsədləri
1.2.1. Müşahidə etdikləri, eşitdikləri və oxuduqları haqqında danışır.	Müşahidə etdiklərinə əsaslanaraq mətni təxəyyülünə uyğun davam etdirir.
2.1.2. Mətnə verilmiş yaxınmənalı və əksmənalı sözləri fərqləndirir.	Mətnə rast gəldiyi yeni sözlərin əksmənalı qarşılığını müəyyən edir.
2.2.1. Müvafiq mətnləri tələffüz normalarına uyğun düzgün və sürətli oxuyur.	Mətni oxuyarkən obrazların nitqini onların xarakterinə uyğun səsləndirir.
2.2.3. Mətnin hissələrinə başlıqlar verməklə məzmununa aid sadə plan tutur.	Mətni hissələrə ayıraraq başlıqlar verir, plan tərtib edir.
3.1.2. Çap hərfləri ilə yazılmış mətni üzündən köçürür.	Mətnin bir hissəsini üzündən köçürür.
3.1.5. Sınıf səviyyəsinə uyğun olaraq müəyyən edilən sadə əməli yazılar (məktub, açıqca, elan) yazır.	Əsərin qəhrəmanına məktub yazaraq öz arzu və istəklərini bildirir.
4.1.1. Sait və samit səsləri fərqləndirir.	Hecanın saitlərin sayından asılı olduğunu bilir və sözləri asanlıqla hecalara ayırır.
4.1.4. Mətnə rast gəldiyi yeni sözlərin yazılış və tələffüzünü müəyyənləşdirmək üçün lüğətdən istifadə edir.	Lüğətdən istifadə edərək yanaşı işlənmiş saitlərin yazılışını müəyyənləşdirir və bu qaydanı tapşırıqlarda tətbiq edir.

Motivasiya. Şəkillər verilir:

- 1) Uşaq sapandla quşa daş atır.
- 2) Uşaq quş evciyi düzəldib asır.
- 3) Uşaq qoca qadına ağır zənbili daşımaqda kömək edir.

- 4) Uşaq özündən balaca bir uşağı vurur.
- 5) Uşaq daş atıb evin pəncərəsini sındırır.
- 6) Uşaq özündən balaca bir uşağa maşın yolunu keçməkdə kömək edir.

Köməkçi sual: – *Bu şəkillərə baxın. Hansı şəkildəki uşağdan xoşunuz gəldi? Niyə?*
– *Hansı əməlləri yaxşı, hansıları pis əməllər adlandırırıq?*

Tədqiqat sualı: – *Pis əməllər törədən uşağı necə tərbiyə etmək olar?*

Dərsliklə iş. Dərslikdən mətn oxunur. I hissə oxunduqdan sonra 3-cü tapşırıqa görə şagirdlərin hadisənin davamı ilə bağlı versiyaları dinlənir. Daha sonra II hissə oxunur, şagirdlərin versiyaları müqayisə olunur. 4-cü tapşırıq oxunur, şagirdlərin cavabları dinlənir. Daha sonra III hissə oxunur, şagirdlərin versiyaları müqayisə olunur.

Hər hissə oxunduqca həmin hissəyə başlıq verilir:

I hissə: Eldar babanın şərti

II hissə: Dolmuş kisə

III hissə: Pis əməllərdən uzaq olan Səməd

Tədqiqatın aparılması. Qruplarla iş.

I qrup. *Son günlərdə gördüyünüz yaxşı işləri yada salın. Siz də Səməd kimi hərəkət etsəniz, torba daşla dolar?*

II qrup. *Bu əməlləri “yaxşı” və “pis” başlıqları altında qruplaşdırın: uşaqlarla dalaşmaq, əlaçı olmaq, anaya kömək etmək, pis qiymətlər almaq, böyüklərin sözüne qulaq asmamaq, tənbellik etmək, zəhməti sevmək.*

III qrup. *Bu əməlləri əks əməllərlə adlandırın: tənbellik etmək, pis oxumaq, evi dağıtmaq, qab-qacağı sındırmaq, başqa uşaqlarla dalaşmaq, yaşlılara hörmətsizlik etmək, balaca uşaqları, heyvanları incitmək.*

IV qrup. *“Yaxşılıq edən yamanlıq görməz” atalar sözünü izah edin.*

Məlumat mübadiləsi və müzakirənin təşkili. Qrupların təqdimatı dinlənir və müzakirə olunur.

Sual: – *Hansı cümlə hekayənin ideyasını daha düzgün əks etdirir?*

A) *Adamı tərbiyə etmək heç vaxt gec deyil.*

B) *Hətta pis adam da çox xeyirxahlıq etdikdə axırda xeyirxah insana çevrilir.*

C) *Adam babasının sözüne qulaq asar.*

Nəticə: Hər bir kəsi tərbiyə etmək olar. Sadəcə, onu xeyirxah işlər görməyə alışdırmaq lazımdır.

Tətbiqetmə. Dərsliyin 46-47-ci səhifələrindəki 5-6-cı tapşırıqlar yerinə yetirilir.

Şagirdlər cütlərə bölünür və hər cüt növbə ilə bir cümlə deməklə mətni danışıq.

İş dəftərində mövzu ilə bağlı tapşırıqlar yerinə yetirilir.

Yazı. Şəkil bərpa olunduqdan sonra şagirdlər mətnin bu şəkli aid olan parçasını tapır və onu üzündən köçürürlər.

“Sehrli torba” əsərinin qəhrəmanına məktub yazın. Onun əvvəlki və sonrakı hərəkətlərinə qiymət verin.

Müəllimin nəzərinə: *Məktub yazmaq üçün əməl edilməli olan aşağıdakı şərtlər şagirdlərə çatdırılmalıdır: başlıq, məktubu alacaq adama müraciət, salamlar, xəbər veriləcək başlıca fikir, xahiş, arzular və sonda imza, ayın tarixi. Bundan əlavə, tələbə uyğun olaraq ünvanın yazılmasını da öyrətmək lazımdır.*

DİL QAYDALARI

Motivasiya kimi 7-ci tapşırıqdan istifadə olunur. Mətnə göy rənglə verilmiş sözün “*manəə*” kimi yazıldığı lüğətdən istifadə edilməklə müəyyən olunur.

Tədqiqat sualı: – *Ailə sözünü necə tələffüz edirik?*

Tədqiqatın aparılması. Dərsliyin 47-ci səhifəsindəki nəzəri hissə oxunur. 8-10-cu tapşırıqlar yerinə yetirilir.

Məlumat mübadiləsi. Yerinə yetirilmiş tapşırıqlar müzakirə olunur.

Nəticə: Bəzi sözləri tələffüz edərkən iki sait arasına bir samit əlavə olunur.

Təbiiqetmə. Şagirdlərə elə sözlər tapıb cümlə daxilində işlətmək tapşırılır ki, bu sözlərdə tələffüz zamanı yanaşı işlənən saitlərin arasına bir samit əlavə olunsun.

Ev tapşırığı. “Sehrli torba” nağılının təhlilini aşağıdakı plan üzrə danışın:

1. Hadisələr harada baş verir?
2. Nağılın baş qəhrəmanı kimdir?
3. Nağılda başqa hansı obrazlar var?

Qiymətləndirmə. Müəyyən edilmiş meyarlara və tədqiqata əsasən aparılır.

16-cı mövzu. YAŞIL FİNCAN (4 saat)

Məzmun standartları	Təlim məqsədləri
1.1.2. Dinlədiyi fikirlə bağlı münasibətini əsaslandırır.	Dinlədiyi fikrin mahiyyətini anlayaraq diskussiyada iştirak edir.
1.2.1. Müşahidə etdikləri, eşitdikləri və oxuduqları haqqında danışır.	Mətni öz yaradıcı təxəyyülünə uyğun davam etdirir.
1.2.3. Nitq situasiyalarından asılı olaraq müvafiq jest və mimikalardan istifadə edir.	Rollu oyun zamanı müvafiq jest və mimikalardan istifadə edir.
3.1.4. Müşahidə və təəssüratlar əsasında kiçikhəcmli esse yazır.	Oxuduğu mətnin mövzusu ilə bağlı kiçikhəcmli esse yazır.
4.1.4. Mətnə rast gəldiyi yeni sözlərin yazılış və tələffüzünü müəyyənləşdirmək üçün lüğətdən istifadə edir.	Bəzi sözlərdə yanaşı işlənmiş saitlərin tələffüzü və yazılışı arasındakı fərqi müəyyən edir. İmla yazısındakı deyilişi və yazılışı fərqlənən sözlərin düzgün yazılışını lüğətin köməyi ilə müəyyənləşdirir.

Motivasiya. Müəllim: –*Təşəvvür edin ki, tənəffüs zamanı sinif otağında qaçarkən pəncərə qarşısındakı dibiçəyə toxunursunuz və gülün iri bir budağını sındırırsınız. Bunu heç kim görmür. Dərs zamanı müəllim sınımış budağı görür. Nə üçün belə olduğunu soruşur. Heç kim bir söz demir. Belə vəziyyətdə siz nə edərsiniz?*

Fərziyyələr dinlənilir. Diskussiya aparılır.

Tədqiqat sualı: – Hansı yaxşıdır: şirin yalan, yoxsa acı həqiqət?

Tədqiqatın aparılması. Qruplarla iş.

Hər qrupa təqdim olunmuş mətni davam etdirmək tapşırılır.

I qrup. *Tural riyaziyyatdan evə verilən məsələni həll etməmişdi. Tənəffüsdə Mədinənin dəftərini aldı və köçürməyə başladı. Yaza-yaza anasının qoyduğu şirəni də içirdi. Birdən şirə Mədinənin dəftərinə töküldü...*

II qrup. *Nicat tənəffüsdə sinif otağında qaçarkən kompüter stoluna toxunur. Stolun üstündəki “siçan” yerə düşüb sınırlar. Bunu heç kim görmür. O, “siçan”ı səliqə ilə götürüb stolun üstünə elə qoyur ki, sanki sınırları. Dərs zamanı müəllim kompüterdə işləmək istəyəndə “siçan”ın sındığını görür...*

III qrup. *Kamran Gülarə ilə eyni partada oturur. Tənəffüsdə Gülarə çantasından anasının qoyduğu buterbrodu çıxartdı. Elə bu zaman qapının ağzında qardaşı onu çağırırdı. Kamran tez Gülarənin buterbrodunu pəncərənin aşağısında oturan pişiyə atdı...*

IV qrup. *Fəridin anası işə gedəndə mobil telefonunu evdə unutmuşdu. Fərid məktəbdən evə gələndən sonra telefonu götürüb sinif yoldaşlarına zəng etməyə başlayır. Sonra telefonda oyunlar oynamağa başlayır. Anası işdən gəlir...*

Məlumat mübadiləsi və müzakirənin təşkili. Təqdimatlar dinlənir və müzakirə olunur.

Dərslərdən mətn rolları oxunur. Şagirdlər jest və mimikalardan istifadə etməklə hər obrazın sözlərini səsləndirirlər. Oxudan sonra müəllim şagirdlərə mətni cümlələrdə davam etdirməyi tapşırır (tapşırıq 1).

Tapşırıq 2. Cavab “A” variantıdır.

Şagirdlər mətnin məzmununa uyğun gələn başqa atalar sözləri də deyə bilərlər:

– Yalan üz qaraldır.

– Yalan cücərər, amma bitməz.

Tapşırıq 3.

1. Murad anasından həqiqəti gizlətdi, çünki qorxdı ki, anası onu danlayar.

2. Ana elə bildi ki, fincanı Məstan sındıraraq, ona görə də pişiyi çölə qovdu.

3. Vicdanı yol vermədi ki, Məstan günahsız yerə cəzalandırınsın, ona görə də Murad özünü cəzalandırdı.

Sual: – Siz müəllifin yerinə olsa idiniz, mətnə başqa hansı adı qoyardınız? (Muradın etirafı)

İş dəftərində mövzu ilə bağlı tapşırıqlar yerinə yetirilir.

Nəticə: Həqiqət nə qədər acı olsa da, onu söyləmək lazımdır.

Təbiiqetmə. “Kim daha çox?” oyunu

Müəllim: – “Etiraf etmək” insanlara məxsus yaxşı keyfiyyətlərdən biridir. Gəlin indiyədək etdiyiniz və ya etmədiyiniz etirafları söyləyək. Əvvəlcə fikirləşmək üçün sizə bir dəqiqə vaxt verilir. Vaxt bitdikdən sonra əlimdəki topu kimə atacağamsa, birinci olaraq həmin adam etiraf edəcək.

Oyunun sonunda müəllim uşaqlara müraciət edir:

– Etiraf etdiniz. İndi özünüzü necə hiss edirsiniz?

Şagirdlərin cavablarından sonra müəllim şagirdlərə müraciət edir:

– Gəlin çalışsaq ki, səhv hərəkət etməyək. Səhv hərəkət etməyik, etiraf etməyə ehtiyac qalmaz.

Dinləmə

(Mətn pauzalarla oxunur və dinləmə prosesi mətn üzrə sual-cavabla müşayiət olunur.)

Nəşib və Fuad dost idilər. Onlar bir sinifdə oxuyurdular. Fuadın anası bərk xəstələnmişdi. Atası da ezamiyyətdə idi. Neçə gün idi ki, Fuad anasına qulluq edir, yatağının yanından çəkilmirdi. Dəfələrlə müəllimin verdiyi ev tapşırıqlarını yerinə yetirməmişdi. Buna görə də müəllim ona demişdi ki, valideyni məktəbə gəlməlidir. Fuad isə bütün bunları xəstə anasına deməmişdi. Nəhayət, müəllim Fuada dedi ki, əgər valideyni məktəbə gəlməsə, o özü evə gələcək.

Fuad bilirdi ki, müəllim anasına şikayət edəcək. Bu isə onsuz da ürəyi ağrıyan anaya pis təsir edə bilirdi. Odur ki Fuad dərini dostu Nəşibə açdı. Nəşib də öz anasından xahiş etdi ki, Fuadın anasının adından müəllimlə danışsın, amma Fuadın anasına heç nə deməsin.

Diskussiya: – Bu yalan “Yaşıl fincan” hekayəsindəki yalandan nə ilə fərqlənir? Sizcə, hekayə nə ilə nəticələnir?

DİL QAYDALARI

4-cü tapşırığın icrasından sonra (müəssisə, müasir) dərsliyin 45-ci səhifəsindəki nəzəri hissə oxunur. Şagirdlər tərkibində yanaşı gələn saitlər olan sözlər söyləyir və onların tələffüzü və yazılışı arasında fərqlərin olub-olmadığını araşdırırlar.

5-ci tapşırıq yerinə yetirilir (təəccüb, səadət, bədii, müəllif).

Tapşırıq 6.

Sözlər	Hərflərin sayı	Səslərin sayı
təbii	5	4
radio	5	6
müavin	6	5
xain	4	5
müdafiə	7	8
məişət	6	7
təqaüd	6	7

Dil qaydaları. İmla mətni:

SAAT (29 söz)

Atam mənə təzə saat aldı. Səadət dedi ki, bu saatdan kompas düzəltmək olar. Biz saati sökdük. Ancaq kompas düzəldə bilmədik. Bundan sonra bizim nə saatımız oldu, nə də kompasımız.

Ev tapşırığı. “Yalan danışmaq qorxaqlıq əlamətidir” mövzusunda inşa yazın.

Qiymətləndirmə. Təqdimata, diskussiyaya və tətbiqetmənin nəticələrinə əsasən aparılır.

17-ci mövzu. DOSTUM LƏTİF (4 saat)

Məzmun standartları	Təlim məqsədləri
1.2.1. Müşahidə etdikləri, eşitdikləri və oxuduqları haqqında danışır.	Sualları cavablandırmaqla danışdığı mövzunu genişləndirir.
2.2.5. Mətndəki əsas fikri həyatla əlaqələndirir.	Oxuduğu mətndəki əsas fikri müəyyən edir və diskussiyada iştirak edərək fikrə münasibət bildirir.
3.1.1. Yazısında sadə hüsnxət və orfoqrafıya normalarına riayət edir.	“Ə” hərfini hüsnxət normalarına uyğun yazır və digər hərflərlə birləşdirir.
4.1.2. Sözlərin sətirdən-sətrə keçirilməsi qaydalarını tətbiq edir.	Mətnə sətirdən-sətrə düzgün keçirilməmiş sözləri müəyyənləşdirib qaydaya uyğun keçirir.
4.1.4. Mətnə rast gəldiyi yeni sözlərin yazılış və tələffüzünü müəyyənləşdirmək üçün lüğətdən istifadə edir.	Lüğətdən istifadə edərək sözün sonunda işlənən bəzi samitlərin düzgün tələffüzünü müəyyənləşdirir.

Motivasiya. Müəllim: – *Kim öz dostu haqqında bizə məlumat verə bilər?*

Şagirdlərdən bir neçəsi dostları haqqında məlumat verir. Onlar danışdıqca müəllim aşağıdakı sualları verir:

- *Dostunun ad günü nə vaxtdır?*
 - *Onun adının mənası nədir?*
 - *Sən öz adının mənasını bilirsən?*
 - *Kimə babasının və yaxud nənəsinin adı qoyulub?*
 - *Nə üçün uşaqlara babasının, yaxud nənəsinin adı qoyulur?*
- Şagirdlərin mülahizələri dinlənilir.

Dərsləklə iş. Dərsləyin 50-ci səhifəsindəki mətn oxunur və təhlil olunur. Şagirdlər 1-ci tapşırıq yerinə yetirməklə mətni diqqətlə oxuduqlarını nümayiş etdirirlər.

Suallar:

- *Siz böyüyəndə kim olmaq istərdiniz?*
- *Bunun üçün nə etmək lazımdır? (oxumaq)*

Yazı.

Mətnin sonuncu abzası dəftərə köçürülür.

İş dəftərində mövzu ilə bağlı tapşırıqlar yerinə yetirilir.

DİL QAYDALARI

Motivasiya. 3-cü tapşırıq yerinə yetirilir. Sonra lövhədə iki sütunda sözlər yazılır:

armud	armut
qənd	qənt
süd	süt
bənd	bənt

Köməkçi sual: – *Hansı sırada sözlər deyildi? kimi yazılıb?*

Tədqiqat sualı: – *Düzgün yazılışı və tələffüzü necə təyin etmək olar?*

Tədqiqatın aparılması. Qruplarla iş.

I qrup. *Şəkildə gördüyünüz əşyaların adlarını deyin və yazın. Fərqi deyin.*

Şəkillər: pələng, çərpələng, çələng

II qrup. Şəkildə gördüyünüz əşyaların adlarını deyın və yazın. Fərqi deyın.

Şəkillər: papaq, bayraq, daraq, qayıq, balıq

III qrup. Şəkildə gördüyünüz əşyaların adlarını deyın və yazın. Fərqi deyın.

Şəkillər: ağac, kərpic, çəkil, qılinc, balınc

IV qrup. Şəkildə gördüyünüz əşyaların adlarını deyın və yazın. Fərqi deyın.

Şəkillər: dörd rəqəmi, bulud, qanad, armud

Məlumat mübadiləsi və müzakirənin təşkili. Təqdimatlar dinlənir və müzakirə olunur. Dərslərdən nəzəri hissə oxunur, 4-cü tapşırıq yerinə yetirilir.

Nəticə: Sözlərdə bəzən d-t, g-k, c-ç, b-p hərfləri səhv salınır. Düzgün yazılışı bilmək üçün onların sonuna sait artırılır.

Tətbiqetmə. İntellektual oyun. “Doqquzdaş” oyunu oynanılır. Düzələn sözlər arasından deyilişi və yazılışı fərqlənənlər seçilir və sadə fonetik təhlil olunur.

Yazı. Hüsxnət. İş dəftəri, “Ə” hərfi.

Yazı. Şagirdlər mətnə hansı sözlərin sətirdən-sətrə düzgün keçirilmədiyini müəyyən-ləşdirib qaydaya uyğun keçirilmə formasını qeyd edirlər.

Dünən axşam televiziya kanallarının birində “Dədə Qorqud” bəd-ii filmi göstərildi. Atam bu film haqqında danışaraq dedi ki, o bizim u-lu babalarımız haqqındadır. Atama dedim ki, böyüyəndə mən də bu fil-mə baxacağam.

Ev tapşırığı. Dərslərin 51-ci səhifəsindəki 2-ci tapşırığı yerinə yetirin.

Qiymətləndirmə. Təqdimata, diskussiyaya və tətbiqetmənin nəticələrinə əsasən aparılır.

18-ci mövzu. NƏ DAHA YAXŞIDIR (2 saat)

Məzmun standartları	Təlim məqsədləri
1.2.3. Nitq situasiyalarından asılı olaraq müvafiq jest və mimikalardan istifadə edir.	Danışarkən nitqini daha təsirli etmək üçün jest və mimikalardan istifadə edir.
2.1.1. Mətnə rast gəldiyi yeni əşya və hadisələrin adlarını müvafiq mənə qrupuna aid edir.	Mətnə rast gəldiyi sözlərin mənasını başa düşdüyünü nümayiş etdirir.
2.2.1. Müvafiq mətnləri tələffüz normala-rına uyğun düzgün və sürətli oxuyur.	Mətni tələffüz normalalarına uyğun oxuyur.
2.2.5. Mətndəki əsas fikri həyatla əlaqələndirir.	Oxuduğu mətndəki əsas fikirlə bağlı müza-kirələrdə fəal iştirak edir.
3.1.4. Müşahidə və təəssüratlar əsasında kiçikhəcmli esse yazır.	Verilmiş mövzu əsasında esse yazır.
4.1.4. Mətnə rast gəldiyi yeni sözlərin yazılış və tələffüzünü müəyyən-ləşdirmək üçün lüğətdən istifadə edir.	Lüğətdən istifadə edərək sözlərdə yanaşı işlənən samitlərin yazılışını və tələffüzünü müəyyən-ləşdirir.

Motivasiya. “Hörümçək toru” üsulu. Bu üsul hər bir şagirdə öz fikrini bildirmək və əsaslandırmaq imkanı verir. Müəllim şagirdlərə böyük dövrə vurub oturmağı tapşırır. Şagirdlərdən birinə ip yumağı verir, o isə yaxşı saydığı varlığın adını söyləyir və bu varlığı nə üçün daha yaxşı saydığını danışır. Məsələn: “Mənim fikrimcə, daha yaxşı olan qızılgüldür, çünki onun gözəl ətri var”. Həmin şagird ipin bir ucundan yapışır və yumağı dairədə kiminsə qarşısına atır. Dairədə hamı danışib qurtaranadək və döşəmədə yumağın ipindən “hörümçək toru” alınana qədər bu proses davam edir.

Müəllim: – *Bəzi uşaqlar valideynlərini suallarla yorurlar. Siz necə, böyüklərə suallar verirsiniz? Onlardan nə soruşursunuz?*

Dərslərdən “Nə daha yaxşıdır” mətni tələffüz normalarına uyğun ifadəli oxunur.

Suallar:

- *Nə üçün qız anasının sualından sonra çox düşündü?*
- *Nə üçün bundan sonra qız sualı başqa cür verməyə başladı?*
- *Mətnin sonuncu abzasındakı suallara necə cavab verərdin?*

Cavablardan sonra aşağıdakı nəticəyə gəlinir: *Hər bir varlığın pis və yaxşı cəhətləri ola bilər, ona görə də varlıq haqqında birinin fikrini soruşarkən sualı düzgün ifadə etmək lazımdır.*

Danışma. Qruplarla iş.

Hər qrupa şəkil təqdim olunur. Qruplar şəkillərlə bağlı fikirlərini söyləyir.

I qrup. *Günəşin xeyri*

II qrup. *Günəşin zərəri*

III qrup. *Çayın xeyri*

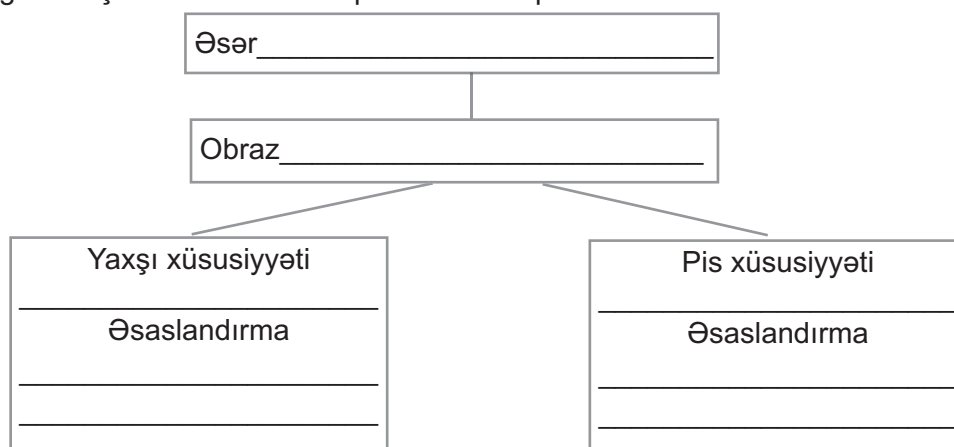
IV qrup. *Çayın zərəri*

Şagirdlərə tapşırılır ki, öz fikirlərini daha inandırıcı təqdim etmək üçün danışarkən jest və mimikalardan istifadə etsinlər.

Sınıfdə “Nə daha yaxşıdır?” mövzusunda sorğu keçirilir. Ən çox yaxşı saydıqları bir neçə varlığın adı cədvəldə qeyd edilir. Sorğunun nəticələri cədvəldə yerləşdirilir. Nəticə çıxarılır.

No	Şagirdlərin adı	Nə daha yaxşıdır?	Əsaslandırma

3-cü tapşırıq cütllərlə iş şəklində yerinə yetirilə bilər. Cütllükdəki şagirdlərdən biri “Sehrli torba”, digəri “Yaşıl fincan” əsərinin qəhrəmanı haqda obraz xəritəsi tərtib edir:

1-ci tapşırıq yerinə yetirilir. Şagirdlər şifahi olaraq sol tərəfdəki sözlər olan sütuna bir deyil, bir neçə söz əlavə edirlər. Amma dəftərə bir söz yazmaq da kifayət edər. Məsələn: *qızılgül, çobanyastığı, qərənfil, bənövşə, lalə – gül; su, şirə, süd, kokteyl – içki (maye); top, gəlincik,*

maşın, fırfıra – oyuncaq.

2-ci tapşırıq yerinə yetirilir. Cavab “C” variantıdır.

Yazı. “Dostumun yaxşı və pis xüsusiyyətləri” mövzusunda esse yazılır. Şagirdlərə bildirilir ki, onlar essədə dostun adını çəkməyə də bilərlər.

İş dəftərində mövzu ilə bağlı tapşırıqlar yerinə yetirilir.

DİL QAYDALARI

4-cü tapşırıq yerinə yetirildikdən sonra nəzəri hissə oxunur və izah olunur. 5-6-cı tapşırıqlar lüğətdən istifadə edilməklə yerinə yetirilir.

Dil qaydaları. İmla mətni:

TÜLKÜ VƏ ÇAQQAL (34 söz)

Tülkü ilə çaqqal söz verdilər ki, daha toyuqlara dəyməyəcəklər. Onlar bir-birindən xəbərsiz eyni hinə oğurluğa gəldilər. Özünü itirməyən tülkü dedi ki, mən sənə sözünü sınağa gəlmişəm. Çaqqal isə dedi ki, mən bura qonaq gəlmişəm.

Ev tapşırığı. Sınıfdə müzakirə etmək üçün sizi həyatda ən çox maraqlandıran məsələlərlə bağlı suallar hazırlayın.

Qiymətləndirmə. Müəllimin təlim nəticələri üzrə hazırladığı meyarlar əsasında aparılır.

19-cu mövzu. BAĞBAN VƏ OĞULLARI (4 saat)

Məzmun standartları	Təlim məqsədləri
1.2.1. Müşahidə etdikləri, eşitdikləri və oxuduqları haqqında danışır.	Mətni öz yaradıcı təxəyyülünə uyğun davam etdirir.
2.1.2. Mətnə verilmiş yaxınmənalı və əksmənalı sözləri fərqləndirir.	Mətndəki ifadələrin mənasını başa düşür və onları yaxınmənalı ifadələrlə əvəz edir.
2.1.3. Mətnə frazeoloji ifadələrin mənasını izah edir.	Mətndəki frazeoloji ifadələri həqiqi mənalı sözlərlə əvəz edir.
2.2.5. Mətndəki əsas fikri həyatla əlaqələndirir.	Mətndəki fikrə uyğun atalar sözünü seçir.
2.2.3. Mətnin hissələrinə başlıqlar verməklə məzmununa aid sadə plan tutur.	Mətni hissələrə ayırır və plan tutur.
2.2.4. Mətnin məzmununu tərtib etdiyi plana uyğun nəql edir.	Tərtib etdiyi plan üzrə mətni nəql edir.
3.1.2. Çap hərfləri ilə yazılmış mətni üzündən köçürür.	Mətnin bir hissəsini üzündən köçürür.
3.1.4. Müşahidə və təəssüratlar əsasında kiçikhəcmli esse yazır.	Verilmiş mövzu əsasında esse yazır.
4.1.4. Mətnə rast gəldiyi yeni sözlərin yazılış və tələffüzünü müəyyənləşdirmək üçün lüğətdən istifadə edir.	İmla yazısında yazılışı və tələffüzü fərqlənən sözlərin düzgün yazılışını lüğətin köməyi ilə müəyyənləşdirir.

Motivasiya. Müəllim: – “Yaxşı oğul neylər ata malını, yaman oğul neylər ata malını” atalar sözünü izah etməyə çalışın.

Tədqiqat sualı: – İnsanı zəhmətə necə alışdırmaq olar?

Tədqiqatın aparılması. Dərsləklə iş. Mətnin I hissəsi oxunur və dərsləyin 54-cü səhifəsindəki 1-ci tapşırıq yerinə yetirilir: *alışdırma bilmirdi – öyrəşdirə bilmirdi, dəfinə – xəzinə, dünyadan köçdü – vəfat etdi.*

Qruplarla iş. Şagirdlər verilmiş suallar əsasında öz fikirlərini iş vərəqlərində qeyd edirlər.

I qrup. *Sizcə, doğrudanmı, bağban bağda dəfinə basdırmışdı?*

II qrup. *Niyə ata dəfinənin yerini oğullarına demədi?*

III qrup. *Bağbanın oğulları haqqında nə deyə bilərsiniz?*

IV qrup. *Sizcə, oğullar bundan sonra nə edəcəklər?*

Məlumat mübadiləsi və müzakirənin təşkili. Qrupların təqdimatı dinlənir və müzakirə olunur. Dərsləyin 55-ci səhifəsindən mətnin II hissəsi oxunur və qrupların gəldiyi nəticələrlə müqayisə olunur.

– Bağbanın dediyi dəfinə nə idi?

– Bağbanın oğlanlarına dəfinə basdırdığını söyləməsini yalan adlandırmaq olar?

– Bağbanın vəsiyyətinə əməl edən oğulların həyatda qazandıqları nə oldu?

Dərsləyin 55-ci səhifəsindəki 2-3-cü tapşırıqlar yerinə yetirilir. 2-ci tapşırıqda verilən sözlər arasındakı uyğunluq müəyyən olunur:

1 – C, 2 – A, 3 – Ç, 4 – B

3-cü tapşırıqdakı atalar sözlərində sözlərin ardıcılığı bərpa olunur:

1. Atalar nə əkiblər, oğullar onu biçiblər.

2. İstəyirsən bal-çörək, al əlinə bel-kürək.

3. Yağmadı yağış, bitmədi qamış.

Oxunan atalar sözlərindən 2-cisinin mətnin məzmununa daha çox uyğun gəldiyi qeyd olunur.

“Bağban və oğulları” mətninin hissələrinə başlıqlar verilir. Mətnin planı tutulur və plana uyğun nəql olunur.

I hissə. *Bağbanın vəsiyyəti*

1. *Bağa baxmayan (yaxın düşməyən) oğullar*

2. *Atanın vəsiyyəti*

II hissə. *Varlanan oğullar*

3. *Kor-peşman evə dönən oğullar*

4. *Var-dövlət sahibi olan oğullar*

Nəticə: İnsan uşaqlıqdan zəhmətə alışmalıdır. Əsl var-dövlət zəhmətlə əldə edilir.

Tətbiqetmə. Müəllim şagirdlərin yaradıcı təxəyyülünü genişləndirmək məqsədilə aşağıdakı sualı verməklə onları danışmağa yönəldir:

– *Təsəvvür edin ki, bağban, doğrudan da, bağda dəfinə basdırıb və oğulları yeri qazarkən bu dəfinəni tapıblar. Belə olsa idi, sizcə, hekayə necə davam edərdi? (5-ci tapşırıq. Bu tapşırıqın icrası cütələrlə və ya qruplarla iş kimi də verilə bilər.)*

Şagirdlər öz fərziyyələrini irəli sürürlər.

İş dəftərində mövzu ilə bağlı tapşırıqlar yerinə yetirilir.

Yazı. Dərsləkdəki mətnin sonuncu abzasını üzündən köçürmək tapşırılır.

Dil qaydaları. Tapşırıq 6. Bu tapşırıqda şagirdlər lüğətdən istifadə etməklə nöqtələrin yerinə “n” və “m” hərflərindən uyğun gələnini yazırlar.

İş dəftərində dil qaydaları ilə bağlı tapşırıqlar yerinə yetirilir.

İmla mətni:

MƏŞQ (36 söz)

Şənbə günü məktəbimizdə idman yarışları oldu. Velosiped yarışında məktəb üzrə birinci yerə çıxdım. Amma tirin üstündə gəzə bilmədim. Atam deyir ki, idman məşq eləməyi sevir. İdman məşqi sevir, mən də idmanı. Deməli, mən məşqi də sevməliyəm.

Ev tapşırığı. – “Torpaq deyər: “öldür məni, dirildim səni” mövzusunda inşa yazın.

Qiyətləndirmə. Təqdimata, diskussiyaya və tətbiqetmənin nəticələrinə əsasən aparılır.

20-ci mövzu. İSTİ ANA QUCAĞINDA (4 saat)

Məzmun standartları	Təlim məqsədləri
1.1.2. Dinlədiyi fikirlə bağlı münasibətini əsaslandırır.	Dinlədiyi fikrə münasibətini bildirərək sualları cavablandırır.
1.2.1. Müşahidə etdikləri, eşitdikləri və oxuduqları haqqında danışır.	Verilmiş mövzu ətrafında danışır və münasibət bildirir.
2.1.1. Mətnə rast gəldiyi yeni əşya və hadisələrin adlarını müvafiq mənə qrupuna aid edir.	Qohumluq əlaqələri ilə bağlı sözlərin mənasını anladığını nümayiş etdirir.
2.1.2. Mətnə verilmiş yaxınmənalı və əksmənalı sözləri fərqləndirir.	Mətnə rast gəldiyi müəyyən sözləri yaxınmənalı sözlərlə əvəz edir.
2.2.1. Müvafiq mətnləri tələffüz normalalarına uyğun düzgün və sürətli oxuyur.	Şeir oxuyarkən misralar və bəndlər arasında pauza edir.
2.2.4. Mətnin məzmununu tərtib etdiyi plana uyğun nəql edir.	Oxuduğu şeirin məzmununu plan üzrə nəql edir.
3.1.1. Yazısında sadə hüsrxət və orfoqrafiya normalarına riayət edir.	“F” hərfini hüsrxət normalalarına uyğun yazır və digər hərflərlə birləşdirir.
3.1.3. Marağına uyğun seçdiyi nəzm nümunəsini əzbərdən yazır.	Şeirdən seçdiyi parçanı əzbərdən yazır.
4.1.4. Mətnə rast gəldiyi yeni sözlərin yazılış və tələffüzünü müəyyənləşdirmək üçün lüğətdən istifadə edir.	“K” samitinin iki səs ifadə etdiyini bilir və bu samiti sözdən asılı olaraq tələffüz edir.

Motivasiya. Müəllim yazı taxtasında iri hərflərlə “ANA” sözünü yazır. Şagirdlər ana ilə bağlı fikirlər deyirlər (atalar sözləri, şeir də deyilə bilər).

Sual: – *Anadan başqa daha kimləri özünü yaxın hesab edirsiniz?*

Yaxud: Müəllim əvvəlki gün uşaqlara ailə şəkli gətirməyi tapşırır. Yaxşı olar ki, şəkildə xala, bibi, nənə və başqa qohumlar da olsun. Uşaqlar ailələri və qohumları haqda danışirlar.

Müəllim:

- *Sözünüzü, sirrinizi ən çox kimə deyirsiniz?*
- *İstədiyiniz bir şeyi almaq lazım olduqda ən çox kimə müraciət edirsiniz?*
- *Özünüzü yaxşı hiss etmədikdə, xəstələndikdə kimin yanında olmaq istəyirsiniz?*

Şeir in hər bəndi şagirdlər tərəfindən oxunur. Onlar “Mən bibimi (xalamı, bacımı, nənəmi) nə üçün sevirəm?” sualına cavab verərək oxuduqlarını nəsrə çevirib danışirlar.

Suallar: – *Şeir kimin dilindən deyilir?* (qızın)

- *Bunu hansı misralar təsdiq edir?*
- *Şeirdə qız kimləri sevdiyini söyləyir?*
- *Onları bir sözlə necə adlandırmaq olar?* (qohumlar)
- *Bu qrupa daha hansı sözləri əlavə etmək olar?* (dayı, əmi, baba və s.)

1-ci tapşırıq genişləndirilərək yerinə yetirilir. Sınıfdə hər hansı əşya **şərti mikrofon** seçilir və mikrofonu alan şagird qohumluq bildirən sözlərdən birini izah edir. Məsələn, əlində mikrofon olan şagird “Dayı – ananın qardaşıdır” – deyir və mikrofonu başqa şagirdə ötürür. Həmin şagird, məsələn, “Əmi – atanın qardaşıdır” – deyir və s. Müəllim diqqət yetirir ki, təkrar söz deyilməsin və mümkün qədər çox şagird danışsın (daha çox uşaq danışsın deyərək onlar xalaoğlu, əminəvəsi və s. bu kimi sözlər də deyərək bilərlər).

Bəs sən öz doğmalarını hansı cəhətlərinə görə sevirən? – sualı bir neçə şagird tərəfindən cavablandırılır.

2-ci tapşırıq yerinə yetirilir:

2. *Xalam mənə həmişə “can” deyir.*
4. *Nənəm gecələr mənə nağıl söyləyir.*
5. *Ananın isti qucağında göz yaşım quruyur.*

Hər cümlə plan kimi seçilərək şeirin məzmunu nəql olunur.

İş dəftərində mövzu ilə bağlı tapşırıqlar yerinə yetirilir.

Dinləmə. Müəllim: – *Hər kəs öz anasını çox sevir. Bəs siz ananızı yaxşı tanıyırsınız?* Şagirdlər ehtimal ki, analarını yaxşı tanıdıqlarını deyəcəklər.

“Ananın gözləri nə rəngdədir”

Aytən Muraddan soruşdu:

- *Sən öz ananı yaxşı tanıyırsan?*
- *Əlbəttə! – deyərək Murad təəccüblə cavab verdi. – Kim öz anasını tanımır ki?! Sən də söz tapdın!*

Aytən gülümsədi və yenə soruşdu:

- *Onda da, sən in ananın gözləri nə rəngdədir?*
- *Deyəsən, göydür, – deyərək Murad tərəddüdlə cavab verdi. – Yox... bəlkə, mavidir...*
- *Bəs sən in ananın sevimli mahnısı hansıdır? – deyərək Ayten soruşdu.*
- *Eh, mən nə bilim...*
- *Bəs sən in anan ən çox nəyi arzulayır? – deyərək Ayten sorğunu davam etdirdi.*
- *Mən heç vaxt ondan bunu soruşmamışam, – deyərək Murad cavab verdi. – Özün də mənə böyüklərin də arzuları olur?*
- *Onda özün anandan soruş: onun arzuları var, ya yox, – deyərək Ayten gülümsədi.*

– Mənim atamın və anamın o qədər arzuları var ki... Bəs sənın anan uşaq vaxtı necə olub: sakit, ya dəcəl?

– Mən axı onun uşaqlığını görməmişəm, – deyər Murad etiraz etdi.

– Nənən heç bu barədə danışmayıb? – deyər Aytən soruşdu.

– Bilmirəm, eşitməmişəm, – deyər Murad cavab verdi.

– Bəs sənın özünə bu barədə soruşub öyrənmək maraqlı deyil? – deyər Aytən əl çəkmədi.

Murad fikrə getdi:

– Doğrudan da, maraqlıdır, bizim analarımız uşaq vaxtı necə olublar? Bilirsən nə var... mən evə qaçıram.

Aytən onun niyə evə qaçdığını bilir. Muradın anası artıq işdən qayıdıb. Maraqlıdır, onun gözləri nə rəngdədir? Bundan sonra Murad bunu biləcək. O öz anası haqqında çox şey biləcək...

Suallar:

– Muradın və Aytənın öz analarına münasibətlərini necə qiymətləndirirsiniz?

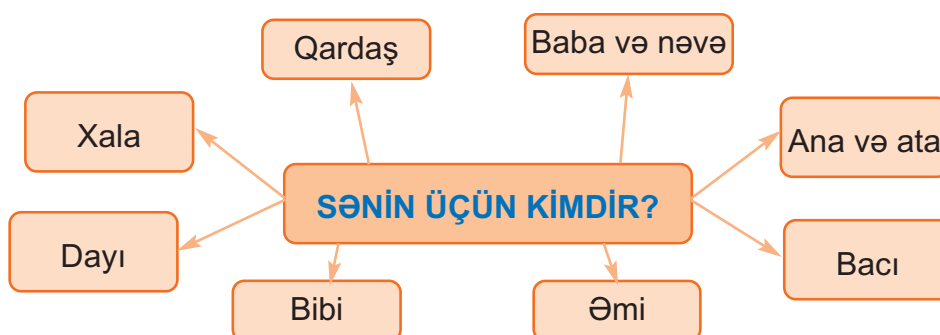
– Hansını bəyənirsiniz? Seçiminizi izah edin.

– Siz özünü yaxın bir adamınız haqqında nələri danışa bilərsiniz?

Cavablardan sonra **rollu oyun** keçirilir.

Bunun üçün şagirdlərin hərəsi bir ailə üzvü, yaxud qohum rolunu oynayır. Bu, idrak fəallığını və ünsiyyət mədəniyyətini artırır.

Danışma. Aşağıdakı sxem üzrə iş gedir. Hər şagird sxemdə göstərilmiş qohumlar, onlardan biri və ya bir neçəsi haqqında danışır və onlara münasibətini bildirir.

Hər şagird sxemdə adları yazılanlara öz münasibətini bildirir.

Yazı. Şeirdə ən çox xoşunuza gələn bəndi (bəndləri) əzbərdən hecalarla yazın.

Hüsnxət. İş dəftəri, “F” hərfi.

DİL QAYDALARI

Motivasiya. Dərslərdən 3-cü tapşırıq yerinə yetirilir. Kəpənək və karandaş şəkilləri göstərilir. Şagirdlərdən şəkillərin adlarını yazmaq tələb olunur. Sonra bu sözlər ucadan oxunur.

Köməkçi sual: – Bu sözlər hansı hərflə başlanır? Bəs demək olarmı ki, hər iki söz eyni səsle başlanır?

Tədqiqat sualı: – “K” hərfi hansı səsləri ifadə edir?

Tədqiqatın aparılması. **Qruplarla iş.** Şagirdlər verilmiş suallar əsasında öz fikirlərini iş vərəqlərində qeyd edirlər.

I qrup. Verilən sözləri sxemə görə qruplaşdırın. Özünüzdən də 2 söz əlavə yazın: kələm, kosmos, körpü, konfet, konsert, kitab, kartof, klub, külək, tülkü, körpə

ke	ka

II qrup. 3 “ke” səsi və 3 “ka” səsi ilə başlayan söz yazın. Onları cümlədə işlədin.

III qrup. Buraxılmış nöqtələrin yerinə müvafiq gələn hərfi qoyun və həmin sözləri tələffüz edin: pələn..., məs...ən, əhən..., ...östəbək, səhən..., ...önül, beşi..., fi...ir, ha...im, pişi...

IV qrup. Hansı sözlərdə “y” hərfinin yerinə “k” yazılmalıdır: pişiy, eynəy, dibçəy, əyri, əriy, boyun, çörəy, küləy, saray

Məlumat mübadiləsi və müzakirənin təşkili. Təqdimatlar dinlənilir və müzakirə olunur. Dərsləyin 53-cü səhifəsindəki nəzəri hissə oxunur.

Nəticə: “K” hərfi sözdən asılı olaraq müxtəlif səslər ifadə edir.

Tətbiqetmə. Dərsləyin 53-cü səhifəsindəki 4-5-ci tapşırıqlar, eləcə də **İş dəftərinin** 38-ci səhifəsindəki dil qaydaları ilə bağlı tapşırıqlar yerinə yetirilir.

Ev tapşırığı. “İsti ana qucağında” şeirini nəsrə çevirib yazın.

Qiymətləndirmə. Təqdimatlara, diskussiyaya və tətbiqetmənin nəticələrinə əsasən aparılır.

21-ci mövzu. ÜÇ ANA, ÜÇ OĞUL (4 saat)

Məzmun standartları	Təlim məqsədləri
1.2.1. Müşahidə etdikləri, eşitdikləri və oxuduqları haqqında danışır.	Mətnə çəkilmiş illüstrasiyaya əsasən hadisələrin davamənə təxmin edir.
1.2.3. Nitq situasiyalarından asılı olaraq müvafiq jest və mimikalardan istifadə edir.	Rollu oyun zamanı müvafiq jest və mimikalardan istifadə edir.
2.1.3. Mətnə frazeoloji ifadələrin mənasını izah edir.	Frazeoloji ifadələri cümlədə işlətməklə mənasını anladığını nümayiş etdirir.
2.1.2. Mətnə verilmiş yaxınmənalı və əks-mənalı sözləri fərqləndirir.	Mətndəki sözləri kontekstə görə yaxınmənalı sözlərlə əvəz edir.
2.2.1. Müvafiq mətnləri tələffüz normalarına uyğun düzgün və sürətli oxuyur.	Mətni oxuyarkən sözləri tələffüz normalarına uyğun səsləndirir.
2.2.3. Mətnin hissələrinə başlıqlar verməklə məzmununa aid sadə plan tutur.	Mətnin hissələrinə başlıqlar verməklə mətni nəql edir.
2.2.5. Mətndəki əsas fikri həyatla əlaqələndirir.	Mətn qəhrəmanlarının hərəkətlərinə qiymət verərək nəticə çıxarır.
3.1.2. Çap hərfləri ilə yazılmış mətni üzündən köçürür.	Mətnə müəyyən olunmuş hissəni köçürür.
3.1.4. Müşahidə və təəssüratlar əsasında kiçikhəcmli esse yazır.	Həyatda gördüklərinə və duyduqlarına əsaslanaraq verilmiş mövzuda esse yazır.
4.1.4. Mətnə rast gəldiyi yeni sözlərin yazılış və tələffüzünü müəyyənləşdirmək üçün lüğətdən istifadə edir.	İmla yazısındakı deyilişi və yazılışı fərqlənən sözlərin düzgün yazılışını lüğətin köməyi ilə müəyyənləşdirir.

Motivasiya. Müəllim şagirdlərə müxtəlif şəkillər nümayiş etdirir. Bu şəkillərin mövzusu valideynin uşaqlarına qayğısı ilə əlaqədardır (*ana uşağını yatızdırır, ana uşağının çantasını götürüb məktəbə aparır, ana nahar stolunu hazırlayır, ana həyətdən gələn oğlunun çirkli paltarlarını çıxarıb yuyur və s.*)

Müəllim: – Şəkillərin mövzusu haqqında nə deyə bilərsiniz?

– Bəs uşaqlar valideynlərinin qayğısına qalmalıdır? Onlar bunu necə edə bilərlər?

– Ən çox istədiyiniz insana sevginizi necə bildirərsiniz?

Dərslərdən mətnin birinci hissəsi oxunur. 1-ci tapşırıq: “Elə bil Koroğlunun özüdür” cümləsi 1-ci, “Sanki Rəşid Behbudovdur” cümləsi 2-ci, “Ancaq mən ondan razıyam” cümləsi isə 3-cü boşluğa uyğun gəlir.

Tapşırıq 3. Mətnin I hissəsinə başlıq verilir. “Yolda söhbət” (yaxud “Analar oğulları haqqında”).

Həmin hissəyə **plan** tutulur:

1. Bulaqdan qayıdan analar
2. Birinci ana oğlu haqqında
3. İkinci ana oğlu haqqında
4. Sakitcə dayanan ana

Suallar:

– Nə üçün birinci ana öz oğlunu Koroğlu ilə müqayisə edir? Koroğlu kim olub?

– Bəs ikinci ana nə üçün öz oğlunu Rəşid Behbudovla müqayisə edir? Rəşid Behbudov kim olub?

Müəllimin nəzərinə: Şagirdlər bu sualları cavablandırmaqda çətinlik çəkərlərsə, onların nəzərinə *aşağıdakı məlumatları çatdırmaq olar.*

Koroğlu Azərbaycan xalqının ən sevimli dastan qəhrəmanlarından biridir. Koroğlu adı xalqımızın igidliyi, mübarizliyi, vətənpərvərliyi simvoluna çevrilib. Ata-analar bu gün də övladlarına Koroğlu adı verir və bununla sanki onların gələcəkdə vətəninə, elinə sevin, torpağı uğrunda mərdliklə savaşıyan igid bir oğul olacağına inamlarını bildirirlər. Koroğlu mahnılarda, qoşmalarda, bayatılarda ən çox səslənən addır.

Azərbaycanın məşhur müğənnilərindən biri də **Rəşid Behbudovdur**. Səməd Vurğunun “Azərbaycan” şeirini Rəşid Behbudov öz əfsanəvi səsi ilə bütün dünyaya çatdırdı. Rəşid Behbudov bütün konsertlərini “Azərbaycan” mahnısı ilə başlayırdı. Onun mahnıları planetin müxtəlif guşələrində səslənmişdir. R.Behbudov doğma diyarımızın bütün gözəlliyini, onun insanların mehribanlığını, səmimiyyətini, qayğı-keşliyi öz ecəzkar səsi ilə tərənnüm etmişdir.

Mətnin 1-ci hissəsi oxunduqdan sonra müəllim deyir: – Mətnə çəkilmiş illüstrasiyaya əsasən hadisələrin davamını təxmin edin.

Şagirdlərin versiyaları dinləndikdən sonra mətnin 2-ci hissəsi oxunur. Şagirdlərin versiyaları ilə müqayisə olunur.

Suallar: – Ağsaqqalın cavabını necə izah edərdiniz? (tapşırıq 6)

– Ağsaqqalın sözlərinə münasibətinizi bildirin.

– Ağırliqqaldıran və oxuyan oğullar haqqında nə deyə bilərsiniz?

– Anaları onları tərifləməkdə nə dərəcədə haqlı idilər?

– Anaya kömək edən oğul haqqında nə deyə bilərsiniz?

– Mətnin ideyasından çıxış edərək 1-ci hissənin sonuncu cümləsinə hansı fikri artır bilərsiniz?

Tapşırıq 3. Mətnin 2-ci hissəsinə başlıq verilir: “Ağsaqqalın cavabı”.

Həmin hissəyə **plan** tutulur:

5. Kəndə çatan analar

6. Ağsaqqala verilən sual

7. Ağsaqqalın cavabı

Mətnin məzmununu tərtib edilən plan üzrə nəql olunur.

Suallar: – *Hansı oğul daha çox xoşunuza gəldi? Səbəbini izah edin.*

Danışma. “Koma” oyunu.

Komanın sakini anadır. Şagirdlərdən (qızlardan) biri bu rolu oynayır. Digər şagirdlər ananın övladları rolunu oynayır, növbə ilə komaya yaxınlaşır və koma sahibi ilə aşağıdakı dialoqu keçirirlər:

– *Tıq-tıq, ana, mən gəlmişəm. Məni içəri buraxarsan?*

– *Sən kimsən?*

– *Mən sənə ilk övladınam.*

– *Əgər desən ki, sən mənə indiyədək hansı qayğıyı göstərmisən, onda buraxaram.*

– *Mən səni xəstə olanda həkimə aparıram.*

Ana birinci övladını komaya buraxır.

İkinci övladı qapını döyür, eyni dialoq yenə də təkrarlanır. Bu övlad da anaya göstərdiyi qayğıyı deməlidir.

2-ci tapşırıq yerinə yetirilir: *ağsaqqal – qoca, ahıl; güclü – qüvvətli; qaça-qaça – yüyürərək; mahnı – nəğmə; sakitcə – səssiz-səmirsiz.*

5-ci tapşırıq yerinə yetirilir. Üçüncü qadının oğlunun xarakterinə uyğun olan sözlər seçilir: *qayğıkeş, zəhmətkeş.* Bu sözlərin əlamət bildirdiyi müəyyən olunur.

Müəllim mətndən götürülmüş iki frazeoloji ifadənin mənasını soruşur:

Hansı doğrudur?

duruş gətirmək

A) *düzə bilmək, müqavimət göstərmək (doğru)*

B) *ayaq üstə dayanmaq (yanlış)*

sözünü kəsmək

A) *yüksək səslə danışmaq (yanlış)*

B) *danışmağa imkan verməmək (doğru)*

Şagirdlər bu ifadələri cümlə içərisində işlədirlər.

İş dəftərində mövzu ilə bağlı tapşırıqlar yerinə yetirilir.

Yazı. Mətnin 2-ci hissəsinin birinci abzasını dəftərə köçürün.

Dil qaydaları. İmla mətni:

QUQU QUŞU (35 söz)

Ququ quşu uçub göyərçinin yuvasında yumurtladı. Bir neçə gündən sonra yumurtadan balaca ququ quşu çıxdı. Göyərçin ona analıq etdi. Bala böyüdü. Qanad açandan sonra uçub öz anasını axtarmağa getdi. Yazıq göyərçin onun ardınca baxa-baxa qaldı.

Ev tapşırığı. “Mən elə bir övlad olacağam ki...” mövzusunda esse yazın.

Qiymətləndirmə. Müəllimin təlim nəticələri üzrə hazırladığı meyarlar əsasında aparılır.

ÜMUMİLƏŞDİRİCİ TƏKRAR (1 saat). Dərslik, səh. 60

BÖLMƏ ÜZRƏ QIYMƏTLƏNDİRMƏ (1 saat). İş dəftəri, səh. 40-41

III bölmə

DƏYƏRLƏRİMİZ

Nö	Mövzu	Məzmun standartları	Saat sayı	Dərslik səh.	İş dəftəri səh.	MMV səh.
22.	Bayraqlar <i>Söz və onun mənası</i>	1.2.1, 2.1.2, 2.2.1, 2.2.5, 3.1.1, 4.1.5, 4.1.4	6	62-64	42	83
23.	Üçrəngli bayraq	1.1.2, 1.2.1, 2.1.3, 2.2.1, 2.1.1, 3.1.3	2	65	44	85
24.	Əbədi məşəl <i>Ad bildirən sözlər</i>	1.1.2, 3.1.2, 3.1.1, 2.1.1, 4.1.5	4	66-67	45-47	87
25.	Vətən <i>-lar, -lər – çoxluq bildirən hissəcik</i>	1.1.2, 1.2.1, 2.1.1, 2.1.2, 3.1.4, 3.1.1, 4.1.5	6	68-70	49	89
26.	Rənglərin anası	1.2.1, 2.1.2, 2.2.1, 2.2.5, 4.1.5, 3.1.1	4	71-72	50	92
27.	Novruz bayramı <i>Ad bildirən bəzi sözlərin böyük hərflə yazılışı</i>	1.1.2, 1.2.1, 2.1.1, 2.2.1, 3.1.4, 3.1.5, 4.1.3	6	73-74	51-52	93
28.	Azərbaycan əlifbası	1.2.1, 2.2.5, 3.1.1, 4.1.4	2	75	53	97
29.	Qədim xalça	1.1.1, 1.2.1, 2.2.4, 4.1.5	4	76-77	55	99
30.	Çahargah əfsanəsi	1.1.2, 2.1.2, 2.1.3, 2.2.3, 2.2.5, 2.2.4, 3.1.1, 3.1.3	6	78-81	56	100
	Ümumiləşdirici təkrar		1	82		102
	Bölmə üzrə qiymətləndirmə		1		58-59	102
Yekun			42 saat			

22-ci mövzu. **BAYRAQLAR** (6 saat)

Məzmun standartları	Təlim məqsədləri
1.2.1. Müşahidə etdikləri, eşitdikləri və oxuduqları haqqında danışır.	Qazandığı bilikləri əvvəl bildikləri ilə müqayisə edərək araşdırdığı məlumatları nəql edir.
2.1.2. Mətnə verilmiş yaxınmənalı və əks-mənalı sözləri fərqləndirir.	Mətnə rast gəldiyi yeni sözlərin mənasını izah edir, onların yaxınmənalı və əksmənalı qarşılığını müəyyən edir.
2.2.1. Müvafiq mətnləri tələffüz normalarına uyğun düzgün və sürətli oxuyur.	Düzgün səs tonu seçməklə mətni orfoepik normalara uyğun oxuyur.
2.2.5. Mətndəki əsas fikri həyatla əlaqələndirir.	Mətnin məzmununu təşkil edən əsas faktları seçir və münasibət bildirir.
3.1.1. Yazısında sadə hüsnxət və orfoqrafiya normalarına riayət edir.	“G” hərfini hüsnxət normalarına uyğun yazır və digər hərflərlə birləşdirir.
4.1.5. Ad, əlamət, hərəkət bildirən sözləri qruplaşdırır.	Ad, əlamət, hərəkət bildirən sözləri fərqləndirir.
4.1.4. Mətnə rast gəldiyi yeni sözlərin yazılış və tələffüzünü müəyyənləşdirmək üçün lüğətdən istifadə edir.	İmla mətnindəki deyilişi və yazılışı fərqlənən sözlərin düzgün yazılışını lüğətin köməyi ilə müəyyənləşdirir.

Motivasiya. Müəllim müxtəlif dövlətlərə məxsus bayraq şəkilləri nümayiş etdirir.

Köməkçi sual: – *Sizcə, bu bayraqlar bir-birindən nə ilə fərqlənir?*

Rəng və simvollarıdakı fərqlər araşdırılır.

“Bayraqlar haqqında nə bilərsiniz?” sualı ilə beyin həmləsi keçirilir. Lövhədə BİBÖ cədvəlinin sadələşdirilmiş variantı çəkilir (dərslik, səh. 63). Şagirdlərin bayraq haqqında bildikləri və bilmək istədikləri lövhədə qeyd olunur (4-cü tapşırıq).

Tədqiqat sualı: – *Sizcə, bayraq nə üçün lazımdır?*

Tədqiqatın aparılması. Qruplarla iş. Şagirdlər verilmiş suallar əsasında öz fikirlərini iş vərəqlərində qeyd edirlər.

I qrup. *Nə üçün bayraqlar bir-birindən fərqlənir?*

II qrup. *İdmanda bayraq nə üçün lazımdır?*

III qrup. *Ordu üçün bayraq nədir?*

IV qrup. *Ağ bayraq nəyin rəmzidir?*

Məlumat mübadiləsi və müzakirənin təşkili. Təqdimatlar dinlənir və müzakirə olunur.

Dərsliklə iş. Dərsliyin 62-ci səhifəsindəki mətn oxunur. *Liman* və *dorağacı* sözlərinin mənası açıqlanır. **Suallar:**

– *Əvvəllər bayraqdan hansı məqsədlə istifadə edirdilər?*

– *Ağ bayraq nəyə işarədir və nə zaman qaldırılır?*

– *Bayraqdar kimdir? Nə üçün bayraqdarı qoruyurdular?*

Müəllim bu zaman şagirdlərin diqqətini mətnə çəkilməmiş illüstrasiyaya yönəldir və onu şərh etməyi tapşırır. (Bayraqdar yaralanıb, digər əsgər bayrağı qorumağa çalışır.)

Dərsliyin 62-63-cü səhifələrindəki 1-5-ci tapşırıqlar yerinə yetirilir.

Tapşırıq 2. Yaxınmənalı və əksmənalı sözlər tapılır və cədvəldə yerləşdirilir.

qədim – köhnə – yeni

əvvəl – qabaq – sonra
cəsur – qoçaq – tənbel
qaldırmaq – yüksəltmək – endirmək

Tapşırıq 5. 1-ci bayraq Kanadaya, 2-ci bayraq dəniz quldurlarına, 3-cü bayraq Yaponiyaya, 4-cü bayraq Türkiyəyə məxsusdur.

Nəticə: Hər bir müstəqil dövlətin öz rəmzləri var. Onlardan biri də bayraqdır.

Tətbiquetmə: Şagirdlər tanıdıqları hər hansı bir ölkənin bayrağını dəftərlərində çəkirlər. Bu bayraqla ölkəmizin bayrağının fərqli və oxşar cəhətlərini tapırlar.

Dil qaydaları. İmla mətni:

DOSTUM MANAF (38 söz)

Manaf mənim dostumdur. O da ikinci sinifdə oxuyur. Yaxşı şəkillər çəkir. Amma həmişə mənimlə zarafat edir. Kağıza ev, ağac şəkli çəkib deyir ki, guya mənim şəklimi çəkib. Mən inanmıram. O isə deyir ki, sən burdasan, ağacların arxasında gizlənmisən.

DİL QAYDALARI

Motivasiya. Dərsləyin 64-cü səhifəsindən 6-cı tapşırıq yerinə yetirilir.

Gəmi, şəhər – ad bildirən sözlərdir, *cəsur, ağ* – əlamət bildirən sözlərdir, *tanıyırdı, qoruyurdular* – hərəkət bildirən sözlərdir.

Lövhdədən şəkil asılır. Şəkildə boyları, geyimlərinin rəngi fərqli olan 3 uşaq çəkilib (1 qız, 2 oğlan). Uşaqlardan biri gülür, ikincisi danışır, üçüncüsü gül dərir.

Köməkçi sual: – *Bu uşaqlar bir-birindən nə ilə fərqlənirlər?*

Tədqiqat sualı: – *Ad, əlamət, hərəkət bildirən sözləri nə ilə fərqləndirə bilərik?*

Tədqiqatın aparılması. Qruplarla iş. Şagirdlər verilmiş suallar əsasında öz fikirlərini iş vərəqlərində qeyd edirlər.

I qrup. *Ad bildirən “oğlan”, “kəpənək” sözlərinə əlamət bildirən, hərəkət bildirən sözlər əlavə edin.*

Oğlan (necə oğlan?)

Oğlan nə edir?

Kəpənək (necə kəpənək?)

Kəpənək nə edir?

II qrup. *Cümlədən ad, əlamət, hərəkət bildirən sözləri seçin.*

Maraqlı yarışda sinfimiz qalib gəldi.

Ad bildirən –

Əlamət bildirən –

Hərəkət bildirən –

III qrup. *Sözlərə sual verin və qruplaşdırıb cədvəldə uyğun yerə yazın. Onların qrammatik mənaya görə əşyanın nəyini bildirdiyini söyləyin.*

Söz	Ad	Hərəkət	Əlamət
narıncı			
yadır			
həkim			
oynayır			

Məlumat mübadiləsi və müzakirənin təşkili. Qrupların təqdimatı dinlənilir və müzakirə olunur. **Dərsliklə iş.** Dərslikdən nəzəri hissə oxunur, izah edilir, 64-cü səhifədəki 7-8-ci tapşırıqlar yerinə yetirilir. Tapşırıq 4. *Xəlil, məsələni* – ad bildirən sözlərdir. *Çətin* – sözü məsələnin əlamətini bildirir. *Həll etdi* – sözü Xəlilin hərəkətini bildirir.

Nəticə: Sözlər qrammatik mənasına görə fərqlənir. Ad bildirən sözlər *kim? nə? hara?*, əlamət bildirən sözlər *necə?*, hərəkət bildirənlər *nə edir? nə etdi? nə edəcək?* suallarına cavab verir.

Tətbiqetmə. İş dəftərində dil qaydaları ilə bağlı tapşırıqlar yerinə yetirilir.

Yazı. Hüsrxət. İş dəftəri, “G” hərfi.

Ev tapşırığı: – *Bayraq haqqında şeir öyrənin. Rəngli kağızlardan Azərbaycanın bayrağını düzəldin.*

Qiymətləndirmə. Təqdimata, diskussiyaya və tətbiqetmənin nəticələrinə əsasən aparılır

23-cü mövzu. ÜÇRƏNGLİ BAYRAQ (2 saat)

Məzmun standartları	Təlim məqsədləri
1.1.2. Dinlədiyi fikirlə bağlı münasibətini əsaslandırır.	Dinlədiyi mətndəki məlumatları əvvəl bildikləri ilə müqayisə edir.
1.2.1. Müşahidə etdikləri, eşitdikləri və oxuduqları haqqında danışır.	Mövzu ilə bağlı biliklərindən istifadə edərək təqdimat hazırlayır.
2.1.3. Mətdə frazeoloji ifadələrin mənasını izah edir.	Mətdə işlənmiş frazeoloji ifadələri həqiqi mənalı sözlərlə əvəz edir.
2.2.1. Müvafiq mətnləri tələffüz normalarına uyğun düzgün və sürətli oxuyur.	Şeiri məzmununa uyğun intonasiya ilə oxuyur.
2.1.1. Mətdə rast gəldiyi yeni əşya və hadisələrin adlarını müvafiq mənə qrupuna aid edir.	Verilmiş mənə qrupuna aid sözləri sadalayır.
3.1.3. Marağına uyğun seçdiyi nəzm nümunəsini əzbərdən yazır.	Şeirdə seçilmiş hissəni əzbərdən yazır.

Motivasiya. Müəllim şagirdlərə Olimpiya oyunlarında Azərbaycan bayrağını başı üzərinə qaldırmış güləşçimizin şəklini nümayiş etdirir. **Suallar:**

– *Şəkilə Olimpiya çempionunu görürsünüz. Sizcə, o, hansı ölkənin idmançısıdır?*

– *Bunu necə təyin etdiniz?*

“Əlindəki bayrağa görə” cavabını aldıqdan sonra tədqiqat sualı verilir.

Tədqiqat sualı: – *Azərbaycanın bayrağındakı rənglər nəyi bildirir?*

Tədqiqatın aparılması. Qruplarla iş. Şagirdlər 4 qrupa bölünürlər. Qrupların üçü bayra-

ğın rəngləri, 4-cü qrup isə bayrağın üzərindəki ay və ulduzun mənası haqqında bildikləri ilə bağlı təqdimat hazırlayır.

Məlumat mübadiləsi və müzakirənin təşkili. Təqdimatlar dinlənir və müzakirə olunur.

Dərsləklə iş. Hər şagird iki misra səsləndirməklə şeiri bir neçə nəfər oxuyur. Dərsləklərdəki 1-2-ci tapşırıqlar yerinə yetirilir.

Tapşırıq 1. “Qaş” sözünün bir neçə mənası var. Şeirdə bu söz “qiymətli daş” mənasında işlənmişdir. Müəllim şagirdlərə tanıdıqları qiymətli daşların adlarını çəkməyi tapşırır.

Tapşırıq 2. “Gözümün işığı” frazeoloji ifadəsi əziz, qiymətli bir varlıq haqqında işlədilir. Digər tərəfdən, dilimizdə “gözlərinə işıq gəldi” (dirçəldi, gücə, qüvvətə gəldi) ifadəsi də var. Bu iki mənanı birləşdirərək demək olar ki, mətndə bu ifadə “əziz”, “qiymətli”, “məne güc verən” mənalarında işlənmişdir.

2-ci cümlə izah olunarkən Azərbaycanın müstəqillik əldə etməsindən sonra üçrəngli bayrağın qaldırılması haqqında qısa məlumat verilə bilər. Azadlıq uğrunda mübarizə Azərbaycanın müstəqilliyi və üçrəngli bayrağın ucaldılması ilə nəticələndi. Bunu yağışdan sonra səmada göy qurşağının əmələ gəlməsinə bənzətmək olar.

9 noyabrın Azərbaycanda Dövlət Bayrağı Günü kimi qeyd olunduğu yada salınır.

3-cü cümlənin izahı zamanı müəllim bildirir ki, mayak gəmilərə yol göstərdiyi kimi, bayraq da yolumuza işıq saçır, yol göstərir.

Yazı. Şagirdlərin marağına əsasən şeirdən seçilmiş hissə əzbərdən yazılır.

3-cü tapşırıqın icrasından əvvəl müəllim aşağıdakı mətni səsləndirir.

AZƏRBAYCAN BAYRAĞI

Hər bir bayraqda rəng və işarələrin xüsusi mənası var. Azərbaycan bayrağında da belədir.

Çox qədimdə vahid türk xalqı olmuşdur. Müasir türk, özbək, tatar, qırğız, qazax və bir çox başqa millətlər bu xalqdan törəmişdir. Bayrağımızdakı mavi rəng Azərbaycan xalqının da türk soyundan olduğunu bildirir.

Azərbaycan bayrağının ortasındakı zolaq qırmızı rəngdədir. Bu isə müasirlik rəmzidir. Müasir olmaq öndə olmaq, yeniliyə can atmaq deməkdir.

Dünyada müxtəlif dinlər var: islam, xristianlıq və s. Hər xalq bir dinə inanır. Bayrağımızdakı yaşıl rəng azərbaycanlıların islam dininə sitayiş etdiyini və müsəlman olduğunu göstərir.

Nəticə: Azərbaycan bayrağı üçrənglidir. Hər rəngin öz mənası var.

Tətbiqetmə. İş dəftərində mövzu ilə bağlı tapşırıqlar yerinə yetirilir.

Ev tapşırığı: – Kompüterdə Paint proqramından istifadə etməklə bayraq şəkli çəkin. “Böyüyəndə bayrağımı yüksəklərə qaldıracağam” mövzusunda təqdimat hazırlayın.

Qiymətləndirmə. Təqdimata, diskussiyaya və tətbiqetmənin nəticələrinə əsasən aparılır.

24-cü mövzu. ƏBƏDİ MƏŞƏL (4 saat)

Məzmun standartları	Təlim məqsədləri
1.1.2. Dinlədiyi fikirlə bağlı münasibətini əsaslandırır.	Maddi və mənəvi dəyərlər mövzusunda mətnləri dinləyir, öz münasibətini bildirir.
3.1.2. Çap hərfləri ilə yazılmış mətni üzündən köçürür.	Oxuduğu mətnin bir hissəsini üzündən köçürür.
3.1.1. Yazısında sadə hüsnxət və orfoqrafiya normalarına riayət edir.	“Ğ” hərfini hüsnxət normalarına uyğun yazır və digər hərflərlə birləşdirir.
2.1.1. Mətnə rast gəldiyi yeni əşya və hadisələrin adlarını müvafiq mənə qrupuna aid edir.	Verilmiş sözləri aid olduqları ümumi anlayışlar üzrə qruplaşdırır.
4.1.5. Ad, əlamət, hərəkət bildiren sözləri qruplaşdırır.	Ad bildiren sözlərin qrammatik mənasına görə sualını müəyyənləşdirir.

Motivasiya. Lövhədən *bitki, meşə, sular, neft, əsgər, qaz, dəmir filizi, çörək, bəstəkar* təsvir olunmuş şəkillər asılır. Verilmiş şəkilləri üç qrupa paylamaq tapşırılır.

SƏRVƏTLƏR		
YERALTİ	YERÜSTÜ	MƏNƏVİ

Tədqiqat sualı: – Azərbaycanın maddi və mənəvi sərvətləri deyəndə nə başa düşürsünüz?

Tədqiqatın aparılması. Qruplarla iş. Şagirdlər verilmiş suallar əsasında öz fikirlərini iş vərəqlərində qeyd edirlər.

I qrup. Yerüstü sərvətlər, onların qorunması.

II qrup. Yeraltı sərvətlər, onların qorunması.

III qrup. Vətənimizin milli qəhrəmanları.

IV qrup. Zəbt olunmuş ərazilərimiz.

Məlumat mübadiləsi və müzakirənin təşkili. Təqdimatlar dinlənilir və müzakirə olunur.

Dərslərdən mətn oxunub təhlil olunur. 67-ci səhifədəki 1-ci tapşırıq yerinə yetirilir.

Yazı. Mətnin sonunda Əhmədin babasına verdiyi sualın cavabını dəftərə köçürmək tapşırılır.

Nəticə: Vətənin sərvətlərinə qayğı ilə yanaşmaq, onları qorumaq hər bir vətəndaşın borcudur. Azad vətənimizi qoruyanların xatirəsinə hörmətlə yanaşmalı, onların adını əməlimiz, təhsilimiz, işimizlə ucaltmalıyıq.

Tətbiqetmə. İş dəftərində mövzu ilə bağlı tapşırıqlar yerinə yetirilir.

DİL QAYDALARI

Motivasiya. 2-ci tapşırıqda əsasən, verilən cümlədə 5 ad bildiren söz var. Bunlardan 3-ü cansız (*Bakı, Məhəmmədi, kənd*), 2-si canlı (*Əhməd, baba*) varlıq adı bildirir.

Plakatda müxtəlif şəkillər verilir. Uşaqlar bu şəkilləri adlandırırlar.

Köməkçi sual: – Bu sözlər şəkildə təsvir olunmuş varlığın nəyini bildirir: adını, əlamətini, sayını, yoxsa hərəkətini?

Tədqiqat sualı: – Ad bildirən sözlərin **kim? nə? hara?** suallarından hansına cavab verdiyini necə müəyyən etmək olar?

Tədqiqatın aparılması. Qruplarla iş. Şagirdlər verilmiş suallar əsasında öz fikirlərini işçi vərəqlərində qeyd edirlər.

I qrup (vərəqdə sözlər verilir). Sözləri sualına görə qruplaşdırıb yazın.

Kim? Nə? Hara?

II qrup. Cümlələrdən ad bildirən sözləri seçin və hansı suala cavab verdiyini təyin edin.

III qrup. Şəkillərin adlarını yazın, ad bildirən 3 sözə aid 3 cümlə qurun.

IV qrup. Kim? nə? hara? suallarına cavab olan sözlər yazın. Sözləri cümlələrdə işlədin.

Məlumat mübadiləsi və müzakirənin təşkili. Qrupların təqdimatı dinlənilir və müzakirə olunur. **Dərsliklə iş.** Dərsliyin 67-ci səhifəsində verilən nəzəri hissə oxunur və izah olunur. 3-5-ci tapşırıqlar yerinə yetirilir.

Tapşırıq 3. Ad bildirən sözlər bunlardır: insan, geyim, ağıl, yaş, baş.

Tapşırıq 4. *İnsan, körpə, mühəndis kim?* sualına, *kompüter, xizək, albom nə?* sualına, *dərə, meşə, stadion hara?* sualına cavab verir.

Nəticə: Ad bildirən sözlər insana aid olduqda *kim?*, digər varlıqları bildirdikdə *nə?*, yer adı bildirdikdə *hara?* sualına cavab verir.

Tətbiqetmə. İş dəftərində dil qaydaları ilə bağlı tapşırıqlar yerinə yetirilir.

Dil qaydaları. İmla mətni:

DƏCƏL ÇƏPİŞ (33 söz)

Gölməçə donmuşdu. Lap güzgüyə oxşayırdı. Bir çəpiş buzun üstünə çıxdı. Əyilib baxanda öz şəklini gördü. Elə bildi başqa çəpişdir. Buza bir buynuz vurdu. Buz sındı. Çəpiş suya düşdü. Anası gəlib onu sudan çıxartdı.

İş dəftərində “Xanaqraf” oyunu xanaların yerinə ad bildirən sözlər yazılmaqla oynanılır.

Hüsnxət. İş dəftəri, “Ğ” hərfi.

Ev tapşırığı: – Azərbaycanın dövlət tarixi qoruqlarından biri haqqında məlumat toplayın.

Qiymətləndirmə. Təqdimata, diskussiyaya və tətbiqetmənin nəticələrinə əsasən aparılır.

25-ci mövzu. VƏTƏN (6 saat)

Məzmun standartları	Təlim məqsədləri
1.1.2. Dinlədiyi fikirlə bağlı münasibətini əsaslandırır.	Dinlədiyi mətnlə bağlı suallara cavab verir.
1.2.1. Müşahidə etdikləri, eşitdikləri və oxuduqları haqqında danışır.	Öyrəndiyi, araşdırdığı məlumatları nəql edir. Qazandığı bilikləri əvvəl bildikləri ilə müqayisə edir.
2.1.1. Mətndə rast gəldiyi yeni əşya və hadisələrin adlarını müvafiq mənə qrupuna aid edir.	Verilmiş mənə qrupuna aid sözləri müəyyənləşdirir.
2.1.2. Mətndə verilmiş yaxınmənalı və əksmənalı sözləri fərqləndirir.	Mətndə rast gəldiyi yeni sözlərin mənasını izah edir, onları əksmənalı sözlərlə əvəz edir.
3.1.4. Müşahidə və təəssüratlar əsasında kiçikhəcmli esse yazır.	Vətən haqqında düşündükləri əsasında kiçikhəcmli esse yazır.
3.1.1. Yazısında sadə hüsnxət və orfoqrafiya normalarına riayət edir.	Çoxluq bildiren <i>-lar, -lər</i> hissəciklərinin deyilişi və yazılışı ilə bağlı qaydaları imla yazısında tətbiq edir.
4.1.5. Ad, əlamət, hərəkət bildiren sözləri qruplaşdırır.	Verilmiş morfoloji konstruksiyadan istifadə edərək əlamət bildiren sözü çoxaltma dərəcəsində işlədir.

Motivasiya. Maqnitofonda Rəşid Behbudovun ifasında “Azərbaycanım” mahnısı (mus. Rauf Hacıyev) səsləndirilə bilər. Lövhədən Azərbaycanın xəritəsi və bilməcə-plakat asılır.

$$\begin{array}{ll}
 20 - 12 = a & 10 + 7 = c \\
 30 + 30 = n & 16 - 6 = y \\
 90 - 40 = z & 19 + 1 = ə \\
 9 + 9 = b & 3 + 3 + 3 = r
 \end{array}$$

Şagirdlər hesab əməllərini yerinə yetirərək rəqəmlərlə verilmiş sözü oxuyurlar.

8 50 20 9 18 8 10 17 8 60 (Azərbaycan)

Tədqiqat sualı: – “Vətən” dedikdə nə başa düşürsünüz?

Tədqiqatın aparılması. Qruplarla iş.

I qrup. Şagirdlərin vətən qarşısında borcu nədir?

II qrup. “Azərbaycan” sözündəki hərflərdən istifadə edərək mümkün qədər çox söz yazın və vətənə aid cümlə qurun.

III qrup. Azərbaycanın hansı göllərini, çaylarını, dağlarını, səfalı yerlərini tanıyırsınız?

IV qrup. “Atalar sözü” kitabında vətən haqqında 5 atalar sözü seçib yazın və mənasını izah edin.

Məlumat mübadiləsi və müzakirənin təşkili. Qrupların təqdimatları dinlənir və müzakirə olunur. **Dərsləklə iş.** “Vətən” şeiri oxunur və təhlil olunur. Şagirdlərə suallarla müraciət olunur:

– Şeirdə vətənimizə heyranlıqdan danışılır. Bu heyranlıq nədən yaranır?

Dərsləyin 68-69-cu səhifələrindəki 1-6-cı tapşırıqlar yerinə yetirilir.

Tapşırıq 1. Vətən – qərbət, doğma – yad, dərin – dayaz, göyçək – çirkin.

Tapşırıq 2. “Düz” sözü işlənmə məqamından asılı olaraq həm ad, həm əlamət, həm də hərəkət bildirir. (Sualın cavabı tapıldıqdan sonra şagirdlər “düz” sözünü müxtəlif cümlələrdə ad, əlamət, hərəkət bildirən söz kimi işlədirlər.)

Tapşırıq 3. *Duru – dupduru, yaşıl – yamyaşıl, düz – dümdüz, qara – qapqara, sarı – sapsarı, yumru – yupyumru, bütün – büsbütün.*

Əlavə sual: – Sol sütundakı sözlər sağ sütundakı sözlərdən nə ilə fərqlənir?

Tapşırıq 4.

2. Vətənimin dupduru gölləri, yamyaşıl çölləri, uca dağları var.

3. Vətənimin düzləri geniş, dərələri dərin, yaylaqları sərin.

4. Vətənimin kəndləri güllü-çiçəkli, şəhərləri gözəl, dənizləri coşqundur.

5-6-cı tapşırıqlar şagirdlərdən həm də özünüifadə (danışma) bacarığı tələb edir.

Tapşırıq 7. Adətən, şəhər haqqında “göyçəkdir” sözü işlənmir. Lakin qafiyəyə uyğun olduğuna görə burada məhz bu söz işlənməmişdir.

Dinləmə

ŞUŞA

Bir gün Pənahəli xan Bərdə xanına qonaq gəlir. Bərdə xanı hörmətli qonağın şərəfinə ov təşkil edir. Onlar say-seçmə Qarabağ atlarına minib nöqərləri, tazıları ilə yaxınlıqdakı sıx meşələrə ova çıxırlar. Dağlardan ətrafa göz gəzdirən Pənahəli xan heyran qalıb deyir: “Bura nə gözəl yerdir. Necə də saf havası var. Burada gözəl bir şəhər salmaq lazımdır”. Beləcə, Pənahəli xanın məsləhəti ilə Qarabağın həm səfəli, həm şəfəli, şüşə kimi aydın, göy kimi şəffaf yerində Şuşa adlı şəhər salınır.

Suallar:

– Pənahəli xan nəyə heyran qaldı?

– Hadisələr Azərbaycanın hansı bölgəsində baş verirdi?

Qruplarla iş davam etdirilməklə şagirdlərə aşağıdakı tapşırıqlar verilə bilər:

1. Azərbaycanın rayonları və bu rayonların təbiəti, sərvəti haqqında bildiklərinizi danışın.

2. Xarici ölkədən qonaq gəlmiş bir dostuna vətənimizin paytaxtı Bakını necə tanıdardın?

3. Dövlət rəmzlərimiz haqqında bildiklərinizi danışın.

4. İşğal olunmuş torpaqlarımız haqqında nə bilərsiniz? Bu torpaqları azad etmək üçün nə etmək lazımdır?

Əlavə sual: – Azərbaycan deyəndə gözünüzün önündə nə canlanır?

Yazı. “Mən böyüyəndə vətənim üçün nə edəcəyəm” mövzusunda esse yazılır.

Nəticə: Vətənimiz Azərbaycandır. O, anamız qədər doğma olduğu üçün ona “Ana vətən” deyirik. Vətən bizim üçün müqəddəs və əzizdir. Onu sevməli, qiymətləndirməli və tanıtmalıyıq.

Tətbiqetmə. İş dəftərində “Azərbaycan deyirəm” şeiri mavi boşluqların yerinə 1-ci tapşırıqda verilən müvafiq misralar əlavə edilməklə oxunur və 2-5-ci tapşırıqlar yerinə yetirilir.

DİL QAYDALARI

Motivasiya. Dərsləyin 70-ci səhifəsindəki 8-ci tapşırıq yerinə yetirilir. Cavab “C” variantıdır. Şəkillər verilir. Solda 1 gül, sağda 1 nar. İkinci şəkildə solda 5 gül, sağda 5 nar.

Sual: – Şəkillərdə nə çəkilib?

Soldakı şəkildə: gül, nar; sağdakı şəkildə güllər, narlar şəkilləri verilib.

Köməkçi sual: – Nə üçün şəkillərdəki təsvirlər eyni varlıqlar olsa da, soldakına gül, nar, sağdakına güllər, narlar dediniz? Bu sözləri fərqləndirən hissəni tapın.

Tədqiqat sualı: – Varlıqların tək, yoxsa cəm halda olduğunu necə müəyyənləşdirilir? Niyə cəmdə olan sözlərdə -lar, -lər hissəciyi fərqli tələffüz olunur?

Tədqiqatın aparılması. Qruplarla iş. Şagirdlər verilmiş suallar əsasında öz fikirlərini işçi vərəqlərinə qeyd edirlər.

I qrup. 1. *Təkdə verilmiş sözləri cəm halda işlədin. Onları sxem üzrə qruplaşdırın.*

Sözlər: ağac, böcək, quş, körpə, göbək, vərəq, armud, şagird, kitab, dəftər, meşə, ayı, gül.

-lar	-lər

2. *Aşağıda cəmdə olan sözlərin deyilişi verilib. Onların düzgün yazılışını müəyyən edin.*

kəntdər, şəhərrər, qızdar, atdar, odunnar, narrar, oğlannar, dişdər, otdar, günnər, şarrar, oynunnar, zərrər, tarrar

II qrup. 1. *Verilən mətndən cəmdə işlənən sözləri seçib onları təkdə işlədin.*

2. *Mətdəki cəmdə işlənən sözlərin deyiliş formasını müəyyən edin.*

III qrup. 1. *Verilmiş sözlərdən cəmdə olanları təkdə, təkdə olanları isə cəmdə işlədib yazın.*

kəndlər, quşlar, uşaq, şəhərlər, kitablar, alma, vərəq, boşqablar, səkillər, nağıl.

2. *Sözlərin yazılışı və deyilişini 2 müxtəlif sütunda yazın.*

şəhərrər, odunnar, oğlanlar, dənnər, konfetlər, şəhərlər, oğlannar, vaqonnar, odunlar, dənələr, konfetdər, vaqonlar

IV qrup. 1. *Sözlərdən hansı cəmdə, hansı təkdədir? Qruplaşdırıb cədvəldə yazın.*

Sözlər: 5 şagird, şəkil, vərəqlər, 3 gilas, əhali, uşaq, paltar, camaat, söz, heyvan, xalq, şir, evlər, qələm.

2. *Mətdəki səhvləri düzəldin. Səhvin nədən ibarət olduğunu izah edin. (-lar, -lər şəkilçisinin səhv yazıldığı mətnlər verilir.)*

Məlumat mübadiləsi və müzakirənin təşkili. Qrupların təqdimatı dinlənilir və müzakirə olunur. **Dərsliklə iş.** Dərsliyin 70-ci səhifəsindəki nəzəri hissə oxunur və izah olunur. 9-10-cu tapşırıqlar yerinə yetirilir.

Nəticə: Ad bildirən sözlərin sonundakı *-lar, -lər* hissəciyi həmin varlıqların çox olduğunu bildirir. Sözlərdə işlənən *-lar, -lər* hissəciyi cəmlik bildirir. Bu hissəcik bir sıra sözlərə qoşulduqda sözün son samitdən asılı olaraq fərqli tələffüz edilir.

Tətbiqetmə. Dil qaydaları. İmla mətni:

GÜNƏŞ VƏ BULUD (32 söz)

Bir dəfə buludlar günəşin qabağını kəsmək istədi. Səhər günəş doğdu. Elə mehriban gülümsündü ki, bütün buludlar əriyib yox oldu. Otlar, çiçəklər, ağaclar sevincə günəşə boylandı. Çaylar, dənizlər, meşələr əvvəlki kimi nəğmə oxudu.

Ev tapşırığı. "Vətən" mövzusunda bayatı tapıb dəftərinizə köçürün.

Cəm halda 10 söz yazın. Bu sözlərin yazılışı və tələffüzü arasındakı fərqin olub-olmadığını müəyyənləşdirin.

Qiymətləndirmə. Müəllimin təlim nəticələri üzrə hazırladığı meyarlar əsasında və təqdimata, diskussiyaya və tətbiqetmənin nəticələrinə əsasən aparılır.

26-cı mövzu. **RƏNGLƏRİN ANASI** (4 saat)

Məzmun standartı	Təlim məqsədi
1.2.1. Müşahidə etdikləri, eşitdikləri və oxuduqları haqqında danışır.	Hər hansı prosesin mərhələlərini düzgün ardıcılıqla sadalayır.
2.1.2. Mətnə verilmiş yaxınmənalı və əks-mənalı sözləri fərqləndirir.	Lüğətdən istifadə edərək verilmiş sözü yaxınmənalı qarşılığı ilə əvəz edir.
2.2.1. Müvafiq mətnləri tələffüz normalarına uyğun düzgün və sürətli oxuyur.	Mətni düzgün səs tonu seçməklə oxuyur.
2.2.5. Mətndəki əsas fikri həyatla əlaqələndirir.	Mətndəki əsas fikri müəyyən edir və münasibət bildirir.
4.1.5. Ad, əlamət, hərəkət bildirən sözləri qruplaşdırır.	Sözlərin qrammatik mənalarını düzgün müəyyənləşdirir. Ad və əlamət bildirən sözləri uyğunlaşdırır.
3.1.1. Yazısında sadə hüsnxət və orfoqrafiya normalarına riayət edir.	Çoxluq bildirən <i>-lar</i> , <i>-lər</i> hissəciklərinin deyilişi və yazılışı ilə bağlı qaydaları imla yazısında tətbiq edir.

Motivasiya. Suallar:

- *Təbiətdə ən çox rast gəldiyiniz rəng hansıdır?*
- *Özünüze paltar seçəndə hansı rənglərə üstünlük verirsiniz? Nə üçün?*

Tədqiqat sualı: – *Hansı rəng daha gözəldir?*

Tədqiqatın aparılması. Dərsliklə iş. Mətn hissə-hissə oxunub təhlil olunur. **Dərsliyin** 72-ci səhifəsindəki 1-4-cü tapşırıqlar yerinə yetirilir.

Tapşırıq 1. Mətnin məzmununa uyğun gəlməyən cümlə seçilir. (“B” variantı)

Tapşırıq 2. Bitki adlarından götürülən rəng adları seçilir: *şabalıdı, palıdı, narıncı, bənövşəyi*. Yaxşı olar ki, hər rəngə uyğun ad bildirən sözlər tapılıb dəftərə yazılsın:

Şabalıdı göz, palıdı mebel, narıncı köynək, bənövşəyi çiçəklər.

Əlavə sual: *Rəng adları əşyanın nəyini bildirir? (əlamətini)*

Məlumat mübadiləsi və müzakirənin təşkili. Dərsin ideyası açıqlanır: Torpaq bərəkətdir. Ətrafımızda olan bütün canlılar torpaqla sıx əlaqəlidir. Canlıların qidası ondan asılıdır. Torpaq olmasa, çörək də olmaz.

Müəllim şagirdlərə un, buğda, sünbül və çörək (yaxud onların şəkillərini) göstərir.

- *Bunlar hansı ardıcılıqla düzülməlidir?*
- *Taxıl bitkiləri hansılardır?*
- *Taxıl bitkiləri bitən torpaq sahəsi necə adlanır?*
- *Nə üçün çörəyi müqəddəs sayırıq?*

Çörəyin süfrəyə gələnə qədər hansı mərhələlərdən (sünbül–buğda–un–çörək) keçdiyi aydınlaşdırılır. Çörəyə necə qənaət edilməsi qaydaları açıqlanır.

Nəticə: Qara torpaq həyatverici qüvvədir.

Tətbiqetmə. İş dəftərində mövzu ilə bağlı tapşırıqlar yerinə yetirilir.

Dil qaydaları. İmla mətni:

TƏNBƏLLƏR (30 söz)

Uşaqlar bağçada oynayırdılar. Çiçəklərin yarpaqları solmuşdu. Güllər su istəyirdi. Amma heç kəs onlara su vermədi. Bir azdan yağış yağdı. Güllər doyunca su içdi. Tənbəl uşaqlar isə başlarını aşağı salıb utandılar.

Qiymətləndirmə. Müəllimin təlim nəticələri üzrə hazırladığı meyarlar əsasında və təqdimata, diskussiyaya və tətbiqetmənin nəticələrinə əsasən aparılır.

27-ci mövzu. NOVRUZ BAYRAMI (6 saat)

Məzmun standartları	Təlim məqsədləri
1.1.2. Dinlədiyi fikirlə bağlı münasibətini əsaslandırır.	Maddi-mənəvi dəyərlər mövzusunda mətnləri dinləyir, öz münasibətini bildirir.
1.2.1. Müşahidə etdikləri, eşitdikləri və oxuduqları haqqında danışır.	Verilmiş mövzular üzrə şifahi məruzələr təqdim edir.
2.1.1. Mətnə rast gəldiyi yeni əşya və hadisələrin adlarını müvafiq mənə qrupuna aid edir.	Verilmiş sözlərin ümumi anlayışla bağlılığını müəyyən edir.
2.2.1. Müvafiq mətnləri tələffüz normalarına uyğun düzgün və sürətli oxuyur.	Mətni oxuyarkən obrazların nitqindəki hiss-həyəcanı müxtəlif səs çalarları ilə ifadə edir.
3.1.4. Müşahidə və təəssüratlar əsasında kiçikhəcmli esse yazır.	Sevdiyi bayram haqqında kiçikhəcmli esse yazır.
3.1.5. Sınıf səviyyəsinə uyğun olaraq müəyyən edilən sadə əməli yazılar (məktub, açıqca, elan) yazır.	Bayram münasibətilə açıqca yazır.
4.1.3. Sözlərin böyük hərflə yazılışına dair qaydaları (şəxs və coğrafi adlar) məqamına uyğun tətbiq edir.	Sözlərin böyük hərflə yazılışına dair qaydaları yazıda tətbiq edir.

Motivasiya. Müəllim lövhədə sözlər yazır: *tonqal, xonça, axır çərşənbə, paxlava, bayram, Keçəl, şəkərbura, qulaq falı.*

Sual: – *Bu sözlər sizə nəyi xatırladır? (Novruz bayramı)*

Köməkçi sual: – *Bu siyahıya başqa hansı sözləri aid etmək olar? (Su çərşənbəsi, Kosa, qoğal və s.)*

Daha sonra müəllimin köməyi ilə şagirdlər “mərasim” sözünün mənasını araşdırırlar.

Tədqiqat sualı: – *Novruz bayramı ilə bağlı hansı mərasimlər var?*

Tədqiqatın aparılması. Qruplarla iş. Şagirdlər verilmiş suallar əsasında öz fikirlərini iş vərəqlərində qeyd edirlər. Qruplara “Səməni”, “Kos-kosa oyunu”, “Novruzda bayram süfrəsi”,

“Qulaq falı” mövzularında kiçik mətnlər verilir. Qruplar mətnləri oxuduqdan sonra müvafiq mövzu üzrə şifahi məruzələr təqdim etməlidirlər.

I qrup. “Səməni”

II qrup. “Kos-kosa oyunu”

III qrup. “Novruzda bayram süfrəsi”

IV qrup. “Qulaq falı”

(Müəllim bu mövzuları seçərkən “Altun kitab” nəşrlər evinin “Bayramlar və tarixi günlər” kitabından istifadə edə bilər.)

Dərsləklə iş. Dərsləkdə “Novruz bayramı” mətni oxunur. Müəllim mətndən çıxarılmış aşağıdakı hissəni oxuyur və həmin hissənin mətndəki yerini müəyyən etməyi tapşırır:

Nə yaxşı ki, Novruz bayramında böyükler tonqal qalamağı qadağan etmirlər. Başqa vaxt deyirlər ki, odla oynamaq olmaz. İllərar çərşənbəsində isə nəinki tonqal qalamağa, hətta üstündən tullanmağa da icazə verirlər.

Sonra dərsləkdən 1-2-ci tapşırıqlar yerinə yetirilir.

Müəllim uşaqlarla birlikdə “təntənə” sözünün mənasını açıqlayır və iş dəftərində mövzu ilə bağlı tapşırıqlar yerinə yetirilir.

Dinləmə mətni.

NOVRUZ BAYRAMI VƏ ÇƏRŞƏNBƏLƏR

Novruz bayramı yazda gecə ilə gündüzün bərabər olduğu günə düşür.

Təbiətin, həyatın oyanması Novruzdan başlanır. Azərbaycan xalqı bunu çox təntənəli, həm də hələ bir ay qalmışdan qeyd etməyə başlayır. Belə ki, hər həftənin ikinci günləri Su, Od, Yel və Torpaq çərşənbəsi günləri kimi qeyd olunur.

Xalq inancına əsasən, birinci çərşənbə günü su və su mənbələri təzələnir və hərəkətə gəlir. Su çərşənbəsi hələ gün doğmamışdan hamı su üstünə gedir, əl-üzünü yuyur, su üstündən atlanır.

İkinci çərşənbə – Od çərşənbəsi qədim insanların Günəşə, oda olan inamından irəli gəlir. Adət-ənənəyə görə, bu axşam tonqal qalayıb alovun üstündən tullanmaqla bütün azar-bezarlarını yandırır.

Üçüncü çərşənbə – Yel çərşənbəsində əsən isti küləklər yazın gəlişindən xəbər verir.

Çərşənbələrin axıncısı Torpaq çərşənbəsidir. Həmin gün bütün evlərdə bayram süfrəsi açılır, cürbəcür yeməklər, əsasən, aş, paxlava, şəkərbura, şəkərçörəyi, şorqoğalı, badambura və s. bişirilir. Bayram xonçasının ortasında səməni, ətrafında hər ailə üzvünə şam, boyadılmış yumurta qoyulur.

Bayram həm də qədim oyunlarla zəngindir. Xalq yaradıcılığı janrlarından ən çox nağıllar, hekayələr, dastanlar, lətifələr, məsxərələr və s. istifadə olunur. Bunlardan “Xıdır İlyas” (məhsuldarlıq, çiçəklənmə rəmzi), “Kosa-kosa” – meydan oyunu (baharın gəlməsi rəmzi) və falabaxmanı qeyd etmək olar.

Dinləmə mətni 4 hissəyə bölünüb qruplara da verilə, “Ziqzaq” üsulu ilə oxutdurula bilər.

Suallar:

- Novruza qədərki çərşənbələrin adlarını deyin.
- Bayram xonçasına hansı nemətlər düzülür?
- Novruz bayramında hansı xalq oyunları oynanılır?

Yazı. Şagirdlər bayram münasibətilə açıqca hazırlayırlar.

Siniflə birlikdə lövhədə Novruz bayramı ilə əlaqədar təbrik mətni tərtib olunur.

Şagirdlərin nəzərinə aşağıdakı qaydalar çatdırılır:

- mətni tərtib edərkən bayramın adı düzgün yazılmalıdır (bayram adları böyük hərflə yazılır);
- təbrik mətni səmimi olmalı, xoş sözlərlə müşayiət olunmalıdır;
- sonda imza və tarix qoymağı unutmaq olmaz;
- imzadan əvvəl “Ən xoş arzularla” və ya “Səni dünyalar qədər sevən” ifadələrini işlətmək olar.
- açıqcanı tərtib edən şəxs rəssamlıq və texnologiya üzrə bacarıqlarını da nümayiş etdirə, naxışlardan, aplikasiyadan istifadə edə bilər.

**Açıqca hər hansı əlamətdar gün (bayram, ad günü və s.)
münasibətilə əziz adama ünvanlanan bədii tərtibatlı təbrik
məktubudur.**

Nəticə: Novruz milli bayramdır. Bu bayramda dəyərlərimiz, adət-ənənələrimiz əks olunur.

DİL QAYDALARI

Motivasiya. Dərsliyin 74-cü səhifəsindəki 3-cü tapşırıq yerinə yetirilir.

Müəllim: – Aşağıdakı cümlələrdə təkrar olunan sözləri tapın və yazılışına diqqət edin.

1) *Anam Nərgiz xala ilə rəfiqədir.*

Rəfiqəmin ad gününə bir dəstə nərgiz aldım.

2) *Mənim ən çox sevdiyim bayram Novruzdur.*

Bu gün Bayram riyaziyyatdan “5” aldı.

Tədqiqat sualı: – Nə üçün eyni sözlər cümlələrdə bəzən kiçik, bəzən də böyük hərflə yazılır? Sözü nə zaman böyük hərflə yazılır?

Tədqiqatın aparılması. Qruplarla iş. Şagirdlər verilmiş suallar əsasında öz fikirlərini iş vərəqlərində qeyd edirlər.

I qrup. 1. Verilmiş adlar arasında elələrini tapın ki, onları cümlələrdə başqa mənada kiçik hərflə yazmaq mümkün olsun. (Müəllim özü bu adlar siyahısını verə bilər.)

2. Heyvanlara adlar verin. Onlar niyə böyük hərflə yazılır?

İnek –

At –

İt –

Pişik –

II qrup. 1. Elə gül adları seçin ki, onlar həm də adam adı olsun.

2. Şəklə əsasən uşaqlara ad verməklə hekayə qurub yazın. (Şekli müəllim seçə bilər.)

III qrup. 1. Verilmiş adları aşağıdakı kimi qruplaşdırın. (Sözlər müəllim tərəfindən verilir)

Şəhər	Dəniz	Çay	Dağ	Adam

2. Səhvləri düzəltməklə köçürün.

Bizim ana vətənimiz azərbaycandır. Azərbaycanın paytaxtı baki şəhəridir. Azərbaycanın gəncə, Sumqayıt, mingeçevir və başqa bu kimi gözəl şəhərləri də var. azərbaycanın mavi gözlü xəzəri, göygözü ona yaraşır verir. babadağ, şahdağ kimi zirvələri buludlara dəyir.

IV qrup. 1. Arif, Kamal, Mətin, Zaman, Qorxmaz adlarının mənalarını araşdırın və cümlədə kiçik hərflə işlənən söz kimi yazın.

2. Hansı sözlər böyük hərfə yazılmalıdır, hansı kiçiklə? Nə üçün?

şəhər, salyan, xəzər, çay, araz, kür, oğlan, maralgöl, tərər, rayon, əyriçay, bulaq, kənd, balakən, ölkə, türkiyə, iran, respublika, gürcüstan, şəki, bozdar, it, inək, məstan, yelqanad, at.

Məlumat mübadiləsi və müzakirənin təşkili. Qrupların təqdimatı dinlənilir və müzakirə olunur. **Dərsliklə iş.** Dərsliyin 74-cü səhifəsindəki nəzəri hissə oxunur, izah olunur. 4-7-ci tapşırıqlar yerinə yetirilir.

Nəticə: Cümlənin əvvəlində gələn sözlər, insan adları, soyadlar, yer (şəhər, dağ, dəniz və s.) adları, eləcə də heyvanlara verilən adlar böyük hərfə yazılır. Nəticə yazı taxtasında sxem şəklində göstərilir:

Tətbiqetmə. İş dəftərində dil qaydaları ilə bağlı tapşırıqlar yerinə yetirilir.

Yazı. İfadə mətni:

TƏZƏ EV

Evimizin yanında
Təzə bir ev tikilir,
Dövrəsində xeyli gül,
Xeyli ağac əkilir...

Bir bayram axşamında
Köçdü ora adamlar.
İndi bizim nə qədər
Təzə dostlarımız var...
B. Adil

Ev tapşırığı: – “Ən çox sevdiyim bayram” mövzusunda esse yazın.

Yerindən asılı olaraq həm böyük, həm də kiçik hərfə yazılan 5 sözü hər iki halda cümlədə işlədin.

Qiymətləndirmə. Təqdimata, diskussiyaya və tətbiqetmənin nəticələrinə əsasən aparılır.

28-ci mövzu. AZƏRBAYCAN ƏLİFBASI (2 saat)

Məzmun standartları	Təlim məqsədləri
1.2.1. Müşahidə etdikləri, eşitdikləri və oxuduqları haqqında danışır.	Öz biliklərinə əsaslanaraq problemin həlli ilə bağlı fikir bildirir.
2.2.5. Mətndəki əsas fikri həyatla əlaqələndirir.	Mətnə verilmiş əsas məlumatları mənimsəyir və təcrübədə tətbiq edir.
3.1.1. Yazısında sadə hüsnxət və orfoqrafiya normalarına riayət edir.	“H” hərfini hüsnxət normalarına uyğun yazır və digər hərflərlə birləşdirir.
4.1.4. Mətnə rast gəldiyi yeni sözlərin yazılış və tələffüzünü müəyyənləşdirmək üçün lüğətdən istifadə edir.	Söz axtarışı zamanı məqsəddən asılı olaraq (yazılış, deyiliş, izah) lüğətin tipini düzgün müəyyənləşdirir. Lüğətə müraciət edərkən əlifba sırasından istifadə edir. Sözləri əlifba sırası ilə yazır.

Motivasiya. Lövhədən plakat asılır:

B, C, H, L, K, P, S, Ç, E, T, Ё, Ђ, L, Љ, Я, F, Ё, Ю, У, G, З, X, Ъ, Т, А, О

Müəllim: – Gördüyünüz hərflərdən hansıları Azərbaycan əlifbasında var? Həmin hərfləri dairəyə alın. Qalan hərflər barədə nə deyə bilərsiniz? Onlardan hansıları sizə tanışdır? Həmin hərflər hansı səsləri ifadə edir?

Rus dili tədris olunan siniflərdə şagirdlər bu hərflərin rus hərfləri olduğunu deyəcəklər.

Sınıfdə hansı xarici dilin keçilməsindən asılı olaraq Venn diaqramı vasitəsilə Azərbaycan və digər xarici dil hərflərinin eyni və fərqli olanları qeyd olunur. Məsələn:

Müəllim: – Sizcə, əvvəlcə hərf, yoxsa səs yaranmışdır?

Şagirdlərin fikirləri dinlənilir.

Mətn şagirdlər tərəfindən abzaslarla oxunur.

– Nə üçün hər xalqın əlifbası fərqlidir?

– Avqustun 1-i hansı bayram qeyd olunur?

Əlifba sırası ardıcılıqla soruşulur.

Köməkçi sual: – Əlifba nədir?

Müəllim yazı taxtasına “əlifba” sözü yazır. Bu sözə bağlı hərə öz fikrini söyləyir: *hərflər, ardıcılıq, saitlər, samitlər, hecalar, sözlər, cümlələr və s.*

Müəllim deyilənlərdən *hərflər* və *ardıcılıq* sözlərini seçərək aşağıdakı ideyanı formalaşdırır:

Əlifba – hərflərin müəyyən sıra ilə düzülüşüdür.

Sual: – Əlifba haqqında nə bilirik?

Cavablar bütün siniflə müzakirə şəklində tapılır:

- Əlifbada 32 hərf var.
- Hər hərfin əlifba cədvəlində öz yeri var.
- Əlifbada hərflər müəyyən sıra ilə düzülmüşdür.
- Əlifbanın ilk hərfi “a”, son hərfi “z”-dir.
- Sözlər hərflərin birləşməsindən alınır.

Tədqiqat sualı: – Əlifba sırası ilə bağlı bilik harada tətbiq olunur?

Tədqiqatın aparılması. Müəllim:

– Əgər sözün düzgün yazılışını bilmiriksə, nə etməliyik? (Kömək üçün lüğətə müraciət etməliyik.)

Müəllim aldığı cavabları genişləndirir:

– Tutaq ki, “təəccüb” sözünü lüğətdə tez tapmaq lazımdır. Tez tapmaq heç də asan deyil. Lüğətdə bütün sözlər əlifba sırası ilə yazılıb. Əlifba sırasını bilən şagird, əlbəttə ki, lazım olan sözü tez tapa bilər.

Müəllim sinfə şagirdlərin soyadlarını əlifba sırası ilə yazmağı tapşırır. **Problem yarandı:** iki şagirdin soyadı eyni hərflə başlanır: Məmmədov və Mürsəlova. Bununla bağlı şagirdlərin fikirləri dinlənir. Sonda müəllim fikirləri ümumiləşdirir və ya problemin həlli yolunu özü izah edir – sözlərdə daxili əlifba anlayışını izah edir.

Müəllim: – Kitabxanada kitabxanaçılar lazım olan kitabı çox tez tapıb oxucuya verir. Sizcə, onlar buna necə nail olurlar? Siz indi kitabxanaçı rolunu oynayacaqsınız. Kitablara əlifba sırası ilə qoymalısınız. Stollarınızın üstündə yazıçı və şairlərin soyadları yazılmış kartoçkalara düzgün ardıcılıqla yerləşdirin: N.Gəncəvi, A.Şaiq, H.Ziya, Ə.Babəyeva, Z.Xəlil.

Qruplarla iş. Şagirdlər verilmiş suallar əsasında öz fikirlərini iş vərəqlərində qeyd edirlər.

I qrup. Aşağıda verilmiş çay adlarını əlifba sırası ilə düzün:

Kür, Araz, Viləşçay, Qudyalçay, Kiş, Arpaçay, Əyriçay, Türyançay

II qrup. Aşağıda verilmiş şəhər adlarını əlifba sırası ilə düzün:

Bakı, Sumqayıt, Gəncə, Mingəçevir, Daşkəsən, Şamaxı, Lənkəran, Şəki

III qrup. Aşağıda verilmiş dəniz adlarını əlifba sırası ilə düzün:

Xəzər, Baltik, Qara dəniz, Ağ dəniz, Qırmızı dəniz, Aralıq dənizi

IV qrup. Aşağıda verilmiş ölkə adlarını əlifba sırası ilə düzün:

Rusiya, Macarıstan, Azərbaycan, Amerika, Özbəkistan, Ukrayna, Türkmənistan, Gürcüstan

Məlumat mübadiləsi və müzakirənin təşkili. Qrupların təqdimatı dinlənir və müzakirə olunur. **Dərsləklə iş.** Mətn oxunur, təhlil edilir. 1-3-cü tapşırıqlar yerinə yetirilir.

Tapşırıq 1. 1-ci boşluğa 2-ci, 2-ci boşluğa 3-cü, 3-cü boşluğa 1-ci cümlə uyğun gəlir.

Əlavə tapşırıq: Də...ə sözündə nöqtələrin yerinə hansı hərfi yazsaq, A) “xəzdərili kiçik yırtıcı heyvan” mənasını verən söz alınar? B) “Belində hürgücləri olan ev heyvanı” mənasını verən söz alınar? C) “İki təpə arasında uzun dərin çökəklik” mənasını verən söz alınar?

Bir neçə buna oxşar sual verilir. Uşaqlar dərk etməlidirlər ki, bir hərfi dəyişməklə sözün mənası dəyişə bilər.

Nəticə: Sözləri düzgün sıralamaq üçün hərflərin əlifba ardıcılığını bilmək lazımdır.

Tətbiqetmə. İş dəftərində mövzu ilə bağlı tapşırıqlar yerinə yetirilir.

Yazı. Hüsnxət. İş dəftəri, “H” hərfi.

Ev tapşırığı: – Otağınızda ki eşyaların adını əlifba sırası ilə yazın.

Qiymətləndirmə. Təqdimata, diskussiyaya və tətbiqetmənin nəticələrinə əsasən aparılır.

29-cu mövzu. QƏDİM XALÇA (4 saat)

Məzmun standartları	Təlim məqsədləri
1.1.1. Sual verməklə dinlədiyi fikrin mahiyyətini aydınlaşdırır.	Dinlədiyi mətnin mövzusu ilə bağlı əlavə məlumatlar almaq məqsədi ilə suallar verir.
1.2.1. Müşahidə etdikləri, eşitdikləri və oxuduqları haqqında danışır.	Gündəlik həyatda əldə etdiyi məlumatları nəql edir.
2.2.4. Mətnin məzmununu tərtib etdiyi plana uyğun nəql edir.	Mətnə zaman, məkan, şəxs və hadisə bağlı məqamları aydınlaşdırır.
4.1.5. Ad, əlamət, hərəkət bildirən sözləri qruplaşdırır.	Bəzi sözlərin yerindən asılı olaraq ad, əlamət, hərəkət bildirən söz kimi işləndiyini müəyyən edir.

Motivasiya. Suallar: – *Evinizdə hansı qədim əşyalar var? (qab, xalça, fotoalbom, rəsm əsəri, mebel) Bu əşyaların tarixi haqqında nə bilərsiniz? Sizcə, qədim əşyaları saxlamaq nəyə lazımdır?*

Dərsləyin 76-ci səhifəsindəki mətn oxunub təhlil olunur.

Şagirdlərə istiqamətləndirici suallar verilir:

- *Nənəsi Gülərə nə münasibətlə xalça bağışladı?*
- *Nənə nə üçün Gülərə xalçanın tarixçəsini danışdı?*
- *Hanadakı əlvan rəngli iplərin boyaları nədən hazırlanmışdı?*
- *Xurşidbanu Natəvanla qədim xalçanın hansı əlaqəsi var?*
- *“Rənglərin anası” mətni ilə “Qədim xalça” mətni arasında hansı oxşar və fərqli cəhətlər var? (Bu sual ətrafında geniş müzakirə də aparıla bilər.)*

1-2-ci tapşırıqları yerinə yetirməklə şagirdlər mətni diqqətlə oxuduqlarını nümayiş etdirirlər.

DİL QAYDALARI

Tapşırıq 4. Cavab B variantıdır.

Dinləmə mətni.

Azərbaycanın görkəmli şairi Xurşidbanu Natəvan Şuşa şəhərində anadan olmuşdur. O, Qarabağ hakimi Mehdiqulu xan Cavanşirin qızı idi. Buna görə də hamı onu “Xan qızı” deyər çağırırdı. Xurşidbanu tanınmış alim və sənətkarlardan dərs almışdı. O, doğma dili ilə yanaşı, ərəb və fars dillərini də mükəmməl öyrənmişdi. Xan qızı mütaliə etməyi çox sevirdi, Azərbaycan və Şərq şairlərinin əsərlərini həvəslə oxuyurdu.

Natəvanın özü də gənc yaşlarından şeir yazmağa başlamışdı. Onun əsərləri arasında doğma Qarabağın füsunkar təbiətinə həsr edilmiş şeirlər xüsusi yer tutur. Natəvan həm də istedadlı rəssam idi.

Vətəninə, xalqına böyük məhəbbətlə sevən Xurşidbanu Natəvan fəal ictimai xadim, xeyriyyəçi olmuş, kasıblara, imkansızlara əl tutmuşdur. Onun Şuşaya çəkdiyi su kəməri indi də “Xan qızı bulağı” adı ilə məşhurdur.

Mətnə işlənmiş hana sözü izah olunur.

Sual: – *Dinlədiyiniz mətnə Natəvanla bağlı hansı yeni məlumatlar eşitdiniz? Bu*

şairimizlə bağlı daha nəyi bilmək istərdiniz?

Müəllim Qarabağın tarixi, təbiəti, incəsənəti, Xan qızı Natəvan, eləcə də hana və müxtəlif xalça naxışları haqqında əlavə məlumat verə bilər. “**Xalça**” şeiri oxunur:

*Xalça naxış-naxışdı,
Bu bulud, bu yağışdı.
Yeri güllü, baharlı,
Köbəsi qarlı qışdı.*

*Xalçanı buta bəzər,
Buta buluda bənzər.
Bu yandan qırqovula,
O yandan oda bənzər.*

F.Sadiq

- Hansı əşyalar hazırlananda onlara naxış vurulur? (qab, geyim, xalça və s.)
- Şeirdə tərənnüm olunan xalçanı kağız üzərində çəkin.
- Xalçanın naxışları nəyə bənzəyir?
- “Köbə” nədir?

İş dəftərində mövzu ilə bağlı tapşırıqlar yerinə yetirilir.

Şagirdlər müzakirələr nəticəsində aşağıdakı nəticəyə gəlirlər: – Qədim əşyalar tariximizi və mədəniyyətimizi özündə əks etdirir. Onları qorumaq mədəniyyətimizi yaşatmaq deməkdir.

Ev tapşırığı: – Evinizdə olan xalçalardan naxışlar seçib dəftərinizdə çəkin.

Qiymətləndirmə. Müəllimin hazırladığı meyarlara əsasən aparılır.

30-cu mövzu. ÇAHARGAH ƏFSANƏSİ (6 saat)

Məzmun standartları	Təlim məqsədləri
1.1.2. Dinlədiyi fikirlə bağlı münasibətini əsaslandırır.	Dinlədiyi fikirlə bağlı öz mülahizələrini söyləyir.
2.1.2. Mətnə verilmiş yaxınmənalı və əks-mənalı sözləri fərqləndirir.	Mətnə rast gəldiyi söz və ifadələri yaxın-mənalı sözlərlə əvəz edir.
2.1.3. Mətnə frazeoloji ifadələrin mənasını izah edir.	Mətnə rast gəldiyi frazeoloji ifadələrin yaxınmənalı qarşılığını müəyyən edir.
2.2.3. Mətnin hissələrinə başlıqlar verməklə məzmununa aid sadə plan tutur.	Mətnin hissələrini adlandırır, məzmununa uyğun plan tutur.
2.2.5. Mətndəki əsas fikri həyatla əlaqələndirir.	Mətndəki obrazların xarakterini açmaqla əsas fikrə münasibət bildirir.
2.2.4. Mətnin məzmununu tərtib etdiyi plana uyğun nəql edir.	Tərtib etdiyi plan üzrə mətndəki hadisələri ardıcılıqla nəql edir.
3.1.1. Yazısında sadə hüsnxət və orfoqrafiya normalarına riayət edir.	“X” hərfini hüsnxət normalarına uyğun yazır və digər hərflərlə birləşdirir.
3.1.3. Marağına uyğun seçdiyi nəzm nümunəsini əzbərdən yazır.	Dinlədiyi şeirin məzmununu yazır.

Motivasiya. Müəllim aşağıdakı mətni səsləndirir:

“Bir padşahın sarayında qızıl qəfəsdə bir bülbül vardı. Padşah ona nə qədər qulluq edirdisə, bülbül oxumurdu. Vəzirin məsləhəti ilə quşu azadlığa buraxdılar. Qəfəsdən çıxan kimi bülbül bir budağa qonub cəh-cəh vurmağa başladı”.

Köməkçi sual: – Mətnə əsas fikir nədir?

Tədqiqat sualı: – Azadlıqdan məhrum olmuş sənətkar gözəl əsərlər yarada bilərmə?

Tədqiqatın aparılması. Dərsləklə iş. Birinci hissə təhlil olunur. Bu hissə ilə bağlı 29-cu səhifədəki tapşırıqlar yerinə yetirilir.

Tapşırıq 1. Yaxınmənalı ifadələr müəyyən edilir. *Qızıl içində üzmək – zəngin yaşamaq, qərq olmaq – batmaq, şərik olmaq – bölüşmək.*

Tapşırıq 2. Musiqiçi haqqında aşağıdakı sözlər seçilir: *məğrur, istedadlı, vüqarlı, vətənpərvər.* Seçilmiş sözlərin ad, əlamət, yoxsa hərəkət bildirdiyi soruşulur.

Tapşırıq 3. Cavab “B” variantıdır.

Soltan Hacıbəyovun “Karvan” simfonik əsəri səsləndirilir. Şagirdlərdən bu musiqinin onlarda doğurduğu assosiasiya soruşulur. Bunun üçün şagirdlərə sözlər siyahısı vermək olar. Məsələn: *məktəb, karvan, şəhər, idman, dəvə, səhra, sinif.* Şagirdlər assosiasiya doğuran sözləri seçməlidirlər.

Sual: – Hadisələr arasındakı səbəb-nəticə əlaqələrini necə müəyyən etmək olar?

“Çahargah əfsanəsi”nin 2-ci hissəsinə keçməzdən əvvəl 1-ci hissəsi xatırlanır. Müəllim oxunmuş hissə ilə bağlı iki cümlə deyir:

1. *Padşah musiqiçini saraya çağırmışdı.*

2. *Padşah istəyirdi ki, musiqiçi onun şərəfinə mahnılar bəstələsin.*

Müəllim bu iki cümlədən hansının səbəb, hansının nəticə olduğunu uşaqlarla birlikdə aydınlaşdırır.

Daha sonra mətnin 1-ci hissəsinin davamı iki cümlədə ifadə olunur:

1. *Musiqiçi padşahın təklifinə razı olmadı.*

2. *Padşah musiqiçini zindana saldırdı.*

Müəllim lövhədə cədvəl çəkir və bu cümlələri müvafiq xanalarda yazmağı tapşır:

Səbəb	Nəticə

Müəllim uşaqlara analoji cədvəl verilmiş iş vərəqləri paylayır. “Çahargah əfsanəsi” mətninin II və III hissələri oxunur. Hadisələr arasındakı səbəb-nəticə əlaqələri müəyyənləşdirilir və cədvəlin müvafiq xanalarında yazılır. Mətnlə bağlı 4-11-ci tapşırıqlar yerinə yetirilir.

Tapşırıq 4. Cavab: zıncırovun səsi səhrada azmış dəvəni tapmağa kömək edir.

Tapşırıq 5-6. “Sözü bir yerə qoymaq” – *hamının bir qərara gəlməyi.* “Mənzilbaşı” – *ünvan.*

Tapşırıq 7. Cavab: *təcrübəsiz karvanbaşı, zalım padşah, istedadlı musiqiçi, sadıq dostlar.*

Tapşırıq 8. Ardıcılıq bərpa olunur: 1 – C, 2 – D, 3 – A, 4 – Ç, 5 – B.

Tapşırıq 9. Mətnin I hissəsi “**Padşahın təklifi**”, II hissəsi “**Yolu azmış karvan**”, III hissəsi isə “**Ecəzkar musiqi**” adlandırıla bilər.

Plana görə mətnin məzmunu nəql edilir.

Tapşırıq 10. I və III hissədə musiqiçinin istedadlı olması ilə bağlı hissələr tapılır və oxunur.

Nəticə: Azad, sərbəst həyat, xalqa, millətə bağlılıq sənətkara ilham verir. Əsl sənət əsəri yaratmaq üçün insan azad olmalıdır.

Səbəbi bildirən hadisə nəticəni izah edir və *niyə? nə üçün?* suallarına cavab verir.

Təbiiqetmə. İş dəftərində mövzu ilə bağlı tapşırıqlar yerinə yetirilir.

Yazı. Şeiri köçürün:

ŞÜŞƏ

Şüşə qırığı	Hırslə şüşəni
Səhər Samirin	Kənara atdı.
Əlini kəsdi.	Həmin o şüşə
Samir ağladı,	Axşam yenə də
Dodağı əsdi.	Əlinə batdı.
	Əziz Kərimov

İş dəftərində dil qaydaları ilə bağlı tapşırıqlar yerinə yetirilir.

Hüsnxət. İş dəftəri, “X” hərfi.

Ev tapşırığı: – Tanıdığınız Azərbaycan bəstəkarlarının və onların əsərlərinin adlarını yazın.

Qiymətləndirmə. Müəllimin təlim nəticələri üzrə hazırladığı meyarlar əsasında aparılır.

ÜMUMİLƏŞDİRİCİ TƏKRAR (1 saat). Dərslük, səh. 32

BÖLMƏ ÜZRƏ QIYMƏTLƏNDİRMƏ (1 saat). İş dəftəri, səh. 58-59

IV bölmə

HEYVANLAR VƏ QUŞLAR

Nö	Mövzu	Məzmun standartları	Saat sayı	Dərslik səh.	İş dəftəri səh.	MMV səh.
31.	Ayı və şir	2.1.2, 2.2.1, 3.1.2, 2.2.5, 4.1.5	2	84	61-62	104
32.	Heyvanlar necə qorunurlar <i>Əlamət bildirən sözlər</i>	1.1.2, 2.1.1, 2.1.2, 2.2.1, 2.2.5, 3.1.1, 3.1.4, 4.1.5	4	85-86	63-64	105
33.	Şir və siçan	2.2.5, 2.2.3, 3.1.2, 4.1.4, 4.1.5	2	87		107
34.	Dəvələr	1.2.1, 2.2.5, 2.2.2, 3.1.2	4	88-89	65	109
35.	Quşlar	1.1.1, 1.2.1, 2.1.2, 2.2.1, 2.2.5, 3.1.1, 3.1.4, 4.1.5	4	90-91	66	110
36.	Qayğıkeş valideynlər <i>Hərəkət bildirən sözlər</i>	1.1.2, 1.2.1, 1.2.3, 2.2.1, 2.2.3, 3.1.4, 4.1.5	4	92-93	68	112
37.	Qazlar	1.2.1, 2.1.1, 2.2.2, 2.2.3, 2.2.5, 3.1.2, 4.1.5	4	94-96		115
38.	Siçanla qurbağanın dostluğu	1.2.1, 2.1.1, 2.2.3, 2.2.4, 2.2.5, 4.1.5	2	97	69	117
39.	Qurbağalar	1.1.1, 2.2.4, 3.1.1, 3.1.2, 4.1.5	2	98	70	118
40.	Quyruq nəyə gərəkdir	1.2.1, 2.2.5, 3.1.3, 4.1.5	2	99	72	120
41.	Fillər	2.1.2, 2.2.4, 3.1.4, 4.1.5	2	100	73	121
42.	Xilaskar it	1.2.1, 2.2.1, 2.2.2, 3.1.4, 4.1.4, 4.1.5	2	101		122
43.	Papaqçı və meymunlar	1.1.2, 1.2.3, 2.1.2, 2.2.1, 2.2.3, 2.2.4, 3.1.1, 4.1.5	4	102- 104	74	123
44.	Dovşanın adı	1.2.1, 1.2.3, 2.2.1, 2.2.5, 3.1.3, 4.1.5	2	105- 106	76	125
45.	Kərtənkələ	1.2.1, 2.1.2, 4.1.4, 4.1.5	2	107	77	126
	Ümumiləşdirici təkrar		1	108	78-79	127
	Bölmə üzrə qiymətləndirmə		1			127
Yekun			44 saat			

31-ci mövzu. **AYI VƏ ŞİR** (2 saat)

Məzmun standartları	Təlim məqsədləri
2.1.2. Mətnə verilmiş yaxınmənalı və əks-mənalı sözləri fərqləndirir.	Şeirdə rast gəldiyi yeni sözlərin mənasını izah edir və onların əksmənalı qarşılığını müəyyənləşdirir. İnsan xarakterini səciyyələndirən əksmənalı əlamət bildirən sözləri (tənbəl-qoçaq və s.) müəyyən edir.
2.2.1. Müvafiq mətnləri tələffüz normalarına uyğun düzgün və sürətli oxuyur.	Şeiri uyğun intonasiya ilə oxuyur.
3.1.2. Çap hərfləri ilə yazılmış mətni üzündən köçürür.	Şeirin bir hissəsini üzündən köçürür.
2.2.5. Mətndəki əsas fikri həyatla əlaqələndirir.	Mətnin məzmununa uyğun atalar sözünü seçir.
4.1.5. Ad, əlamət, hərəkət bildirən sözləri qruplaşdırır.	Verilmiş varlıqlara aid əlamət və hərəkət bildirən sözlər tapır.

Motivasiya. Dinləmə mətni səsləndirilir:

Bir gün portağaldan soruşurlar:

– Sən niyə dilim-dilimsən?

O deyir:

– Ona görə ki, məni dostlarınla bölə biləsən.

– Ay alma, yəqin, sən də bütövsən ki, səni tək yeyim?

– Xeyr, məni elə bütöv də yoldaşa verirlər.

Tədqiqat sualı: – “Artıq tamah baş yarar” atalar sözünü necə başa düşürsünüz?

Tədqiqatın aparılması. Dərsliklə iş. Dərsləyin 84-cü səhifəsindəki şeir oxunur, obrazlar təhlil olunur, şagirdlər təmsildəki əsas fikrə münasibət bildirirlər.

Sözlükdəki “fərar etmək” ifadəsinin mənası açıqlanır, müəllim bu ifadənin “fərarı” sözü ilə mənə yaxınlığını izah edir.

Tapşırıq 1. Səmt – tərəf, halət – hal, taqət – güc.

Tapşırıq 2. Cavab “B” variantıdır.

Tapşırıq 3. Şəkildə tülkü təsvir olunmayıb.

Məlumat mübadiləsi və müzakirənin təşkili. Aşağıdakı suallar ətrafında müzakirələr aparılır:

– Sizcə, tülkü ovu götürüb aparandan sonra ayı və şir nə fikirləşdilər?

– “Tamahkar” sözünün əksmənalı qarşılığını tapın (səxavətli, əliaçıq, nəfsi tox və s.).

Şagirdlərin fikirləri dinlənilir və müzakirə olunur.

Nəticə: Tamahkar öz nəfsinin quludur. Tamahkarlıq başa bələdir. Səxavət dövlətdən deyil, təbiətdəndir.

Tətbiqetmə. İş dəftərində “Ayı və şir” təmsilinə çəkilmiş pazzlar kəsilir və müvafiq qayda ilə düzülməklə yapışdırılır.

Yazı. Şagirdlər iş dəftərində pazzlardan alınmış şəkllə uyğun olan hissənin məzmununu dəftərə yazırlar.

Dil qaydaları. Sual: – Şeirin hansı misrası yalnız hərəkət bildirən sözlərdən ibarətdir? Müəllim lövhədə cədvəl çəkir. **Tapşırıq:** – Təmsildə təsvir olunan heyvanlara uyğun gələn ad, əlamət və hərəkət bildirən sözləri tapmaqla cədvəli tamamlayın.

Ad bildirən sözlər	Əlamət bildirən sözlər	Hərəkət bildirən sözlər
şir	qorxulu, hirsli	yatır, nərildəyir, qaçır

Ev tapşırığı: – Şeirin ilk altı misrasını dəftərinizə köçürün.

Qiymətləndirmə. Təqdimata, diskussiyaya və tətbiqetmənin nəticələrinə əsasən aparılır.

32-ci mövzu. HEYVANLAR NECƏ QORUNURLAR (4 saat)

Məzmun standartları	Təlim məqsədləri
1.1.2. Dinlədiyi fikirlə bağlı münasibətini əsaslandırır.	Dinlədiyi fikirlə bağlı öz mülahizələrini söyləyir.
2.1.1. Mətnə rast gəlidiyi yeni əşya və hadisələrin adlarını müvafiq mənə qrupuna aid edir.	Eyni mənə qrupuna aid olan canlıları müəyyənləşdirir.
2.1.2. Mətnə verilmiş yaxınmənalı və əks-mənalı sözləri fərqləndirir.	Mətnə rast gəlidiyi yeni sözlərin mənasını izah edir, onların yaxınmənalı qarşılığını müəyyənləşdirir.
2.2.1. Müvafiq mətnləri tələffüz normalarına uyğun düzgün və sürətli oxuyur.	Mətni müəyyən olunmuş müddətdə şüurlu, səssiz oxuyur.
2.2.5. Mətndəki əsas fikri həyatla əlaqələndirir.	Mətndəki əsas fikri müəyyən edir və həyatda gördüklərindən çıxış edərək gətirdiyi misallarla genişləndirir.
3.1.1. Yazısında sadə hüsnxət və orfoqrafiya normalarına riayət edir.	“l” hərfini hüsnxət normalarına uyğun yazır və digər hərflərlə birləşdirir.
3.1.4. Müşahidə və təəssüratlar əsasında kiçikhəcmli esse yazır.	Müşahidələri əsasında topladığı məlumatları ümumiləşdirib yazır.
4.1.5. Ad, əlamət, hərəkət bildirən sözləri qruplaşdırır.	Əlamət bildirən sözləri müəyyən edir.

Motivasiya. Müəllim: – *Canlılar dedikdə nə nəzərdə tutulur? Cansızları canlılardan ayıran nə kimi xüsusiyyətlər var? Yaşamaq üçün canlılara nə lazımdır? (hava, su, qida, istilik, düşməndən qorunmaq)*

Tədqiqat sualı: – *Canlılar ətraf mühitə necə uyğunlaşırlar?*

Köməkçi sual: – *Sizcə, canlılar necə qorunurlar?*

Tədqiqatın aparılması. Qruplarla iş. Şagirdlər verilmiş suallar əsasında öz fikirlərini iş vərəqlərində qeyd edirlər. Qruplara müxtəlif şəkillər verilir, yaxud adlar paylanır. Hər bir qrup həmin canlıların yaşadığı mühit (su, meşə, səhra) haqqında danışır, özünü qorumaq üçün onların nə etdiklərini açıqlayır.

I qrup: *balıqlar*

II qrup: *quşlar*

III qrup: *həşəratlar*

IV qrup: *bitkilər*

V qrup: *heyvanlar*

Məlumat mübadiləsi və müzakirənin təşkili. Qrupların təqdimatı dinlənir və müzakirə olunur. **Dərsliklə iş.** Dərsliyin 85-ci səhifəsindən mətn hər şagird tərəfindən səssiz oxunur. Müəllim təyin olunmuş vaxt müddətində şagirdlərin oxu sürətini müşahidə edir. Mətnlə bağlı suallar verilir, mətn təhlil olunur.

1-ci tapşırıq.

Pişik, it, keçi – ev heyvanları

Kirpi, pələng, tülkü – vəhşi heyvanlar

İlan, buqələmun, kərtənkələ – sürünənlər

2-ci tapşırıq. Artıq söz “arı”dır, çünki o, həşərat, digərləri isə heyvandır.

3-cü tapşırığın yerinə yetirilməsi şüurlu oxunu yoxlamaq məqsədi daşıyır.

Nəticə: Hər bir canlı yaşamaq üçün mübarizə aparmalıdır.

Tətbiqetmə. İş dəftərində mövzu ilə bağlı tapşırıqlar yerinə yetirilir.

DİL QAYDALARI

Motivasiya. Dərsliyin 86-cı səhifəsindən 4-cü tapşırıq yerinə yetirilir. Mətnə göy rənglə verilmiş “*Şimal tülküünün tülkləri qışda ağ və qalın, yayda isə seyrək və qəhvəyi rəngdə olur*” cümləsində əlamət bildirən sözlər seçilir. (ağ, qalın, seyrək, qəhvəyi)

Müəllim şagirdlərə bir-birinə bənzər iki şəkil (rəng, ölçü, forma fərqləri olan) göstərir.

Köməkçi sual: – *Bu şəkillər bir-birindən nə ilə fərqlənir? (Şagirdlər fərqləri sadalayırlar.)*

Tədqiqat sualı: – *Varlıqlar bir-birindən hansı xüsusiyyətlərinə görə fərqlənir?*

Tədqiqatın aparılması. Qruplarla iş. Şagirdlər verilmiş suallar əsasında öz fikirlərini iş vərəqlərində qeyd edirlər.

I qrup. *Verilən əşyaların əlamətlərini yazın və onlardan 3-nü cümlədə işlədin.*

II qrup. *Verilən rəngdə olan mümkün qədər çox əşya adı yazaraq onları fərqləndirin.*

Sarı – limon, günəş, cücə, ... (bu, nümunədir)

Ağ – ... , ...

Qırmızı – ... , ...

III qrup. *Şəkillərin əlamətlərini yazın. Günəş, limon, qarpız, qar şəkilləri. Onlardan birinin şəklini çəkin və fərqləndirin.*

IV qrup. *Verilmiş mətnə əlamət bildirən sözlərin altından xətt çəkin və həmin sözlərə sual verin (mətn müəllim tərəfindən verilir). Onları forma, rəng, ölçü, dad və s. bildirməsinə görə fərqləndirin.*

Məlumat mübadiləsi və müzakirənin təşkili. Qrupların təqdimatı dinlənir və müzakirə olunur. **Dərsləklə iş.** Dərsləkdən nəzəri hissə oxunur. 5-6-cı tapşırıqlar yerinə yetirilir.

Müəllim: – *Heyvanların qorunma vasitələri müxtəlifdir. Öyrəndiyin məlumatları cədvəl formasında dəftərində yaz. Daha hansı əlavələr edə bilərsən?*

Nəticə: Əlamət bildirən sözlər əşyaların rəngini, ölçüsünü, qoxusunu, dadını, formasını bildirir. Bu sözlər *necə? nə cür? hansı?* suallarına cavab verir. Ad bildirən sözlərlə bağlı olur, onların necəliyini bildirir.

Tətbiqetmə. İş dəftərində dil qaydaları ilə bağlı tapşırıqlar yerinə yetirilir.

Yazı. Hüsnxət. İş dəftəri, “I” hərfi.

Ev tapşırığı: – *Dərsləyin 86-cı səhifəsindəki 7-ci tapşırığı yerinə yetirin.*

Qiymətləndirmə. Təqdimata, diskussiyaya və tətbiqetmənin nəticələrinə əsasən aparılır.

33-cü mövzu. ŞİR VƏ SİÇAN (2 saat)

Məzmun standartları	Təlim məqsədləri
2.2.5. Mətndəki əsas fikri həyatla əlaqələndirir.	Təmsildən çıxan nəticəni müəyyənləşdirir.
2.2.3. Mətnin hissələrinə başlıqlar verməklə məzmununa aid sadə plan tutur.	Şekillərlə mətnin hissələri arasındakı uyğunluğu müəyyən edir.
3.1.2. Çap hərfləri ilə yazılmış mətni üzündən köçürür.	Seçilmiş mətni üzündən köçürür.
4.1.4. Mətnə rast gəldiyi yeni sözlərin yazılış və tələffüzünü müəyyənləşdirmək üçün lüğətdən istifadə edir.	İmla yazısındakı deyilişi və yazılışı fərqlənən sözlərin düzgün yazılışını lüğətin köməyi ilə müəyyənləşdirir.
4.1.5. Ad, əlamət, hərəkət bildirən sözləri qruplaşdırır.	Əlamət bildirən sözləri fərqləndirir.

Motivasiya. – *“Yaxşılıq elə, yerdə qalmaz” atalar sözünü necə başa düşürsünüz?*

Tədqiqat sualı: – *Təmənnəsiz yaxşılıq nə deməkdir?*

Tədqiqatın aparılması. Qruplarla iş. Şagirdlər verilmiş suallar əsasında öz fikirlərini işçi vərəqlərində qeyd edirlər. 87-ci səhifədəki 2-ci tapşırığı yerinə yetirmək üçün şagirdlər A, B, C, Ç, D qruplarına bölünürlər. Müəllim onların hər birinə mətnin müvafiq hissəsini verir və bu hissənin hansı şəkllə aid olduğunu müəyyənləşdirməyi tapşırır.

1

Bir gün şir tələyə düşdü. Nə qədər çalışdısa, torun iplərini qıra bilmədi. Acıqlanmış şir var gücü ilə nərildədi.

2

Günlərin bir günü qoca şir ağacın altında yatmışdı. Bir siçan onun üstünə çıxıb oyana-buyana qaçmağa başladı.

3

Şirin nərlitisini eşidən siçan özünü ona yetirdi. Torun iplərini gəmməyə başladı.

4

Şir oyanıb siçanı tutdu. Siçan yalvarmağa başladı. O, şirə dedi:
– Əgər məni buraxsan, sənə yaxşılığım dəyər.

Şir siçanın sözlərinə güldü. Ancaq ona dəyməyib azadlığa buraxdı.

5

Nəhayət, şir canını tordan qurtarıb siçana dedi:

– O vaxt mən sənəin sözlərinə güldüm. Ancaq sən demə, siçanın da şirə yaxşılığı dəyərmis.

Müəllim sual verir:

– *Kimin oxuduğu hissə 1-ci şəklə aiddir? Kiminki 2-yə? və s.*

Bundan sonra qruplar şəkillərin üzərindəki hərflərə görə düzülür. Qrupların mətnə görə düzülmə ardıcılığı belə olur: 2, 4, 1, 3, 5. Birincidən başlayaraq mətni ardıcılıqla oxuyurlar.

Məlumat mübadiləsi və müzakirənin təşkili. Qrupların təqdimatı dinlənir və müzakirə olunur. **Dərsləklə iş.**

1-ci tapşırıq smayliklərlə yerinə yetirilir.

Əlavə tapşırıq: – Mətnin 1-ci cümləsində əlamət bildiren sözü tapın. Bu sözə yaxınmənalı və əksmənalı sözlər deyin.

– Şir və siçanı əlamət bildiren sözlərdən istifadə edərək müqayisəli təsvir edin (məsələn: böyük, kiçik, güclü, zəif və s.).

Nəticə: Ən zəif varlıq da yaxşılıq edə bilər.

Tətbiqetmə. İmla mətni:

KİRPİ (35 söz)

Bir dəfə kirpi kaktusa rast gəldi. Onların tikanları bir-birinə çox oxşayırdı. Kirpi fikirləşdi ki, yəqin, kaktusla qohumdur. Onu qucaqlayıb öpmək istədi. Amma kaktusun tikanları burnuna batdı. Kirpi indi başa düşdü ki, nə üçün dostu yoxdur.

Ev tapşırığı: – *Yaxşılıq və pislik haqqında atalar sözləri tapıb yazın.*

Qiymətləndirmə. Təqdimata, diskussiyaya və tətbiqetmənin nəticələrinə əsasən aparılır.

34-cü mövzu. **DƏVƏLƏR** (4 saat)

Məzmun standartları	Təlim məqsədləri
1.2.1. Müşahidə etdikləri, eşitdikləri və oxuduqları haqqında danışır.	Qazandığı bilikləri əvvəl bildikləri ilə müqayisə edərək araşdırdığı məlumatları nəql edir.
2.2.5. Məndəki əsas fikri həyatla əlaqələndirir.	Eyni mövzu ilə bağlı müxtəlif mətnlərdə verilmiş məlumatları müqayisə edir. Mövzu ilə əlaqədar verilmiş atalar sözlərini şərh edir.
2.2.2. Kiçikhəcmli bədii mətnləri janrlara görə fərqləndirir.	Şeir və nəsr bir-birindən fərqləndirir.
3.1.2. Çap hərfləri ilə yazılmış mətni üzündən köçürür.	Şeiri üzündən köçürür.

Motivasiya. Müəllim tapmaca deyir:

*Uzun ayaqlı,
Yekə dodaqlı,
Belində var dağ,
Ayağında yağ.*

Ona "səhra gəmisini" də deyirlər. Bu heyvanın adı nədir?

Tədqiqat sualı: – Dəvə haqqında nə bilirik?

Tədqiqatın aparılması. Qruplarla iş. Şagirdlər verilmiş suallar əsasında öz fikirlərini iş vərəqlərində qeyd edirlər.

I qrup. Dəvənin görünüşü haqqında bildiklərinizi yazın.

II qrup. İnsanlara faydası barədə bildiklərinizi yazın.

III qrup. Venn diaqramı verilir.

At olan yerdə dəvəyə ehtiyac varmı? Atla dəvənin oxşar və fərqli xüsusiyyətlərini yazın.

IV qrup. Dəvə necə qidalanır?

Məlumat mübadiləsi və müzakirənin təşkili. Qrupların təqdimatı dinlənilir və müzakirə olunur. **Dərsləklə iş.**

Dərsləkdən hər iki mətn oxunur. **Şagirdlərə suallarla müraciət olunur:**

- Birinci mətnə əsasən dəvənin xarici görünüşünü təsvir edin.
- Günlərlə ac qalan dəvənin dözümlülüyünə səbəb nədir?
- Yadıınıza salın, dəvə düşmənlərindən necə qorunur?
- Dəvənin ayaqlarının qumda batmamasının səbəbi nədir?
- Dəvənin xeyri nədir?

Nəticə: Dəvə çox güclü, dözümlü ev heyvanıdır.

Təbiiqetmə. İş dəftərində mövzu ilə bağlı tapşırıqlar yerinə yetirilir.

Müəllimin nəzərinə: Dərsləyin 89-cu səhifəsindəki "Yadda saxla!" rubrikası şagirdlərə izah olunarkən müəllim əlavə olaraq qeyd etməlidir ki, hekayə kiçikhəcmli nəsr əsəridir. Hekayədə hər yeni fikir yeni abzasdan verilir.

Növbəti mərhələdə şeirlə nəsr arasındakı fərq araşdırılır.

Sual: – Dəvələrə həsr olunmuş bu iki mətnin ifadə formasında hansı fərqlər var?

Müəllim iki yazı nümayiş etdirir.

1. Budur, yenə qış necə ki var, gəlir,
Şaxta gəlir, soyuq gəlir, qar gəlir.
Səpir qarı ağaclara, kollara,
Dərələrə, təpələrə, yollara.

2. Budur, artıq qış gəlib. Hər tərəf ağappaq don geyinib. Şaxta, soyuq adamın iliyinə işləyir.

Suallar: – Bu mətnlər bir-birindən nə ilə fərqlənir?

– Şeirə yazılmış mətnin hansı xüsusiyyətləri var?

Dərslikdə verilmiş “Dəvələr” şeiri və elmi-kütləvi mətni əsasında şeirlə nəsr əsəri arasındakı fərqli cəhətlər araşdırılır. 89-cu səhifədəki nəzəri hissə oxunur, şeir və hekayə arasındakı fərqlər müəyyənləşdirilir. 2-7 və 9-cu tapşırıqlar yerinə yetirilir.

Tapşırıq 4. Şeirdə on misra, hər misrada yeddi heca var. Yəhər – fənər, gəzərlər – dözərlər, uzunayaq – yekədodaq sözləri qafiyələnir.

Tapşırıq 9. Dəvə – nəvə, ayıq – qayıq, yovşan – dovşan, kol – qol (yol), çöl – göl.

Yazı. Dəvələr haqqında yazılmış şeir nəsrə çevrilib yazılır.

Nəticə: Şeir misra-misra yazılır, misraların sonluqları qafiyələnir. Nəsr nağıl, hekayə və bu kimi başqa əsərlərin ümumi adıdır. Nəsr əsərləri abzaslara bölünür.

Ev tapşırığı: – 1. Dəvə haqqında əlavə məlumat toplayıb dəftərinizə yazın.

2. Dərsliyin 89-cu səhifəsindəki 8-ci tapşırığı yazılı şəkildə yerinə yetirin.

3. Bir şeir öyrənin, həmin şeirdə bənd və misraların, hər misrada hecaların sayını, eləcə də qafiyələnən sözləri müəyyənləşdirin.

Qiymətləndirmə. Təqdimata, diskussiyaya və tətbiqetmənin nəticələrinə əsasən aparılır.

35-ci mövzu. QUŞLAR (4 saat)

Məzmun standartları	Təlim məqsədləri
1.1.1. Sual verməklə dinlədiyi fikrin mahiyyətini aydınlaşdırır.	Dinlədiyi mətnlə bağlı sualları cavablandırır.
1.2.1. Müşahidə etdikləri, eşitdikləri və oxuduqları haqqında danışır.	Öyrəndiyi, araşdırdığı məlumatları nəql edir. Qazandığı bilikləri əvvəl bildikləri ilə müqayisə edir.
2.1.2. Mətnə verilmiş yaxınmənalı və əksmənalı sözləri fərqləndirir.	Mətnə rast gəldiyi sözləri yaxınmənalı sözlərlə əvəz edir.
2.2.1. Müvafiq mətnləri tələffüz normalalarına uyğun düzgün və sürətli oxuyur.	Mətni təyin olunmuş vaxt ərzində düzgün oxuyur.
2.2.5. Mətndəki əsas fikri həyatla əlaqələndirir.	Mətndəki fikri həyatda gördükləri ilə müqayisə edərək şəxsi qənaətini bildirir.
3.1.1. Yazısında sadə hüsnxət və orfoqrafiya normalarına riayət edir.	“İ” hərfini hüsnxət normalarına uyğun yazır və digər hərflərlə birləşdirir.
3.1.4. Müşahidə və təəssüratlar əsasında kiçikhəcmli esse yazır.	Müəyyən olunmuş mövzu ətrafında topladığı məlumatlar əsasında kiçik esse yazır.
4.1.5. Ad, əlamət, hərəkət bildirən sözləri qruplaşdırır.	Mətndən müvafiq varlıqlara aid olan əlamət və hərəkət bildirən sözləri seçir.

Motivasiya. Maqnitofonda quşların nəğmələri səsləndirilir.

Müəllim: – Bu səslər sizə tanışdırmı?

Şagirdlərin cavablarından sonra aşağıdakı şeir oxunur.

Bülbül gözəl oxuyur,	Qartal yeldən sürətli,
Sərçə yurda bağlıdır.	Turac şirin ətlidir.
Qaranquş yaz qoxuyur,	Dəvəquşu böyüksə,
Göyərçin sülh məramlıdır.	Kolibri çox kiçikdir.

Köməkçi sual: – Sadaladıqlarımız nədir?

Tədqiqat sualı: – Quşlar haqqında nə bilirik?

Tədqiqatın aparılması. Qruplarla iş. Şagirdlər verilmiş suallar əsasında öz fikirlərini iş vərəqlərində qeyd edirlər.

I qrup. *Ev quşlarını tanıyırsınız mı? Onların faydası nədir?*

II qrup. *Quşların adlarını xanalar yazın.*

1. Gözəl səli quş	1	B	Ü	L	B	Ü	L	
2. Ay pipiyi qan ...	2	X	O	R	U	Z		
3. Yazın elçisi	3	Q	A	R	A	N	Q	U
4. Sülh quşu	4	G	Ö	Y	Ə	R	Ç	İ
5. Danışan quş	5	T	U	T	U	Q	U	Ş
6. Meşə həkimi	6	A	Ğ	A	C	D	Ə	L

III qrup. *Çöl quşları haqqında nə bilirik?*

IV qrup. *Çöl quşlarının təbiətə nə faydası var?*

Məlumat mübadiləsi və müzakirənin təşkili. Qrupların təqdimatı dinlənir və müzakirə olunur. **Dərsləklə iş.** Dərsləkdən mətn oxunur.

– *Baba nə üçün kolluqda gizlənib bildirçin səsi çıxarırmış?*

– *Quşlar bir-birinə təhlükə barədə necə xəbər verirlər?*

Dərsləyin 90-91-ci səhifələrindəki 1-5-ci tapşırıqlar yerinə yetirilir.

Dinləmə mətni.

Kamal meşəyə getmişdi. Meşədə “tak, tak, tak” səsləri eşidib ayaq saxladı. Meşəyə səs salan quşun nazik, uzun, möhkəm dimdiyi var idi. Bu quş ağac oyuqlarından ziyankar həşəratları çıxarıb yeməklə ağacı xəstəlikdən qoruyurdu. O elə bil həkimlik edirdi. Sonra Kamal bərkədən “qarr, qarr” səsləri eşitdi. Bu, qara bir quş idi. Kamal bu quşu da tanımırdı. O, evə qayıdanda televizorda quşlar haqqında veriliş göstərilirdi. Kamal verilişdə maraqlı bir quş gördü. O, çox böyük idi, sanki dəvə boyda. Amma çox ağır olduğundan uça bilmirdi.

Suallar:

– *Kamala kömək edin. Siz bu quşları tanıdınız mı?*

– *Meşə həkimi kim idi?*

– *“Qarr, qarr” edən qara quş hansı quşdur?*

– *Uça bilməyən böyük quşu tanıyırsınız mı?*

– *Bu quşlar haqqında daha nə öyrənə bilirik?*

Müəllim dərsləyin 91-ci səhifəsində quşlar haqqında verilən mətnləri təyin olunmuş vaxt müddətində sürətli, düzgün oxumağı tapşırır. **Vaxt bitdikdən sonra suallar verilir:**

– *Ağacdələnlər haqqında nə öyrəndiniz?*

– *Qarğa haqqında nə öyrəndiniz?*

– *Dəvəquşu haqqında nə öyrəndiniz?*

– Ağacdələ, dəvəquşu və qarğanı görünüşlərinə görə başqa quşlardan fərqləndirən cəhətləri sadalayın. Bu quşları başqa quşların arasından necə tanıyaq?

1-ci tapşırıq. Mətnə işlənmiş *signal* sözü *işarə* sözü ilə əvəz oluna bilər.

2-ci tapşırıq. Şagirdlərin fərziyyələri dinlənir.

3-cü tapşırıq. Ağacdələni “meşə həkimi” də adlandırırlar.

4-cü tapşırıq. Dəvəquşunun qidalanması haqqında mətnə heç bir məlumat yoxdur.

5-ci tapşırıq. Şagirdlər quşlar haqqında öyrəndikləri məlumatları bir neçə cümlə ilə ifadə edib dəftərlərinə yazırlar.

Əlavə tapşırıq. Oxuduğunuz mətnlərdə adları çəkilən quş adlarına əlamət və hərəkət bildirən sözləri əlavə edib yazın.

Ad bildirən sözlər	Əlamət bildirən sözlər	Hərəkət bildirən sözlər
qarğa	qara	oğurlayır, yeyir, atır

Nəticə: Hər bir canlı kimi, quşların da təbiətə xeyri var. Quşlar təbiətdə tarazlıq yaradır, zıyanverici həşəratları məhv edirlər.

Tətbiqetmə. İş dəftərində verilmiş 1-4-cü tapşırıqlardakı tapmacalar oxunur. Açar sözlərə əsasən quşun adı deyilir, müvafiq şəkil rənglənir.

Yazı. İş dəftəri, “İ” hərfi.

Ev tapşırığı: – Dərsdə adı çəkilməyən quş adlarını yazın. Quşların xüsusiyyətləri haqqında məlumat toplayın.

Qiymətləndirmə. Təqdimata, diskussiyaya və tətbiqetmənin nəticələrinə əsasən aparılır.

36-cı mövzu. QAYĞIKEŞ VALİDEYNLƏR (4 saat)

Məzmun standartları	Təlim məqsədləri
1.1.2. Dinlədiyi fikirlə bağlı münasibətini əsaslandırır.	Dinlədiyi mətndəki əsas fikri şərh edir.
1.2.1. Müşahidə etdikləri, eşitdikləri və oxuduqları haqqında danışır.	Mətnə oxuduğu məlumatları genişləndirərək izah edir.
1.2.3. Nitq situasiyalarından asılı olaraq müvafiq jest və mimikalardan istifadə edir.	Fikrini ifadə edərkən müəyyən jestlərdən yerli-yerində istifadə edir.
2.2.1. Müvafiq mətnləri tələffüz normalarına uyğun düzgün və sürətli oxuyur.	Mətni təyin olunmuş vaxtda oxuyur.
2.2.3. Mətnin hissələrinə başlıqlar verməklə məzmununa aid sadə plan tutur.	Mətnin hissələrini adlandıraraq nəql edir.
3.1.4. Müşahidə və təəssüratlar əsasında kiçikhəcmli esse yazır.	Heyvanların balalarına göstərdiyi qayğıni müşahidə edərək kiçikhəcmli esse yazır.
4.1.5. Ad, əlamət, hərəkət bildirən sözləri qruplaşdırır.	Hərəkət bildirən sözləri və onların zamanını müəyyən edir.

Motivasiya. Dinləmə mətni:

Parkda uca bir çinar ağacı var idi. Burada sığırçın yuva qurmuş, bala çıxarmışdı. Ana sığırçın bütün günü uçuş, cücülər tapıb gətirir, balalarını yedirirdi. Parkda bir pişik çinarın ətrafında dolanır, həsrətlə yuvaya sarı baxırdı. Bir gün balalardan biri yuvadan yerə düşdü. Ana sığırçın həyəcanla vurnuxmağa başladı. Pişiyin yaxınlaşdığını görüb onun üstünə şığıdı. Ana çırpınır, pişiyin üzünü-gözünü dimdikləyirdi. Pişik tab gətirməyib oradan uzaqlaşdı. Parkda oynayan uşaqlar isə balanı yuvaya qoydular.

Sual: – Ana sığırçının belə cəsarətli olmasına səbəb nə idi?

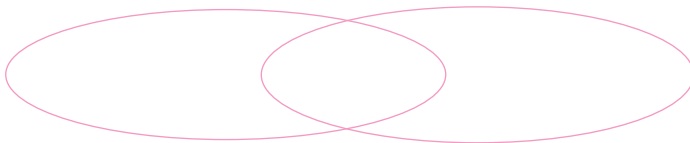
Tədqiqat sualı: – Heyvanlar öz balalarına necə qayğı göstərirlər?

Tədqiqatın aparılması. Dərsliklə iş. Sınıfın səviyyəsindən asılı olaraq mətnin (dərslik, səh. 92) oxunması üçün vaxt təyin edilir. Şagirdlər həmin vaxt ərzində mətni oxuyub oradakı məlumatları mənimsədiklərini nümayiş etdirirlər. Aşağıdakı suallar ətrafında müzakirələr aparılır:

- Mətnə təsvir olunan heyvanlarla insanlar arasında hansı oxşar cəhətlər var?
- “Ölüm-dirim savaşı” ifadəsini necə başa düşürsünüz?
- Toyuq ilə ququ quşunun oxşar və fərqli cəhətlərini söyləyin.

Toyuq

Ququ quşu

- Ana toyuq öz balalarını necə qoruyur?
- Canavarlar öz balalarının necə qayğısına qalırlar?
- Pələnglər balalarına qayğılarını necə göstərirlər?
- Hansı heyvanlar balalarının qayğısına qalmır?

Məlumat mübadiləsi və müzakirənin təşkili.

1-3-cü tapşırıqlar yerinə yetirilir.

1-ci tapşırıq. Cavab “C” variantıdır.

- 2-ci tapşırıq.
1. Balalarını seven heyvanlar və quşlar
 2. Cücələrini qoruyan toyuq
 3. Canavar qayğısı
 4. Balalarına tərbiyə verən pələng
 5. Balası ilə məşğul olmayan ququ quşu

Mətn tutulmuş plana uyğun olaraq şagirdlər tərəfindən nəql olunur.

3-cü tapşırıq. Yumurta qoymaqla çoxalan heyvanlara tısbağanı, ilanı, timsahı misal göstərmək olar.

Nəticə: Analıq hissi yalnız insanlarda deyil, heyvan və quşlarda da çox güclü olur.

Təbiiqetmə. İş dəftərində “Tısbağa” mətni oxunur və təhlil olunur. **Suallar verilir:**

- Tısbağa necə qorunur?
- Tısbağalar harada yaşayır?
- Ən böyük tısbağa təxminən hansı ölçüdədir?
- Tısbağalar necə çoxalır?
- Tısbağalar öz balalarına necə baxırlar?
- “Qayğıkeş valideynlər” mətni ilə “Tısbağa” mətnini müqayisə edin. Tısbağa kimi daha hansı heyvanlar öz balalarının qayğısına qalmır?

DİL QAYDALARI

Motivasiya. Dərsləyin 93-cü səhifəsindəki 4-cü tapşırıq yerinə yetirilir. Şəkil adlarını vurğunun yerini dəyişərək elə tələffüz edirlər ki, hərəkət bildirən söz alınır. Yaxşı olar ki, həmin sözlər həm ad, həm də hərəkət bildirən sözlər kimi cümlədə işlənsin.

“Mən nə edirəm?” oyunu.

Uşaqlar dairəvi formada düzülürlər. Hər kəs jestlərlə müəyyən bir hərəkəti təqlid edir. Bir-bir soruşurlar: “Mən nə edirəm?” Suala növbə ilə cavab verirlər. Cavab tapan şagird növbəti jesti edir.

Tədqiqat sualı: – Əşyanın hərəkətini bildirən sözləri necə tanıyaq? Hərəkətin hansı zamanada aid olduğunu necə bilmək olar?

Tədqiqatın aparılması. Qruplarla iş. Şagirdlər verilmiş suallar əsasında öz fikirlərini işçi vərəqlərində qeyd edirlər.

I qrup. Məndən hərəkət bildirən sözləri seçin. Onları cədvəl üzrə yazın və sual verin.

Keçmişdə	İndi	Gələcəkdə

II qrup. Gün rejimini yazın. Hərəkət bildirən sözləri seçin. Onları elə dəyişin ki, hərəkət keçmişdə baş versin. Onlara sual verin.

III qrup. Peşə sahiblərinin hərəkətlərini (gördükləri işləri) yazın.

Həkim –	Müəllim –	Bağban –	Neftçi –
Bərbər –	Bənnə –	Dərzi –	

Yazdığınız sözləri elə dəyişin ki, hərəkət gələcəkdə baş versin. Onlara sual verin.

IV qrup. – Heyvanlar və quşlar nə edir? Uyğun olaraq xətlərlə birləşdirin. Hərəkət bildirən sözlərə sual verin.

sərçə	hürdü
pişik	quruldadı
it	qarıldadı
inək	cikkildədi
qurbağa	böyürdü
qarğa	miyovuldadı

Hərəkət bildirən sözləri elə dəyişin ki, onlar hərəkətin indi baş verdiyini bildirsin. Onlara sual verin.

Məlumat mübadiləsi və müzakirənin təşkili. Qrupların təqdimatı dinlənilir və müzakirə olunur. **Dərsləklə iş.** Dərsləyin 93-cü səhifəsindəki nəzəri hissə oxunur, izah olunur. 5-ci tapşırıq yerinə yetirilir.

Nəticə: Hərəkət bildirən sözlər nə etdi? nə edir? nə edəcək? suallarından birinə cavab verir. Hərəkət bildirən sözlər indiki, keçmiş və gələcək zamanada aid ola bilər.

Tətbiqetmə. Dərsləyin 93-cü səhifəsindəki 6-cı tapşırıq yerinə yetirilir.

Ev tapşırığı: – Balasının qayğısına qalan hansı heyvanı özünüz (həyatda, filmdə, televiziya, internet vasitəsilə) müşahidə etmisiniz? Gördükləriniz haqqında kiçik esse yazın.

Qiymətləndirmə. Təqdimata, diskussiyaya və tətbiqetmənin nəticələrinə əsasən aparılır.

37-ci mövzu. QAZLAR (4 saat)

Məzmun standartları	Təlim məqsədləri
1.2.1. Müşahidə etdikləri, eşitdikləri və oxuduqları haqqında danışır.	Müşahidə etdiklərini məntiqi ardıcılıqla nəql edir.
2.1.1. Mətnə rast gəldiyi yeni əşya və hadisələrin adlarını müvafiq mənə qrupuna aid edir.	Verilmiş mənə qrupuna aid sözləri sadalayır.
2.2.2. Kiçikhəcmli bədii mətnləri janrlara görə fərqləndirir.	Hekayə ilə təmsili fərqləndirir.
2.2.3. Mətnin hissələrinə başlıqlar verməklə məzmununa aid sadə plan tutur.	Mətnin hissələrinə məzmunu uyğun başlıqlar verir.
2.2.5. Mətndəki əsas fikri həyatla əlaqələndirir.	Mətnin əsas fikrini müəyyən edir. Mətnin ideyasına uyğun atalar sözünü seçir.
3.1.2. Çap hərfləri ilə yazılmış mətni üzündən köçürür.	Qeyri-ardıcıl verilmiş mətnin düzgün ardıcılığını müəyyənləşdirməklə üzündən köçürür.
4.1.5. Ad, əlamət, hərəkət bildirən sözləri qruplaşdırır.	Sual verməklə hərəkət bildirən sözlərin zamanını müəyyənləşdirir və digər zamanlarda işlədir.

Motivasiya. Müəllim: – Hansı ev quşlarını tanıyırsınız?

– Onlardan hansı uça bilir?

– Sizcə, ev quşları niyə çöl quşları kimi yüksəkdən uça bilmir?

Tədqiqat sualı: – Həyatda nəyəsə nail olmaq üçün nə etmək lazımdır?

Tədqiqatın aparılması. Qruplarla iş. Şagirdlər verilmiş suallar əsasında öz fikirlərini iş vərəqlərində qeyd edirlər.

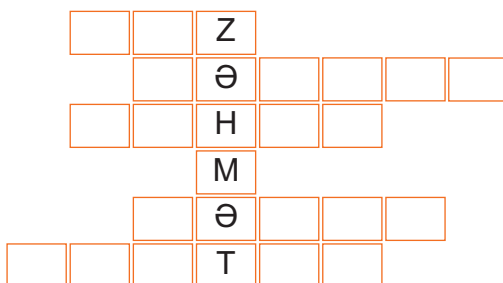
I qrup. Ev quşları, onların həyat tərz.

II qrup. Çöl quşları, onların həyat tərz.

III qrup. “Qaz” sözünü cümlələrdə müxtəlif mənalarda işlədin. Qaz (quş) haqqında bildiyinizi yazın.

IV qrup. Zəhmət haqda atalar sözlərini yazın və mənasını izah edin.

V qrup. Krossvord. Çöl quşlarının (qaz, kəklik, şahin, sərçə, qartal) xüsusiyyətləri sadalanır.

Şagirdlər xüsusiyyətlərdən çıxış etməklə quşların adlarını krossvordun müvafiq xanalarında yazırlar.

Məlumat mübadiləsi və müzakirənin təşkili. Qrupların təqdimatı dinlənilir və müzakirə olunur.

Qazlar haqqında I mətn (dərslik, səh. 94) oxunur, təhlil edilir. Dərsləyin 94-cü səhifəsindəki 1-ci tapşırıq yerinə yetirilir. “B” variantındakı fikir mətnin məzmununa daha çox uyğun gəlir.

Əlavə tapşırıq:

– 1-ci mətnin sonuncu cümləsində əlamət bildirən sözləri seç, onlara yaxınmənalı, əksmənalı sözlər tapıb dəftərə yaz.

Güclü – qüvvətli – zəif

Ağıllı – bilikli – axmaq

Çevik – cəld – ləng

2-ci mətni oxumazdan əvvəl müəllim şagirdlərə “Qaraca qız” filmindən fraqmentlər nümayiş etdirir. Bunu müəllim özü də şərh edə bilər.

Tutu ilə Ağcanın münasibəti, əsl dostun, yoldaşın necə olması haqqında fikirlər söylənir.

Sual: – *Əsl dost necə olmalıdır?*

Dərsliklə iş. Qazlar haqqında 2-ci mətn (dərslik, səh. 95) oxunur, təhlil edilir. Dərsləyin 96-cı səhifəsindəki 2-4-cü tapşırıqlar yerinə yetirilir.

2-ci tapşırıq. Cavab 3-cü cümlədir.

3-cü tapşırıq. Cavab “C” variantıdır.

Tapşırıq 4. Şagirdlər mətnləri adlandırdıqdan sonra (1-ci mətn “Ev quşları niyə uça bilmir”, 2-ci mətn “Köməyə gələn qaz”) mətnlərdə öyrəndikləri yeni məlumatları seçirlər.

Dərsləyin 96-cı səhifəsində əsərin ideyası ilə bağlı nəzəri məlumat oxunur və izah edilir. Müəllim keçilən mövzularla bağlı əsərlərin ideyasını soruşur.

5-ci tapşırıq cavablandırılır (“B” variantı).

Əlavə tapşırıq: “Qazlar” haqqındakı bu mətni əvvəlki mətnlə müqayisə edin (1-ci mətn hekayə, 2-ci isə təmsildir).

Hər iki mətndən öyrəndiyiniz məlumatlar əsasında qazların xüsusiyyətlərini sadalayın.

Əlavə tapşırıq: 2-ci mətndə işlənmiş hərəkət bildirən sözləri seçin, onların nə zaman baş verdiyini sualların köməyi ilə araşdırın. Həmin sözləri dəyişməklə digər zamanlarda da işlədin. (Cədvəl çəkmək olar.)

Nəticə: Həyatda nəyəsə nail olmaq üçün zəhmət çəkmək, çalışmaq lazımdır. Əsl dost öz dostunu darda qoymaz.

Tətbiqetmə. Verilmiş cümlələrin ardıcılığını müəyyənləşdirərək mətni dəftərinizə köçürün.

Ququ quşu uçub göyərçinin yuvasında yumurtladı.

Yazıq göyərçin onun ardınca baxa-baxa qaldı.

Bala ququ qanad açandan sonra uçub öz anasını axtarmağa getdi.

Bir neçə gündən sonra yumurtadan balaca ququ quşu çıxdı.

Göyərçin ona analıq etdi.

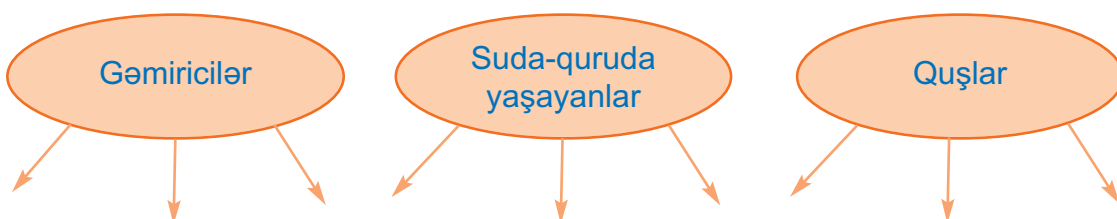
Ev tapşırığı: Dərsləyin 96-cı səhifəsindəki 6-cı tapşırığı yerinə yetirin.

Qiymətləndirmə. Təqdimata, diskussiyaya və tətbiqetmənin nəticələrinə əsasən aparılır.

38-ci mövzu. **SIÇANLA QURBAĞANIN DOSTLUĞU** (2 saat)

Məzmun standartları	Təlim məqsədləri
1.2.1. Müşahidə etdikləri, eşitdikləri və oxuduqları haqqında danışır.	Oxuduğu mətnin süjet xəttini dəyişdirib nəql edir.
2.1.1. Mətnə rast gəldiyi yeni əşya və hadisələrin adlarını müvafiq mənə qrupuna aid edir.	Verilən təsnifat qruplarına daxil olan canlıları sadalayır.
2.2.3. Mətnin hissələrinə başlıqlar verməklə məzmununa aid sadə plan tutur.	Mətnin məzmununa aid plan tutur.
2.2.4. Mətnin məzmununu tərtib etdiyi plana uyğun nəql edir.	Mətnin məzmununu plana uyğun nəql edir.
2.2.5. Mətndəki əsas fikri həyatla əlaqələndirir.	Mətnin ideyasına uyğun atalar sözünü seçir.
4.1.5. Ad, əlamət, hərəkət bildirən sözləri qruplaşdırır.	Hərəkət bildirən sözləri seçir və onların hansı zamana aid olduğunu müəyyən edir.

Motivasiya. Müəllim yazı taxtasında aşağıdakı sözləri yazır. Şagirdlər hər şaxəyə müvafiq sözlər – heyvan adları deyirlər.

Suallar: – *Bu heyvanlardan hansıları bir-biri ilə dostluq edə bilər?*
– *Sizcə, yaşayış tərzli fərqli olan heyvanlar bir-biri ilə dostluq etsələr, bu dostluq axıra qədər davam edə bilər?*

Tədqiqat sualı: – *Sizcə, bir-birinə yaxın olmayan heyvanlar ünsiyyət qura bilərlərmi?*

Tədqiqatın aparılması. Dərsləklə iş. Mətn ifadəli oxunur. Suallar verilir:

– *Əsərin belə sonluqla bitməsində hansı heyvanı günahkar sayırsınız? Nə üçün?*
– *Dost seçəndə nəyə diqqət yetirmək lazımdır?*
– *“Sən dostunu necə seçmişən?”* – sualına cavab verməklə şagirdlər mülahizələrini bildirirlər.

Mətnin məzmununa plan tutulur:

1. Siçanın qurbağadan xahişi
2. Qurbağanın razılaşması
3. İki gündən sonra
4. Siçanı ovlayan qaraquş
5. Sərçənin təəccübü
6. Qurbağanın cavabı

Mətnin məzmunu plan üzrə nəql olunur.

1-ci tapşırıq. Mətnin məzmununa “B” variantındakı atalar sözü uyğun gəlir.

İdeya baxımından bir-birinə uyğun olan digər bir mətn “Sincab və balıq” (iş dəftəri) oxunur və təhlil olunur. Şagirdlər bu mətnlərin oxşar və fərqli cəhətlərini qeyd edirlər.

Qruplarla iş “Nağılı dəyiş”

Hər qrup əsərin adına uyğun mətn fikirləşib təqdim edir.

I qrup. *Təsəvvür edin ki, əsər “Tısbəğa ilə dovşanın dostluğu” adlanır.*

II qrup. *Təsəvvür edin ki, əsər “Qurbağa ilə köstəbəyin dostluğu” adlanır.*

III qrup. *Təsəvvür edin ki, əsər “Siçan ilə pişiyin dostluğu” adlanır.*

IV qrup. *Təsəvvür edin ki, əsər “Pinqvin ilə dəvəquşunun dostluğu” adlanır.*

Məlumat mübadiləsi və müzakirənin təşkili. Qrupların təqdimatı dinlənir və müzakirə olunur.

Nəticə: Hər bir canlı ilk növbədə öz həmcinsləri ilə ünsiyyət qurur, çünki onların yaşayış tərzı eynidir.

Tətbiqetmə. İş dəftərində mövzu ilə bağlı tapşırıqlar yerinə yetirilir.

Dil qaydaları. Qaraquşun siçanı tutub havaya qaldırdığı hissəni ifadə edən abzasdakı hərəkət bildirən sözləri seçin, hərəkətin hansı zamanda baş verdiyini araşdırın. Həmin sözləri dəyişməklə digər zamanlarda işlədin və dəftərinizə yazın.

Ev tapşırığı: – *Heyvanlar haqqında mətn qurub danışın.*

Qiymətləndirmə. Təqdimata, diskussiyaya və tətbiqetmənin nəticələrinə əsasən aparılır.

39-cu mövzu. QURBAĞALAR (2 saat)

Məzmun standartları	Təlim məqsədləri
1.1.1. Sual verməklə dinlədiyi fikrin mahiyyətini aydınlaşdırır.	Dinlədiyi elmi-kütləvi məndəki əsas məlumatlara aydınlıq gətirmək üçün suallar verir.
2.2.4. Mətnin məzmununu tərtib etdiyi plana uyğun nəql edir.	Verilmiş fikirlərin mətnin hansı hissələrinə aid olduğunu müəyyənləşdirir.
3.1.1. Yazısında sadə hüsnxət və orfoqrafiya normalarına riayət edir.	“J” hərfini hüsnxət normalarına uyğun yazır və digər hərflərlə birləşdirir.
3.1.2. Çap hərfləri ilə yazılmış mətni üzündən köçürür.	Məndən seçilmiş hissəni üzündən köçürür.
4.1.5. Ad, əlamət, hərəkət bildirən sözləri qruplaşdırır.	Hərəkət bildirən sözləri fərqləndirir və onların hansı zamana aid olduğunu bilir.

Motivasiya. Müəllim: – *Canlılar hansı mühitdə yaşayır? (Quruda, suda, səmada, səhrada, meşədə, çöldə və s.).*

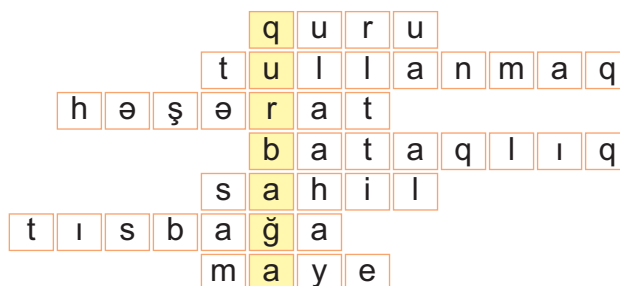
– *Hansı canlılar həm quruda, həm də suda yaşaya bilir?*

Dərsləklə iş. Qurbağa haqqında məlumat dərsləkdən oxunub təhlil edilir. Dərsləyin 98-ci səhifəsindəki 1-2-ci tapşırıqlar yerinə yetirilir.

1-ci tapşırıq. Birinci cümlə sonuncu abzasa, ikinci cümlə birinci abzasa, üçüncü cümlə ikinci abzasa, dördüncü cümlə isə üçüncü abzasa uyğundur.

Əlavə tapşırıq. – *Qurbağa haqqında öyrəndiklərinizə əsasən krossvordu həll edin.*

1. "Yaş" sözünə əksmənalı söz.
2. Qurbağanın irəliyə hərəkəti.
3. Qurbağanın qidası.
4. Qurbağanın yaşadığı məkan.
5. Çayın, dənizin kənarı.
6. Suda-quruda yaşayan başqa bir canlı.
7. Düşməndən qorunmaq üçün qurbağa nə ifraz edir?

2-ci tapşırıq. Mətnin ikinci abzası "Heyvanlar necə qorunurlar" mətninin məzmununa uyğundur.

İş dəftərində mövzu ilə bağlı tapşırıqlar yerinə yetirilir.

Dil qaydaları. Mətdən hərəkətin indi baş verdiyini bildirən sözləri seçin, onlara sual verin. Həmin sözləri gələcək zamana çevirib cümlələrdə işlədin və dəftərə yazın.

Dinləmə

ÖKÜZ QURBAĞASI

Şimali Amerikanın bataqlıq cəngəlliklərində yaşayan öküz qurbağasının uzunluğu 15-24 santimetrə, çəkisi isə 450-500 qrama çatır. Erkək qurbağalar böyür-tüyə oxşar gur səs çıxarırlar. Görünür, elə buna və adi qurbağalardan iki dəfədən çox böyük olduqlarına görə bu qurbağaya "öküz" adı verilmişdir. Öküz qurbağa ölçülərinə görə yalnız "qoliaf" adlanan və Mərkəzi Afrikada rast gəlinən qurbağadan geri qalır.

Öküz qurbağası dünyanın ən yırtıcı və təhlükəli qurbağası sayılır. O, qarşısına çıxan və uda biləcəyi hər bir canlıyı yeməyə çalışır. Onun şikarları arasında balıqlar, kərtənkələr, quşlar, ilanlar, qurbağalar, hətta əqrəblər də var. Öküz qurbağası çox sürətlə hərəkət edir, tutduğu şikarını dərhal udur. Şikar böyük olanda isə o, "qurban"ını çəkisi ilə əzərək boğmağa çalışır.

Dinlədiyi mətdəki əsas məlumatları necə mənimsədiyini yoxlamaq məqsədilə şagirdlərə aşağıdakı tapşırıqlar verilir:

1. Hansı fikir mətnin məzmununa uyğundur?

- A) Öküz qurbağası dünyanın ən böyük qurbağasıdır.
- B) Öküz qurbağası çıxardığı səsə görə belə adlanır.
- C) Öküz qurbağası qoliaf qurbağası ilə eyni ərazidə yaşayır.

2. Mətdəki məlumatlardan istifadə etməklə hansı sualın cavabını tapmaq olar?

- A) Dişi öküz qurbağası necə səs çıxarır?
- B) Qoliaf qurbağaları nə ilə qidalanırlar?
- C) Adi qurbağalar təxminən hansı ölçüdə və çəkiddə olurlar?

İş dəftərində dil qaydaları ilə bağlı tapşırıqlar yerinə yetirilir.

Yazı. Hüsnxət. İş dəftəri, "J" hərfi.

Ev tapşırığı: – Qurbağaların özünümüdafiə üsulu haqqında hissəni mətdən tapın və dəftərinizə köçürün.

Qiymətləndirmə. Müəllimin təlim nəticələri üzrə hazırladığı meyarlar əsasında aparılır.

40-cı mövzu. **QUYRUQ NƏYƏ GƏRƏKDİR** (2 saat)

Məzmun standartları	Təlim məqsədləri
1.2.1. Müşahidə etdikləri, eşitdikləri və oxuduqları haqqında danışır.	Öyrəndiyi məlumatlara əsaslanaraq fikrini izah edir.
2.2.5. Mətndəki əsas fikri həyatla əlaqələndirir.	Həyatda gördüklərindən istifadə edərək fikir yürüdür.
3.1.3. Marağına uyğun seçdiyi nəzm nümunəsini əzbərdən yazır.	Şeiri əzbərləyib qısa məzmununu öz sözləri ilə yazır.
4.1.5. Ad, əlamət, hərəkət bildirən sözləri qruplaşdırır.	Ad və əlamət bildirən sözlər arasında mənə əlaqəsini müəyyən edir.

Motivasiya. Müəllim uşaqlardan canlıların bədən üzvlərinin (göz, burun, dodaq, qulaq, pəncə, əl, qanad, üzgəc, ayaq) funksiyalarını soruşur. Şəkillər nümayiş olunur.
Hər orqanın bir funksiyanı yerinə yetirdiyi açıqlanır.

Sual: – *Bəs, sizcə, quyruq nəyəsə lazım ola bilərmi?*
Fərziyyələr söylənilir.

Dərsləklə iş. Mətn oxunur, təhlil olunur, suallar cavablandırılır. 1-2-ci tapşırıqlar yerinə yetirilir.

Müəllim: – *Sizcə, tülküyə (izini silmək üçün), kenquruya (müvazinətini saxlayır) quyruq nə üçün lazım ola bilər?*

Nəticə: Hər bir bədən üzvünün öz funksiyası var.

İş dəftərində mövzu ilə bağlı tapşırıqlar yerinə yetirilir.

Yazı. İfade mətni:

ANANIN SÖZLƏRİ

Anasının yanına
Qaçdı balaca Qəşəm,
Dedi: – Ana, ay ana,
Gözəl güllər dərmişəm.
Bundan bağban əminin
Heç olmadı xəbəri.
Gizlin dərib gətirdim
Mən sənə bu gülləri.
Ana söylədi: – Oğlum,
Çox məyus etdin məni.
Analar sevməyirlər
Oğurluq hədiyyəni.

Tofiq Mütəllibov

İş dəftərində dil qaydaları ilə bağlı tapşırıqlar yerinə yetirilir.

Ev tapşırığı: – 1. *Araşdırma aparın: filə xortum nə üçün lazımdır?*

2. Dərsləyin 99-cu səhifəsindəki 3-cü tapşırığı yerinə yetirin.

Qiymətləndirmə. Müəllimin təlim nəticələri üzrə hazırladığı meyarlar əsasında aparılır.

41-ci mövzu. FİLLƏR (2 saat)

Məzmun standartları	Təlim məqsədləri
2.1.2. Mətnə verilmiş yaxınmənalı və əksmənalı sözləri fərqləndirir.	Mətnə rast gəldiyi yeni sözlərin mənasını izah edir, onları kontekstə görə yaxınmənalı sözlərlə əvəz edir.
2.2.4. Mətnin məzmununu tərtib etdiyi plana uyğun nəql edir.	Mətni nəql edərkən şəklin əks etdirdiyi hissəni müəyyənləşdirir.
3.1.4. Müşahidə və təəssüratlar əsasında kiçikhəcmli esse yazır.	Öyrəndikləri və müşahidə etdikləri əsasında esse yazır.
4.1.5. Ad, əlamət, hərəkət bildirən sözləri qruplaşdırır.	Hərəkət bildirən sözləri və onların hansı zamanla aid olduğunu müəyyən edir.

Motivasiya. Müəllim: – *Krossvordu həll etsəniz, sarı zolaqda dərslərin adı alınacaq.*

1. İçində ləpə olan quru meyvə.
2. Süd verən ev heyvanı, qaramal.
3. Dənizin dalğası, qozun içi.

F	I	N	D	I	Q
İ	N	Ə	K		
L	Ə	P	Ə		

– Biz fil haqqında nə bilirik?

Bildiklərimiz	Bilmək istədiklərimiz	Öyrəndiklərimiz

Tədqiqat sualı: – *Filin hansı özünəməxsus xüsusiyyətləri var?*

Tədqiqatın aparılması. Qruplarla iş. Şagirdlər verilmiş suallar əsasında öz fikirlərini iş vərəqlərində qeyd edirlər.

I qrup. Sizcə, filin xortumu nədir: burun, yoxsa buynuz?

II qrup. Fil necə qidalanır?

III qrup. “Dəvədən böyük fil var” atalar sözünü necə başa düşürsünüz?

IV qrup. Filin faydası nədir? Onu nə üçün saxlayırlar?

Məlumat mübadiləsi və müzakirənin təşkili. Qrupların təqdimatları dinlənir və müzakirə olunur. **Dərslərlə iş.** 1-2-ci tapşırıqlar yerinə yetirilir.

1-ci tapşırıq. “A” variantı: “Görür” – “Yerinə yetirir”.

2-ci tapşırıq. “Qədimdə fillərdən hətta müharibə zamanı döyüşlərdə istifadə olunub” cümləsi mətnə çəkilmiş şəkildə əlaqəlidir.

Əlavə tapşırıq.

Mətnin 4-cü abzasındakı hərəkət bildirən sözləri seç, onları cümlələrdə keçmiş zamanda işlət.

Yazı. Ən çox sevdiyim heyvan. (esse)

Plan: 1. Ən çox sevdiyim heyvan hansıdır?

2. Onun hansı xüsusiyyətləri var?

3. Mən onun hansı xüsusiyyətlərini sevirəm?

Nəticə: BİBÖ cədvəlində öyrəndiklərimiz qeyd olunur. Bir daha sadalanır.

Tətbiqetmə. İş dəftərində mövzu ilə bağlı tapşırıqlar yerinə yetirilir.

Ev tapşırığı: – Dərsliyin 100-cü səhifəsindəki 3-cü tapşırığı yerinə yetirin.

Qiymətləndirmə. Təqdimata, diskussiyaya və tətbiqetmənin nəticələrinə əsasən aparılır.

42-ci mövzu. XİLASKAR İT (2 saat)

Məzmun standartları	Təlim məqsədləri
1.2.1. Müşahidə etdikləri, eşitdikləri və oxuduqları haqqında danışır.	Öyrəndiyi məlumatlara əsaslanaraq fikrini izah edir.
2.2.1. Müvafiq mətnləri tələffüz normalalarına uyğun düzgün və sürətli oxuyur.	Sözləri düzgün tələffüz etməklə mətni təyin edilmiş vaxt ərində oxuyur.
2.2.2. Kiçikhəcmli bədii mətnləri janrlara görə fərqləndirir.	Mətnin hekayə janrına aid olduğunu müəyyənləşdirir.
3.1.4. Müşahidə və təəssüratlar əsasında kiçikhəcmli esse yazır.	Öyrəndikləri və müşahidə etdikləri əsasında esse yazır.
4.1.4. Mətnədə rast gəldiyi yeni sözlərin yazılış və tələffüzünü müəyyənləşdirmək üçün lüğətdən istifadə edir.	İmla yazısındakı deyilişi və yazılışı fərqlənən sözlərin düzgün yazılışını lüğətin köməyi ilə müəyyənləşdirir.
4.1.5. Ad, əlamət, hərəkət bildirən sözləri qruplaşdırır.	Hərəkət bildirən sözləri fərqləndirir və onları zamana görə ayırır.

Motivasiya. Müəllim: – İtlərə hansı məqsədlərlə təlim keçirlər? (evi qorumaq, çobana kömək etmək, sərhədcilərə və polisə iz tapmaqda kömək etmək və s.)

Sual: – İtlərin insanlara daha hansı köməyi dəyə bilər?

Dərsliklə iş. Mətn hissə-hissə oxunur, təhlil olunur. Mətnin janrı (hekayə) müəyyən olunur. 101-ci səhifədəki tapşırıq yerinə yetirilir.

Aşağıdakı tapşırıqlar ətrafında **diskussiya** aparılır:

1. İtin hansı xüsusiyyətlərinə görə yağınsöndürənlər ondan istifadə edirlər?

2. Mətnədəki it nəyə görə özünü təhlükəyə atıb gəlinciyi yanan evdən çıxardı?

Nəticə: İtlər insanların ən yaxın və sədaqətli dostudur.

Dil qaydaları

1. Mətnin sonuncu iki abzasındakı hərəkət bildirən sözləri seçin, onları cümlələrdə indiki zamanda işlətməklə dəftərə yazın.

2. İmla mətni:

ARI VƏ CIRCIRAMA (37 söz)

Bal arısı astadan dızıldayıb uçurdu. Cırcırma cırıldayıb dedi ki, qorxma, sən də mənim kimi bərkdən oxu! Amma arı cırcırma kimi avara deyildi. Anası, qohumları pətəkdə onun işdən qayıtmağını gözləyirdilər. Onun peşəsi dızıldamaq yox, güllərdən şirə çəkmək idi.

Ev tapşırığı: – *İtlərin növləri və növlərinə görə onlardan istifadəyə aid esse yazın.*

Qiymətləndirmə. Müəllimin təlim nəticələri üzrə hazırladığı meyarlar əsasında aparılır.

43-cü mövzu. PAPAQÇI VƏ MEYMUNLAR (4 saat)

Məzmun standartları	Təlim məqsədləri
1.1.2. Dinlədiyi fikirlə bağlı münasibətini əsaslandırır.	Dinlədiyi fikirlə bağlı öz mülahizələrini söyləyir.
1.2.3. Nitq situasiyalarından asılı olaraq müvafiq jest və mimikalardan istifadə edir.	Yalnız jest və mimika vasitəsilə fikirlərini ifadə edir.
2.1.2. Mətnə verilmiş yaxınmənalı və əksmənalı sözləri fərqləndirir.	Mətnə rast gəldiyi yeni sözlərin mənasını başa düşür, onları yaxınmənalı sözlərlə əvəz edir.
2.2.1. Müvafiq mətnləri tələffüz normalarına uyğun düzgün və sürətli oxuyur.	Mətni düzgün işarələrinə əməl etməklə düzgün intonasiya ilə oxuyur.
2.2.3. Mətnin hissələrinə başlıqlar verməklə məzmununa aid sadə plan tutur.	Mətnin hissələrini adlandırır, məzmununa uyğun plan tutur.
2.2.4. Mətnin məzmununu tərtib etdiyi plana uyğun nəql edir.	Tərtib etdiyi plan üzrə mətndəki hadisələri ardıcılıqla nəql edir.
3.1.1. Yazısında sadə hüsnxət və orfoqrafiya normalarına riayət edir.	“K” hərfini hüsnxət normalarına uyğun yazır və digər hərflərlə birləşdirir.
4.1.5. Ad, əlamət, hərəkət bildirən sözləri qruplaşdırır.	Mətndən əlamət və hərəkət bildirən sözləri seçir.

Motivasiya. “Mauqli” cizgi filmindən Mauqlinin meymunlar tərəfindən oğurlanması səhnəsi göstərilir. Müəllim bu filmə Balunun Mauqliyə dediyi sözləri xatırladır.

Dinləmə mətni:

– *Qulaq as mənə, insan balası! Bu məxluqlar cəngəllikdəki başqa heyvanlar kimi deyillər. Onlar qanun-qayda nədir, bilmirlər, əllərinə nə düşdü yeyirlər, onun-bunun hərəkətini yamsılayırlar. Özləri də oğrudur, murdar və həyasız tayfadır. Cəngəllikdə heç bir tayfa onlarla yaxınlıq etmir. Onlardan hər şey gözləmək olar.*

– *Sizcə, Balu Mauqliyə hansı heyvan haqqında danışdı?*

Sual: – *Meymunlar haqqında daha nə bilirsiniz?* (Əqli hücum, diskussiya)

Müəllim: – *İndi isə gəlin meymunlar haqqında başqa bir mətni dinləyək.*

Dinləmə (məlumatverici mətn):

Meymunların çox növü var: oranqutan, şimpanze, qorilla, makaka və s. Makaka meymunları, əsasən, Hindistan cəngəlliklərində yayılmışdır. Bədənlərinin uzunluğu 40-60 sm, çəkisi 4 kq-dan 18 kq-dək olur. Bu meymunlar yerdə və ağacda yaşayır. Meyvə, kök, yarpaq, həmçinin həşərat və onların sürfələri ilə qidalanır.

– *Meymunlar haqqında eşitdiyiniz məlumatları sadalayın.*

Müəllim uşaqları cüt-cüt düzür. Hər cütlükdə uşaqlardan biri əl hərəkətləri ilə nə isə (pantomim) göstərir, o biri onun hərəkətini təkrar edir.

Suallar: – *Bu hərəkətlərin təkrarı necə adlanır?* (yamsılama, təqlid, parodiya və s.)

– *Əgər kimsə sizin hərəkətlərinizi təkrarlasa, bu sizə necə təsir edər?*

– *Hansı heyvanlar, quşlar təqlid etməyi bacarır?* (tutuquşu, meymun)

Mətn hissə-hissə oxunur, təhlil edilir.

Tapşırıq 3. Plan tutulur:

1. Dincəlmək üçün uzanıb yuxuya gedən papaqçı
2. Papaqları götürüb ağaca dırmaşan meymunlar
3. Papaqçının qəzəbi
4. Meymunların papaqçının hərəkətini təqlid etmələri
5. Papaqçının papağını yerə çırpması
6. Yerə atılan papaqlar

Mətnin məzmunu plan üzrə nəql olunur.

“Kim daha çox” oyunu

Şagirdlər bu oyunda papağın mümkün qədər çox xüsusiyyətini qeyd etməlidirlər. Bu tapşırığı həm şifahi, həm də yazılı yerinə yetirmək olar. Daha çox xüsusiyyət qeyd edən qalib gəlir. (Xüsusiyyətlər müxtəlif ola bilər: baş örtüyü, yağışdan qorunmaq vasitəsi, içərisinə nəşə qoyula bilər, yuva kimi istifadə edilə bilər, top kimi atmaq, haranı isə silmək üçün və s.)

Dərsliyin 104-cü səhifəsindəki 1-5-ci tapşırıqlar yerinə yetirilir.

1-ci tapşırıq yerinə yetirilir: 1 – Ç, 2 – A, 3 – B, 4 – C.

Tapşırıq 5. Cavab “A” variantıdır (əcaib).

İş dəftərində mövzu ilə bağlı tapşırıqlar yerinə yetirilir.

Yazı. Hüsnxət. İş dəftəri, “K” hərfi.

Ev tapşırığı: – *Meymunlar və onların növləri haqqında məlumat toplayıb təqdimat hazırlayın.*

Qiymətləndirmə. Müəllimin təlim nəticələri üzrə hazırladığı meyarlar əsasında aparılır.

44-cü mövzu. DOVŞANIN ADI (2 saat)

Məzmun standartları	Təlim məqsədləri
1.2.1. Müşahidə etdikləri, eşitdikləri və oxuduqları haqqında danışır.	Qazandığı bilikləri əvvəl bildikləri ilə ümumiləşdirərək gəldiyi nəticələr haqqında danışır.
1.2.3. Nitq situasiyalarından asılı olaraq müvafiq jest və mimikalardan istifadə edir.	Rollu oyun zamanı obrazlara uyğun olaraq jest və mimikalardan istifadə edir.
2.2.1. Müvafiq mətnləri tələffüz normalarına uyğun düzgün və sürətli oxuyur.	Mətni düzgün intonasiya ilə oxuyur.
2.2.5. Mətndəki əsas fikri həyatla əlaqələndirir.	Şəxsi mülahizələrinə əsaslanaraq mətnin sonluğunu müəyyənləşdirir.
3.1.3. Marağına uyğun seçdiyi nəzm nümunəsini əzbərdən yazır.	Tapmacanı əzbərdən yazır.
4.1.5. Ad, əlamət, hərəkət bildirən sözləri qruplaşdırır.	Əlamət bildirən sözləri fərqləndirir.

Motivasiya. Müəllim: – Adınızın mənasını bilirsinizmi?

Hər kəs adının kim tərəfindən, kimin şərəfinə qoyulduğunu söyləyir.

– Adınızı tam deyəndə xoşunuz gəlir, yoxsa qısaldılarda?

– İstərdinizmi adınız başqa olsun?

– Hansınızın ləqəbi var?

– Ləqəb hansı xüsusiyyətə görə verilir?

Dərslərdən mətn rollarla oxunur. Oxu zamanı müvafiq jest və mimikalardan istifadə olunmasına diqqət yetirilir. Oxudan sonra mətn səhnələşdirilir (1-ci tapşırıq).

– Mətnə hansı heyvanların adı çəkilir?

– Onlar hansı suala cavab verirlər?

– Hansı heyvan adlarını tələffüz etdikdə yazılışı və deyilişi arasında fərq yaranır? (dovşan, çaqqal)

2-ci tapşırıq yerinə yetirilir. Cavab “C” variantıdır.

4-cü tapşırıq. Yekəqulaq və qorxaq.

5-ci tapşırıq yerinə yetirilir. Lüğətin köməyi ilə “kök” sözünün mənası araşdırılır. İkinci tapmacada bu söz “yaxşı” mənasında işlədilib.

6-cı tapşırıq. Mətnin sonuna “C” variantı uyğun gəlir.

Qruplarla iş. Hər qrupa bir tapmaca verilir (3-cü tapşırıq). Tapmacada dovşan haqqında əks olunan yeni məlumatın altından xətt çəkilir, bu məlumat təqdim olunur.

I qrup

Gözləri açıq yatar.

Güllətək qaçmağı var.

Qulaqları yekədir,

Hər şeydən qorxmağı var.

II qrup

Haçadır qulaqlarım.

Nazikdir ayaqlarım.

Qaçanda hoppanaram.

Kələmlə kökdür aram.

III qrup

Kolları gəzər pusa-pusa,

Qıçları uzun, qolu qısa.

Təqdimatlar zamanı yeni məlumatlar lövhəyə yazılır.

Yazı. Tapmacalardan biri əzbərdən dəftərə yazılır. Əlamət bildirən sözlərin altından xətt çəkilir.

Müəllim: – *Bəs görəsən, dovşan düşmənlərindən necə qorunur?*

Suala verilən cavablardan sonra iş dəftərində “Kələkbaz, yoxsa qorxaq” mətni oxunur.

Suallar verilir:

– *Dovşanın izinə düşmək nə üçün çətin olur?*

– *Dovşanın başqa hansı xüsusiyyətləri var?*

– *Sizcə, dovşan kələkbazdır, yoxsa qorxaq?*

– *Nə üçün dovşanın izinə düşənlər çaşbaş qalır?*

Cümlələri tamamlayın:

Dovşan eşitdiyi hər bir səsdən qorxdığı üçün ...

Gəzdirdi yerdə çoxlu qarışıq izlər saldığı üçün ...

İş dəftərində tapşırıqlar yerinə yetirilir.

Ev tapşırığı: – *Dovşanla bağlı əldə etdiyiniz məlumatlar əsasında məruzə (təqdimat) hazırlayın.*

Qiymətləndirmə. Müəllimin təlim nəticələri üzrə hazırladığı meyarlar əsasında aparılır.

45-ci mövzu. KƏRTƏNKƏLƏ (2 saat)

Məzmun standartları	Təlim məqsədləri
1.2.1. Müşahidə etdikləri, eşitdikləri və oxuduqları haqqında danışır.	Topladığı məlumatlar əsasında danışır.
2.1.2. Mətnə verilmiş yaxınmənalı və əksmənalı sözləri fərqləndirir.	Mətnəndən öyrəndiyi yeni ifadələrin mənasını başa düşür, onları yaxınmənalı ifadələrlə əvəz edir.
4.1.4. Mətnəndə rast gəldiyi yeni sözlərin yazılış və tələffüzünü müəyyənləşdirmək üçün lüğətdən istifadə edir.	İmla yazısındaki deyilişi və yazılışı fərqlənən sözlərin düzgün yazılışını lüğətin köməyi ilə müəyyənləşdirir.
4.1.5. Ad, əlamət, hərəkət bildirən sözləri qruplaşdırır.	Hərəkət bildirən sözləri müəyyənləşdirərək nitqində istifadə edir.

Motivasiya. Müəllim uşaqlara suallarla müraciət edir:

– *Nələr uçur?*

– *Nələr üzür?*

– *Nələr sürünür? (ilan, timsah, tısbağa, kərtənkələ)*

– *Bu sürünənlərdən hansı quyruğunu qoyub qaça bilər?*

Müəllim uşaqlardan “kərtənkələ” cavabını aldıqdan sonra növbəti sualını verir:

– Kərtənkələ haqqında nə bilirik?

Yazı taxtasında **BİBÖ** cədvəli çəkilir. Şagirdlərin kərtənkələ haqqında bildikləri cədvəlin 1-ci sütununda yazılır.

Bilirəm	İstəyirəm bilim	Öyrəndim

– Kərtənkələ haqqında daha nələrini bilmək istəyirsiniz?

Şagirdlərin kərtənkələ haqqında bilmək istədikləri cədvəlin 2-ci sütununda qeyd olunur.

Tədqiqat sualı: – Kərtənkələ hansı məqsədlə quyruğunu atır?

Tədqiqatın aparılması. Dərsləyin 107-ci səhifəsindəki mətn oxunur. Mətnə ad verilir (“Kərtənkələ”) (2-ci tapşırıq). Mətnin təhlili aparılır.

Məlumat mübadiləsi və müzakirənin təşkili. Şagirdlərin kərtənkələ haqqında öyrəndikləri cədvəlin 3-cü sütununda yazılır. Əgər hər hansı bilmək istədikləri haqqında məlumatı tapa bilməsələr, müəllim ev tapşırığı kimi verir.

1-ci tapşırıq yerinə yetirilir: 1 – C, 2 – A, 3 – Ç, 4 – B.

Tapşırıq 3.

İt hürür.

Balıq üzür.

Kərtənkələ sürünür.

Canavar ulayır.

Nəticə: Kərtənkələ özünü qorumaq, diqqətdən yayınmaq məqsədilə quyruğunu atır.

Təbiiqetmə. İş dəftərində tapşırıq yerinə yetirilir.

Dil qaydaları. İmla mətni:

NƏRGİZ (35 söz)

Nərgiz bir boşqab sıyığı yedi. Ancaq doymadı. Anası ona yenə bir boşqab sıyıq verdi. Nərgiz bunu da yedi. Atası gələndə anası ona dedi ki, qızımız iki qab sıyıq yeyib. Beləcə, Nərgiz ikiye qədər saymağı öyrəndi.

Ev tapşırığı: – Kərtənkələlər haqqında əlavə məlumat toplayın.

Qiymətləndirmə. Müəllimin təlim nəticələri üzrə hazırladığı meyarlar əsasında aparılır.

ÜMUMİLƏŞDİRİCİ TƏKRAR (1 saat). Dərslük, səh. 108

BÖLMƏ ÜZRƏ QIYMƏTLƏNDİRMƏ (1 saat). İş dəftəri, səh. 78-79

V bölmə

YAXŞI NƏDİR, PİS NƏDİR

Nö	Mövzu	Məzmun standartları	Saat sayı	Dərslik səh.	İş dəftəri səh.	MMV səh.
46.	Təzə il	1.1.1, 1.2.2, 2.1.2, 2.2.3, 3.1.3, 3.1.5, 4.1.4, 4.1.5	4	110-111	80	129
47.	Rəhmli kiçük Mürəkkəb sözlər	1.2.1, 2.2.1, 2.2.3, 2.2.5, 3.1.1, 3.1.2, 4.1.4, 4.1.5	4	112-114	81	131
48.	Kim islandı yağışda	1.2.1, 2.2.3, 1.2.2, 2.2.5, 3.1.4, 4.1.5	4	115-116	83	133
49.	Yalançı tülkü	2.1.2, 2.1.3, 2.2.3, 2.2.5, 4.1.4	2	117-118		135
50.	Şəhidlər xiyabanı	1.1.1, 1.1.2, 1.2.1, 2.2.1, 3.1.3, 3.1.4, 4.1.3, 4.1.4	4	119	84	136
51.	Zarafat	1.1.1, 1.2.3, 2.2.1, 2.2.3, 2.2.5, 2.2.4, 3.1.1, 3.1.2, 4.1.4	4	120-122	86	139
52.	Xocalı müsibəti	1.1.1, 1.2.1, 2.1.1, 2.2.1, 3.1.2	2	123	87	142
53.	Meşə kralı	2.2.1, 2.2.3, 2.2.4, 3.1.1, 3.1.2, 4.1.5	2	124-125	88	144
54.	İki gonbul və dovşan	2.1.1, 2.2.1, 2.2.5, 2.2.3, 3.1.2, 4.1.4	2	126-127	90	146
55.	Nicat və Dəcəl	1.2.1, 2.2.1, 2.2.3, 2.2.5, 2.2.4, 3.1.1, 3.1.4	4	128-130	91	147
56.	Kəpənək və qaranquş	2.1.2, 2.2.5, 3.1.2, 3.1.4, 4.1.5	2	131		149
57.	Kobud	1.1.2, 1.2.1, 2.2.5, 3.1.5	2	132	92	150
58.	Lovğa	1.2.1, 2.1.2, 2.2.1, 3.1.3, 4.1.5	2	133	92	152
59.	Dostlar səfərdə	2.2.1, 2.2.3, 2.2.5, 2.2.4, 3.1.4, 4.1.5	2	134-135	94-95	153
	Ümumiləşdirici təkrar		1	136		154
	Bölmə üzrə qiymətləndirmə		1		96-97	154
Yekun			42 saat			

46-cı mövzu. **TƏZƏ İL** (4 saat)

Məzmun standartları	Təlim məqsədləri
1.1.1. Sual verməklə dinlədiyi fikrin məhiyyətini aydınlaşdırır.	Sual verməklə dinlədiyi mətndəki əsas məlumatları mənimsədiyini nümayiş etdirir.
1.2.2. Dialoqlarda vəziyyətə uyğun nitq etiketlərindən istifadə edir.	Bayram münasibətilə təbrik nitqində arzu etiketlərindən istifadə edir.
2.1.2. Mətdə verilmiş yaxınmənalı və əksmənalı sözləri fərqləndirir.	Mətdə rast gəldiyi yeni sözlərin mənasını başa düşür və onları yaxınmənalı söz və ifadələrlə əvəz edir.
2.2.3. Mətnin hissələrinə başlıqlar verməklə məzmununa aid sadə plan tutur.	Şeir bəndlərinə başlıqlar verir və mətnin planını tutmaqla məzmun ardıcılığını müəyyən edir.
3.1.3. Marağına uyğun seçdiyi nəzm nümunəsini əzbərdən yazır.	Şeirdən seçdiyi hər hansı bəndi əzbərləyib yazır.
3.1.5. Sınıf səviyyəsinə uyğun olaraq müəyyən edilən sadə əməli yazılar (məktub, açıqca, elan) yazır.	Mövzuya uyğun açıqca tərtib edir.
4.1.4. Mətdə rast gəldiyi yeni sözlərin yazılış və tələffüzünü müəyyənləşdirmək üçün lüğətdən istifadə edir.	Sözlərin əlifba ardıcılığını müəyyən edir.
4.1.5. Ad, əlamət, hərəkət bildirən sözləri qruplaşdırır.	Əlamət bildirən sözləri və onların nəyə aid olduğunu müəyyənləşdirir.

Motivasiya. Müəllim: – 31 Dekabr – **Dünya Azərbaycanlıların Həmrəylik Günüdür.**

Bu tarix başqa nə ilə əlamətdardır?

“Təqvimin, ilin son günü” cavabını alandan sonra müəllim şagirdlərə aşağıdakı suallarla müraciət edir:

- 1 Yanvar Yeni ilin, təzə ilin ilk günüdür. Bu bayram hansı fəslə təsadüf edir?
- Qışın əlamətlərini söyləyin.
- Yeni il bayramı nə ilə yadda qalır? (Şaxta baba, Qar qız, yolka, hədiyyə və s.)
- Bayramlarda hamı bir-birinə təbriklərini deyir. Yeni ildə də bir-birinizə arzularınızı deyirsiniz. Dairəvi şəkildə dayanın və bir-birinizə Yeni il arzularınızı söyləyin.

Şagirdlər müəllimin dediyi kimi dairəvi şəkildə dayanır və bir-birinə bayram təbriklərini söyləyirlər. Bu zaman yaxşı olar ki, şagirdlər arzu etiketlərindən istifadə etsinlər. Sonda müəllim də bütün şagirdlərə öz təbrikini deyə bilər: “Arzum budur ki, gələn Yeni ili işgaldan azad olmuş torpaqlarımızda qeyd edək”.

Dərslikdən şeirin hər bəndi bir qrup tərəfindən oxunur və başlıq verilir. Qruplara 2-ci tapşırıq da verilir. Şagirdlər oxuduqları bəndə uyğun cümləni tapırlar. Tapdıqları cümləyə görə öz əlavələrini etməklə kiçik mətn qururlar. Şeirin hər bəndinə aşağıdakı kimi başlıq verilə bilər:

1. Bəyaz don geymiş təbiət
2. Hədiyyə ilə dolu heybə
3. Yenə qartopu oynayırdıq
4. Arzum Qarabağa getməkdir
5. Gələn il Şuşada bayram edək

Şeirin məzmununa görə ardıcılıq müəyyən edilir: D, B, A, E, Ç, C.

Suallar: – Şeirdə işğal olunmuş hansı torpaqlarımızın adı çəkilir?

– Daha hansı torpaqlarımız işğal altındadır?

1-ci tapşırıq yerinə yetirilir: ağ – bəyaz, dolanır – gəzir, heybə - torba, arzu – istək, təzə – yeni.

3-cü tapşırıq yerinə yetirilir. İşğal altında olan torpaqlarımızın adları şagirdlər tərəfindən bir daha səsləndirilir və əlifba sırası ilə düzülür: Ağdam, Ağdərə, Cəbrayıl, Füzuli, Xankəndi, Xocalı, Xocavənd, Kəlbəcər, Qubadlı, Laçın, Şuşa, Zəngilan.

4-cü tapşırıq yerinə yetirilir. Şeirdə işlənən “qara bulud”, “boz külək” ifadələri ermənilərin torpaqlarımızı işğal etməsini bildirərək “üstümüzü böyük təhlükə alması” mənasında işlənilir.

İş dəftərində mövzu ilə bağlı tapşırıqlar yerinə yetirilir.

Dinləmə mətni:

İŞĞAL OLUNMUŞ TORPAQLARIMIZ

Vətənimizin hər bir qarış torpağı bizim üçün əzizdir. Qarabağ Azərbaycanın dilbər guşəsi, dünyanın ən gözəl yerlərindən biridir. Hər bitkisi min dərddə dərman, hər bulağının suyu bir möcüzədir. Onun gözəlliyi hamını heyran edir. Dünyanın heç bir yerində olmayan bitkilər burada yetişir. Xarıbülbul kimi nadir çiçək yalnız Qarabağ torpağında boy ataraq bu torpağın nə qədər möcüzəli və qeyri-adi olduğunu sübut edir.

Xalqımızın bir çox məşhur sənətkarlarını, müğənnilərini, bəstəkarlarını və xanəndələrini bu torpaq yetişdirmişdir. Onlar xalqımızın musiqisini, mədəniyyətini bütün dünyaya tanıtmışlar. Belə sənətkarların yetişməsinin səbəbi Qarabağın möcüzəli havası, suyu və torpağıdır. İndi bu möcüzəli və bərəkətli torpaq mənfur ermənilərin tapdağı altındadır. 1992-1993-cü illərdə erməni cəlladları torpaqlarımızın iyirmi faizini işğal etdilər. Azərbaycanın Dağlıq Qarabağda və onun ətrafında yerləşən torpaqları – Ağdam, Cəbrayıl, Füzuli, Kəlbəcər, Qubadlı, Laçın, Şuşa, Xocalı, Zəngilan düşmən tapdağı altındadır. Bu torpaqlar bizim yolumuzu, düşmən tapdağından azad olunacağı günü səbirsizliklə gözləyir. Biz inanırıq ki, həmin gün uzaqda deyil.

Mətni dinlədikdən sonra hər qrup digər qrupa mətndəki fikrin mahiyyətini aydınlaşdırmaq məqsədilə suallarla müraciət edir:

- Qarabağ haqqında nə deyə bilərsiniz?
- Nə üçün Qarabağ qeyri-adi torpaq hesab olunur?
- Qarabağdan məşhur sənətkarlar çıxmasının səbəbi nə idi?
- Hansı torpaqlarımız düşmən tapdağı altındadır?

Yazı. Sual: – “Təzə il” şeiri kimin dilindən yazılıb? (uşağın)

Tapşırıq: – Onun arzularını ümumiləşdirib açıqca şəkildə yazın.

Arzu edirəm ki, gələn il şaxta baba hər dağa qar yağıdırsın.

Bizi Qarabağa qonaq çağırırsın.

Gələn ilədək üstümüzə qara bulud, boz külək çəkilsin.

Təzə ili gələn il şuşada bayram edək.

5-ci tapşırıq yerinə yetirilir: ağappaq, bəyaz, ağ (qar); qara (bulud); boz (külək); təzə (il)

İş dəftərində dil qaydaları ilə bağlı tapşırıqlar yerinə yetirilir.

Ev tapşırığı: – Şeiri əzbərləyin, seçdiyiniz hər hansı iki bəndi əzbərdən yazın.

Qiymətləndirmə. Təqdimata, diskussiyaya və tətbiqetmənin nəticələrinə əsasən aparılır.

47-ci mövzu. RƏHMLİ KÜÇÜK (4 saat)

Məzmun standartları	Təlim məqsədləri
1.2.1. Müşahidə etdikləri, eşitdikləri və oxuduqları haqqında danışır.	Müşahidə etdiklərinə və öyrəndiklərinə əsaslanaraq fikirlərini ifadə edir.
2.2.1. Müvafiq mətnləri tələffüz normalalarına uyğun düzgün və sürətli oxuyur.	Mətni oxuyarkən obrazların nitqini onların xarakterinə uyğun səsləndirir.
2.2.3. Mətnin hissələrinə başlıqlar verməklə məzmununa aid sadə plan tutur.	Mətnin ideyasına uyğun olaraq yeni başlıq seçir.
2.2.5. Mətndəki əsas fikri həyatla əlaqələndirir.	Mətndəki obrazları xarakterizə etməklə əsas fikri həyatla əlaqələndirir.
3.1.1. Yazısında sadə hüsnxət və orfoqrafiya normalalarına riayət edir.	"Q" hərfini hüsnxət normalalarına uyğun yazır və digər hərflərlə birləşdirir.
3.1.2. Çap hərfləri ilə yazılmış mətni üzündən köçürür.	Mətnin müəyyən hissələrini üzündən köçürür.
4.1.4. Mətnə rast gəldiyi yeni sözlərin yazılış və tələffüzünü müəyyənləşdirmək üçün lüğətdən istifadə edir.	Mürəkkəb sözlərin defislə, yoxsa bitişik yazıldığını lüğətin köməyi ilə müəyyənləşdirir.
4.1.5. Ad, əlamət, hərəkət bildirən sözləri qruplaşdırır.	Əlamət bildirən sözləri fərqləndirir.

Motivasiya. Müəllim belə bir süjet danışır:

– Yağışlı bir gündə avtobus dayanacağında çoxlu sənişin dayanmışdır. Siz də onların arasındasınız. Bir nəfər yaxınlaşır, yer olmadığından yağışın altında dayanmalı olur. Siz bu halda nə edərdiniz?

Fərziyyələr dinlənilir.

– *Elə etmək olarmı, hamıya yaxşı olsun?*

Dərsliklə iş. Mətn "Akvarium" üsulu ilə səsli oxunur (bu zaman müəllim tapşır ki, mətni oxuyanlar obrazların nitqini onların xarakterinə uyğun səsləndirməyə çalışsınlar) və təhlil olunur. Mərkəzdəki qrupun mülahizələrini və nəticələrini II qrup davam etdirir və ümumi nəticə çıxarılır.

1-5-ci tapşırıqlar yerinə yetirilir.

Sual: – *Döymək* – "döyəcləmək", "ev" – "evcik" sözləri arasındakı mənə fərqlərini izah edin.

Tapşırıq 2. Küçüyün xarakterinə uyğun sözlər seçilir: *həssas, mərhəmətli, xeyirxah, qəribə, sadəlövh, cəsur, mehriban, təvazökar.*

Sual: – *Bu sözlər əşyanın nəyini bildirir: adını, əlamətini, yaxud hərəkətini?*

Tapşırıq 3. Yəqin ki, şagirdlər "C" variantını mətnə başlıq seçəcəklər. Onlar öz seçimini əsaslandırmağa çalışsınlar. Müəllim şagirdlərə təklif edə bilər ki, cavab variantlarında nəzərdə tutulmamış başqa versiyalar da irəli sürsünlər; məsələn: "Hamıya yaxşılıq etmək istəyən küçük".

5-ci tapşırıq yerinə yetirilir. Şifrlənmiş söz "*mərhəmət*" sözüdür. Sözü mənəsi açıqlanır: *rəhm, şəfqət, xeyirxahlıq, insaf.*

Müəllim şagirdlərə müraciət edir:

- Sınıf yoldaşlarınız arasında daha çox mərhəmətli olan kimdir?
 - Nə üçün onu mərhəmətli sayırsınız?
- Şagirdlər nümunələr göstərir.

Yazı. Küçüyün rəhmli olduğunu bildiren hissələr mətndən seçilir və dəftərə köçürülür.

İş dəftərində mövzu ilə bağlı tapşırıqlar yerinə yetirilir.

DİL QAYDALARI

6-cı tapşırıq yerinə yetirilir. A və B cümlələrində *dolu* sözü mətndəki mənası ilə eynidir, *nə?* sualına cavab verir, ad bildirir. 3-cü cümlədə isə *necə?* sualına cavab verir, əlamət bildirir.

Motivasiya. **7-ci tapşırıq** yerinə yetirilir. *Ev* və *eşik* sözlərindən *ev-eşiyinə*, *ağıl* və *batan* sözlərindən isə *ağlabatan* sözləri yaranmışdır.

Müəllim *ayaq*, *qab* və *ayaqqabı* şəkilləri nümayiş etdirir (başqa şəkillər də göstərilə bilər: *dəvə*, *quş*, *dəvəquşu*; *it*, *burun*, *itburnu*) və soruşur:

- Bu şəkillərin bir-biri ilə nə əlaqəsi var?

Köməkçi sual:

ayaq + *qab* = ?

dəvə + *quş* = ?

it + *burun* = ?

Tədqiqat sualı: – *Mürəkkəb sözlər necə yaranır?*

Tədqiqatın aparılması. Qruplarla iş. Şagirdlər verilmiş suallar əsasında öz fikirlərini işçi vərəqlərinə qeyd edirlər.

I qrup. Verilən sözlərdən (sözlərin siyahısını müəllim tərtib edir) *quruluşca mürəkkəb olanları seçin. Onlardan istifadə etməklə cümlə qurun.*

II qrup. Sağ sütundakı sözlərdən sol sütundakı sözlərə uyğun gələnə əlavə etməklə *mürəkkəb sözlər düzəldin. 3 sözü cümlədə işlədin.*

<i>I sütun</i>	<i>II sütun</i>
it	göz
çəp	bucaq
qızıl	quyruq
üç	burun
şələ	gül

III qrup. *Mürəkkəb sözləri sadə sözlərə ayırın: qızılgül, ürəyiyumşaq, yastıdaban, qısaqol, qaramal, ağbəniz, xoşbəxt, istiot, meşəbəyi, qaratoyuq, aşışüzən, boşqab.*

<i>Mürəkkəb söz</i>	<i>I sadə söz</i>	<i>II sadə söz</i>

IV qrup. Sağ sütundakı sözlərdən sol sütundakı sözlərə uyğun gələnə əlavə etməklə *mürəkkəb sözlər düzəldin. Lüğətin köməyi ilə onlardan hansının bitişik, hansının defislə yazıldığını müəyyənləşdirin.*

I sütun	II sütun
boş ağac gül kəklik söz	çiçək qab otu söhbət dələn

Məlumat mübadiləsi və müzakirənin təşkili. Qrupların təqdimatları dinlənir və müzakirə olunur. **Dərsliklə iş.** Dərsliyin 114-cü səhifəsindəki nəzəri hissə oxunur, izah olunur, 8-11-ci tapşırıqlar yerinə yetirilir.

Tapşırıq 9. Qara sözündən *qaragöz*, *qarabəniz*, *mal-qara* mürəkkəb sözləri yaranır.

Nəticə: Mürəkkəb söz iki sözün birləşməsindən yaranır.

Tətbiqetmə. İş dəftərində dil qaydaları ilə bağlı tapşırıqlar yerinə yetirilir.

Yazı. Hüsnxət. İş dəftəri, "Q" hərfi.

Ev tapşırığı: – Dərsliyin 113-cü səhifəsindəki 4-cü tapşırığı yerinə yetirin.
(Müəllim şagirdlərə dolunun kənd təsərrüfatına da böyük ziyan vurduğunu xatırladır.)

Qiymətləndirmə. Təqdimata, diskussiyaya və tətbiqetmənin nəticələrinə əsasən aparılır.

48-ci mövzu. KİM İSLANDI YAĞIŞDA (4 saat)

Məzmun standartları	Təlim məqsədləri
1.2.1. Müşahidə etdikləri, eşitdikləri və oxuduqları haqqında danışır.	Qazandığı bilikləri əvvəl bildikləri ilə müqayisə edir. Oxuduğu şeirin məzmununu danışır.
2.2.3. Mətnin hissələrinə başlıqlar verməklə məzmununa aid sadə plan tutur.	Şeirin hissələrinə başlıqlar verir, mətnin planını tutmaqla məzmun ardıcılığını müəyyən edir.
1.2.2. Dialoqlarda vəziyyətə uyğun nitq etiketlərindən istifadə edir.	Situasiyadan asılı olaraq nitqində müvafiq təşəkkür etiketlərindən istifadə edir.
2.2.5. Məndəki əsas fikri həyatla əlaqələndirir.	Məndəki əsas fikri izah edir və münasibət bildirir.
3.1.4. Müşahidə və təəssüratlar əsasında kiçikhəcmli esse yazır.	Müşahidə etdikləri əsasında esse yazır.
4.1.5. Ad, əlamət, hərəkət bildiren sözləri qruplaşdırır.	Ad, əlamət, hərəkət bildiren sözləri fərqləndirir və nitqində istifadə edir.

Motivasiya. Müəllim: – *Elə təsəvvür edin ki, bu gün sizə çoxlu qonaq gələcək. Ananız da çox narahatdır ki, görəcəyi işləri çatdırmaz. Bu halda siz nə edirsiniz?*

A) Anamın verəcəyi tapşırığı gözləyirəm.

B) Anamla birlikdə eyni işi yerinə yetirirəm.

C) Köməyimi təklif edirəm.

Ç) Müraciət gözləmədən bacardığım işi yerinə yetirirəm.

Müəllim sualların cavablarına görə qruplaşma aparır.

Köməkçi sual: – Hansı qrupun uşaqlarını daha qayğıkeş hesab etmək olar?

Tədqiqat sualı: – Qayğıkeşlik nə deməkdir?

Tədqiqatın aparılması. Qruplarla iş. Şagirdlər verilmiş suallar əsasında öz fikirlərini iş vərəqlərinə qeyd edirlər. Şeir bəndlərə əsasən 5 hissəyə bölünür. Hər hissə bir qrupa təqdim olunur. Şagirdlər təqdim olunan hissəyə başlıq verir və həmin hissənin məzmununu danışırlar.

Başlıqlar təxminən belə ola bilər:

1. Yağışın yağması
2. Quzu islanmasının yağışda
3. Paltarlar islanmasının yağışda
4. Cücələr islanmasının yağışda
5. İslanan tək mən oldum

Məlumat mübadiləsi və müzakirənin təşkili. Qrupların təqdimatı dinlənir və müzakirə olunur.

1-ci tapşırıq yerinə yetirilir. Ardıcılıq aşağıdakı kimi olmalıdır: C, D, A, B, Ç

Şeirin məzmunu cümlələrin ardıcılığına görə nəql olunur.

2-ci tapşırıq yerinə yetirilir (*məmnunluq, iftixar, sevinc*).

3-cü tapşırıqdakı suallar cavablandırılır. Hər iki mətnin qəhrəmanının başqalarına təmənnasız yaxşılıq etməsi oxşar cəhət kimi seçilir.

4-cü tapşırıq yerinə yetirilir. Cümlələrə *güclü, hiss edirlər (duyurlar), quşlar, qara, canlanırlar* sözləri əlavə olunmaqla tamamlanır. Əlavə edilmiş sözlər qrammatik mənalarına görə qruplaşdırılır.

Tətbiqetmə. Şerti mikrofon kimi seçilən hansısa əşya şagirdlərdən birinə verilir. Həmin şagird, məsələn, “Mənə sinif yoldaşım K. yaxşılıq edib. O, ... (yaxşılığın nədən ibarət olduğu haqda danışır)” deyərək mikrofonu digər şagirdə ötürür. Müəllim mikrofonun bir şagirdədən növbə ilə digərinə keçməsinə nəzarət edir. Sonda kimin adı daha çox çəkilsə, müəllim həmin şagirdi qarşıya çağırır və şagirdlər ona xorla: “Etdiyin hər yaxşılığa görə sağ ol”, – deyirlər.

Bu cür oyunların keçirilməsi şagirdləri əxlaqi dəyərlərə, xeyirxah işlər görməyə həvəsləndirir.

İş dəftərində mövzu ilə bağlı tapşırıqlar yerinə yetirilir.

Nəticə: Qayğıkeşlik ətrafdakılara qarşı diqqətli olmaq, təmənnasız yaxşılıq etmək, köməyini əsirgəməmək deməkdir.

Yazı. “Başınıza gələn elə bir hadisə olubmu ki, sonda şeirdə işlənən nitq etiketini sizə də söyləsinlər?” sualı əsasında şagirdlər həmin vəziyyətlə bağlı kiçik bir esse yazırlar.

Ev tapşırığı: – Yaxşılıqla bağlı atalar sözləri öyrənin.

Qiymətləndirmə. Təqdimata, diskussiyaya və tətbiqetmənin nəticələrinə əsasən aparılır.

49-cu mövzu. **YALANÇI TÜLKÜ** (2 saat)

Məzmun standartları	Təlim məqsədləri
2.1.2. Mətdə verilmiş yaxınmənalı və əksmənalı sözləri fərqləndirir.	Sözün kontekstə görə mənasını yaxınmənalı sözün köməyi ilə izah edir.
2.1.3. Mətdə frazeoloji ifadələrin mənasını izah edir.	Mətdə rast gəldiyi frazeoloji ifadələrin yaxınmənalı qarşılığını tapır.
2.2.3. Mətnin hissələrinə başlıqlar verməklə məzmununa aid sadə plan tutur.	Mətnin məzmununa uyğun plan tutur.
2.2.5. Mətdəki əsas fikri həyatla əlaqələndirir.	Mətdəki əsas fikrə uyğun olan atalar sözünü seçir.
4.1.4. Mətdə rast gəldiyi yeni sözlərin yazılış və tələffüzünü müəyyənləşdirmək üçün lüğətdən istifadə edir.	Mürəkkəb sözlərin defislə, yoxsa bitişik yazıldığını lüğətin köməyi ilə müəyyənləşdirir.

Motivasiya. Müəllim: – “Yalan ayaq tutar, amma yeriməz” atalar sözünü necə başa düşürsünüz?

Cavablar dinlənilir.

– Heç yalanla rastlaşmısınız? (özünüz, yaxud başqası tərəfindən deyilən)

– Həmin yalanın üstü açılibmi?

– Sizcə, nəyə görə insanlar yalan danışmalı olurlar?

Dərslikdən mətn oxunur. Əfi ilan və qənim olmaq ifadələrinin mənalı açıqlanır.

Suallar: – “Əlindən qurtarmaq”, “başına yığışmaq”, “bir ağızdan qışqırmaq”, “izi-tozu qal-mamaq”, “canını qurtarmaq” ifadələrini necə başa düşürsünüz?

– Mətnin adındakı “yalançı” sözünü hansı sözlə əvəz etmək olar? (lovğa)

Mətnin məzmununa aid **plan** tutulur:

1. Tülkünün İlanı öldürmək üçün Kirpiyə yalvarmağı

2. Heyvanlar arasında Tülkünün lovğalanmağı

3. Üstü açılan yalan

Şagirdlər tərtib etdikləri plana görə nağılı danışirlər.

Suallar: – Keçdiyimiz daha hansı mətdə əsərin qəhrəmanı yalan danışır? (“Yaşıl fincan”)

– “Yalançı Tülkü” və “Yaşıl fincan” mətnləri arasında ümumi və fərqli xüsusiyyətləri aydınlaşdırın. Hər iki mətdə yalanı doğuran səbəbləri izah edin.

Bu iki mətnə aid suallar cavablandıqdan sonra belə **nəticəyə** gəlinir: **“Yalanın üstü gəc-tez açılır. Şirin yalandan acı həqiqət yaxşıdır”.**

Müəllim şagirdlərdən yalanla bağlı bildikləri atalar sözlərini də soruşa bilər.

Yalan ayaq tutar, amma yeriməz.

Yalançı özünün düşmənidir.

Yalanın ömrü az olar.

Yalan danışan yanındakını qanmaz yerinə qoyar.

Yalan cücərar, amma bitməz.

1-ci tapşırıq. Mətdəki *çaldı* sözünün 2-ci cümlədəki mənası ilə eyni olduğu bildirilir.

2-ci tapşırıq yerinə yetirilir: 1 – D, 2 – A, 3 – Ç, 4 – B, 5 – C.

3-cü tapşırıq. Şəkildə Pələngin təsviri verilməyib.

4-cü tapşırıq. Mətnin məzmununa uyğun gələn atalar sözü seçilir: “Lovğalığın sonu

xəcalətdir”.

5-ci tapşırıq. Mətnin sonuncu abzasında işlənmiş *izi-tozu* sözü mürəkkəb sözdür.

Dil qaydaları. İmla mətni:

TALADA (29 söz)

Talada yaraşığı ağcaqayın bitmişdi. Onun gözoşşayan budaqları arasında ağacdələnlər yuva qurmuşdu. İynəyarpaqlı ağaclarda isə dələlər budaqdan budağa tullanırdı.

Bir gün insanlar ağcaqayını kəsmək istədilər. Meşəbəyi Bayraməli dayı onları qovdu.

Şagirdlərə mətndəki mürəkkəb sözləri (ağcaqayın, gözoşşayan, ağacdələnlər, iynəyarpaqlı, meşəbəyi, Bayraməli) seçmək və onların yazılışını lüğətin köməyi ilə dəqiqləşdirmək tapşırılır.

Ev tapşırığı: – Dərsliyin 118-ci səhifəsindəki 6-cı tapşırığı yerinə yetirin.

Qiymətləndirmə. Təqdimata, diskussiyaya və tətbiqetmənin nəticələrinə əsasən aparılır.

50-ci mövzu. ŞƏHİDLƏR XİYABANI (4 saat)

Məzmun standartları	Təlim məqsədləri
1.1.1. Sual verməklə dinlədiyi fikrin mahiyyətini aydınlaşdırır.	Mətnin məzmunu ilə bağlı əlavə məlumatlar almaq məqsədilə suallar verir.
1.1.2. Dinlədiyi fikirlə bağlı münasibətini əsaslandırır.	Dinlədiyi fikrə münasibətini bildirir.
1.2.1. Müşahidə etdikləri, eşitdikləri və oxuduqları haqqında danışır.	Öyrəndiklərinə və müşahidə etdiklərinə əsaslanaraq fikrini ifadə edir.
2.2.1. Müvafiq mətnləri tələffüz normalarına uyğun düzgün və sürətli oxuyur.	Şeirin məzmununa uyğun düzgün səs tonu seçir.
3.1.3. Marağına uyğun seçdiyi nəzm nümunəsini əzbərdən yazır.	Şeir seçilmiş hər hansı bir hissəsini əzbərdən yazır.
3.1.4. Müşahidə və təəssüratlar əsasında kiçikhəcmli esse yazır.	Müşahidələri əsasında inşa yazır.
4.1.3. Sözlərin böyük hərflə yazılışına dair qaydaları (şəxs və coğrafi adlar) məqamına uyğun tətbiq edir.	İnsan adı bildirən sözlərin böyük hərflə yazıldığını bilir və yazısında tətbiq edir.
4.1.4. Mətnə rast gəldiyi yeni sözlərin yazılış və tələffüzünü müəyyənləşdirmək üçün lüğətdən istifadə edir.	Mürəkkəb sözlərin yazılış qaydalarına riayət edir.

Motivasiya. Müəllim yazı taxtasında “XİYABAN” sözünü yazır. Bu sözün mənasını soruşur. (Hər iki tərəfində ağac əkilmiş yer, yol və s.)

– *Hansı xiyabanların adını eşitmişiniz?* (Fəxri xiyaban, Şəhidlər xiyabanı)

– *Fəxri xiyaban nə üçün salınıb?* (Burada ulu öndər və xalqımızın görkəmli şəxsiyyətləri dəfn olunub.)

– *Müqəddəs and yerimiz haradır?*

- Şəhidlər xiyabanı nə üçün salınıb?
- İnsanlar nəyə görə şəhid olurlar?

Şagirdlərin mülahizələri dinlənilir. Müəllim şagirdlərin məlumatlılığını öyrənib öz əlavələrini də edir.

ŞƏHİDLƏRİN RUHUNA ƏBƏDİ XATİRƏ

Bakının Dağüstü parkında möhtəşəm bir yerdə əbədi məşəl yanır. Bu məşəl canını Vətən yolunda qurban verərək Şəhidlər xiyabanında uyuyan şəhid qəhrəmanlarımızın ruhuna əbədi xatirədir.

1990-cı ilin 20 yanvar gecəsi Azərbaycanın paytaxtı Bakı şəhəri dəhşətli anlar yaşadı. Evlər gülləbaran edilir, küçələr dağıdılırdı. Şirin yuxuda olan məsum körpələri atəş səsləri diksindirirdi. Həmin gecə Bakı küçələrində xalqımızın neçə-neçə qəhrəman oğul və qızı şəhid oldu. Xalqımız matəmə büründü. İnsanlar şəhidlərin tabutlarını çiyinlərinə alaraq Dağüstü parka doğru axışdılar. Onların dəfn olunduğu yer Şəhidlər xiyabanı adlandı.

Şəhidlər Vətənimizin müstəqilliyi uğrunda canlarından keçdilər. Onların xatirəsi heç vaxt xalqımızın yaddaşından silinməyəcək.

Hər il yanvarın 20-də Vətənimizin qeyrətli oğul və qızlarının uyuduğu Şəhidlər xiyabanı qərənfil yağışına qərq olur. Bu yer bizim and yerimizdir. Xalqımız heç vaxt vətən naminə canını qurban vermiş şəhid övladlarını unutmayacaq, onları əbədi xatirə kimi qəlbində yaşadacaqdır.

Müəllim: – *Danışdıqlarım sizdə hansı hisləri oyatdı? Sizdə hansı suallar yarandı? Şəhidlər Xiyabanı ilə bağlı daha nələri bilmək istərdiniz?*

Fikir verilməlidir ki, şagirdlər öz mülahizələrində həm nifrət, həm də qürur hissini vurğulasınlar, suallar verməklə onlar üçün qaranlıq qalmış məqamları araşdırsınlar.

Aşağıdakı suallar səsləndirilə bilər:

- Şəhidlər harada dəfn olunmuşlar?
- Onların məzarları önündə yanan məşəl nəyə işarədir?
- 20 Yanvar gecəsi Bakıda hansı dəhşətlər törədildi?
- Şəhidlər nə uğrunda canlarından keçdilər?

Qruplarla iş. Dərslikdən şeirin hər bəndi bir qrupa verilir. Şagirdlər həmin bəndi düzgün, intonasiya ilə oxuyur, məzmununu nəsrə çevirib danışirlər.

Bir qrup digərinə suallar verməklə şeirin məzmununu necə başa düşdüyünü nümayiş etdirir. Suallar:

- “Sinə gərmək”, “and yeri” ifadələrini necə başa düşürsünüz?
- “Gül-çiçək yağışına qərq olubdur” ifadəsini necə başa düşürsünüz?

– Nə üçün Şəhidlər xiyabanı Məmməd Əmin amalı, Əhməd Cavad şeiri adlanır? (Çünki burada uyuyanlar Məmməd Əminin arzuladığı müstəqillik uğrunda, müstəqil dövlətimizin himninin sözlərini yazan Əhməd Cavadın şeirində yazılanları həyata keçirmək uğrunda canlarından keçdilər.)

- Şəhidlər xiyabanı nə üçün əbədi and yeri adlanır?
- Şair nə üçün məzarları doğma, yaxın adlandırır?
- Şəhidlər xiyabanını şair nə üçün “alın yazımdır mənim” adlandırır?
- Şəhidlər necə anılır? Nə üçün onların məzarı önünə qərənfillər düzülür?

Tapşırıq 2. Bu tapşırıqla bağlı müəllim öz əlavələrini edir, şagirdlərə yeni məlumat əldə etməyi tapşırır.

Məmməd Əmin Rəsulzadə 1884-cü ildə Bakının Novxanı kəndində anadan olmuşdur. O, Azərbaycan tarixinin ən görkəmli və böyük şəxsiyyətlərindən olub, Azərbaycan milli

istiqlal hərəkatına başçılıq etmişdir. Onun "Bir kərə yüksələn bayraq, bir daha enməz!" ifadəsi XX əsrdə Azərbaycanda müstəqillik hərəkatının şüarı olmuşdur.

Məmməd Əmin Rəsulzadə Türkiyədə vəfat etmiş və orada dəfn olunmuşdur. O, son nəfəsində üç dəfə "Azərbaycan" deyərək gözlərini əbədi yummuşdur. Bu da onun Azərbaycana, vətənə nə qədər bağlı bir insan olduğunu bariz nümunəsidir.

Əhməd Cavad 1892-ci ildə Şəmkirin Seyfəli kəndində anadan olmuşdur. O, müəllim və görkəmli şairidir. Onun bir çox şeirləri vardır. Azərbaycanı müstəqil, doğma xalqını xoşbəxt görmək istəyən Əhməd Cavad haqsız olaraq həbs edilmiş, dəhşətli işgəncələrə məruz qalmış, 1937-ci il cəza tədbirlərinin qurbanı olmuşdur. Əhməd Cavad Azərbaycan Dövlət Himninin sözlərinin müəllifidir.

Yazı. 20 Yanvarda və ya bu tarixə yaxın günlərin birində Şəhidlər xiyabanına ziyarət təşkil olunur. Şagirdlər öz təəssüratlarını "Şəhidlər unudulmur" başlıqlı inşa yazmaqla təqdim edirlər. Müəllim inşa üçün aşağıdakı planı təqdim edə bilər:

- Şəhidlərin xatirəsini necə yad edirik?
- Nə üçün onların ruhu qarşısında and içirik?
- Şəhidlərin adını uca tutmaq üçün nə edəcəyəm?

Nəticə: Xalqımızın igid övladları 1990-cı il yanvarın 20-də Azərbaycanın toxunulmazlığı uğrunda canlarından keçdilər. Buna görə də onları şəhid adlandırırıq. Vətənimizin azadlığı, müstəqilliyi, bütövlüyü uğrunda şəhid olanların xatirəsi heç zaman unudulmayacaq. Həmişə xalqımızın yaddaşında yaşayacaq.

İş dəftərində mövzu ilə bağlı tapşırıqlar yerinə yetirilir.

Yazı. Şeirin hər hansı bəndi əzbərdən dəftərə yazılır.

Dil qaydaları

1. Şeirdəki mürəkkəb sözlər seçilir və onların defislə yazıldığına diqqət yetirilir: *gül-çiçək, yan-yanə*. Müəllim bildirir ki, yaxınmənalı sözlərin birləşməsindən və sözlərin təkrarından yaranan mürəkkəb sözlər defislə yazılır. Bu cür mürəkkəb sözlər yaratmaq üçün bir neçə söz verilir: dost (dost-tanış), qayda (qayda-qanun), tez (tez-tez), baş (başdan-başa) və s. Bu sözləri dəftərə yazmaq tapşırılır.

2. Şeirdə yerindən asılı olmayaraq həmişə böyük hərflə yazılan sözlər seçilir və dəftərə yazılır.

Sual: – Vətənin azadlığı uğrunda şəhid olanlardan kimlərin adını bilirsiniz? Həmin şəhidlərin adlarını dəftərinizə yazın.

İş dəftərində dil qaydaları ilə bağlı tapşırıqlar yerinə yetirilir.

Ev tapşırığı: – 20 Yanvar hadisələri zamanı kiçikyaşlı məktəblilərdən də şəhid olanlar var. Onlar haqqında məlumat toplayın və danışın.

Qiymətləndirmə. Müəllimin təlim nəticələri üzrə hazırladığı meyarlar əsasında aparılır.

51-ci mövzu. ZARAFAT (4 saat)

Məzmun standartları	Təlim məqsədləri
1.1.1. Sual verməklə dinlədiyi fikrin mahiyyətini aydınlaşdırır.	Müzakirə zamanı sual verməklə danışanın fikrinə aydınlıq gətirir.
1.2.3. Nitq situasiyalarından asılı olaraq müvafiq jest və mimikalardan istifadə edir.	Rollu oyun zamanı nitq situasiyasına uyğun jest və mimikalardan istifadə edir.
2.2.1. Müvafiq mətnləri tələffüz normalarına uyğun düzgün və sürətli oxuyur.	Mətni oxuyarkən sözləri düzgün tələffüz edir.
2.2.3. Mətnin hissələrinə başlıqlar verməklə məzmununa aid sadə plan tutur.	Mətnin hissələrini məzmununa uyğun başlıqla adlandırır.
2.2.5. Mətndəki əsas fikri həyatla əlaqələndirir.	Mətnin qəhrəmanlarını xarakterizə edərək əsas fikri açıqlayır və onu həyatda gördükləri ilə əlaqələndirir. Öz təxəyyülünə əsaslanaraq hekayənin davamını təxmin edir.
2.2.4. Mətnin məzmununu tərtib etdiyi plana uyğun nəql edir.	Mətnin məzmununu ardıcıl nəql etmək üçün plan tutur.
3.1.1. Yazısında sadə hüsrxət və orfoqrafiya normalarına riayət edir.	“L” hərfini hüsrxət normalarına uyğun yazır və digər hərflərlə birləşdirir.
3.1.2. Çap hərfləri ilə yazılmış mətni üzündən köçürür.	Çap hərfləri ilə verilmiş mətni üzündən köçürür.
4.1.4. Mətnə rast gəldiyi yeni sözlərin yazılış və tələffüzünü müəyyənləşdirmək üçün lüğətdən istifadə edir.	Mürəkkəb sözlərin bitişik, yoxsa defislə yazıldığını müəyyənləşdirmək üçün lüğətdən istifadə edir.

Motivasiya. Müəllim bir hadisə danışır: *“Tənəffüs zamanı İlqar Cəmilin qələmini gizlədir. Dərs başlayanda Cəmil qələmini tapmayıb həyəcanlanır. İlqar isə özündən razı halda gülümsəyir. Müəllim Cəmilə açıqlananda İlqar qələmi qaytarıb deyir:*

– Mən zarafat edirdim”.

Köməkçi sual: – *Sizcə, bu zarafat xoşa gəlirmi?*

Fərziyyələr dinlənilir.

Tədqiqat sualı: – *Zarafat necə olmalıdır?*

Tədqiqatın aparılması. Dərsliklə iş.

Mətnin 1-ci hissəsi (dərslik, səh.120-121) oxunub təhlil olunur.

Sual: – *Sizcə, mətnin davamı necə olacaq? (3-cü tapşırıq)*

Şagirdlərin versiyaları dinlənilir. II hissə oxunur, şagirdlərin versiyaları ilə müqayisə olunur. Oxunan hissələrə başlıq verilir və plan tutulur:

Düşünülmüş zarafat

1. *Gəzməyə çıxmış dostlar*
2. *Ağacın altındakı süfrə*
3. *Cavan oğlanın zarafat etmək planı*

Kişinin sevinci

4. *Dostun təklifi*
5. *Heyrətlənmiş kişi*
6. *Allaha şükür edən kəndli*
7. *Təsirləndirici səhnə*

Məlumat mübadiləsi və müzakirənin təşkili.

Şagirdlər plan üzrə mətnin məzmununu nəql edirlər. Suallar:

- *Məndən əksmənalı sözləri tapın (varlı – yoxsul, altında – üstündə).*
- *“Zarafat dostluğun qayçısıdır” atalar sözünü necə başa düşürsünüz?*
- *Ədibin dostunun zarafatını dəyişməsinə necə qiymətləndirirsiniz?*
- *“Yataq xəstəsi olmaq” nə deməkdir?*

1-ci tapşırıq yerinə yetirilir. Məndəki əsas fikir müəyyən olunur.

2-ci tapşırıq əsasən, mətnin planındakı çatışmayan cümlələr müəyyən olunur:

3. *Ədib dostuna dedi ki, yoxsulun başmaqlarının hər birinə bir manat qoysun.*
5. *Bu səhnənin təsirindən cavan oğlanın gözləri yaşardı.*

Müzakirə. 4-cü tapşırıq yerinə yetirilir. “Kimlərlə zarafat etmək olar?”, “Zarafatı hər yerdə etmək olarmı?” suallarını verməklə müzakirənin mövzu dairəsi genişləndirilir.

Rollu oyun keçirilir. Şagirdlərə aparıcı, varlı gənc, məşhur ədib, kasıb kəndli təsvir olunan və ya adları yazılan kartlar paylanılır. Bu oyun bütün siniflə aparılır. Şagirdlər rollarına uyğun hərə öz yerini alır. Şagirdlərə ifa zamanı müvafiq jest və mimikadan istifadə etmək tapşırılır.

Bundan sonra şagirdlər rollarını ifa etməyə başlayırlar. Qalan şagirdlərə isə tapşırılır ki, müşahidə aparsınlar. Səhnəcik bitdikdən sonra onların fikirləri dinlənilir, aktyorların oyunu tamaşaçılar tərəfindən şərh olunur və qiymətləndirilir.

Yazı (üzündən köçürmə). Mətnin ikinci hissəsində kişinin üzünü göyə tutaraq dediyi sözləri dəftərə köçürün.

Nəticə: Zarafatı elə etmək lazımdır ki, heç kimin xətrinə dəyməsin. Ağıllı, xeyirxah məsləhətlərə qulaq asmaq ancaq xeyir gətirər.

Tətbiqetmə. Bu mərhələdə iş qruplarda davam etdirilir. Qruplardan ikisi elə hekayə fikirləşib danışır ki, burada qəhrəmanlardan birinin etdiyi zarafatdan digər tərəf incimir. Digər iki qrupun təqdim etdiyi hekayədə isə zarafat əks tərəfin xətrinə dəyir.

Nümunə 1:

Balaca bacısına dondurma almaq üçün anası Səmədə 50 qəpik verdi. Səməd həyətdə düşəndə gördü ki, dostları futbol oynayır. Həvəslə uşaqlara qoşuldu. Oyunun qızğın vaxtında anasının səsinə eşitdi.

– *Səməd, harada qaldın?*

– *Gəlirəm, ana!*

Tez mağazaya qaçdı. Əlini cibinə atanda pulu tapmadı. Onun narahatlığını gören qonşusu Cavad soruşdu:

– *Nə olub, Səməd?*

– *Bacıma dondurma almalıydım. Deyəsən, həyətdə futbol oynayanda pulu itirmişəm.*

– *Nə qədər idi?*

– *50 qəpik!*

Cavad cibindəki öz 50 qəpiyini gizlincə yerə atdı. Üzünü çevirib dedi:

– *Bax, yerdəki sənə pulun deyil?*

Səməd sevinib pulu götürdü. Amma bilmədi ki, pul Cavadındır.

Nümunə 2:

Zəng vuruldu. Müəllim sinfə daxil oldu. Uşaqlar ayağa qalxdılar. Müəllim onlarla salamlaşdı:

– Salam, uşaqlar!

– Salam, müəllim!

– Əyləşin!

Birdən sinifdən bərk səs gəldi. Nuray yerə yıxılmışdı. Hamı təəccüblə Nuraya baxdı. O ağlayırdı. Müəllim Nurayın parta yoldaşı Rəşaddan soruşdu:

– Rəşad, Nuraya nə oldu?

– Müəllim, zarafat edirdim.

Rəşad Nurayın stulunu çəkmişdi.

İş dəftərində mövzu ilə bağlı tapşırıqlar yerinə yetirilir.

Dil qaydaları. 5-ci tapşırıq: mətnə göy rənglə verilmiş sözlərdən “başmaq” sözü quruluşca mürəkkəb deyil. 6-cı tapşırıq yerinə yetirilir: 1-ci sütunda verilmiş mürəkkəb sözlər defislə, 2-ci sütundakılar bitişik yazılır:

ana-bala soyuqqanlı

adət-ənənə tozsoran

taxta-şalban əlçatmaz

Dərslikdən nəzəri hissə oxunur və izah olunur.

Dərsliyin 122-ci səhifəsindəki 7-8-ci tapşırıqlar, eləcə də iş dəftərinin 84-cü səhifəsindəki dil qaydaları ilə bağlı tapşırıqlar yerinə yetirilir.

“MÜRƏKKƏB SÖZLƏR” MÖVZUSU ÜZRƏ QIYMƏTLƏNDİRMƏ**1. Hansı mürəkkəb söz düzgün yazılmayıb?**

A) pambıq-yığan

B) tez-tez

C) qatar-qatar

2. Mürəkkəb söz hansıdır?

A) kitabxana

B) tozsoran

C) xeyirxahlıq

3. Mürəkkəb sözlərdən ibarət cərgəni göstərin.

A) yataqxana, dəmirçi, səkkizinci

B) kəklikotu, dəmiryolçu, gecə-gündüz

C) döyüşçülər, sənətkar, böyürtkən

4. Nə zaman mürəkkəb söz bitişik yazılır?

A) Sözlər təkrar olunduqda

B) Əksmənalı sözlər birləşdikdə

C) Müxtəlif mənalı sözlər birləşdikdə

5. Düzgün yazılış hansıdır?

A) soyuq-qanlı

B) soyuqqanlı

C) soyuq qanlı

6. Hansı cərgədəki mürəkkəb sözlərin hamısı düzgün yazılmışdır?

A) qızılgül, qapı-baca, böyük-küçük

B) ağac-dələn, çobanyastığı, bir-bir

C) açıq-ürəkli, günəbaxan, qohum-qardaş

Dil qaydaları. İmla mətni:

ÇOBANYASTIĞI (35 söz)

Çiçəklər çobanyastığı gülünə baxıb fikirləşirdi ki, nə üçün onun kirpikləri ağdır. Bilmirdilər ki, günəş şüalarının sarı, qırmızı, narıncı, göy, çəhrayı rənglərinin içində heç kəsin görmədiyi ağ rənglər də var. Çobanyastığı bu rəngi daha çox sevirdi.

Yazı. Hüsxnə. İş dəftəri, “L” hərfi.

Ev tapşırığı: – Dərsləyin 122-ci səhifəsindəki 3-cü tapşırığı yazılı şəkildə yerinə yetirin. Mətnin qəhrəmanlarına münasibət bildirin.

Qiymətləndirmə. Təqdimata, diskussiyaya və tətbiqetmənin nəticələrinə əsasən aparılır.

52-ci mövzu. XOCALI MÜSİBƏTİ (2 saat)

Məzmun standartları	Təlim məqsədləri
1.1.1. Sual verməklə dinlədiyi fikrin mahiyyətini aydınlaşdırır.	Dinlədiyi mətndəki məlumatlarla bağlı suallar verir.
1.2.1. Müşahidə etdikləri, eşitdikləri və oxuduqları haqqında danışır.	Oxuduqlarına, öyrəndiklərinə və eşitdiklərinə əsaslanaraq fikrə münasibət bildirir.
2.1.1. Mətnə rast gəldiyi yeni əşya və hadisələrin adlarını müvafiq mənə qrupuna aid edir.	Mətnə təsvir olunan hadisəni müvafiq mənə qrupuna aid etməklə mənasını anladığını nümayiş etdirir.
2.2.1. Müvafiq mətnləri tələffüz normalalarına uyğun düzgün və sürətli oxuyur.	Şeiri məzmununa uyğun intonasiya ilə oxuyur.
3.1.2. Çap hərfləri ilə yazılmış mətni üzündən köçürür.	Mətnə müəyyən olunmuş hissəni dəftərinə köçürür.

Motivasiya. Müəllim:

- “Facie” sözünü necə izah edərsiniz?
- Hansı hadisələri facie adlandırmaq olar?
- Facie dedikdə ilk ağılıza gələn söz hansıdır?

“Xocalı” cavabını alandan sonra bu hadisə haqqında şagirdlərin nə bildikləri soruşulur. Dərsləkdən şeir oxunur və təhlil olunur.

Suallar:

- Şeirin ilk 4 misrasını necə başa düşürsünüz?
- Nə üçün Xocalı müsibəti “görünməz müsibət” adlanır?

1-ci tapşırıq. Müəllimin yönəldici sualları ilə şagirdlər “Yerdə qalsa belə qan, Əl üzülər dünyadan” misralarını izah edirlər: Xocalı faciəsini bütün dünya tanımalıdır. Əgər erməni vəhşiliklərinə lazımi qiymət verilməsə, bu faciənin günahkarları cəzalanmasa, dünyada ədalətə inam yox olar.

Tapşırıq 3. “Soyqırımı” sözünün mənası açıqlanır.

Soyqırımı – irqi, milli və ya dini səbəblərə görə əhalinin ayrı-ayrı qruplarının məhv edilməsi.

Xocalı şəhərində yaşayan insanları uşağa, qocaya aman vermədən qırıblar. Buna görə də bu faciə soyqırımı adlanır.

Yazı. Tapşırıq 4. Tapşırığın şərtinə görə, şəirin sonuncu dörd misrası dəftərə köçürülür.

2-ci tapşırıq. Şagirdlər 1-ci sinif dərslərində “Dostluq köməyi” mətnini keçərkən Xocalı faciəsi haqqında məlumat alıblar. Ona görə də bu hadisənin baş verdiyi tarixi xatırlaya bilərlər. Onların bu haqda məlumatlarını genişləndirmək üçün müəllim aşağıdakı mətni oxuyur.

Dinləmə mətni:

Xocalı faciəsini unutmurduq

26 fevral 1992-ci il. Quşbaşı qar yağan sərt qış gecəsi. Həmin gecə erməni quldurları Rusiya ordusunun Xankəndində yerləşən hərbi hissələrinin yardımı və iştirakı ilə Azərbaycanın Xocalı şəhərini məhv etdilər. Şəhər güclü top atəşinə tutuldu. Aeroport və ona yaxın olan evlər dağıdıldı. Təkcə aeroportun müdafiəsi zamanı rus alayının top atəşi ilə 150-yə yaxın adam öldürüldü. Buna baxmayaraq, şəhərin qəhrəman müdafiəçiləri düşməyə inadlı müqavimət göstəridilər. Düşmənlər şəhərə daxil olduqdan sonra da hər küçə, məhəllə, hər ev uğrunda döyüşlər davam edirdi. Xocalı sakinləri Vətən torpağını qəhrəmanlıqla qoruyurdular. Erməni quldurları müdafiədə dayananları güllələyir, evlərdə əllərinə keçən nə varsa hamısını qarət edir, özləri ilə gətirdikləri yük maşınlarına yükləyir, Xankəndi tərəfə göndərirdilər. Ermənilər görünməmiş vəhşiliklə insanları məhv edir, evlərə-eşiklərə od vururdular.

Aramsız güllə yağışından qurtulub ayağı yalın, başıaçıq halda meşələrə, dağlara üz tutanların çoxusu yolda dondu, qar uçqunlarına düşdü. Tarixin hələ indiyədək şahidi olmadığı bu müsibəti ancaq insanlığını, mərhəmət hissini itirən vəhşi ermənilər törədə bilərdilər. Bu vəhşilikləri heç nə ilə müqayisə etmək mümkün deyil.

26 fevral bundan sonra Azərbaycan xalqının və dünyada bir çox insanların yaddaşında kədərli, mətəmli bir gün kimi qalacaqdır. Erməni qaniçənlərin bu cinayəti xalqımıza qarşı törədilmiş dəhşətli soyqırımı günü kimi tarixə yazılmalıdır.

Şagirdlər bir-birinə sual verməklə dinlədikləri mətndəki fikrin mahiyyətini aydınlaşdırırlar. Şagirdlərə suallarla müraciət olunur:

- Xocalı camaatı düşməyə qarşı necə müqavimət göstərdi?
- Erməni quldurları Xocalıda hansı vəhşilikləri törədirdilər?
- Erməni quldurlarının Xocalıda törətdiklərinə nə ad vermək olar? (vəhşilik, azgınlıq, qəddarlıq və s.)
- Nə üçün Xocalı faciəsi xalqımızın tarixində soyqırımı kimi yadda qalacaqdır?

Cavablardan sonra şagirdlər belə bir fikrə gəlirlər ki, Xocalı soyqırımı Azərbaycan xalqının yaddaşından heç zaman silinməyəcək.

İş dəftərində mövzu ilə bağlı tapşırıqlar yerinə yetirilir.

Araşdırma. 20 Yanvar faciəsi ilə Xocalı faciəsini birləşdirən və fərqləndirən cəhətlər hansılardır? Bu haqda danışın.

Ev tapşırığı: – Xocalıda qəhrəmancasına şəhid olan oğullarımızdan biri də Azərbaycanın Milli Qəhrəmanı Əlif Hacıyevdir. Onun haqqında məlumat toplayın.

Qiymətləndirmə. Təqdimata, diskussiyaya və tətbiqetmənin nəticələrinə əsasən aparılır.

53-cü mövzu. **MEŞƏ KRALI** (2 saat)

Məzmun standartları	Təlim məqsədləri
2.2.1. Müvafiq mətnləri tələffüz normalalarına uyğun düzgün və sürətli oxuyur.	Mətni səlis, axıcı, aydın oxuyur.
2.2.3. Mətnin hissələrinə başlıqlar verməklə məzmununa aid sadə plan tutur.	Mətn çəkilmiş illüstrasiyalara uyğun gələn hissələri müəyyən edir. Mətnin hissələrini adlandıraraq plan tutur.
2.2.4. Mətnin məzmununu tərtib etdiyi plana uyğun nəql edir.	Mətni plana uyğun nəql edir.
3.1.1. Yazısında sadə hüsnxət və orfoqrafiya normalarına riayət edir.	"M" hərfini hüsnxət normalarına uyğun yazır və digər hərflərlə birləşdirir.
3.1.2. Çap hərfləri ilə yazılmış mətni üzündən köçürür.	Mətnə müəyyən olunmuş hissəni dəftərinə köçürür.
4.1.5. Ad, əlamət, hərəkət bildirən sözləri qruplaşdırır.	Ad, əlamət və hərəkət bildirən sözləri fərqləndirir.

Motivasiya. Müəllim meşənin təbiəti, canlı aləmi haqqında söhbət aparır, bu mövzuda şəkillər nümayiş etdirir. Uşaqlar mövzu ətrafında fikirlərini bildirirlər (meşə bitkiləri, vəhşi heyvanlar).

Köməkçi sual: – Hansı heyvana "Meşə kralı" deyirlər? (Şir, aslan)
Şagirdlər şir haqqında bildikləri məlumatları söyləyirlər.

Tədqiqat sualı: – Sizcə, güclülərin köməyə ehtiyacı ola bilərmə?

Tədqiqatın aparılması. Qruplarla iş. Şagirdlər verilmiş suallar əsasında öz fikirlərini iş vərəqlərinə qeyd edirlər.

Qruplara mətnin hissələri (dərslik, səh.124-125) paylanır. Hər qrup ona düşən hissəni oxumalı, həmin hissəyə başlıqlar verərək plan tutmalı və həmin hissənin 125-ci səhifədəki hansı şəkllə uyğun gəldiyini müəyyənləşdirməlidir.

Hər qrup oxuduğu hissəyə başlıqlar verərək plan tutur.

I. Qəddar şir

1. Şir heyvanlara göz verib işıq vermirdi.
2. Şiri heç kim sevmirdi.

II. Talaya gəlib çıxmayan şir

3. Şiri gözləyən heyvanlar
4. Çaqqalın təklifi
5. Kralın yanına yollanan meymun

III. Meymunun şirdən gətirdiyi xəbər.

6. Şirin istəyi
7. Tülkünün sevinci

IV. Zəifləmiş şir

8. Şirin etirafı

9. *Şad-xürrəm həyat sürən sakinlər*

10. *Ceyranın təklifi*

V. Yamanlığa yaxşılıq

11. *Ceyranla razılaşılan heyvanlar*

12. *Şir zalımlığa son qoydu*

13. *Həminin dostu*

Məlumat mübadiləsi və müzakirənin təşkili. Qrupların təqdimatı dinlənir və müzakirə olunur.

Lövhdə mətnin illüstrasiyaları ardıcıl düzülür.

Tutulmuş plana görə mətn nəql olunur.

Tapşırıq 1. Mətnin məzmununa "A" variantındakı atalar sözü uyğun gəlir.

Tapşırıq 2. 1-ci hissə – B, 2-ci hissə – D, 3-cü hissə – Ç, 4-cü hissə – A, 5-ci hissə – C şəklinə uyğun gəlir.

Tətbiqetmə. İş dəftərində mövzu ilə bağlı tapşırıqlar yerinə yetirilir.

Yazı. Meşə kralının öz səhvini başa düşdüyü hissəni tapıb dəftərinə köçür.

Nəticə: İnsan nə qədər güclü olsa da, müəyyən məqamlarda köməyə ehtiyacı olur. Ona görə də güclü olan vaxt zəifləri incitmək olmaz.

Dil qaydaları. **Tapşırıq:** – Cədvəlin I sütununa mətnə adları çəkilən heyvanların adlarını, II sütununa I hissədə işlənən əlamət bildirən sözləri, III sütununa isə IV hissədə işlənən hərəkət bildirən sözləri yazın.

Ad bildirən sözlər	Əlamət bildirən sözlər	Hərəkət bildirən sözlər

Yazı. Hüsnxət. İş dəftəri, "M" hərfi.

Ev tapşırığı: – *Mətni oxuyun və növbəti dərs üçün mətni səhnələşdirin.*

Qiymətləndirmə. Təqdimata, diskussiyaya və tətbiqetmənin nəticələrinə əsasən aparılır.

54-cü mövzu. İKİ GONBUL VƏ DOVŞAN (2 saat)

Məzmun standartları	Təlim məqsədləri
2.1.1. Mətnə rast gəldiyi yeni əşya və hadisələrin adlarını müvafiq mənə qrupuna aid edir.	Əsərdəki obrazın xarakterik cəhətini müvafiq əlamət bildiren sözlə adlandırır.
2.2.1. Müvafiq mətnləri tələffüz normalalarına uyğun düzgün və sürətli oxuyur.	Düzgün səs tonu seçməklə mətni tələffüz normalalarına uyğun oxuyur.
2.2.5. Mətndəki əsas fikri həyatla əlaqələndirir.	Həyatda gördüklərindən çıxış edərək mətndəki əsas fikirlə bağlı sualları cavablandırır.
2.2.3. Mətnin hissələrinə başlıqlar verməklə məzmununa aid sadə plan tutur.	Şəkillərlə mətnin hissələri arasındakı uyğunluğu müəyyən edir.
3.1.2. Çap hərfləri ilə yazılmış mətni üzündən köçürür.	Mətnin müəyyən olunmuş hissəsini üzündən köçürür.
4.1.4. Mətnə rast gəldiyi yeni sözlərin yazılış və tələffüzünü müəyyənləşdirmək üçün lüğətdən istifadə edir.	Lüğətdən istifadə edərək sözlərin yazılış və tələffüzü arasındakı fərqi müəyyənləşdirir.

Motivasiya. Müəllim: – *Qarışqa zəhmət çəkir, zülmə özündən on dəfə ağır yükü yuvasına daşıyır. Yuvasına az qalmış bir sərçə uçub onun dənini aparır. Sərçə pırlıltı ilə uçanda bir budağa dəyib zədələnir.*

Sual: – *Bu hekayədə kimə yazığınız gəlir?*

Şagirdlərin fikirləri dinlənilir və müzakirə olunur.

Dərslikdən “İki gonbul” mətni tələffüz normalalarına uyğun ifadəli, düzgün oxunur.

2-ci tapşırıq. Yaxşı olar ki, şagirdlər *mətnin sonundakı suala necə cavab vermək üçün* atalar sözlərinə müraciət etsinlər. (“Nə yağurdu, nə yapdı, hazırca kökə tapdı”; “Əkəndə yox, biçəndə yox, yeyəndə orta qardaş” və s.)

Sual: – *Təmsildəki dovşan obrazını hansı sözlə xarakterizə etmək olar?*

Müəllimin yönəldici sualları ilə şagirdlər “müftəxor” sözünün üzərində dayanırlar. Bu sözün mənası izah olunur: *özü zəhmət çəkməyib başqalarının hesabına yaşayan insan.*

Sual: – *Bəs gonbullar haqqında nə deyə bilərsiniz?*

Tapşırıq 1. Mətnə uyğun şəkillərin ardıcılığı müəyyən olunur: Ç, C, B, A.

Yazı. Hər şəklə aid mətnə bir, yaxud iki cümlə tapılıb dəftərə köçürülür.

Tapşırıq 3. Abzasın mətndəki yeri müəyyənləşdirilir. (“*Bərk yapışın, buraxmayın!*” – cümləsindən sonra)

Müəllim şagirdlərin diqqətini mətndəki belə bir cümləyə yönəldir: – “*Gonbullar yolu hamarladılar. Kənarlara yol nişanları düzdülər*”. Bu işləri etməkdə onların məqsədi nə idi?

Sual: – *Hansı yol nişanlarını tanıyırsınız? Yol işarələrinin əhəmiyyəti nədədir? (tapşırıq 4)*

Şagirdlərin cavablarından sonra müəllim belə bir açıqlama verə bilər: – *Yollar rahat və təhlükəsiz olmalıdır. Hər kəs yol hərəkəti qaydalarını bilməli, yol nişanlarını tanımalıdır. Əks halda özümüz və başqaları üçün təhlükə yaradırıq. Səki ilə getməli, qadağan işarəsi olan yerlərdən keçməməliyik. Belə işarələr qoyulmayan yerlərdə ehtiyatlı olmalıyıq. Yeraltı və yerüstü keçidlər olan yerlərdə mütləq onlardan istifadə etməliyik.*

Sonra müəllim şagirdlərə yol nişanlarını göstərir, mənasını soruşur.

Müzakirə. Mövzu: “Müxtəlif fənlərdən qiymətləndirmə tapşırıqları yazılarkən bəzi uşaqlar yaxşı oxuyan yoldaşlarından köçürürlər. Buna münasibətinizi bildirin”.

İş dəftərində mövzu ilə bağlı tapşırıqlar yerinə yetirilir.

Nəticə: Başqasının əməyini mənimsəmək istəyən müftəxorlara heç kimin yazığı gəlmir.

Dil qaydaları. 5-ci tapşırıq yerinə yetirilir. Cavab "C" variantıdır.

Ev tapşırığı: – "Nə yoğurdu, nə yaptı, hazırca kökə tapdı" atalar sözünə uyğun gələn mətn qurun.

Qiymətləndirmə. Təqdimata, diskussiyaya və tətbiqetmənin nəticələrinə əsasən aparılır.

55-ci mövzu. NİCAT VƏ DƏCƏL (4 saat)

Məzmun standartları	Təlim məqsədləri
1.2.1. Müşahidə etdikləri, eşitdikləri və oxuduqları haqqında danışır.	Müşahidə etdiyini, oxuduğunu düşüncələrinə uyğun tərzdə çatdırır.
2.2.1. Müvafiq mətnləri tələffüz normalarına uyğun düzgün və sürətli oxuyur.	Mətni səlis, axıcı, aydın oxuyur.
2.2.3. Mətnin hissələrinə başlıqlar verməklə məzmununa aid sadə plan tutur.	Əsərdəki hadisələrin ardıcılığını müəyyən edir. Mətnin məzmununa əsasən hissələrə başlıq verir və plan tutur.
2.2.5. Mətndəki əsas fikri həyatla əlaqələndirir.	Mətndəki əsas fikri müəyyən edir və həyatda gördüklərindən çıxış edərək ona münasibət bildirir.
2.2.4. Mətnin məzmununu tərtib etdiyi plana uyğun nəql edir.	Tutulmuş plana görə mətni danışır.
3.1.1. Yazısında sadə hüsnxət və orfoqrafiya normalarına riayət edir.	"N" hərfini hüsnxət normalarına uyğun yazır və digər hərflərlə birləşdirir. İmla yazarkən deyilişi və yazılışı fərqlənən sözləri orfoqrafik normalara uyğun yazır.
3.1.4. Müşahidə və təəssüratlar əsasında kiçikhəcmlə esse yazır.	Oxuduğu mətnin ideyasını həyatda gördükləri ilə əlaqələndirərək esse yazır.

Motivasiya. Müəllim: – İnsanla heyvanın dostluğu mümkündürmü?

Fərziyyələr söylənilir.

"Bir qalanın sirri" filmindən fraqment. (Yaxud müəllim özü şifahi şərh edir.)

Sual: – Yallı ilə Xallı sahibini xilas etmək üçün nə edir?

– Əsl dost necə olmalıdır?

Dərslikdən mətnin 1-ci hissəsi oxunur. Baş qəhrəmanların dostluğunu sübut edən hissələrə diqqət yetirilir.

Mətnin hissəsinə **başlıq** verilib plan tutulur:

Şəhərin kənarında gecələyən dostlar

1. Su satmağa yollanan dostlar

2. Şəhərdə

3. Şəhərin kənarında

4. Suyun içinə düşən böcək

Mətnin məzmunu plan üzrə nəql edilir.

Şagirdlərə mətnin davamını təxmin etmək tapşırılır: – *Sizcə, mətnin sonrakı hissəsində səhəngə düşmüş böcəyin nə rolu olacaq? Nəyə görə müəllif Nicatın böcəyə münasibətini bu qədər vurğulayır?*

Şagirdlərin versiyalarından sonra mətnin II hissəsi (dərslik, səh. 129) oxunur, təhlil olunur və suallar verilir:

- *Nicatla Dəcəlin münasibətində nə daha çox xoşunuza gəldi?*
- *Siz bir qəbahət iş görəndə etiraf edə bilərsinizmi?*
- *Siz böcəyə nə deyərdiniz?*

Oxunan hissəyə **başlıq** verilib plan tutulur:

Əsl dostlar

1. Kiçilən dostlar

2. Sirli böcək

3. Böcəyin xilas edilməsi

4. Sınaq

5. Əsl dostluq

Mətnin məzmunu **plan üzrə** nəql edilir.

Mətnin sonundakı **tapşırıqlar** yerinə yetirilir.

Tapşırıq 1. Smayliklərlə yerinə yetirilir.

Tapşırıq 2. “B” variantındakı cümlə mətnin ideyası ilə bağlı deyil.

Tapşırıq 3. 1-ci boşluğa “dünən səni darda qoydum”, 2-ci boşluğa “Axı ata-anası onun yolunu gözləyir”, 3-cü boşluğa “Axı səhvi mən etmişəm” cümləsi uyğun gəlir.

Tapşırıq 4. Ardıcılıq aşağıdakı şəkildə olmalıdır:

Ç, B, A, D, E, C

Danışma. Müəllim aşağıdakı sualları verməklə şagirdləri danışmağa, fikirlərini sərbəst ifadə etməyə yönəldir.

– *Dostunuzla bağlı elə hadisə veribmi ki, siz onun etibarına, sadıqlığına bir daha əmin olmusunuz?*

– *Dostluğun möhkəmliyi daha nədə əks olunur?*

Nəticə: Dost dostu tən gərəkdir. Yoldaşlıq edirsənsə, həm çətinlikdə, həm də dar gündə bir olmalısən. Səhvini etiraf etməyi bacarmaq lazımdır. Yoldaşına qarşı ədalətli, rəhmli olarsansa, əvəzini görərsən.

İş dəftərində mövzu ilə bağlı tapşırıqlar yerinə yetirilir.

Müsbət təlim mühiti yaratmaq və şagirdlərin kommunikasiyasını təşkil etmək üçün “Fikri yenidən qısaca ifadə etmək” (yaxud “Xarab olmuş telefon”) üsulu ilə şagirdlər fikirlərini bir-birinə çatdırırlar. Bunun üçün şagirdlər qruplara bölünürlər. Hər qrupa üzərində atalar sözləri yazılmış vərəqlər paylanır. Məsələn, bir qrupa üzərində “Dost-düşmən qara gündə bəlli olar” atalar sözü yazılmış vərəq verilir. Bir şagird bu fikri oxuyur, vərəqin atalar sözü yazılmış hissəsini qatlayıb, təmiz hissədə bu fikri başa düşdüyü şəkildə yazır və digər yoldaşına ötürür. Beləliklə, hər iştirakçı əvvəlki qeydlərə əsasən öz fikrini yazır. İş sona çatdıqda axırıncı iştirakçı ilk və son fikirləri ucadan oxuyur. Adətən, bu fikirlər bir-birindən kəskin fərqlənir. Sonra şagirdlər vərəqi açıb ilk yazılmış cümlədən başlayaraq fikirlərin birindən digərinə doğru necə dəyişdiyini oxumaqla izləyirlər.

Digər qruplara “Dostun yoxsa – axtar, tapdın – qoru”, “Örtülü bazar dostluğu pozar”, “Dost-dostdan bezar olmaz, aralıqda mərdimazar olmasa” atalar sözləri yazılmış vərəqlər verilə bilər.

Bütün qrupların fikirləri oxunduqdan sonra refleksiya keçirmək yaxşı olardı:

- Bu tapşırıqdan hansı nəticəni çıxarmaq olar?
- İnformasiyanın düzgün ötürülməməsi nəticəsində nə baş verə bilər?
- Fikri yenidən düzgün və qısaca ifadə etmək hansı hallarda vacibdir?

Dil qaydaları. İmla mətni:

QIRĞI (36 söz)

Qırğı gələndə quşların hərəsi bir tərəfə uçub canını qurtarır. Heç bir quş onunla dostluq eləmək istəmir. Orxan da deyir ki, mən qırğıyam. Qollarını geniş açıb üstümüzə şığıyır. Biz də quşlar kimi hərəməz bir tərəfə qaçıb dağılır.

İş dəftərində dil qaydaları ilə bağlı tapşırıqlar yerinə yetirilir.

Yazı. Hüsnxət. İş dəftəri, “N” hərfi.

Ev tapşırığı: – “Əsl dost necə olmalıdır” mövzusunda inşa yazın. İnşa mətnində dostluğa aid atalar sözlərindən istifadə edin.

Qiymətləndirmə. Müəllimin təlim nəticələri üzrə hazırladığı meyarlar əsasında aparılır.

56-cı mövzu. KƏPƏNƏK VƏ QARANQUŞ (2 saat)

Məzmun standartları	Təlim məqsədləri
2.1.2. Mətnə verilmiş yaxınmənalı və əksmənalı sözləri fərqləndirir.	Verilmiş sözlərin yaxınmənalı və əksmənalı qarşılığını müəyyən edir.
2.2.5. Mətndəki əsas fikri həyatla əlaqələndirir.	Verilmiş atalar sözlərindən mətnin məzmununa uyğun olanını seçməklə əsas fikri anladığını nümayiş etdirir.
3.1.2. Çap hərfləri ilə yazılmış mətni üzündən köçürür.	Mətnin müəyyən olunmuş hissəsini üzündən köçürür.
3.1.4. Müşahidə və təəssüratlar əsasında kiçikhəcmli esse yazır.	Kiçikhəcmli inşa yazır.
4.1.5. Ad, əlamət, hərəkət bildirən sözləri qruplaşdırır.	Hərəkətin zamanını müəyyənləşdirir.

Motivasiya. Müəllim:

– Ailəniz hər hansı tədbirə – ad gününə, bayrama və s. hazırlaşarkən siz də, balaca olmağınıza baxmayaraq, ev işlərində iştirak edirsinizmi? Bunu nəyə görə edirsiniz (et-mirsiniz)? Sizcə, böyükklərin sizin köməyinizə ehtiyacı varmı?

Tədqiqat sualı: – Zəiflər də xeyirxah işlərdə güclülərə kömək etməlidirlərmi?

Tədqiqatın aparılması. Dərsliklə iş. Mətn oxunur və təhlil edilir. 1-2-ci tapşırıqlar yerinə yetirilir.

“Mətni davam etdir”. Qruplarla iş.

I qrup. Mətni elə dəyişin ki, qaranquş da alovu söndürmək üçün öz köməyini göstərsin.

II qrup. Mətni elə dəyişin ki, kəpənək qaranquşun sözlərindən sonra öz dostlarını da köməyə çağırırsın.

III qrup. Mətni elə dəyişin ki, kəpənəyin sözlərindən sonra qaranquş ətrafda olan bütün həşəratları və böcəkləri köməyə çağırırsın.

IV qrup. Mətni elə dəyişin ki, qaranquş öz balalarını alovu söndürmək üçün çağırırsın.

Məlumat mübadiləsi və müzakirənin təşkili. Qrupların təqdimatı dinlənir və müzakirə olunur.

Yazı. Mətnin ilk üç abzası dəftərə köçürülür.

Nəticə: Hər kəs ümumi işə töhfə verməklə vicdanı qarşısındakı borcunu yerinə yetirmiş olur.

Dil qaydaları. Tapşırıq. Mətnəndən hərəkətin hər üç zamanında işlənmiş sözlər seçilir və onlar cümlədə işlədilir.

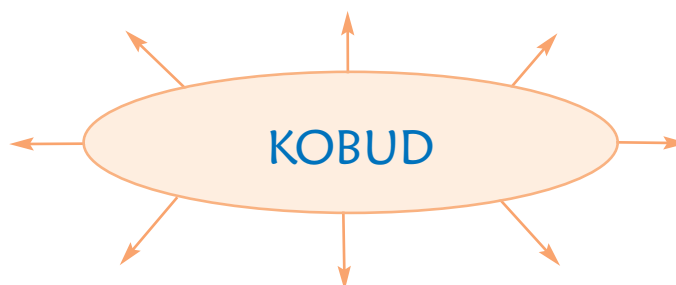
Ev tapşırığı: – “Çətin vəziyyətdə yoldaşına necə kömək edərsən?” mövzusunda esse yazın.

Qiymətləndirmə. Təqdimata, diskussiyaya və tətbiqetmənin nəticələrinə əsasən aparılır.

57-ci mövzu. KOBUD (2 saat)

Məzmun standartları	Təlim məqsədləri
1.1.2. Dinlədiyi fikirlə bağlı münasibətini əsaslandırır.	Dinlədiyi fikirlərdən çıxış edərək öz mülahizələrini söyləyir.
1.2.1. Müşahidə etdikləri, eşitdikləri və oxuduqları haqqında danışır.	Müşahidələri əsasında fikir irəli sürür.
2.2.5. Mətndəki əsas fikri həyatla əlaqələndirir.	Mətndəki obrazın xarakterini səciyyələndirməklə əsas fikrə münasibətini bildirir.
3.1.5. Sınıf səviyyəsinə uyğun olaraq müəyyən edilən sadə əməli yazılar (məktub, açıqca, elan) yazır.	Mətnin qəhrəmanına məktub yazaraq öz məsləhətlərini verir.

Motivasiya. Müəllim dairənin ortasında “kobud” sözünü yazır. Bu sözə bağlı olanlar şəxələrdə yazılır:

Tədqiqat sualı: – Kobud olmağın nə kimi pis nəticələri ola bilər?

Tədqiqatın aparılması: Qruplarla iş. Şagirdlər verilmiş suallar əsasında öz fikirlərini işçi vərəqlərinə qeyd edirlər.

Mətnin hər bir hissəsi ayrıca yazılmış halda qruplara verilir.

I qrup. *Vasif möhkəm bədənli, güclü oğlandır. Hamı ondan çəkinir. Beləsindən necə qorxmayasan! Yoldaşlarını vurur, qızların saçını dartır, itlə, pişiklə pis rəftar edir, hətta nənəsi ilə kobud danışır. Bir sözlə, Vasif heç kimdən qorxmur, heç nədən çəkinmir.*

Tapşırıq: – Vasifin hərəkətlərinə münasibət bildirin.

II qrup. *Bir gün Vasif yolda gördüyü hadisəni sinif yoldaşlarına danışmaq istədi. Amma oğlanlar ona qulaq asmaq belə istəmədilər. Vasif qızların yanına gəldi. O yaxınlaşan kimi qızlar oradan uzaqlaşdılar.*

Sual: – Vasifə uşaqların pis münasibətinin səbəbi nə idi?

III qrup. *Vasifin kefi pozuldu. Evə gələndə itlə oynamaq istədi. Amma Toplan onu görən kimi küçəyə qaçdı. Hələ Məstanı demirsən! Pişik şkaflın üstünə çıxıb qəzəbli, yaşıl gözləri ilə ona baxırdı.*

Sual: – Heyvanlar insanlara qarşı çox mehriban olurlar. Vasif onlarla necə dost ola bilərdi? Bəs onlar niyə Vasifdən üz döndərdilər?

IV qrup. *Əlacı kəsilmiş Vasif nənəsinin yanına gəldi. Nənə nəvəsinin üzünə belə baxmadan sakitcə corab toxumağa davam etdi. Güclü, qorxmaz Vasif tək qalmışdı. Lap tək-tənha.*

Sual: – Vasif səhvini başa düşdümü?

Məlumat mübadiləsi və müzakirənin təşkili. Qrupların təqdimatları dinlənilir və müzakirə olunur. Aşağıdakı suallar verilir:

- Kobudluğun nəticəsi nə olur?
- Görsən, tək qalmış Vasif nə düşündü?
- Vasifə nə məsləhətlər verərdiniz?

Tapşırıq 1. Smayliklərlə yerinə yetirilir.

Nəticə: Kobudluq edən şəxs tək qala bilər. Tək adam isə həyatda zəif adamdır.

Tətbiqetmə. Cütlərlə iş. “Nə olardı, əgər...”

- Vasif yoldaşları ilə nəzakətlə davransaydı, nə olardı?
- Vasif itlə mehriban rəftar etsəydi, nə olardı?
- Vasif pişiklə mehriban davransaydı, nə olardı?
- Vasif nənəsi ilə səmimi, xoş rəftar etsəydi, nə olardı?
- Yoldaşları Vasifə qulaq assaydılar, nə olardı?

Ev tapşırığı: – Vasifə məktub yazın. Məktubda ona öz məsləhətlərinizi verin.

Qiymətləndirmə. Təqdimata, diskussiyaya və tətbiqetmənin nəticələrinə əsasən aparılır.

58-ci mövzu. **LOVĞA** (2 saat)

Məzmun standartları	Təlim məqsədləri
1.2.1. Müşahidə etdikləri, eşitdikləri və oxuduqları haqqında danışır.	Müşahidələri əsasında mövzu ilə bağlı fikir irəli sürür.
2.1.2. Mətnə verilmiş yaxınmənalı və əksmənalı sözləri fərqləndirir.	Müvafiq əksmənalı sözləri birləşdirməklə mürəkkəb sözlər yaradır.
2.2.1. Müvafiq mətnləri tələffüz normalalarına uyğun düzgün və sürətli oxuyur.	Şeiri oxuyarkən məzmununa uyğun səs tonu seçir.
3.1.3. Marağına uyğun seçdiyi nəzm nümunəsini əzbərdən yazır.	Əzbər bildiyi şeirin məzmununu yazır.
4.1.5. Ad, əlamət, hərəkət bildirən sözləri qruplaşdırır.	Hərəkət bildirən sözləri seçir, onları fərqli zamanlarda işlədir.

Motivasiya. Müəllim: – *Bunlar hansı xasiyyətin əlamətləridir: heç kəsi bəyənməmək, özünü hamıdan üstün tutmaq, özünü yerli-yersiz tərifləmək, öyünmək?* (Lovğalıq)
Şagirdlərin cavabları dinləndikdən sonra tədqiqat sualı qoyulur.

Tədqiqat sualı: – *Lovğa olmaq niyə pisdır?*

Tədqiqatın aparılması. Qruplarla iş. Şagirdlər verilmiş suallar əsasında öz fikirlərini iş vərəqlərinə qeyd edirlər.

I qrup. Mətn verilir:

Müəllim sabah yoxlama işi olacağını şagirdlərə xəbər verib tapşırırdı ki, yaxşı hazırlaşsınlar. Nadir yoldaşlarına dedi: – Mən yaxşı oxuyanam. Onsuz da hər şeyi bilirəm. Məndən yaxşı bilən yoxdur. Hazırlaşmaq lazım deyil. Mən əla yazacağam. O, kitab-dəftərə heç toxunmadı, təkrar etmədi. Anası ona “Dərslərini təkrar elə, yoxlama olacaq” deyəndə isə cavab verdi ki, “mən hər şeyi bilirəm. Yaxşı qiymət alacağam”.

Səhəri gün Nadir yoxlamanı yaza bilmədi. Qalan uşaqlar isə yaxşı qiymət aldılar. Tapşırıq: – Nadirin hərəkətinə münasibətinizi bildirin.

II qrup. Mətn verilir:

Bizim sinifdə Müslüm adlı bir oğlan oxuyur. Əvvəllər o, biliyi və fərasəti ilə hamıdan seçilir, sinif yoldaşları ilə səmimi və mehriban rəftar edir, yoldaşcasına davranırdı. Müəllimlər də, şagirdlər də ona hörmət edirdilər. Sonralar o getdikcə dəyişməyə başladı. Əvvəlcə yavaş-yavaş lovğalıq hissi onda özünü göstərməyə başladı. Yerli-yersiz öyünür, hər yerdə özünü çoxbilən kimi göstərməyə, başqalarından üstün olduğunu sübut etməyə çalışırdı. Artıq o heç kimi bəyənmir, yalnız özünü sevirdi. Çox keçmədi ki, Müslüm dərslərindən də zəifləməyə, aşağı qiymət almağa başladı. Artıq sinifdə heç kim ona hörmətlə yanaşmır, onu əvvəlki kimi saymır.

Sual: – Müslüm özünün əvvəlki hörmətini qaytara biləmi? Bunun üçün o nə etməlidir?

III qrup. “İdman yarışı” mövzusunda hekayə qurun. Hekayədə aşağıdakı ifadələrdən istifadə edin: “Özünü təriflədi, hamıdan daha üstün saydı, öyündü, çalışmadı, əziyyət çəkmədi, mən birinciyəm, onsuz da güclüyəm, yarış günü, yarışdı, uduzdu”.

Sual: – Udan tərəf olmaq üçün nə etmək lazımdır?

IV qrup. Qrupa aşağıdakı ifadələr təqdim olunur: “özünü öymək, hamını acılamaq, hər kəsi vurmaq, özünü tərifləmək, pis cavab qaytarmaq, özünü dartmaq, özünü hamıdan üstün tutmaq”. Bu əlamətləri lovğalığa və kobudluğa ayırmaq tapşırılır.

Tapşırıq: – *İfadələr əsasında lovğa və kobudu fərqləndirin.*

Məlumat mübadiləsi və müzakirənin təşkili. Qrupların təqdimatları dinlənir və müzakirə olunur. Dərsliyin 133-cü səhifəsindəki şeir oxunur.

Nəticə: Lovğalıq da kobudluq kimi insanın mənfi xüsusiyyətidir. Ətrafdakılar onsuz da insanın üstün cəhətlərini görürlər. Bununla öyünmək insanı hörmətdən salır.

Tətbiqetmə. Dərslikdən 2-4-cü tapşırıqlar yerinə yetirilir.

Tapşırıq 2. *Kobud – mehriban, lovğa – təvazökar* sözləri cümlədə işlədilir.

Tapşırıq 3. Kobudluğun və lovğalığın axırı sonda tək qalmaqla nəticələnir. Heç kəs kobud və lovğa olanlarla dostluq etmək istəmir.

Əlavə tapşırıq: “Ağac bar verəndə başını aşağı salar” atalar sözünün izah edilməsi şagirdlərə tapşırılır.

İş dəftərində mövzu ilə bağlı tapşırıqlar yerinə yetirilir.

Dil qaydaları. Tapşırıq: “Lovğa” şeirindən hərəkət bildirən sözlər seçilir və onlar gələcək və indiki zamanda cümlələrdə işlədilir.

Ev tapşırığı: – “Lovğa” şeirini əzbərləyin, məzmununu öz sözlərinizlə dəftərə yazın.

Qiymətləndirmə. Təqdimata, diskussiyaya və tətbiqetmənin nəticələrinə əsasən aparılır.

59-cu mövzu. DOSTLAR SƏFƏRDƏ (2 saat)

Məzmun standartları	Təlim məqsədləri
2.2.1. Müvafiq mətnləri tələffüz normalalarına uyğun düzgün və sürətli oxuyur.	Dialoji mətni oxuyarkən obrazların xarakterinə uyğun səs tonu seçir.
2.2.3. Mətnin hissələrinə başlıqlar verməklə məzmununa aid sadə plan tutur.	Mətnin məzmununa aid plan tutur.
2.2.5. Mətndəki əsas fikri həyatla əlaqələndirir.	Verilmiş atalar sözlərindən mətnin məzmununa uyğun olanı seçir.
2.2.4. Mətnin məzmununu tərtib etdiyi plana uyğun nəql edir.	Tutulmuş plana əsasən mətni nəql edir.
3.1.4. Müşahidə və təəssüratlar əsasında kiçikhəcmli esse yazır.	Müəyyən olunmuş mövzu ətrafında esse yazır.
4.1.5. Ad, əlamət, hərəkət bildirən sözləri qruplaşdırır.	Mürəkkəb sözün və onun tərkib hissələrinin qrammatik mənasını müəyyənləşdirir.

Motivasiya. Müəllim: – “Dostunu tanımaq üçün yola çıxmaq lazımdır” atalar sözünü necə başa düşürsünüz?

Şagirdlərin cavabları dinlənir.

Dəsləklə iş. Mətnin birinci iki abzası oxunur.

“Sonra nə oldu? Ardını fikirləş” üsulundan istifadə olunur.

Şagirdlərə təklif edilir ki, nağılı öz variantları əsasında davam etdirdirsinlər. Bunun üçün aşağıdakı suallardan istifadə edilə bilər:

- Necə fikirləşirsiniz, körpüdən birinci kim keçəcək?
- Hadisələr necə cərəyan edəcək?
- Qəhrəmanların başına hansı işlər gələcək?

Şagirdlərə təklif etmək olar ki, öz variantlarını qeyd etsinlər və nağıl oxunub qurtardıqdan sonra öz versiyaları ilə müqayisə etsinlər.

Şagirdlərin versiyaları dinlənir. Sonra mətnin davamı oxunur. Oxudan sonra şagirdlərin danışdıqları ilə müqayisə olunur.

Mətnin məzmununa aid **plan** tutulur.

1. Dostlar səfərdə
2. Körpüyə birinci çıxan Qunduz
3. Fəlakət
4. Etibarsız dostlar

Şagirdlər plan üzrə mətni nəql edirlər.

Suallar:

- Nə üçün Qunduz yola davam etmək istəmədi?
- Tülkü ilə Qabanı əsl dost hesab etmək olar?
- Nağıldakı dostlar haqqında nə deyə bilərsiniz?

1-ci tapşırıq yerinə yetirilir:

- ..., çünki körpü dar idi.
- ..., çünki körpünün taxtaları çürümüşdü.
- ..., çünki xəstələnməkdən qorxdu.
- ..., çünki quyuğunu yenidən daramışdı.
- ..., çünki bildi ki, onlarla yoldaş olan yolda qalar.

2-ci tapşırıq. Cavab "A" variantıdır.

3-cü tapşırıq yerinə yetirilir: gecə-gündüz, dərə-təpə, balacaboy, acgöz. Balacaboy və acgöz sözləri cümlədə işlədilir.

İş dəftərində mövzu ilə bağlı tapşırıqlar yerinə yetirilir.

Yazı. İfadə mətni:

BÜLBÜL (48 söz)

Bağçada bir bülbül oxuyurdu. Mən də tütəklə onu yamsılayırdım. Bülbül məndən ilhamlanıb cəh-cəh vururdu. Mən də ondan geri qalmayıb tütəyi daha şövqlə üfürürdüm. Səsə bir qırğı uçub gəldi. Bülbülün nəğməsi əvvəl qırıldı, sonra kəsildi. Qırğı gedəndən sonra yenə tütəyi üfürdüm. Amma tütəkdən daha səs çıxmadı. Tütəyimi qırğı aparmışdı.

Nəticə: Dost etibarlı, sadıq olmalı, həm yaxşı, həm də dar gündə dəstək olmalıdır.

İş dəftərinin 95-ci səhifəsindəki dil qaydaları ilə bağlı tapşırıqlar yerinə yetirilir.

Ev tapşırığı. – "Dost dar gündə tanınar" mövzusunda inşa yazın.

Qiymətləndirmə. Təqdimata, diskussiyaya və tətbiqetmənin nəticələrinə əsasən aparılır.

ÜMUMİLƏŞDİRİCİ TƏKRAR (1 saat). Dərslük, səh. 136

BÖLMƏ ÜZRƏ QIYMƏTLƏNDİRMƏ (1 saat). İş dəftəri, səh. 96-97

VI bölmə

TƏBİƏTİN SİRLƏRİ

Nö	Mövzu	Məzmun standartları	Saat sayı	Dərslik səh.	İş dəftəri səh.	MMV səh.
60.	Ana təbiətin uşaqlara məktubu	1.2.1, 2.2.1, 2.2.5, 3.1.4, 3.1.6, 4.1.5, 4.1.3	4	138	98	156
61.	Günəbaxan. Ayabaxan	1.2.1, 2.2.5, 2.2.2, 4.1.5	2	139		159
62.	İpəkqurdu <i>Söz birləşməsi</i>	1.2.1, 2.2.1, 2.2.4, 3.1.1, 3.1.2, 3.1.4, 4.1.6	4	140-141	99	160
63.	Hörümçəklər <i>Cümlə</i>	1.1.2, 1.2.1, 2.2.5, 3.1.1, 4.1.6, 4.1.7	4	142-143	101-102	161
64.	Qızıl nədir	2.1.3, 3.1.1, 4.1.6	2	144		163
65.	Çayın gileyi	1.1.1, 1.2.1, 2.1.1, 2.2.1, 2.2.5, 3.1.4	2	145	103-104	165
66.	Qarışqalar	1.1.2, 1.2.1, 2.2.2, 3.1.1, 3.1.2, 3.1.4, 4.1.6	6	146-147	105	166
67.	Günəş və bulud	1.2.1, 2.2.1, 2.2.4, 3.1.2, 4.1.3, 4.1.5,	2	148	107	170
68.	Arı	1.2.1, 2.1.2, 2.2.1, 3.1.1, 4.1.6	2	149	108	171
69.	Bal arısının ailəsi	2.2.1, 2.2.2, 2.2.5, 3.1.2, 3.1.4	2	150	108	172
70.	Kəpənəklər	2.2.1, 2.2.3, 3.1.1, 3.1.2	2	151	109	173
71.	Qaranquşlar	2.1.2, 2.2.5, 3.1.2, 4.1.5, 4.1.6	2	152		175
72.	Güllərdən göyçək Çiçək	2.2.1, 3.1.2, 3.1.4, 4.1.3, 4.1.5	2	153		176
73.	Cırcırma	1.1.2, 2.2.5, 2.2.3, 3.1.1, 3.1.2, 4.1.5	2	154	111	177
74.	Əqrəb və qurbağa	1.2.1, 2.2.1, 2.2.3, 2.2.4, 3.1.4	2	155		179
75.	Torpağın nağılı	2.1.3, 2.1.2, 2.2.5, 3.1.2	2	156		180
76.	Odunçunun səhvi	1.1.2, 2.2.1, 2.2.5, 3.1.1, 4.1.4	4	157	113	181
	Ümumiləşdirici təkrar		1	158		182
	Bölmə üzrə qiymətləndirmə		1		114-115	182
Yekun			48 saat			

60-cı mövzu. ANA TƏBİƏTİN UŞAQLARA MƏKTUBU (4 saat)

Məzmun standartları	Təlim məqsədləri
1.2.1. Müşahidə etdikləri, eşitdikləri və oxuduqları haqqında danışır.	Öz biliklərinə əsaslanaraq problemin həlli ilə bağlı fikir bildirir.
2.2.1. Müvafiq mətnləri tələffüz normalalarına uyğun düzgün və sürətli oxuyur.	Düzgün səs tonu seçməklə mətni səlis, aydın, axıcı oxuyur.
2.2.5. Mətndəki əsas fikri həyatla əlaqələndirir.	Mətnin məzmununu təşkil edən əsas faktları seçir və onları həyatla əlaqələndirir.
3.1.4. Müşahidə və təəssüratlar əsasında kiçikhəcmli esse yazır.	Təbiəti necə qorumaq haqqında kiçikhəcmli esse yazır.
3.1.6. Sınıf səviyyəsinə uyğun olaraq müəyyən edilən sadə əməli yazılar (məktub, açıqca, elan) yazır.	Mətnin məzmununa uyğun olaraq məktub yazır.
4.1.5. Ad, əlamət, hərəkət bildirən sözləri qruplaşdırır.	Hərəkət bildirən sözlərin qrammatik formasını dəyişməklə müxtəlif zamanlarda işlədir.
4.1.3. Sözlərin böyük hərflə yazılışına dair qaydaları (şəxs və coğrafi adlar) məqamına uyğun tətbiq edir.	Əsərdəki obraz adlarının böyük hərflə yazıldığını bilir.

Motivasiya. Müəllim Amerika astronautı Edqar Mitçeldən sitat gətirir (bu zaman slaydda Yer kürəsinin Günəş sistemində hərəkətinə aid şəkil göstərilir): – “Birdən Ayın arxasından nəhəng bir kürə çıxdı. Gözəl, mavi mirvariye bənzəyən bu kürə işıq saça-saça kosmosun sonsuz qaranlığında yuxarı qalxmağa başladı. Bir an içində anladım ki, bu bizim hamımızın evi olan Yer kürəsidir”.

Uşaqlar, gözəl, şən, min nemətli Yer bizim anamızdırsa, deməli, biz də onun uşaqlarıyıq. Amma bizim günahımız ucbatından onun gözəlliyi ildən-ilə itir. Okeanlar, dənizlər çirkəbdən nəfəs ala bilmir, heyvanlar, quşlar, otlar məhv olur. Biz planetin harasında yaşamağımızdan asılı olmayaraq onun taleyi üçün cavabdehik. Biz Yerin köməkçiləriyik, biz Yerlə vahid ailəyik.

Slayddakı görüntüdə Yerin səsi gəlir:

– Sizi eşitmək mənim üçün həm xoş, həm də kədərli dir.

– Uşaqlar, Yer bizim səsimizi eşitdi, amma onun səsi çox qəmgindir. Nə baş verib?

Yerin səsi:

– Mən çox-çox qədimlərdə xoşbəxt idim. Doğrudanmı, hər səhər yuxudan duranda mən sevinirdim, sevirdim? Bəli, sevirdim, bütün dünyanı sevirdim, günəşi, səmanı, otları, çayların şırıltısını, quşların nəğməsini sevirdim. O dövrlərdə mən necə də xoşbəxt idim...

Yer üzünə ilk insan gəldi. Əvvəl insan özünü təbiətin bir hissəsi hesab edirdi. Mən onun beyninə ağıl qoydum, lakin bu ağıl yalnız qurmağa, yaratmağa deyil, həm də dağıtmağa istiqamətləndi. O məni, bitkiləri, heyvanları didməyə, parçalamağa başladı. Mənim damarlarımdan axan qanıma zəhərlə doldurdu, damarlarıma bənd çəkdi, zəhərli qazlarla məni boğdu, atom silahları ilə yaraladı.

Doğrudanmı, mənim yaratdığım mənə qarşı çevrilib?

Sizin hələ məni və özünüzü xilas etmək üçün vaxtınız var. Mən sizin gücünüzə, ağılınıza və xeyirxahlığınıza inanıram.

Müəllim: – *Uşaqlar, bizim yaşadığımız planetə nə olub? Planet niyə şikayət edir?*

Şagirdlərin cavablarından sonra dərslikdən “**Ana Təbiətin uşaqlara məktubu**” mətni oxunur.
1-2-ci tapşırıqlar yerinə yetirilir.

Tədqiqat sualı: – *Təbiəti qorumaq üçün insanlar nə etməlidirlər?*

Tədqiqatın aparılması. Qruplarla iş. Şagirdlər verilmiş suallar əsasında öz fikirlərini iş vərəqlərində qeyd edirlər. Hər qrupa iki tapşırıq verilir.

1. Ağasəf Osmanlının “Təbiətin dərdi” şeirinin bəndləri qruplara paylanır. Qruplar bəndləri təhlil edib ona uyğun şəkil çəkir, qüsurların aradan qaldırılması yolları ilə bağlı fikirlərini bildirirlər.

2. Şagirdlər Ana Təbiətə cavab məktubu yazırlar. Onlara məktub yazmaqda ekoloqlar kömək edəcək.

Müəllim ekoloqlar haqqında məlumat verir: – *Ekoloqlar təbiət, ətraf mühit və onun problemlərini araşdırır, insanların təbiətə müdaxiləsi nəticəsində baş verə biləcək fəlakətləri müəyyənləşdirirlər.*

Şagirdlər ekoloq-alim rolunda çıxış edərək Yer planetini xilas etmək üçün tədbirlər düşünməlidirlər.

I qrup.

1. *Bəsdir qırdıq ağacları,
Axı ağac da canlıdır.
Təbiət hər həyəcandan
Necə həyəcanlıdır.*

2. *Botaniklər “planetimizin yaşıl sakinlərini” – bitkiləri hansı təhlükənin gözlədiyindən danışacaq və onun qarşısının alınması yolları haqqında Ana təbiətə məktub yazacaqlar.*

II qrup.

1. *Zavod, fabrik tüstüsüylə,
Yay gəlməmiş istisiylə,
Texnika da öz səsiylə
Təbiəti məhv eləyir.*

2. *Zooloqlar “kiçik dostlarımız” olan heyvanları hansı təhlükənin gözlədiyindən danışacaq və onun qarşısının alınması yolları haqqında Ana Təbiətə məktub yazacaqlar.*

III qrup.

1. *İnsanlar qırıb-dağıdır,
Yalan söz düşmür dilindən.
Gələcəyə ümid olar,
Əl çəksə bəd əməlindən.*

2. *Coğrafiyaşünaslar ətraf mühiti – torpağı, suyu, havanı hansı təhlükənin gözlədiyindən danışacaq və onun qarşısının alınması yolları haqqında Ana təbiətə məktub yazacaqlar.*

Məlumat mübadiləsi və müzakirənin təşkili. Qrupların təqdimatı dinlənilir və müzakirə olunur. Təqdimatlardan sonra müəllim yazı taxtasından asılmış “**Dəhşətli fəlakətin əlamətləri**” cədvəlinə hər qrupun gəldiyi son nəticəni qeyd edir:

1. *Məşələrin qırılması*
2. *Heyvanların tələf olması*
3. *Suyun çirklənməsi*
4. *Havanın çirklənməsi*
5. *Zibil qalıqlarının yığılması*

6. Ətraf mühitin zəhərlənməsi

Müəllim bu hadisələri özündə əks etdirən slayd nümayiş etdirdikdən sonra sinfə sualla müraciət edir:

– Planetin bütün xəstəliklərinin günahkarı kimlərdir?

(İnsanlar. Yəqin, insanlar yaddan çıxarıblar ki, bizimlə birlikdə Yer üzündə yaşayan heyvanlar, bitkilər üçün, həmçinin çaylar və dənizlər, ümumiyyətlə, yaşadığımız planet üçün cavabdehdir.

Hamımızın yaşadığı bir planet var, o da Yer kürəsidir. Biz özümüzlə yaşamaq üçün başqa planet seçə bilmərik, eyni zamanda Yer də özünə başqa sakinlər seçə bilməz.

Biz hamımız Yer adlanan böyük gəminin sərnəşinləriyik, deməli, ondan düşüb heç nəyə minə bilmərik. Yer kürəsi sağlam deyilsə, deməli, insanlar da sağlam deyil. Gəlin yaşadığımız planeti qaydaya salaq. Ana Təbiət də rahat olsun.)

Təqdimatlardan sonra “Təbiətin dərdi” şeirinin sonuncu bəndi oxunur:

Bu cür saf, gözəl məkanda

Cənnət var – Aran, Şirvan.

Dünyanın şah guşəsidir

Bizim doğma Azərbaycan!

Dil qaydaları. Mətnəndən indiki zamanda olan hərəkət bildirən sözlər seçilir və həmin sözlər keçmiş zamanda işlədilir.

3-cü tapşırıqla bağlı sözlərin böyük hərflə yazılışına dair qaydalar təkrar olunur. Müəllim bildirir ki, əsərlərdə obraz adları, hətta onlar insan anlayışı bildirməyə belə, böyük hərflə yazılır.

Yazı. Ana təbiətə cavab məktubu yazın. Məktubda elə fikirlər səsləndirin ki, Ana təbiət sakitləşsin, inansın ki, siz onun həyəcanına son qoyacaqsınız.

Nəticə: Misalları həll edərək şifrələnmiş cümləni oxuyun.

$$20 - 14 = q$$

$$4 \times 3 = \theta$$

$$24 + 37 = u$$

$$72 + 8 = i$$

$$61 - 13 = o$$

$$3 \times 7 = a$$

$$50 - 25 = r$$

$$38 + 4 = t$$

$$58 - 30 = b$$

$$92 - 36 = y$$

42 12 28 80 12 42 80; 6 48 25 61 56 21 6 – Təbiəti qoruyaq.

Tətbiqetmə. İş dəftərində mövzu ilə bağlı tapşırıqlar yerinə yetirilir.

Ev tapşırığı: – “Mən təbiəti qorumaq üçün nə edə bilərəm” mövzusunda inşa yazın.

Qiymətləndirmə. Təqdimata, diskussiyaya və tətbiqetmənin nəticələrinə əsasən aparılır.

61-ci mövzu. **GÜNƏBAXAN. “AYABAXAN”** (2 saat)

Məzmun standartları	Təlim məqsədləri
1.2.1. Müşahidə etdikləri, eşitdikləri və oxuduqları haqqında danışır.	Topladığı məlumatlar əsasında danışır.
2.2.5. Mətndəki əsas fikri həyatla əlaqələndirir.	Mətndəki fakt və məlumatları həyatda gördükləri ilə müqayisə edir.
2.2.2. Kiçikhəcmli bədii mətnləri janrlara görə fərqləndirir.	Şeirlə nəsr fərqləndirir.
4.1.5. Ad, əlamət, hərəkət bildirən sözləri qruplaşdırır.	Ad və hərəkət bildirən sözləri fərqləndirir.

Motivasiya. – *O hansı bitkidir ki, gün çıxanda gülür, gün batanda küsür, günəşi çox sevir?*

“Günəbaxan” cavabı alındıqdan sonra müəllim soruşur:

–*Sizcə, ayabaxan bitkisi də varmı?*

Tədqiqat sualı: – *Günəbaxan bitkisi haqqında nə bilirik, daha nələri bilməliyik? Ayabaxan bitkisi varsa, onu necə təsəvvür edirsiniz?*

Tədqiqatın aparılması. Qruplarla iş. Şagirdlər verilmiş suallar əsasında öz fikirlərini iş vərəqlərində qeyd edirlər.

I qrup. 1. *Günəbaxanın niyə belə adlandığını izah edin və şəklini çəkin.*

2. *Ayabaxan bitkisi varsa, o nə zaman açılır?*

II qrup. 1. *Günəbaxanın faydası haqqında nə bilirsiniz?*

2. *Ayabaxan bitkisi varsa, onun faydası nə ola bilər?*

III qrup. 1. *Günəbaxan və sünbül müqayisə edin. Onların oxşar və fərqli cəhəti nədir?*

2. *Ayabaxan bitkisi varsa, onun toxumları necə ola bilər?*

IV qrup. 1. *Günəbaxan və qızılgül müqayisə edin. Onların oxşar və fərqli cəhəti nədir?*

2. *Ayabaxan bitkisi varsa, onu necə təsəvvür edirsiniz? Şəklini çəkin.*

Məlumat mübadiləsi və müzakirənin təşkili. Qrupların təqdimatı dinlənilir və müzakirə olunur. **Dərsliklə iş.** Dərsliyin 139-cu səhifəsindəki “Günəbaxan” və “Ayabaxan” mətnləri oxunur, janrına görə onların fərqi aydınlaşdırılır. 1-4-cü tapşırıqlar yerinə yetirilir.

4-cü tapşırıq. “Gün” – ad, “baxan” – hərəkət bildirən sözdür.

Nəticə: Günəbaxan faydalı bitkidir. “Ayabaxan” adlı bitki yoxdur.

Tətbiqetmə. Şagirdlər tanıdıqları çiçəklərin, bitkilərin xüsusiyyətləri haqqında bildiklərini danışirlar.

Ev tapşırığı: – *Günəbaxanın şəklini çəkib onun haqqında daha çox məlumat toplayın.*

Qiymətləndirmə. Təqdimata, diskussiyaya və tətbiqetmənin nəticələrinə əsasən aparılır.

62-ci mövzu. İPƏKQURDU (4 saat)

Məzmun standartları	Təlim məqsədləri
1.2.1. Müşahidə etdikləri, eşitdikləri və oxuduqları haqqında danışır.	Öyrəndiyi və müşahidə etdiyi məlumatlara əsaslanaraq tapşırıqları həll edir.
2.2.1. Müvafiq mətnləri tələffüz normalalarına uyğun düzgün və sürətli oxuyur.	Mətni sürətli, düzgün oxuyur.
2.2.4. Mətnin məzmununu tərtib etdiyi plana uyğun nəql edir.	Mətndəki hadisələrin ardıcılığını müəyyən edir.
3.1.1. Yazısında sadə hüsnxət və orfoqrafiya normalarına riayət edir.	“O” hərfini hüsnxət normalarına uyğun yazır və digər hərflərlə birləşdirir.
3.1.2. Çap hərfləri ilə yazılmış mətni üzündən köçürür.	Mətnə müəyyən olunmuş hissəni üzündən köçürür.
3.1.4. Müşahidə və təəssüratlar əsasında kiçikhəcmli esse yazır.	İnformativ xarakterli esse yazır.
4.1.6. Cümləni digər nitq vahidlərindən fərqləndirir.	Söz birləşmələrini söz və cümlələrdən fərqləndirir.

Motivasiya. Parçanın bir neçə növü nümayiş etdirilir. **Suallar** verilir:

- Kim bu parçaların növünü bilir? (İpək, yun, kətan, çit)
- Parçalar nədən toxunur? (Sapdan)

Tədqiqat sualı: – Sapi nədən ayırırlar?

Fərziyyələr dinlənir. Daha sonra dərslikdəki mətn oxunub təhlil olunur.

Qeyd. Yalnız tut yarpağı yeyən tırtıllar xeyirlidir. Palıd, qoz yarpağı yeyən tırtıllar çox ziyanlıdır. Zəhərli olduğuna görə onları quşlar da yemir. Ona görə belə həşəratları məhv etmək çətin olur.

Məlumat mübadiləsi və müzakirənin təşkili. Dərsliklə iş. Dərsliyin 140-cı səhifəsindəki 1-2-ci tapşırıqlar yerinə yetirilir.

1-ci tapşırıq. Nöqtələrin yerinə tut yarpağı, barama, sap, kəpənək, ipək sözləri əlavə olunur.

2-ci tapşırıq. Qoyundan yun qırıxılır, pambıq qozasından pambıq alınır, ipəkqurdu barama hörür. Bunların hər üçündən – yundan, pambıqdan, baramadan sap alınır. Yun sapdan yun parça, pambıq sapdan pambıq parça, baramadan alınan sapdan ipək parça toxunur. Bu parçalardan paltar tikilir.

Yazı. Mətnə ipəkqurdu tırtılının kəpənəyə çevrildiyi hissəni dəftərinizə köçürün. İş dəftərində mövzu ilə bağlı tapşırıqlar yerinə yetirilir.

Nəticə: Təbiətin bəxş etdiyi sərvətlərdən istifadə etmək, onları qorumaq lazımdır.

DİL QAYDALARI

Motivasiya. Dərslikdən 3-cü tapşırıq yerinə yetirilir. *İnsanın arzusu, böyüyə hörmət, topu tutmaq, alma bağı* ifadələri səslənir.

Tədqiqat sualı: – Sözlərdən alınmış ifadələr həmin sözlərdən nə ilə fərqlənir?

Tədqiqatın aparılması. Qruplarla iş. Şagirdlər verilmiş suallar əsasında öz fikirlərini iş vərəqlərində qeyd edirlər.

I qrup. Sol və sağ sütunlardakı sözləri düzgün birləşdirməklə söz birləşmələri yaradın.

şəhər	otaq
sinif	küçə
hündür	xortum
əlaçı	rəng
paltar	şagird
fil	bina

II qrup. Tərkibində əlamət bildirən söz olan söz birləşmələrini seçib yazın.

Sözlər: xərəyin ətri, misilsiz gözəl, enli küçə, kitabın vərəqləri, saatın əqrəbləri, çoxundan ağıllı, hədsiz tənbel.

III qrup. Tərkibində yalnız ad bildirən sözlər olan söz birləşmələrini seçib yazın.

Sözlər: yaxşı oxumaq, məktəbin həyəti, xərəyin dadı, gözəl görünmək, dostumun dostu, otaqların biri, gözümün işığı, qapını açmaq, güllərin ətri, evləri yığışdırmaq.

IV qrup. Söz birləşmələrini seçin.

Sözlər: ağac, ağacın yarpağı, qızın saçları, günəbaxan, həqiqətən gözəl, qızların üçü, səliqəli yazmaq, kitab, dənizin suyu, balıqçulağı.

Məlumat mübadiləsi və müzakirənin təşkili. Qrupların təqdimatı dinlənir və müzakirə olunur. **Dərsliklə iş.** Nəzəri hissə oxunaraq izah olunur. 4-5-ci tapşırıqlar yerinə yetirilir.

Mətnə "İpəkqurdu" sözü ilə bağlı olan söz birləşməsi tapılır və cümlə içərisində işlədilir.

Nəticə: Söz birləşməsi sözlə müqayisədə daha konkret mənə bildirir.

Tətbiqetmə. İş dəftərində dil qaydaları ilə bağlı tapşırıqlar yerinə yetirilir.

Yazı. Hüsnxət. İş dəftəri, "O" hərfi.

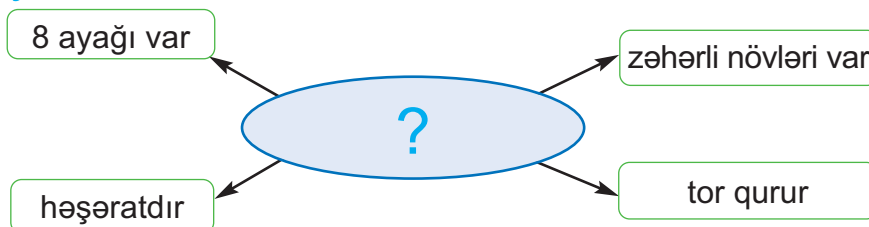
Ev tapşırığı: – *İpəkqurdunun xeyri haqqında kiçik esse yazın.*

Qiymətləndirmə. Təqdimata, diskussiyaya və tətbiqetmənin nəticələrinə əsasən aparılır.

63-cü mövzu. HÖRÜMÇƏKLƏR (4 saat)

Məzmun standartları	Təlim məqsədləri
1.1.2. Dinlədiyi fikirlə bağlı münasibətini əsaslandırır.	Dinlədiyi fikirlə bağlı öz mülahizələrini söyləyir.
1.2.1. Müşahidə etdikləri, eşitdikləri və oxuduqları haqqında danışır.	Qazandığı bilikləri əvvəl bildikləri ilə müqayisə edərək araşdırdığı məlumatları nəql edir.
2.2.5. Mətndəki əsas fikri həyatla əlaqələndirir.	Müxtəlif mətnlərdəki məlumatları müqayisə edərək nəticə çıxarır.
3.1.1. Yazısında sadə hüsnxət və orfoqrafiya normalarına riayət edir.	İmla yazarkən deyilişi və yazılışı fərqlənən sözləri orfoqrafik normalara uyğun yazır.
4.1.6. Cümləni digər nitq vahidlərindən fərqləndirir.	Cümlələri söz və söz birləşmələrindən fərqləndirir.
4.1.7. Tələb olunan məqsəd və intonasiyaya görə cümlə qurur və müvafiq işarələrlə tamamlayır.	Sözlərdən cümlə qurur.

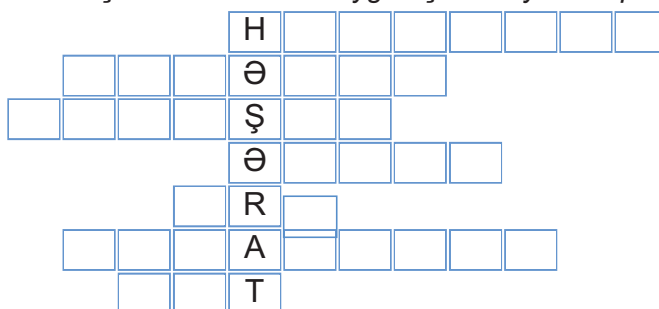
Motivasiya.

Tədqiqat sualı: – “?” işarəsi altında gizlənən nədir?

Tədqiqatın aparılması. Dərsləyin 142-ci səhifəsindəki mətn oxunur, təhlil olunur.

Müəllim: – Sadalanan həşəratların adlarını uyğun şəkildə yazaraq krossvord həll edin.

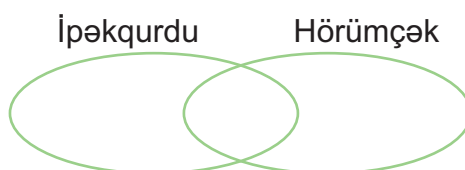

(1. Hörümçək, 2. Kəpənək, 3. Qarışqa, 4. Əqrəb, 5. Arı, 6. Parabüzən, 7. Bit)

Məlumat mübadiləsi və müzakirənin təşkili. Dərsləklə iş. 1-3-cü tapşırıqlar yerinə yetirilir.

Dinləmə. Sual: – *İpəkqurdu və hörümçək haqqında nə bilirik?*

İpəkqurdu və hörümçəyin fərqli və oxşar cəhətlərinə dair Venn diaqramı qurun.

İş dəftərindəki “İpəkqurdu və hörümçək” mətni oxunur.

Suallar:

- *Hörümçək və ipəkqurdunun hansı oxşar xüsusiyyətləri var?*
- *Hörümçək sonuncu cümləsi ilə nə demək istəyirdi?*

Nəticə: Həşəratlar, adətən, altıayaqlı olur. Bəzi həşəratlar var ki, onların ayaqlarının sayı çoxdur. Bu həşəratlara səkkizayaqlı hörümçəkləri aid etmək olar. Hörümçəklərin həm təbiətə, həm də insanlara xeyri vardır.

Tətbiqetmə. İş dəftərindəki mətnlə bağlı 1-2-ci tapşırıqlar yerinə yetirilir.

DİL QAYDALARI

Motivasiya. Dərsləyin 143-cü səhifəsindəki 4-cü tapşırıq yerinə yetirilir. Verilmiş sözlərdən “Hörümçəyin səkkiz ayağı olur” cümləsi düzəldilir.

Tədqiqat sualı: – *Cümlə sözdən və söz birləşməsindən nə ilə fərqlənir?*

Tədqiqatın aparılması. Qruplarla iş. Şagirdlər verilmiş suallar əsasında öz fikirlərini iş vərəqlərində qeyd edirlər.

I qrup. Cümlələri seçin. Onları necə fərqləndirdiniz?

Ağac. Onun yuvası. Qaranquş yuva qurmuşdu. Yoldaşın köməyi. Dağlara yağış yağır. Güclü yağış. Körpü. Yolun kənarı. Atam odun yardı. Sabah. Oğlan taxtanı kəsdi. Şəkil. Qapının zəngi.

II qrup. Sözlərdən cümlə düzəldin.

1) qoşmaz, ağılsız, baş, adam, ağıllı.

2) gəlir, təmiz, ətri, işdən, gül.

3) əyilməz, igid, düşməne, oğul.

4) olar, az, günün, ömrü, yaman.

5) qəlb, söz, sındırar, acı.

III qrup. "Yaz fəslində təbiət" mövzusunda şəkil verilir. Şəklə əsasən cümlələr qurun. Cümlələrdəki sözlərin sayına fikir verin.

IV qrup. 2, 3, 4, 5 sözdən ibarət cümlələr qurun.

Məlumat mübadiləsi və müzakirənin təşkili. Qrupların təqdimatları dinlənir və müzakirə olunur. **Dərsliklə iş.** Dərsliyin 143-cü səhifəsindəki nəzəri hissə oxunur, izah olunur. 5-8-ci tapşırıqlar yerinə yetirilir.

5-ci tapşırıq. Sonuncu misra cümlə deyil.

6-cı tapşırıq. Hörümçəklər telləri ilə hərəkət edirlər. Bəzi hörümçəklərdə güclü zəhər olur. Hörümçəklər yumurta qoymaqla çoxalırlar.

8-ci tapşırıq. Azərbaycanın paytaxtı, Bakı şəhəri, bilik yarışması, əlaçı şagirdlər, kompüter otağı, ikinci mərtəbə – verilən cümlələrdəki söz birləşmələridir.

Nəticə: Cümlə bitmiş fikir ifadə edir.

Tətbiqetmə. İş dəftərində dil qaydaları ilə bağlı tapşırıqlar yerinə yetirilir.

Yazı. İmla mətni:

QARĞA VƏ QOZ (43 söz)

Qarğa dimdiyində qoz havaya qalxdı. Oğurladığı qozu bir qayanın üstünə atdı ki, qırılsın, ləpələrini yesin. Qoz qırılmadı, qayaların arasında itdi.

Yazda həmin qoz cücərdi. Bir neçə ildən sonra böyük ağac oldu. Amma heç kəs başa düşmədi ki, bu qayalıqda qoz ağacını kim əkib.

Ev tapşırığı: – "Hörümçəklər" mətnindən söz birləşmələrini seçin və onları cümlədə işlədin.

Qiymətləndirmə. Təqdimata, diskussiyaya və tətbiqetmənin nəticələrinə əsasən aparılır.

64-cü mövzu. QIZIL NƏDİR (2 saat)

Məzmun standartları	Təlim məqsədləri
2.1.3. Mətnə frazeoloji ifadələrin mənasını izah edir.	Sözün həqiqi mənasını məcazi mənadan fərqləndirir.
3.1.1. Yazısında sadə hüsnxət və orfoqrafiya normalarına riayət edir.	Şeir məzmununu öz sözləri ilə yazarkən hüsnxət və orfoqrafiya normalarına riayət edir.
4.1.6. Cümləni digər nitq vahidlərindən fərqləndirir.	Cümlə şəklində ifadə olunan şeir misralarını müəyyən edir.

Motivasiya. Müəllim: – “Qızıl” sözünün mənasını izah edin.

– Bəs aşağıdakı ifadələrdə “qızıl” sözü hansı mənalarda işlənib?

(qızıl üzük, qızıl payız, qızıl əllər, qızıl balıq)

Tədqiqat sualı. Müəllim metal adları (*alüminium, polad, gümüş, qızıl* və s.) sadalayır və suallarla şagirdlərə müraciət edir:

– *Bu metallardan hansı daha qiymətli hesab olunur?* (qızıl)

– *Onların hansı sarı rəngdədir?* (qızıl)

– *Bu söz nə bildirir: ad, əlamət, yoxsa hərəkət?* (ad)

Tədqiqatın aparılması. Qruplarla iş. Şagirdlər verilmiş suallar əsasında öz fikirlərini iş vərəqlərində qeyd edirlər.

Şagirdlər qruplara bölünüb aşağıdakı ifadələrin mənasını araşdırırlar:

I qrup. Ağ qızıl

II qrup. Qızıl xasiyyətli insan

III qrup. Qızıl torpaq

IV qrup. Qara qızıl

Məlumat mübadiləsi və müzakirənin təşkili. Qrupların təqdimatı dinlənilir və müzakirə olunur.

Dərsliklə iş. Dərslikdən şeir oxunur, təhlil olunur.

Dərsliyin 144-cü səhifəsindəki 1-5-ci tapşırıqlar yerinə yetirilir.

1-ci tapşırıq. Hər iki cümlədə *qızıl* sözü məcazi mənada işlənib. Birincidə yarpağın rəngi, ikincidə torpağın çox məhsul verməsi, onun altında qızıl kimi qiymətli sərvətlərin olması mənalarını bildirir.

2-ci tapşırıq. Əkinçi çöldə işləyir, məhsul əkir, toplayır, ailəsini dolandırır. Balıqçı isə göldən balıq tutub satır, ailəsini dolandırır. Ona görə də əkinçi “qızıl çöldədir”, balıqçı “qızıl göldədir” deyir.

3-cü tapşırıq. “Qara qızıl” – neftə, “ağ qızıl” – pambığa işarədir.

4-cü tapşırıq. Gözəl xasiyyəti olan insana qızıl xasiyyətli insan deyirlər.

5-ci tapşırıq. “Qızıl üzük” ifadəsində “qızıl” sözü üzünün hazırlandığı metal mənasında işlənib. “Qızıl ürək” ifadəsində isə “qızıl” sözü hər hansı insanın böyük, humanist qəlbə, ürəyə malik olduğuna işarədir.

Dil qaydaları. Sual: – *Şeirin hansı bəndindəki misraların hər biri cümlədir?*

Yazı. Şeiri əzbərləyin və məzmununu nəsrə çevirərək dəftərlərinizə yazın.

Nəticə: Bəzi sözlərin bir deyil, bir neçə mənası olur.

Tətbiqetmə. “Dəmir” sözünü “qapı”, “bilək”, “iradə” sözləri ilə işlədərək cümlələr qurun və hər bir cümlədə bu sözün mənasını izah edin.

Ev tapşırığı: – *Dərsliyin 144-cü səhifəsindəki 6-cı tapşırıq yerinə yetirilir.*

Qiymətləndirmə. Təqdimata, diskussiyaya və tətbiqetmənin nəticələrinə əsasən aparılır.

65-ci mövzu. ÇAYIN GİLEYİ (2 saat)

Məzmun standartları	Təlim məqsədləri
1.1.1. Sual verməklə dinlədiyi fikrin mahiyyətini aydınlaşdırır.	Dinlədiyi fikrin mahiyyətini aydınlaşdırmaq məqsədi ilə sual verir.
1.2.1. Müşahidə etdikləri, eşitdikləri və oxuduqları haqqında danışır.	Qazandığı bilikləri əvvəl bildikləri ilə ümumiləşdirərək araşdırdığı məlumatları nəql edir.
2.1.1. Mətdə rast gəldiyi yeni əşya və hadisələrin adlarını müvafiq mənə qrupuna aid edir.	Eyni mənə qrupuna aid olan sözlərin ümumi adını müəyyən edir.
2.2.1. Müvafiq mətnləri tələffüz normalarına uyğun düzgün və sürətli oxuyur.	Dialoji mətni səsləndirərkən obrazların nitqini onların xarakterinə uyğun səsləndirir.
2.2.5. Mətdəki əsas fikri həyatla əlaqələndirir.	Mətdəki əsas fikri müəyyən edir və münasibət bildirir.
3.1.4. Müşahidə və təəssüratlar əsasında kiçikhəcmlə esse yazır.	Əldə etdiyi məlumatlar əsasında esse yazır.

Motivasiya. Suallar: – *Su mənbələri deyəndə nə başa düşürsünüz? (Çay, göl, bulaq, dəniz, okean) Yayda onların suyu niyə azalır? (Buxarlanır)*

Tədqiqat sualı: – *Niyə təbiətdə su mənbələri (çay, göl və s.) tükənmir?*

Tədqiqatın aparılması. Dərsliklə iş. “Çayın gileyi” mətni (dərslik, səh. 145) oxunur, təhlil olunur.

Məlumat mübadiləsi və müzakirənin təşkili. Suallar: – *Çay nədən gileyləndirdi? O, haqlı idimi? (1-ci tapşırıq)*

– *Sizcə, gölün cavabından sonra çay özü üçün hansı nəticəyə gəldi?*
 – *Təbiətdə suyun dövrəni nəyə xidmət edir?*
 – *Yağışın əhəmiyyəti haqqında nə bilirsiniz?*
 – *Azərbaycanda olan hansı çayları və gölləri tanıyırsınız? (Kür, Araz, Tərtərçay, Girdimançay, Göygöl, Maralgöl, Ağ göl və s.) Kür çayı axıb hara tökülür? (Kür çayı Xəzər dənizinə tökülür.) (2-ci tapşırıq)*

Tapşırıq: *Verilmiş sözlərin aid olduğu mənə qrupunu müəyyən edin:*

Çay, göl, dəniz – (su hövzələri)

Yağış, qar, dolu – (yağıntı)

Dinləmə. Müəllim suyun dövrəni təcrübə ilə də nümayiş etdirə bilər. Kiçik qabdakı su spirt lampası ilə qızdırılır. Üzərindəki şüşədə damcılar əmələ gəlir və yenidən qaba tökülür. Şagirdlər gördüklərini izah edirlər.

GÜLLÜ VƏ DAMCI

Bir dəfə möhkəm yağış yağdı. Güllü pəncərənin qabağında durub yağışın yağmasına tamaşa edirdi. Bu vaxt pəncərənin qabağına yağış damcısı düşdü.

Damcı Güllünü görüb dedi:

– Mən bu qızı tanıyıram.

Güllü soruşdu:

– Sən məni haradan tanıyırsan?

– Bir dəfə anan çaydan məni vedrə ilə doldurub evə gətirdi. Samovara töküb

qaynatdı. Fincana süzüb sənın qabağına qoydu. Çay soyusun deyə sən fincanı pəncərənin qarşısına qoyub oynamağa getdin və çayı unuttun. Sən gələndə mən artıq çayın içində yox idim.

Sual: – Bəs damla harada idi?

Qruplarla iş. Şagirdlər yağışın əhəmiyyəti ilə bağlı öz fikirlərini iş vərəqlərində qeyd edirlər.

I qrup. Əgər yağış yağmasa, nə baş verəcək?

II qrup. *İsti yay günü idi. Aysel kiçik vedrə ilə su gətirirdi. O yıxıldı və vedrədəki su yerə dağıldı. Aysel evə getdi. Bir neçə saatdan sonra yenə həyətə düşdü. O, suyu töküldüyü yerdə görmədi.* **Sual:** – Sizcə, nə baş vermişdi? Su yox olurmu?

III qrup. Yağışın az, çox az yağdığı, quraqlığın olduğu ili tez-tez yağış yağan ilə müqayisə edin. Bu müqayisədə təbiətdə hansı fərqi görürsünüz?

IV qrup. Gözəl təbiət mənzərəsi olan şəkil verilir. Hər yan qızılı rəngə boyanıb.

Ağaclarda meyvələr var. Asta-asta yağış yağır. **Sual:** – Burada hansı fəsil təsvir olunub?

Nəticə: Yağış yağmasa, su dövrəni pozular. Təbiətdə su daim dövr edir. Ona görə də Yer üzündə su tükənmir.

Tətbiqetmə. İş dəftərində mövzu ilə bağlı tapşırıqlar yerinə yetirilir.

Dil qaydaları. Suallar: – Mətnin sonuncu abzasında neçə cümlə var? Hər cümlədə neçə söz var?

İş dəftərində dil qaydaları ilə bağlı tapşırıqlar yerinə yetirilir.

Ev tapşırığı: – Təbiətdə suyun dövrəni haqqında kiçik esse yazın.

Qiymətləndirmə. Təqdimata, diskussiyaya və tətbiqetmənin nəticələrinə əsasən aparılır.

66-cı mövzu. QARIŞQALAR (6 saat)

Məzmun standartları	Təlim məqsədləri
1.1.2. Dinlədiyi fikirlə bağlı münasibətini əsaslandırır.	Dinlədiyi fikrə münasibət bildirərək əsaslandırır.
1.2.1. Müşahidə etdikləri, eşitdikləri və oxuduqları haqqında danışır.	Qazandığı bilikləri əvvəl bildikləri ilə ümumiləşdirərək araşdırdığı məlumatları nəql edir.
2.2.2. Kiçikhəcmli bədii mətnləri janrlara görə fərqləndirir.	Eyni mövzuda yazılmış təmsil, rəvayət və elmi-kütləvi mətnləri fərqləndirir.
3.1.1. Yazısında sadə hüsnxət və orfoqrafiya normalarına riayət edir.	“Ö” hərfini hüsnxət normalarına uyğun yazır və digər hərflərlə birləşdirir. İfade yazarkən orfoqrafiya normalarına riayət edir.
3.1.2. Çap hərfləri ilə yazılmış mətni üzündən köçürür.	Mətnədən seçilmiş hissəni üzündən köçürür.
3.1.4. Müşahidə və təəssüratlar əsasında kiçikhəcmli esse yazır.	Əldə etdiyi məlumatlar əsasında esse yazır.
4.1.6. Cümləni digər nitq vahidlərindən fərqləndirir.	Cümlə quraraq onu digər nitq vahidlərindən fərqləndirir.

1-ci MƏTN. FİL VƏ QARIŞQA

Motivasiya. Müəllim: – Göydə uçan təyyarə böyük görünür, yoxsa yaxından gördüyünüz təyyarə? Səbəbini açıqlayın.

Tədqiqat sualı: – Nə zaman eyni cisimlər müxtəlif ölçüdə görünür?

Tədqiqatın aparılması. Mətn (dərslik, səh. 146) oxunur, təhlil edilir. **Qruplarla iş.** Şagirdlər verilmiş suallar əsasında öz fikirlərini iş vərəqlərində qeyd edirlər.

I qrup. Göydəki ay böyükdür, yoxsa yaşadığın bina?

II qrup. Yarpağın uçması ilə quşun uçması arasında nə fərq var?

III qrup. Doğrudanmı, qarışqa yerə enənə qədər fil böyümüşdü?

IV qrup. Qarışqa göyden baxanda nəyə görə fil ona balaca görünürdü?

Məlumat mübadiləsi və müzakirənin təşkili. Qrupların təqdimatı dinlənir və müzakirə olunur.

Nəticə: Eyni cisimlər yaxından böyük, uzaqdan kiçik görünür.

Təbiiqetmə. Şagirdlərə iki şəkil çəkmək tapşırılır: 1) qayıqda üzən uşaqlar, 2) çimərlikdə əylənən uşaqlar və uzaqda üzən qayıq. Şekillərdə uşaq və qayıq təsvirlərinin ölçü nisbəti müqayisə olunur.

Dil qaydaları. “Fil və qarışqa” mətnində neçə cümlə olduğu araşdırılır. Dərsliyin 146-cı səhifəsindəki 4-5-ci tapşırıqlar yerinə yetirilir. Cümlələri yazarkən birinci sözün böyük hərflə yazılmasına diqqət yetirilir.

Yazı. İfade mətni:

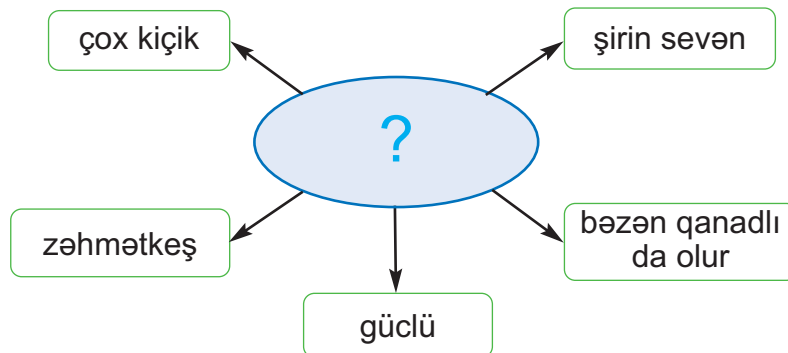
YANĞINSÖNDÜRƏN QARIŞQALAR (75 söz)

Alimlər qarışqalar üzərində maraqlı təcrübə apardılar. Onlar qarışqa yuvasına yanan şam atdılar. Bu zaman bütün qarışqalar şamın ətrafına yığılıb odun üstünə tüpürdülər. Bir neçə qarışqa odda yansa da, onlar odu söndürə bildilər. Yanğınla mübarizə təxminən bir dəqiqə çəkdi.

Bir neçə həftədən sonra təcrübə təkrar edildi. Bu dəfə qarışqalar daha ehtiyatlı və çevik tərpənib alovu qırx beş saniyəyə söndürdülər. İkinci təcrübə zamanı bir qarışqa da məhv olmadı. Bu o deməkdir ki, qarışqalar əvvəlki təcrübədən nəticə çıxardılar.

2-ci MƏTN. QARIŞQALAR NİYƏ AZMIR

Motivasiya. Yazı taxtasında sxem çəkilir.

Şagirdlərə suallar verilir:

– *Sxemin mərkəzindəki xanada hansı həşəratın adı yazılmalıdır?*

– *Qarışqaların daha hansı xüsusiyyətləri var?*

Mətn oxunub təhlil olunur.

Dərslərdən 6-cı tapşırıq yerinə yetirilir. Cavab “B” variantıdır.

Tapşırıq. Verilmiş sözlərin aid olduğu mənə qruplarını müəyyən et.

Qarışqa, kəpənək, arı –

Şir, canavar, ayı –

İnək, keçi, at –

Müəllim: – *Qarışqanı səciyyələndirən əsas əlamətlər hansılardır? (balaca olması, zəhmətkeşliyi)*

Zəhmətə aid atalar sözləri verilir:

- *Yaz günündə tərləməyən qış günündə titrəyər.*
- *Yayda işləyən, qışda dişləyər.*
- *Bağa baxarsan, bağ olar, baxmazsan, dağ olar.*

Dinləmə mətni

Masanın üstündə içi bal dolu banka vardı. Qarışqalar şirəyə daraşmışdı. Ev yiyəsi qarışqaları qovdu. Sonra bankanın ağzını kəndirlə bağlayıb tavandan asdı. Özü də bir aylıq səfərə getdi.

Bir qarışqa bankanın içində qalmışdı. Yeyib doyandan sonra bankadan çıxmaq istədi, kəndirin düyünləndiyi yerdən kiçik bir deşik tapıb birtəhər içəridən çıxdı. Kəndirlə tavana qalxdı. Oradan divarla enib qarışqalara xəbər apardı. Qarışqalar divardan bankaya kimi ciğir saldılar. Bal qurtarana qədər qalxıb-endilər.

Ev yiyəsi qayıdanda qarışqaların ağlına heyran qaldı, onlara qəzəblənmədi.

Sual: – *Oxuduğunuz və dinlədiyiniz mətn əsasında qarışqalar haqqında nə demək olar?*

Şagirdlər öz mülahizələrini yürüdürlər. Ümumi nəticəyə gəlinir ki, qarışqalar öz yollarını qoxuları ilə tapırlar.

Müəllim: – *Hansı həşəratları tanıyırsınız? Onlar haqqında bildiklərinizi cədvəldə yazın.*

Həşəratın adı	Həşəratın faydası	Həşəratın ziyanı

Dil qaydaları. Müəllim:

- *Mətnin hər abzasındakı cümlələrin sayını müəyyən edin.*
- *Hansı cümlədə daha çox söz var?*
- *Hansı cümlədə daha az söz var?*

Yazı. Mətnin sonuncu abzasını dəftərinizə köçürün.

3-cü MƏTN. SƏRKƏRDƏ VƏ QARIŞQA

Motivasiya. Müəllim: – *Hər hansı bir məsələnin həlli zamanı çətinlik yarananda nə edirsiniz? (Kömək istəyirəm, həll etmirəm, bir daha cəhd edirəm.)*

Dərsləklə iş. Mətn oxunur, qarışqa və sərkərdə obrazları təhlil edilir (dərslik, səh. 147).

– *Sizcə, sərkərdə bundan sonra nə edəcək?*

Şagirdlər cütlərlə cavab hazırlayırlar. Cavabları kiçik hekayə şəklində təqdim edirlər.
 “Uğursuzluqdan sonra ruhdan düşmək zəiflərə xas xüsusiyyətdir” mövzusunda müzakirə keçirilir.

Şagirdlər sonda belə bir nəticəyə gəlirlər ki, məqsədə nail olmaq üçün hər çətinliyi adlamağı bacarmaq lazımdır.

“Cümlə” mövzusu üzrə qiymətləndirmə.

Testlər:

1. Hansı sırada cümlə verilib?

- A) Səhər-səhər
- B) Mən səhər tezdən qalxıram
- C) Səhər tezdən yuxudan duranda

2. Mətdə neçə cümlə var?

Soyuq qış günləri qurtarır qar əriyir havalar isinməyə başlayır ağaclar tumurcuqlayır isti ölkələrə uçmuş quşlar geri qayıdırlar onlar özlərinə yuva qururlar rəngbərəng çiçəklər açılır

- A) 10 B) 7 C) 8 Ç) 4

3. Cümləni seçin.

- A) Quşların şən səsləri
- B) Mən gələn yay
- C) İlqar dərslərini hazırladı

4. Hansı cümlədə hərəkət bildirən sözlərin sayı daha çoxdur?

- A) Qarışqalar yem tapmaq üçün uzaq səfərlərə çıxırlar.
- B) Sərkərdə gəlib qayalıqda oturdu, fikrə daldı.
- C) Qarışqa qırxıncı cəhdində buğdanı yuvasına çatdırdı.

Tapşırıqlar:

1. Bu sözlərdən cümlə düzəldin:

- 1) *olur, isti, yayda, havalar, çox.*
- 2) *lazımdır, dərsləri, oxumaq, yaxşı.*
- 3) *odunu, atam, balta, yardı, ilə.*
- 4) *dəsmal, Günel, ilə, silir, stəkanları.*
- 5) *tutur, xatirəsini, şəhidlərin, əziz, xalqımız.*

2. Verilmiş söz birləşmələrini cümlədə işlədin:

kitabın üzü, ilin fəsilləri, atamın əlləri, Bakı şəhəri, qoca fəhlə.

İş dəftərində mövzu ilə bağlı tapşırıqlar yerinə yetirilir.

Yazı. Mətnin ikinci abzasını dəftərinizə köçürün.

Hüsnxət. İş dəftəri, “Ö” hərfi.

Ev tapşırığı: – *Əldə etdiyiniz məlumatlar əsasında qarışqalar haqqında esse yazın.*

Qiymətləndirmə. Təqdimata, diskussiyaya və tətbiqetmənin nəticələrinə əsasən və müəllimin təlim nəticələri üzrə hazırladığı meyarlar əsasında aparılır.

67-ci mövzu. **GÜNƏŞ VƏ BULUD** (2 saat)

Məzmun standartları	Təlim məqsədləri
1.2.1. Müşahidə etdikləri, eşitdikləri və oxuduqları haqqında danışır.	Əsəri təhlil edir və onun ideyasını həyatda gördükləri ilə əlaqələndirib danışır.
2.2.1. Müvafiq mətnləri tələffüz normalalarına uyğun düzgün və sürətli oxuyur.	Dialogi mətni səsləndirərkən obrazların nitqini onların xarakterinə uyğun səsləndirir.
2.2.4. Mətnin məzmununu tərtib etdiyi plana uyğun nəql edir.	Oxuduğu mətnin sürətində dəyişikliklər etməklə tərtib etdiyi plana uyğun nəql edir.
3.1.2. Çap hərfləri ilə yazılmış mətni üzündən köçürür.	Mətnəndən seçilmiş hissəni üzündən köçürür.
4.1.3. Sözlərin böyük hərflə yazılışına dair qaydaları (şəxs və coğrafi adlar) məqamına uyğun tətbiq edir.	Əsərdəki obraz adlarının böyük hərflə yazıldığını bilir.
4.1.5. Ad, əlamət, hərəkət bildirən sözləri qruplaşdırır.	Ad və əlamət bildirən sözləri fərqləndirir.

Motivasiya. Müəllim: – *İnsanlara xas olan xüsusiyyətləri sadalayın.*

Yaxşı

xeyirxahlıq

əliaçıqlıq

səxavətlik

mehribanlıq

qayğıkeşlik

Pis

xəbislik

xəsislik

kobudluq

əzazillik

paxıllıq

Tədqiqat sualı: – *Hansı xüsusiyyətlər insanı daha da sevdirdir, zənginləşdirir?*

Dərslikdən mətn oxunur. Şagirdlərə suallar verilir:

- Mətnə “odlu araba” deyildikdə nə nəzərdə tutulur?
- Günəş nə üçün sevinirdi?
- Səncə, günəş nə üçün buluda cavab vermirdi?
- Canlıların günəşdən aldığı pay nəyə lazımdır? (2-ci tapşırıq)
- Bəs buluddan yağış yağmasa, nə baş verə bilər?

Tədqiqatın aparılması. Qruplarla iş. Şagirdlər verilmiş suallar əsasında öz fikirlərini iş vərəqlərində qeyd edirlər. **“Nağılı dəyiş” üsulu.**

I qrup. Təsəvvür edin ki, günəş öz şüalarını səpələyir, onun istisi və işığı azalır.

II qrup. Təsəvvür edin ki, günəş öz şüalarını səpələdikcə bulud ona baxıb fəxr edir.

III qrup. Təsəvvür edin ki, günəş öz şüalarını yalnız bitkilərə səpələyir, böcəklərə pay düşmür, bulud da yağışını yalnız bitkilərin üstünə tökür.

IV qrup. Təsəvvür edin ki, günəş öz şüalarını yalnız böcəklərin üstünə səpələyir, bitkilərə pay düşmür, bulud da yağışını yalnız böcəklərin üstünə tökür.

Məlumat mübadiləsi və müzakirənin təşkili. Qrupların təqdimatı dinlənilir və müzakirə olunur.

1-ci tapşırıq yerinə yetirilir. *Günəş – mehriban, şən, səxavətli, rəhmdil; bulud – paxıl, xəbis.*

Bu sözlərdən söz birləşmələri yaradılaraq cümlələrdə işlədilir. Həmin sözlərin cümlədə əşyanın nəyini bildirdiyi (ad, əlamət) soruşulur.

– Nəyə görə mətnə “günəş” və “bulud” sözləri böyük hərflə yazılmışdır?

3-cü tapşırıq yerinə yetirilir. Cavab “B” variantıdır.

İş dəftərində tapşırıqlar yerinə yetirilir. Şagirdlər 2-ci tapşırığı yerinə yetirməklə mətnin müəllifini (Canni Rodari) müəyyən edirlər.

Danışma: – *Mətnə günəş xeyirxah, bulud isə xəbis adamların obrazını təmsil edir. Belə adamlar haqqında nə deyə bilərsiniz?*

Nəticə: Səxavətlik insana xas olan ən gözəl xüsusiyyətlərdən biridir.

Təbiiqetmə. İş dəftərində tapşırıqlar yerinə yetirilir.

Ev tapşırığı: – *Mətnin ilk və son iki abzasını dəftərinizə köçürün.*

Qiymətləndirmə. Təqdimata, diskussiyaya və təbiiqetmənin nəticələrinə əsasən aparılır.

68-ci mövzu. ARI (2 saat)

Məzmun standartları	Təlim məqsədləri
1.2.1. Müşahidə etdikləri, eşitdikləri və oxuduqları haqqında danışır.	Topladığı məlumatlar əsasında danışır.
2.1.2. Mətnə verilmiş yaxınmənalı və əksmənalı sözləri fərqləndirir.	Mətnəki sözün mənasını müəyyənləşdirərək onu yaxınmənalı sözlə əvəz edir.
2.2.1. Müvafiq mətnləri tələffüz normalarına uyğun düzgün və sürətli oxuyur.	Mətni düzgün, ifadəli oxuyur.
3.1.1. Yazısında sadə hüsnxət və orfoqrafiya normalarına riayət edir.	Şeirin qısa məzmununu yazarkən hüsnxət və orfoqrafiya normalarına riayət edir.
4.1.6. Cümləni digər nitq vahidlərindən fərqləndirir.	Cümlənin söz və söz birləşmələrindən ibarət olduğunu bilir.

Motivasiya. Müəllim şagirdlərə tapmaca deyir:

Bütün günü uçurlar
Güldən şirə çəkərək.
Zəhmətkeşdir deyirlər,
Adını tapın görək.

Tədqiqat sualı: – *Arının hansı xüsusiyyətləri var?*

Tədqiqatın aparılması. Qruplarla iş. Şagirdlər verilmiş suallar əsasında öz fikirlərini iş vərəqlərində qeyd edirlər.

I qrup. Arı haqqında nə bilərsiniz?

II qrup. Arı ilə qarışqanın oxşar və fərqli cəhətlərini tapın.

III qrup. Arının müsbət xüsusiyyətlərini sadalayın.

IV qrup. Arının mənfi xüsusiyyətlərini sadalayın.

Məlumat mübadiləsi və müzakirənin təşkili. Dərsliklə iş. Şeir oxunur. "Mum" və "şan" sözlərinin mənası izah olunur. 1-3-cü tapşırıqlar yerinə yetirilir.

Müəllim: – Arı bal hazırlamaq üçün nə edir?

– Hansı fikir doğrudur?

A) Arılar gecələr də güllərdən şirə çəkir.

- B) Arı harada çiçək görsə, onun üstünə qonar.
 C) Arılar çiçəklərin ləçəklərini pətəyə daşıyırlar.
 – Şeirdə hansı nitq etiketi işlənib?
 – Bu ifadədən nə zaman istifadə edilir?

Nəticə. Arının müsbət xüsusiyyətləri: 1) bal verir; 2) zəhmətkeşdir; 3) zəhərindən dərman hazırlanır; 4) çiçəkləri tozlandırır. Mənfi xüsusiyyəti: adamı sancır.

Dil qaydaları: 1. Şeirin sonuncu dörd misrası haqqında deyilənlərdən biri yanlıştır:

- A) Misraların hər biri cümlədir.
 B) Hər misrada hərəkət bildiren söz var.
 C) Hər misrada səkkiz heca var.

2. Şeirdən cümlə olan misraları seçib dəftərinizə yazın.

Yazı. Şeirin məzmununu öz sözlərinizlə yazın.

Ev tapşırığı: – “İnsanlar daha hansı həşəratlara “sağ ol” deyirlər?” mövzusunda təqdimat hazırlayın.

Qiymətləndirmə. Təqdimata, diskussiyaya və tətbiqetmənin nəticələrinə əsasən aparılır.

69-cu mövzu. BAL ARISININ AİLƏSİ (2 saat)

Məzmun standartları	Təlim məqsədləri
2.2.1. Müvafiq mətnləri tələffüz normalarına uyğun düzgün və sürətli oxuyur.	Elmi-kütləvi mətni axıcı və səlis oxuyur.
2.2.2. Kiçikhəcmli bədii mətnləri janrlara görə fərqləndirir.	Eyni mövzuda yazılmış şeiri və nəsr əsərini fərqləndirir.
2.2.5. Məndəki əsas fikri həyatla əlaqələndirir.	Elmi-kütləvi məndəki məlumatları həyatda gördükləri ilə müqayisə edir..
3.1.2. Çap hərfləri ilə yazılmış mətni üzündən köçürür.	Məndən seçilmiş hissəni üzündən köçürür.
3.1.4. Müşahidə və təəssüratlar əsasında kiçikhəcmli esse yazır.	Əldə etdiyi məlumatlar əsasında esse yazır.

Motivasiya. Şagirdlərə iki şəkil təqdim olunur.

I şəkil: ailə – nənə, baba, ata, ana, bacı, qardaş təsvir olunub.

Suallar: – Şəkildə nə təsvir olunub? Təsvir olunanlar bir yerdə necə adlanır? (Ailə)

– Ailə üzvləri kimdir?

– Onların vəzifələri haqqında nə bilirsiniz?

II şəkil: arı ailəsi – bir böyük arı və yanında kiçik arılar təsvir olunub.

Suallar: – Bu şəkil haqqında nə deyə bilərsiniz?

– Arı ailəsinin üzvləri haqqında nə bilirsiniz?

Tədqiqat sualı: – Bal arısının ailəsində də vəzifə bölgüsü varmı?

Tədqiqatın aparılması. Qruplarla iş. Şagirdlər verilmiş suallar əsasında öz fikirlərini iş vərəqlərində qeyd edirlər (“Ziqzaq” üsulu). Şagirdlər kvadrat, dairə, üçbucaq və düzbucaqlı olmaqla ekspert qruplarına bölünürlər.

I ekspert qrupu (kvadrat qrupu). *Ana arı haqqında olan hissə ayrıca vərəqdə yazılı*

haldə qrupa təqdim olunur. Qrup bu hissəni öyrənir.

II ekspert qrupu (dairə qrupu). *Kəşfiyyatçı arılar haqqında olan hissə qrupa təqdim olunur. Qrup bu hissəni öyrənir.*

III ekspert qrupu (üçbucaq qrupu). *İşçi arılar haqqında olan hissə qrupa təqdim olunur. Qrup bu hissəni öyrənir.*

IV ekspert qrupu (düzbucaqlı qrupu). *Keşikçi arılar haqqında olan hissə qrupa təqdim olunur. Qrup bu hissəni öyrənir.*

Sonra qruplar yeni bir qrupa bölünür. Hər qrup 1, 2, 3, 4 sayır. Bütün 1-lər I qrupda, 2 sayanlar II qrupda, 3 sayanlar III qrupda, 4 sayanlar IV qrupda əyləşirlər.

I qrup (kvadrat, dairə, üçbucaq və düzbucaqlı).

II qrup (kvadrat, dairə, üçbucaq və düzbucaqlı).

III qrup (kvadrat, dairə, üçbucaq və düzbucaqlı).

IV qrup (kvadrat, dairə, üçbucaq və düzbucaqlı).

Qrupların hər bir üzvü öyrəndiyi hissəni digərlərinə danışır. Beləliklə, şagirdlər bütün hissəni öyrənmiş olurlar.

Məlumat mübadiləsi və müzakirənin təşkili. Qrupların təqdimatı dinlənilir və müzakirə olunur. “Arı” şeiri ilə “Bal arısının ailəsi” mətni məzmun və forma baxımından fərqləndirilir. **Dərsliklə iş.** Dərsliyin 150-ci səhifəsindəki 1-2-ci tapşırıqlar, eləcə də iş dəftərinin 104-cü səhifəsindəki 1-2-ci tapşırıqlar yerinə yetirilir.

Yazı. Mətdən keşikçi arılar haqqında olan hissəni dəftərinizə köçürün.

Nəticə: İnsan ailələrində olduğu kimi, arı ailəsində də qaydalar və hər bir ailə üzvünün vəzifəsi var.

Tətbiqetmə. İş dəftərində mövzu ilə bağlı tapşırıqlar yerinə yetirilir.

Ev tapşırığı: – “Arıların həyat tərzi” haqqında inşa yazın.

Qiymətləndirmə. Təqdimata, diskussiyaya və tətbiqetmənin nəticələrinə əsasən aparılır.

70-ci mövzu. KƏPƏNƏKLƏR (2 saat)

Məzmun standartları	Təlim məqsədləri
2.2.1. Müvafiq mətnləri tələffüz normalarına uyğun düzgün və sürətli oxuyur.	Elmi-kütləvi mətni səlis, aydın, axıcı oxuyur.
2.2.3. Mətnin hissələrinə başlıqlar verməklə məzmununa aid sadə plan tutur.	Mətnin əsas hissələrini sualla ifadə olunmuş başlıqlarla adlandırır.
3.1.1. Yazısında sadə hüsxnət və orfoqrafiya normalarına riayət edir.	“P” hərfini hüsxnət normalarına uyğun yazır və digər hərflərlə birləşdirir.
3.1.2. Çap hərfləri ilə yazılmış mətni üzündən köçürür.	Mətdən seçilmiş hissəni üzündən köçürür.

Motivasiya. Müəllim şagirdlərə müraciət edir:

– *Keçən dərsimizdə arılar haqqında məlumat aldığ. İndi isə gəlin arı ilə kəpənəyin oxşar və fərqli cəhətlərini əks etdirən diaqram quraq. (Dərslik, səh.151, 1-ci tap.)*

– Aşağıdakı tapmacada bu həşəratlardan hansı haqqında danışılır?
 Rəngbərəngdir gül kimi,
 Qanadı var tül kimi.
 Uçur bağda, çəməndə,
 Çox yüngüldür tük kimi.

Tədqiqat sualı: – Kəpənəklər haqqında nə bilirik?

Qeyd. Bu dərs “Bal arısının ailəsi” dərində verilmiş model əsasında qurulur.

Tədqiqatın aparılması. Qruplarla iş. Şagirdlər verilmiş suallar əsasında öz fikirlərini iş vərəqlərində qeyd edirlər (2-ci tapşırıq).

I qrup. Kəpənək necə balalayır?

II qrup. Kəpənək necə qidalanır?

III qrup. Kəpənək qoxunu nəyin vasitəsilə hiss edir?

IV qrup. Nəyə görə gecə kəpənəkləri fədakarlıq rəmzi sayılır?

Məlumat mübadiləsi və müzakirənin təşkili. Qrupların təqdimatları dinlənilir və müzakirə olunur. **Dərsləklə iş.** Kəpənək və qarışqanın oxşar və fərqli cəhətləri araşdırılır. 3-cü tapşırıq yerinə yetirilir. Artıq şagirdlər qarışqa, arı, kəpənəklər haqqında bir çox məlumata malikdirlər. Bu həşəratlarla bağlı “Aukşion” oyunu keçirilə bilər:

– Qarışqanın (arının, kəpənəyin) hansı xüsusiyyətləri ilə tanış oldunuz? və s.

Nəticə: Kəpənək də çox gözəl və faydalı həşəratdır. Onları qorumaq lazımdır.

Tətbiqetmə. İş dəftərində mövzu və dil qaydaları ilə bağlı tapşırıqlar yerinə yetirilir.

Hüsnxət. İş dəftəri, “P” hərfi.

Ev tapşırığı: – Məndən kəpənəklərin necə çoxalması hissəsini dəftərinizə köçürün.

Qiymətləndirmə. Təqdimata, diskussiyaya və tətbiqetmənin nəticələrinə əsasən aparılır.

71-ci mövzu. QARANQUŞLAR (2 saat)

Məzmun standartları	Təlim məqsədləri
2.1.2. Mətnə verilmiş yaxınmənalı və əksmənalı sözləri fərqləndirir.	Mətnə rast gəldiyi yeni sözün mənasını başa düşür və onu yaxınmənalı sözlə əvəz edir.
2.2.5. Mətndəki əsas fikri həyatla əlaqələndirir.	Həyatda gördüklərindən çıxış edərək mətndəki məlumatlardan nəticə çıxarır.
3.1.2. Çap hərfləri ilə yazılmış mətni üzündən köçürür.	Mətndən seçilmiş hissəni üzündən köçürür.
4.1.5. Ad, əlamət, hərəkət bildirən sözləri qruplaşdırır.	Hərəkət bildirən sözləri fərqləndirir, onların hansı zamanda işlədiyini müəyyən edir.
4.1.6. Cümləni digər nitq vahidlərindən fərqləndirir.	Verilmiş sözlərdən söz birləşmələri düzəldir və onları cümlədə işlədir.

Motivasiya. Şekillərdə təsvir olunur: çiçəkləmiş ağac, buzları əriyən axar çay, torpaqdan baş qaldıran novruzgülü, şamlı, şirniyyatlı bayram xonçası və s.

Sual: – *Bu şəkillər sizə nəyi xatırladır?*

Fərziyyələr dinlənir.

– *Bəs yazın müjdəçisi nədir? (qaranquş)*

Tədqiqat sualı: – *Qaranquş haqqında nə bilirik və nəyi bilmək istərdik?*

Bilirəm	Bilmək istərdim	Öyrəndim

Tədqiqatın aparılması. Kiçik qruplarla iş. Şagirdlər verilmiş suallar əsasında öz fikirlərini iş vərəqlərində qeyd edirlər.

I qrup. *Krossvordu həll edin. (Sözlərin izahı müəllim tərəfindən verilir.)*

			Q			QAZ
ALÇA			A			
			R			NAR
			A			AT
RƏNDƏ			N			
			Q			QOZ
			U			ULDUZ
			Ş			
			ŞAR			

II qrup. *Səmədgilin eyvanında qaranquş yuva qurmuşdu. Hamı onlara tamaşa edirdi. Bir gün səhər eyvandan səs eşidildi. Səməd gördü ki, qaranquşun balası yuvadan yerə düşüb, ana qaranquş isə onun ətrafında çırpınır... (Mətni davam etdirin.)*

III qrup. *Qaranquşla bağlı kiçik mətn qurun. Həmin mətnə “zəhmətkeş”, “bala qaranquşlar”, “ana qaranquşun həyəcanı”, “qara pişik” sözlərindən istifadə edin.*

Məlumat mübadiləsi və müzakirənin təşkili. Qrupların təqdimatı dinlənilir və müzakirə olunur.

Dərsliklə iş. Mətn (dərslik, səh. 152) oxunub təhlil olunur. 1-3-cü tapşırıqlar yerinə yetirilir.

3-cü tapşırıq. Qaranquşun yuva qurması onun zəhmətkeş, qayğıkeş olduğunu göstərir. Qaranquş köçəri olsa da, yuva qurur ki, nəsil artırsın.

Nəticə: Yazın müjdəçisi olan qaranquş zərərverici həşəratları yeməklə təbiətə xeyir verir.

Tətbiqetmə. Dərsləyin 152-ci səhifəsindəki 4-cü tapşırıq yerinə yetirilir.

4-cü tapşırıq. *Ana qaranquş, bala qaranquş, qaranquşun həyəcanı* və s.

Dil qaydaları. Yazı. Mətnəndən tərkibində hərəkət bildiren iki söz olan cümləni tapıb dəftərinizə köçürün. Həmin sözlərin ifadə etdiyi hərəkət hansı zamanda baş verir?

Ev tapşırığı: – *Mətnəndən qaranquşların qidalanması hissəsini dəftərinizə köçürün.*

Qiymətləndirmə. Təqdimata, diskussiyaya və tətbiqetmənin nəticələrinə əsasən aparılır.

72-ci mövzu. GÜLLƏRDƏN GÖYÇƏK ÇİÇƏK (2 saat)

Məzmun standartları	Təlim məqsədləri
2.2.1. Müvafiq mətnləri tələffüz normalarına uyğun düzgün və sürətli oxuyur.	Mətni oxuyarkən sözlərin tələffüz qaydalarına əməl edir.
3.1.2. Çap hərfləri ilə yazılmış mətni üzündən köçürür.	Mətnəndən seçilmiş hissəni üzündən köçürür.
3.1.4. Müşahidə və təəssüratlar əsasında kiçikhəcmlı esse yazır.	Müəyyən olunmuş mövzu ətrafında fikrini əsaslandıraraq kiçikhəcmlı inşa yazır.
4.1.3. Sözlərin böyük hərflə yazılışına dair qaydaları (şəxs və coğrafi adlar) məqamına uyğun tətbiq edir.	Yerinə görə həm böyük, həm də kiçik hərflə yazılan sözlərin düzgün yazılışına dair qaydaları tətbiq edir.
4.1.5. Ad, əlamət, hərəkət bildiren sözləri qruplaşdırır.	Ad, əlamət və hərəkət bildiren sözləri fərqləndirir.

Motivasiya. Rəngbərəng kəpənək rəsmləri nümayiş olunur.

Köməkçi sual: – *Kəpənəklər nəyi xatırladır və sizcə, onlar niyə belə al-əlvan olur?*

Tədqiqat sualı: – *Nəyə görə bəzən canlılar yaşadıkları mühitə, ətrafa uyğun rənglərdə olurlar?*

Tədqiqatın aparılması. Dərsliklə iş aparılır. Mətn oxunub təhlil olunur (dərslik, səh.153).

Məlumat mübadiləsi və müzakirənin təşkili. 1-3-cü tapşırıqlar yerinə yetirilir.

Qeyd. Müəllim şagirdlərin diqqətini əsgər paltarlarının rənginə, dovşanın qışda ağ, yayda boz, şimal ayısının ağ olmasına yönəldir, bunların səbəblərini izah edir.

2-ci tapşırıq. Sevinc, nadir, yasəmən, xəyal və bu kimi sözlər cümlədə işlədilir.

3-cü tapşırıq. Çiçəyin babası gülçü idi, bağda işləyirdi. Çiçək güllü paltarını geyindi, başına ala-bəzək bant bağladı. Baba səs gələn tərəfə baxdı.

Yazı. “Güllü-çiçəkli bahar” mövzusunda inşa yazın.

Nəticə: Çox zaman düşməndən qorunmaq üçün canlılar mühitə uyğun rəngdə olurlar.

Ev tapşırığı: – Mətnin ikinci abzasını dəftərinizə köçürün.

Qiymətləndirmə. Təqdimata, diskussiyaya və tətbiqetmənin nəticələrinə əsasən aparılır.

73-cü mövzu. CIRCIRAMA (2 saat)

Məzmun standartları	Təlim məqsədləri
1.1.2. Dinlədiyi fikirlə bağlı münasibətini əsaslandırır.	Dinlədiyi fikirlə bağlı öz mülahizələrini söyləyir.
2.2.5. Mətndəki əsas fikri həyatla əlaqələndirir.	Həyatda gördüklərindən çıxış edərək mətndəki məlumatı genişləndirir.
2.2.3. Mətnin hissələrinə başlıqlar verməklə məzmununa aid sadə plan tutur.	Mətnin hissələrini məzmunu uyğun başlıqla adlandırır.
3.1.1. Yazısında sadə hüsnxət və orfoqrafiya normalarına riayət edir.	“R” hərfini hüsnxət normalarına uyğun yazır və digər hərflərlə birləşdirir.
3.1.2. Çap hərfləri ilə yazılmış mətni üzündən köçürür.	Mətndən seçilmiş hissəni üzündən köçürür.
4.1.5. Ad, əlamət, hərəkət bildiren sözləri qruplaşdırır.	Əlamət bildiren sözləri seçir və cümlədə işlədir.

Motivasiya. Şagirdlərə tapmaca verilir:

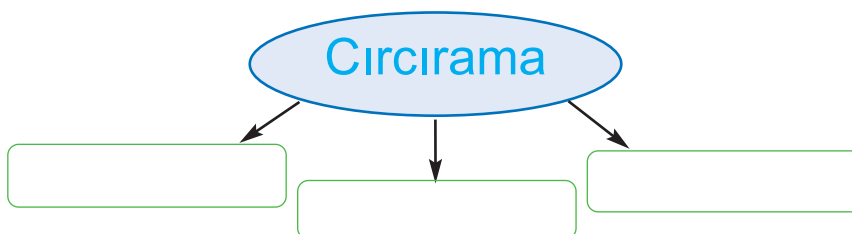
*Çəmənlikdə yay-bahar
Nəğmə oxub cırıldar.
Çoxlu cücülər udar,
Qarınqulu adlanar.*

Tədqiqat sualı: – Cırcıramanın hansı xüsusiyyətləri var?

Tədqiqatın aparılması. Dərsliklə iş. Mətn “Ziqzaq” üsulu ilə oxudulur.

Mətnə 5 abzas var və hər abzasda cırcıramanın bir xüsusiyyətindən danışılır. Hər ekspert qrupu müvafiq abzası oxuyur və müzakirə edir. Mətn oxunduqdan sonra ekspertlər “doğma” qruplarda öz yerlərini tuturlar və beləliklə, hər qrupda ayrı-ayrı hissələri oxuyan şagirdlər olur. Nəticədə qrupun tərkibindəki uşaqların bütöv mətn haqqında təsəvvürləri yaranır.

Hissələr təhlil olunur. “Klaster” üsulu ilə nəticələr açıqlanır.

Məlumat mübadiləsi və müzakirənin təşkili. Tapşırıq 1. Sualların cavablarına uyğun abzaslar müəyyən olunur.

Dinləmə

*Cırcırma yay, bahar,
Cırıldadı biqərar.
Hər çiçəyin yarpağı
Olmuş idi oylağı.
Tutdu xəbər bir zaman,
Qış yetişib, ay aman!
Yayı keçirmiş hədə,
Yox daha güldən əsər.
Qaldı o biqərə ac,
Tapmadı başqa əlac.
Bilirdi ki, Qarınca
Dən yığır yay boyunca.*

*Getdi onun yanına,
Dərdini açdı ona:
– Qonşucuğaz, yazadək
Bəslə məni, ver yemək.
Sordu Qarınca: – Sənin
Yayda nə idi işin?
– Güllər arasında mən
Eyləmiş idim vətən.
– Belə idin yayda sən?
– Nəgmə oxurdum da mən.
– Yayda oxurdun, demək,
İndi get, oyna, görək!*

Ivan Krilov

Tərcümə edən: Abdulla Şaiq

Şeir oxunduqdan sonra *qarınca* (*qarışqa*), *biqərar* (*qərarsız*), *oylağı* (*yeri-yurdu, yuvası*), *biqərə* (*çarəsiz, yazıq*) sözlərinin mənaları tapılır.

Suallar:

- *Cırcırma yayı necə keçirirdi?*
- *Nə üçün cırcırma qışda ac qaldı?*
- *Qarışqa ona necə cavab verdi?*
- *Təmsilin məzmununa aid atalar sözü söyləyin.* (Yayda çəkən zəhməti, qışda görər ləzzəti. Qonşuya ümid olan şamsız qalar. Hər kəs öz gücünə arxalanmalıdır.)

Yazı. Tapşırıq: – *Mətnin ikinci abzasını dəftərinizə köçürün.*

Nəticə: Cırcırma ziyanverici həşəratları məhv etməklə təbiətə xeyir verir.

Tətbiqetmə. İş dəftərində mövzu ilə bağlı tapşırıqlar yerinə yetirilir.

Dil qaydaları. Mətnə işlənən əlamət bildiren sözlər seçilir (isti, möhkəm, qarınqulu, ziyanverici, maraqlı, balaca, yeni). Bu sözlər cümlə içərisində işlədilməklə dəftərə yazılır, aid olduğu sözlə birlikdə altından xətt çəkilir; məsələn: “İsti yay günlərindən biri idi”.

Yazı. Hüsnxət. İş dəftəri, “R” hərfi.

Ev tapşırığı: – *Dərsliyin 154-cü səhifəsindəki 2-ci tapşırıq əsasında təqdimat hazırlayın.*

Qiymətləndirmə. Müəllimin təlim nəticələri üzrə hazırladığı meyarlar əsasında aparılır.

74-cü mövzu. ƏQRƏB VƏ QURBAĞA (2 saat)

Məzmun standartları	Təlim məqsədləri
1.2.1. Müşahidə etdikləri, eşitdikləri və oxuduqları haqqında danışır.	Qazandığı bilikləri əvvəl bildikləri ilə müqayisə edərək araşdırdığı məlumatları nəql edir.
2.2.1. Müvafiq mətnləri tələffüz normalarına uyğun düzgün və sürətli oxuyur.	Dialogi mətni oxuyarkən obrazların xarakterinə uyğun səs tonu seçir.
2.2.3. Mətnin hissələrinə başlıqlar verməklə məzmununa aid sadə plan tutur.	Mətnin hissələrini adlandırır, məzmununa uyğun plan tutur.
2.2.4. Mətnin məzmununu tərtib etdiyi plana uyğun nəql edir.	Tərtib etdiyi plan üzrə mətndəki hadisələri ardıcılıqla nəql edir.
3.1.4. Müşahidə və təəssüratlar əsasında kiçikhəcmli esse yazır.	Topladığı məlumatlar əsasında kiçikhəcmli esse yazır.

Motivasiya. Müəllim şagirdlərə suallarla müraciət edir:

- “Yardım” sözünə yaxınmənalı söz hansıdır?
- Yaxşılığın müqabilində pislik görəndə nə etmək lazımdır?
- Çətinliyə düşəndə sizə kömək edən olubmu?
- Kimsə sizə kömək edəndə əvəzində nə etmişiniz?

Tədqiqat sualı: – Yaxşılığa yamanlıq nə ilə nəticələnir?

Tədqiqatın aparılması. Dərslərdən “Əqrəb və qurbağa” təmsili oxunur.

Suallar:

- Sizcə, əqrəb qurbağanın yaxşılığı əvəzində niyə ona pislik etmək istədi?
- Qurbağa əqrəbi nə üçün batırdı?
- Təqsir kimdə idi?

Xasiyyət ↔ vərdis bağlılığını izah edin.

Mətnə uyğun atalar sözləri tapın.

1. Nə tökərsən aşına,
O çıxar qaşığına.
2. Nə əkərsən, onu da biçərsən.
3. Əvvəl yoldaş, sonra yol.
4. İt ilə dost ol, çomağı əldən qoyma.
5. Qozbeli qəbir düzəldər.

Məlumat mübadiləsi və müzakirənin təşkili.

Dərsləklə iş. 1-ci tapşırıq yerinə yetirilir.

2. Qurbağa əqrəbi belinə mindirib çayın o biri tərəfinə üzməyə başladı.
 4. Qurbağa çox yalvardı, amma xeyri olmadı, ona görə də suyun altı ilə üzdü.
- Plana əsasən mətnin məzmunu nəql edilir.

Sual: – Təmsilə başqa hansı ad vermək olar? (“Pis vərdis”, “Yaxşılığa yamanlıq” və s.)

Danışma. Sual: – *Buna bənzər daha hansı hadisələri eşitmişiniz? (yaxud rastlaşmışınız)* – sualı ətrafında şagirdlər danışır, hadisəyə münasibət bildirir, nəticə çıxarırlar.

Nəticə: Pislik edən həmişə pisləklə qarşılaşar.

Tətbiqetmə. Dərsləyin 155-ci səhifəsindəki 2-ci tapşırıq yerinə yetirilir.

2-ci tapşırıq. Arı, ağcaqanad, ilan və s. canlılar da başqalarını sancır.

Ev tapşırığı: – *Sanca bilən canlılar haqqında kiçikhəcmli esse yazın.*

Qiymətləndirmə. Müəllimin təlim nəticələri üzrə hazırladığı meyarlar əsasında aparılır.

75-ci mövzu. TORPAĞIN NAĞILI (2 saat)

Məzmun standartları	Təlim məqsədləri
2.1.3. Mətnə frazeoloji ifadələrin mənasını izah edir.	Mətnə məcazi mənada işlənmiş sözləri izah edir.
2.1.2. Mətnə verilmiş yaxınmənalı və əksmənalı sözləri fərqləndirir.	Mətnə rast gəldiyi sözləri yaxınmənalı sözlərlə əvəz edir.
2.2.5. Mətnəki əsas fikri həyatla əlaqələndirir.	Bədii mətnin əsas ideyasını müəyyənləşdirir.
3.1.2. Çap hərfləri ilə yazılmış mətni üzündən köçürür.	Mətnədən seçilmiş hissəni üzündən köçürür.

Motivasiya. Sinfə ağzıbağlı kiçik torbada torpaq gətirilir. Şagirdlər əl vururlar, qoxulayırlar.

Köməkçi sual: – *Torbanın içindəki bizim üçün çox müqəddəs varlıqdır. Bu nədir?*

“Dəyərlərimiz” bölməsindən “Rənglərin anası” hekayəsini xatırlayın.

Tədqiqat sualı: – *Torpağın insan həyatında rolu nədən ibarətdir?*

Tədqiqatın aparılması. Qruplarla iş. Şagirdlər verilmiş suallar əsasında öz fikirlərini iş vərəqlərində qeyd edirlər.

I qrup. Atalar sözünü izah edin: *“Torpaq deyir: əyil mənə, ucaldım səni”.*

II qrup. Torpağa qulluq etməsək, nə ola bilər?

III qrup. Atalar sözünü izah edin: *“Torpaq deyir: öldür məni, dirildim səni”.*

IV qrup. İnsanın təbiətə xeyri və ziyanı.

Bu fikirləri mövzu üzrə izah edib əsaslandırın.

Məlumat mübadiləsi və müzakirənin təşkili. Qrupların təqdimatları dinlənir və müzakirə olunur.

Dərsləklə iş. Dərsləkdən mətn oxunur. Mətnlə bağlı suallar verilir:

– *Torpaq nə üçün ağlayırdı?*

– *Torpaq nə istəyirdi?*

– *Külək torpağı sevindirə bildimi?*

– *Yağış torpaq üçün nə etdi?*

– *Günəşin qaratikana gücü çatdı?*

– *Torpağı sevindirən kim oldu? O nə etdi?*

1-ci tapşırıq. *Sel kimi yağış* – güclü yağan yağış; *təndir kimi qızmar günəş* – çox qızmar günəş deməkdir. Şagirdlər “sel kimi”, “təndir kimi” ifadələrinin fikri daha təsirli etdiyini müəyyənləşdirirlər və bu cür ifadələr tapıb cümlələrdə işlədirlər.

2-ci tapşırıq. “Dəmir atlar” söz birləşməsini “traktor” sözü ilə əvəz etmək olar.

3-cü tapşırıq. Ləpələnsin – dalğalansın.

4-cü tapşırıq. Hekayənin əsas ideyası: “İnsan hamıdan güclüdür”.

Nəticə: Torpaq ən qiymətli, müqəddəs nemətdir. İnsanlar torpaq üzərində zəhmət çəkməklə min bir nemət yetişdirirlər.

Tətbiqetmə. Küləyin, yağışın və günəşin torpağı sevindirmək üçün etdiklərini dəftərinizə yazın.

Ev tapşırığı: – Mətnin qısa məzmununu dəftərinizə yazın.

Qiymətləndirmə. Təqdimata, diskussiyaya və tətbiqetmənin nəticələrinə əsasən aparılır.

76-cı mövzu. ODUNÇUNUN SƏHVİ (4 saat)

Məzmun standartları	Təlim məqsədləri
1.1.2. Dinlədiyi fikirlə bağlı münasibətini əsaslandırır.	Dinlədiyi mətni oxuduqları ilə müqayisə edərək münasibət bildirir.
2.2.1. Müvafiq mətnləri tələffüz normalarına uyğun düzgün və sürətli oxuyur.	Bədii mətni səlis, aydın, axıcı oxuyur.
2.2.5. Mətndəki əsas fikri həyatla əlaqələndirir.	Mətnin ideyasını təşkil edən mənəvi dəyərlər haqqında fikir yürüdür.
3.1.1. Yazısında sadə hüsnxət və orfoqrafiya normalarına riayət edir.	İmla yazısında deyilişi və yazılışı fərqlənən sözləri orfoqrafik normalara uyğun yazır.
4.1.4. Mətnə rast gəldiyi yeni sözlərin yazılış və tələffüzünü müəyyənləşdirmək üçün lüğətdən istifadə edir.	Sözlərin sonun <i>k-y</i> , <i>q-ğ</i> əvəzlənməsi ilə bağlı qaydaları nitqində tətbiq edir.

Motivasiya. Müəllim iki şəkil nümayiş etdirir. Birində talada tək cılız ağac, digərində sıx meşəlik təsvir olunur.

Köməkçi sual: – *Sizcə, birinci şəkildəki ağac niyə nazik və cılızdır?*

Tədqiqat sualı: – *İnsanın ətraf mühitə təsirinin hansı nəticələri ola bilər?*
Fərziyyələr dinlənir.

Tədqiqatın aparılması. Qruplarla iş.

I qrup. *İnsanın ətraf mühitə hansı təsiri faydalı nəticələr verə bilər?*

II qrup. *İnsanın ətraf mühitə hansı təsiri zərərli nəticələr verə bilər?*

Şagirdlərlə birlikdə “ekologiya” sözünün mənası açılır.

Məlumat mübadiləsi və müzakirənin təşkili. Dərsliklə iş. Mətn oxunur, təhlil olunur. 1-ci tapşırıq yerinə yetirilir.

Dinləmə

AĞAQLARIN ŞİKAYƏTİ

Şikayət edir
Bağçalar-bağlar:
"Bizi incidir
Dəcəl uşaqlar.
Harda gül görsə,
Dəcəllər dərir,
Yaşıl bağlara
Çox zərər verir.
Nadincələr gəzir
Yaşıl bağları,
Qırır, sındırır
Göy budaqları".
Göy yarpaq açmış
Körpə budaqlar
Deyir: "Qırmayın
Bizi, uşaqlar!
Boy atıb yayda

Dirçəlirik biz,
Könül oxşayır
Yaşıl kölgəmiz.
Bağda gəzməyin
Bir qaydası var:
Ağac qırmasın
Gərək uşaqlar.
Bu dəcəllikdən
Gəlin əl çəkin,
Bacardıqca siz
Gül-çiçək əkin.
Bol ağac əksə
Uşaqlar əgər,
Bağ kimi olar
Hər kənd, hər şəhər".

Mirmehdi Seyidzadə

Suallar:

- Bağçalar-bağlar, budaqlar nə üçün şikayət edir?
- Budaqlar uşaqlara nəyi məsləhət (nəsihət) görür?
- Dərslikdə oxuduğunuz mətnlə dinlədiyiniz şeir arasında hansı əlaqə var?

İş dəftərində mövzu ilə bağlı tapşırıqlar yerinə yetirilir.

Nəticə: Təbiətə müdaxilə etmək onun tarazlığını pozmaq deməkdir.

Dil qaydaları.

1. 2-ci tapşırıq yerinə yetirilir. Sonu "k" və ya "q" samiti ilə bitən bəzi sözlərə saitlə başlayan şəkilçi qoşulduqda həmin hərflərin müvafiq olaraq "y" və ya "ğ" samitinə keçdiyinə diqqət yetirilir.

2. İmla mətni:

KÜÇÜK (34 söz)

Atam evə bir küçük gətirdi. Məstan onu görəndə tüklərini qabartdı. Küçük ondan qorxdı. Məstana dedim ki, bu gün sən onu zəif görüb üstünə çəmkirirsən. Sabah o böyüyüb it olanda sənə hürəcək. Hansı daha qorxuludur?

Ev tapşırığı: – Evdə böyüklərdən ağac yetişdirməyin qaydalarını öyrənin və təqdimat hazırlayın.

Qiymətləndirmə. Təqdimata, diskussiyaya və tətbiqetmənin nəticələrinə əsasən aparılır.

ÜMUMİLƏŞDİRİCİ TƏKRAR (1 saat). Dərslik, səh. 158

BÖLMƏ ÜZRƏ QIYMƏTLƏNDİRMƏ (1 saat). İş dəftəri, səh. 114-115

VII bölmə

SÖZ SƏNƏTİMİZ

Nö	Mövzu	Məzmun standartları	Saat sayı	Dərslik səh.	İş dəftəri səh.	MMV səh.
77.	Tapmacalar	2.2.5, 2.2.2, 3.1.3, 4.1.6	2	160-161	116	184
78.	Sanamalar	2.2.1, 2.2.2, 3.1.3, 4.1.5	2	162	117	185
79.	Nitq etiketləri	1.2.2, 1.2.3, 4.1.4	2	163	119	186
80.	Xaqani <i>Cümlənin növləri</i>	1.1.1, 1.2.1, 2.1.1, 2.1.2, 2.2.5, 2.2.3, 2.2.4, 3.1.1, 3.1.2, 3.1.4, 4.1.7	6	164-166	120	187
81.	Oyunlar	1.2.1, 4.1.3	2	167		190
82.	Atalar sözləri <i>Cümlənin sonunda durğu işarələri</i>	1.2.1, 2.1.2, 2.2.5, 3.1.3, 4.1.4, 4.1.7	4	168-169	122	191
83.	Laylalar	1.1.2, 1.2.1, 2.2.5, 2.2.2, 3.1.1, 3.1.3, 4.1.5, 4.1.7	2	170-171	123	194
84.	Tülkü və dəvə	1.2.1, 2.2.2, 2.2.5, 3.1.2, 4.1.7	2	172-173		195
85.	Molla yolda	1.2.1, 2.1.3, 2.2.3, 2.2.2, 2.2.5	2	174		197
86.	Yanıltmaclar	2.2.1, 2.2.2, 3.1.1	2	175		197
87.	Göyərçin	1.2.1, 2.1.1, 2.2.3, 2.2.4, 3.1.1, 3.1.2, 4.1.7	4	176-177		199
88.	Bayatılar	2.1.2, 2.2.2, 2.2.5, 3.1.2, 4.1.4, 4.1.5	4	178	125	201
89.	Janrlar	1.2.1, 2.2.2, 3.1.1	2	179	126	202
	Ümumiləşdirici təkrar		1	180		203
	Bölmə üzrə qiymətləndirmə		1		128- 129	203
Yekun			38 saat			

77-ci mövzu. **TAPMACALAR** (2 saat)

Məzmun standartları	Təlim məqsədləri
2.2.5. Mətndəki əsas fikri həyatla əlaqələndirir.	Tapmacadakı açar sözləri müəyyən etməklə açmasını tapır.
2.2.2. Kiçikhəcmli bədii mətnləri janrlara görə fərqləndirir.	Oxuduğu mətnin məzmun və forma xüsusiyyətlərinə görə hansı janra aid olduğunu müəyyənləşdirir.
3.1.3. Marağına uyğun seçdiyi nəzm nümunəsini əzbərdən yazır.	Əzbər bildiyi tapmacanı yazır.
4.1.6. Cümləni digər nitq vahidlərindən fərqləndirir.	Cümləni sözdən və söz birləşməsindən fərqləndirir.

Motivasiya. Tapmacalar verilir. Şagirdlər açmalarını tapırlar.

Sularda batar,

Quruda yatar.

Hoppanar-düşər,

Ordları şişər.

(Qurbağa)

Mənim 5 qardaşım var:

Biri hər gün danışar,

İkisi qulaq asar,

İkisi durub baxar.

(Dil, qulaq, göz)

Köməkçi sual: – Tapmacadakı hansı sözlər cavabı tapmağa kömək etdi?

Tədqiqat sualı: – Tapmacanın cavabını necə tapmaq olar? Açar sözləri necə müəyyən etmək olur?

Tədqiqatın aparılması. Qruplarla iş. Şagirdlər verilmiş suallar əsasında öz fikirlərini iş vərəqlərində qeyd edirlər. Qruplara müxtəlif mövzularda tapmacalar verilir.

I qrup. *Heyvanlar*

II qrup. *Həşəratlar*

III qrup. *Məişət əşyaları*

IV qrup. *Bitkilər*

Hər bir tapmacanın açmasını taparkən açar sözləri qeyd etmək tapşırılır.

Məlumat mübadiləsi və müzakirənin təşkili. Qrupların təqdimatları dinlənir və müzakirə olunur. Dərslikdən tapmaca haqqında verilmiş məlumat oxunur. Dərslikdə verilən tapmacaların cavabları tapılır (səh. 160-161).

Yazı. Şagirdlər dəftərə əzbər bildikləri tapmacalardan ikisini yazırlar. Həmin tapmacalarda açar sözlərin altından xətt çəkirlər. Yazdıqları tapmacada ad, əlamət, hərəkət bildirən sözlərin olub-olmadığını müəyyənləşdirirlər.

Nəticə: Tapmacanın cavabını axtararkən ilk növbədə açar sözləri tapmaq lazımdır. Açar sözlər hər bir varlığın fərdi xüsusiyyətlərini əks etdirir.

Tətbiqetmə. İş dəftərindəki tapmacaların açması tapılır, açar sözlərin altından xətt çəkilir.

Cütlərlə iş. Cütlərdən biri tapmaca söyləyir, digəri isə həmin tapmacadakı açar sözləri tapmaqla tapmacanın açmasını tapır.

Dil qaydaları. Sual: – İş dəftərindəki hansı tapmacanın hər misrası cümlədir?

Ev tapşırığı. Əzbər bildiyiniz 5 tapmaca yazın.

Qiymətləndirmə. Təqdimata, diskussiyaya və tətbiqetmənin nəticələrinə əsasən aparılır.

78-ci mövzu. **SANAMALAR** (2 saat)

Məzmun standartları	Təlim məqsədləri
2.2.1. Müvafiq mətnləri tələffüz normalarına uyğun düzgün və sürətli oxuyur.	Müvafiq yerlərdə fasiləni gözləməklə sanama oxuyur.
2.2.2. Kiçikhəcimli bədii mətnləri janrlara görə fərqləndirir.	Şeiri nəsr formasında yazılmış digər əsərlərdən fərqləndirir və əsas xüsusiyyətini (vəzn, qafiyə) izah edir.
3.1.3. Marağına uyğun seçdiyi nəzm nümunəsini əzbərdən yazır.	Əzbər bildiyi sanamanı yazır.
4.1.5. Ad, əlamət, hərəkət bildirən sözləri qruplaşdırır.	Sözlərin qrammatik mənasını müəyyənləşdirir.

Motivasiya. Müəllim 6 şagirdi seçir. Onlara oyun oynamağı təklif edir.

Sual: – *Bir nəfər başçı seçmək lazımdır, necə edək?*

Təkliflər dinlənir. Əgər özləri tapmasalar, müəllim belə bir sanama təklif edir:

<i>Biri bizdə,</i>	<i>Yeddisi yüzdə,</i>
<i>İkisi sizdə,</i>	<i>Səkkizi – səsdə.</i>
<i>Üçü üzdə,</i>	<i>Doqquzu – dəstə,</i>
<i>Dördü düzdə,</i>	<i>Onu – sonu.</i>
<i>Beşi bəstə,</i>	<i>Başa vur çəkil,</i>
<i>Altısı asta,</i>	<i>Dur burdan əkil.</i>

Bundan sonra uşaqlar bildikləri sanamaları söyləyirlər.

Tədqiqat sualı: – *Sanama başqa şeirlərdən nə ilə fərqlənir?*

Tədqiqatın aparılması. Qruplarla iş. Şagirdlər verilmiş suallar əsasında öz fikirlərini iş vərəqlərində qeyd edirlər.

I qrup. Dərslik, səh. 162, tapşırıq 1.

II qrup. Dərslik, səh. 162, tapşırıq 2.

III qrup. İş dəftəri, səh. 117, tapşırıq 1.

IV qrup. İş dəftəri, səh. 117, tapşırıq 2.

Məlumat mübadiləsi və müzakirənin təşkili. Qrupların təqdimatları dinlənir və müzakirə olunur. Dərslikdən sanama haqqında verilən məlumat oxunur.

Nəticə: Sanamaların məzmununda dərin fikir olmur. Sanama deməkdə əsas məqsəd oyun zamanı bir nəfəri seçməkdir.

Tətbiqetmə. “Doqquzdaş” oyunu keçirilir. Zər (kub) atan hər dəfə sanama ilə müəyyən olunur. Oyun zamanı atılan kubların üst tərəfində qalan hərflərdən müxtəlif sözlər düzəldilir. Bu sözlər ad, əlamət, hərəkət bildirən sözlər olmaqla qruplaşdırılaraq dəftərə yazılır.

Ev tapşırığı: – *Həyətdə oynayanda söylədiyiniz sanamalardan birini dəftərinizə yazın.*

Qiymətləndirmə. Təqdimata, diskussiyaya və tətbiqetmənin nəticələrinə əsasən aparılır.

79-cu mövzu. **NİTQ ETİKETLƏRİ** (2 saat)

Məzmun standartları	Təlim məqsədləri
1.2.2. Dialoqlarda vəziyyətə uyğun nitq etiketlərindən istifadə edir.	Situasiyaya uyğun olaraq nitq etiketlərini yerli-yerində işlədir.
1.2.3. Nitq situasiyalarından asılı olaraq müvafiq jest və mimikalardan istifadə edir.	Rollu oyun zamanı müvafiq jest və mimikalardan istifadə edir.
4.1.4. Məndə rast gəldiyi yeni sözlərin yazılış və tələffüzünü müəyyənləşdirmək üçün lüğətdən istifadə edir.	İmla yazısında yazılışı və tələffüzü fərqlənən sözlərin düzgün yazılışını lüğətin köməyi ilə müəyyənləşdirir.

Motivasiya. Müəllim yazı taxtasında aşağıdakı sözləri yazır: “salam”, “sağ ol”, “bağışla”, “zəhmət olmasa”, “təbrik edirəm”.

Sual: – Bu ifadələri hansı hallarda işlədirlər?

Şagirdlərin fikirləri dinlənilir.

Tədqiqat sualı: – Gündəlik həyatda hansı etiketlərdən istifadə edirsiniz?

Tədqiqatın aparılması. Qruplarla iş.

– Aşağıdakı hallarda hansı etiketlərdən istifadə olunur? Elə bir səhnəcik hazırlayın ki, həmin etiket orada işlənsin. Jest və mimikalardan yerində istifadə etməyi unutmayın.

I qrup. Təşəkkür edərkən

II qrup. Görüşərkən

III qrup. Ayrılararkən

IV qrup. Xahiş edərkən

Məlumat mübadiləsi və müzakirənin təşkili. Qrupların təqdimatları dinlənilir və müzakirə olunur. **Dərsləklə iş.** Nitq etiketi haqqında verilən nəzəri hissə oxunur. Dərsləkdə verilən mətnlər (dərslək, səh. 163) oxunur və səhnələşdirilir.

1-ci tapşırıq. Cavab “C” variantıdır.

2-ci tapşırıq. *Gecən xeyrə qalsın, xahiş edirəm, axşamın xeyir* ifadələri hər gün işlənən etiketlərdir.

İş dəftərində mövzu ilə bağlı tapşırıqlar yerinə yetirilir.

Nəticə: Arzu və istəyə nail olmaq üçün ətrafdakılarla ünsiyyət qurmağı bacarmaq lazımdır.

Tətbiqetmə. “Kim daha tez” (və ya “Auksion”) oyunu keçirilir. Bu oyunda təkrarlanmamaq şərti ilə hər uşaq nitq etiketi söyləməlidir. Oyunun sonunda daha tez, daha çox nitq etiketi səsləndirən şagird qalib gəlir.

Yazı. İmla mətni:

BALACA RƏSSAM (36 söz)

Qar yağırıdı. Balaca rəssam qışın şəklini çəkmək istədi. Nə qədər çalışdısa, ağ ayıları, qarlı dağları, ağarmış çölləri ağ kağıza çəkə bilmədi.

O, çölə çıxanda gördüklərinə heyran qaldı. Təbiət qışın şəklini ən böyük rəssamdan da yaxşı çəkmişdi.

Ev tapşırığı: – Məktəbdə işlətdiyiniz nitq etiketlərini dəftərə yazın.

Qiymətləndirmə. Təqdimata, diskussiyaya və tətbiqetmənin nəticələrinə əsasən aparılır.

80-ci mövzu. **XAQANI** (6 saat)

Məzmun standartları	Təlim məqsədləri
1.1.1. Sual verməklə dinlədiyi fikrin mahiyyətini aydınlaşdırır.	Sualı düzgün ifadə etməklə dinlədiyi fikri anladığını nümayiş etdirir.
1.2.1. Müşahidə etdikləri, eşitdikləri və oxuduqları haqqında danışır.	Şəxsi təcrübəsinə və həyatda gördükdüklərinə əsaslanaraq sualları cavablandırır.
2.1.1. Mətnə rast gəldiyi yeni əşya və hadisələrin adlarını müvafiq mənə qrupuna aid edir.	Sözün aid olduğu mənə qrupunu müəyyənləşdirir və həmin mənə qrupuna aid digər sözləri sadalayır.
2.1.2. Mətnə verilmiş yaxınmənalı və əksmənalı sözləri fərqləndirir.	Mətnə rast gəldiyi yeni söz və ifadələrin mənasını başa düşür və onları yaxınmənalı qarşılıqları ilə əvəz edir.
2.2.5. Mətnəki əsas fikri həyatla əlaqələndirir.	Öz təxəyyülünə əsaslanaraq hekayənin davamını təxmin edir.
2.2.3. Mətnin hissələrinə başlıqlar verməklə məzmununa aid sadə plan tutur.	Mətnin hissələrinə başlıq verməklə məzmununa aid sadə plan tutur.
2.2.4. Mətnin məzmununu tərtib etdiyi plana uyğun nəql edir.	Tərtib etdiyi plana görə mətnin məzmununu nəql edir.
3.1.1. Yazısında sadə hüsnxət və orfoqrafiya normalarına riayət edir.	“S” hərfini hüsnxət normalarına uyğun yazır və digər hərflərlə birləşdirir.
3.1.2. Çap hərfləri ilə yazılmış mətni üzündən köçürür.	Mətnin seçilmiş hissəsini köçürür.
3.1.4. Müşahidə və təəssüratlar əsasında kiçikhəcmli esse yazır.	Müşahidə və arzularına əsaslanaraq kiçikhəcmli esse yazır.
4.1.7. Tələb olunan məqsəd və intonasiyaya görə cümlə qurur və müvafiq durğu işarələri ilə tamamlayır.	Cümləni məqsəd və intonasiyaya görə fərqləndirir, müvafiq olaraq cümlənin sonunda durğu işarələrini qoyur.

Motivasiya. Hazırcavablıq tələb edən suallar qoyulur. Məsələn:

– *Acqarına neçə yumurta yemək olar?* (Bir, çünki sonra adama ac demək olmaz)

Suallara tez və məntiqli cavab verən şagirdlər qiymətləndirilir. Onların hazır cavab olduğu qeyd edilir.

Tədqiqat sualı: – *Hazırcavablıq nə deməkdir?*

Tədqiqatın aparılması. Qruplarla iş. Şagirdlər verilmiş suallar əsasında öz fikirlərini iş vərəqlərində qeyd edirlər.

I qrup. – *Almanın yarısı nəyə oxşayır?* (O biri yarısına)

II qrup. – *Bu il fevralın 30-u neçənci günə düşmüşdü?* (Fevralda 30 gün olmur)

III qrup. – *Qara pişik nə vaxt evə girə bilər?* (Qapı açıq olanda)

IV qrup. – *Canavar nə vaxtdək meşəyə doğru qaçır?* (Meşəyə çatana kimi. Sonra o, meşə ilə və ya meşədən qaçır)

Məlumat mübadiləsi və müzakirənin təşkili. Qrupların təqdimatı dinlənir və müzakirə olunur. **Dərsliklə iş.** Mətnin birinci hissəsi oxunur.

Suallar:

- Oxuduğunuz hissəyə görə uşaq haqqında nə deyə bilərsiniz?
- Sizcə, Xaqani əsərdəki hansı obrazın adıdır – xaqanın, yoxsa uşağın?

1-ci tapşırıqa görə şagirdlərin cavab versiyaları dinlənir.

- Xaqan kimdir?
- Müxtəlif ölkələrdə bu vəzifəni tutanlar necə adlanırlar?
- Bizim ölkədə dövlət başçısına nə deyirlər?
- Sizcə, dövləti kim idarə edə bilər?

Mətnin ikinci yarısı oxunur. Şagirdlərin variantları ilə müqayisə olunur.

2-3-cü tapşırıqlar yerinə yetirilir. 3-cü tapşırıqa əsasən mətnin hər bir hissəsi adlandırılır və hər hissəyə plan tərtib edilir:

I hissə. Hazırcavab uşaq

1. Xaqanın təəccübü
2. Xaqanın suallarına uşağın cavabları

II hissə. Böyük şair

1. Cavablardan xoşlanan xaqan
2. Padşah adama bir qızıl verməz
3. Xaqanın qərarı
4. Dünya şöhrətli şair

Plana əsasən mətnin məzmunu nəqil edilir.

Yazı. Mətnin son iki abzası dəftərə köçürülür.

Dinləmə. “Bəhmənyar” mətni oxunur, suallar verilir.

BƏHMƏNYAR

(rəvayət)

Bir gün bir dəmirçi şagirdi ilə birlikdə dəmirçixanada işləyirdi. Şagird körüyü basdıqca közlər qığılcımlanır, onların istisi dəmiri yumşaldırdı. Dəmirçi də qızarmış dəmir parçasını çəkilə dəyəcləyirdi.

Elə bu zaman qonşunun uşağı tənəfəs özünü qapıdan içəri salıb dəmirçiyə dedi:

– Usta, ocağımız sönmə, anam deyir, köz versin.

Usta önlüyü ilə üzünün tərini silib uşağın əlinə baxdı:

– Get bir qab gətir. Közü ovcunda aparmayacaqsan ki!..

– Apararam, sən verməyində ol. Tez ol, həyatda bənövşə oynayırıq. Uşaqlar məni gözləyir.

– Ay uşaq, sən əlin dəmirdəndir?

– Yox, sən közü ver, neyləyirsən necə aparacağam?

Usta baxdı ki, bu tərs uşağı sözlə başa sala bilməyəcək. Üzünü şagirdinə tutub dedi:

– A bala, bu uşağa bir ovuc köz ver, görüm necə aparacaq.

Şagird maşa ilə qıpqırmızı bir köz götürüb uşağa yaxınlaşanda dəmirçi bir də gördü ki, uşaq qapının ağzından ovcuna torpaq yığıb da ona sarı uzadıb.

Dəmirçi uşağın fərasətinə mat qaldı. Soruşdu:

– A bala, sən adın nədir?

– Bəhmənyaram da, usta əmi, tanımadın? – deyə uşaq cavab verib cəld qapıdan bayıra çıxdı.

Bu həmin Bəhmənyar idi ki, sonralar oxuyub dövrünün məşhur alimi oldu.

Suallar: – Bu rəvayətdən hansı nəticəni çıxarmaq olar?

- Rəvayətdə hansı obrazlar var?
- Hadisələr harada baş verir?
- “Xaqani” mətni ilə “Bəhmənyar” mətninin baş qəhrəmanlarını hansı cəhət birləşdirir.

Nəticə: Yerində verilmiş məntiqli, ağıllı cavab həmişə qiymətləndirilir.

Tətbiqetmə. İş dəftərində mövzu ilə bağlı tapşırıqlar yerinə yetirilir..

DİL QAYDALARI

Motivasiya. 4-cü tapşırıq:

- birinci cümlədə məlumat çatdırılır;
- ikinci cümlədə sual verilir;
- üçüncü cümlədə tapşırıq ifadə olunur.

Tədqiqat sualı: – Cümlələri məqsəd və intonasiyaya görə necə fərqləndirə bilirik?

Tədqiqatın aparılması. Dərsliyin 166-cı səhifəsindəki nəzəri hissə oxunur, təhlil olunur. Müəllim əlavə olaraq nida cümlələri haqqında məlumat verir və bu cür cümlələrin hiss-həyəcən ifadə etdiyini bildirir.

Qruplarla iş.

I qrup. Verilmiş mətndən sual cümlələrini seçin. Həmin cümlələri oxuyanda səsinizi necə dəyişdiniz? Cümlənin sonunda lazım olan işarəni qoyun.

II qrup. Cümlələri oxuyun. Onları fərqləndirin. Cümlələrin sonunda lazım olan işarəni qoyun.

1. Siz sabah Gəncəyə gedəcəksinizmi
2. Qarşıdan yaz gəlir
3. Yaşasın Azərbaycan Respublikası

III qrup. 2 nəqli, 2 nida, 2 sual cümləsi qurun. Onları fərqləndirin.

IV qrup. Verilmiş cümlələri elə oxuyun ki, onlar həm sual, həm də nəqli cümlə kimi işlənsin:

Bu gün hava soyuqdur.

Siz vətənimizi çox sevirsiniz.

Məlumat mübadiləsi və müzakirənin təşkili. Qrupların təqdimatları dinlənilir və müzakirə olunur. Dərslikdən 5-6-cı tapşırıqlar yerinə yetirilir.

Nəticə. Məqsəd və intonasiyaya görə cümlələrin aşağıdakı növləri var:
nəqli, sual, əmr, nida.

Tətbiqetmə. İş dəftərində dil qaydaları ilə bağlı tapşırıqlar yerinə yetirilir.

Yazı. Hüsnxət. İş dəftəri, “S” hərfi.

Ev tapşırığı: – 1. Səbətdəki beş almanı beş uşaq arasında elə paylaşdırın ki, almanın biri səbətin içində qalsın (Cavab: Beşinci uşağa alma səbətin içində verilir).

2. “Mən dövlət başçısı olsaydım, bilikli və ağıllı adamlar üçün nə edərdim?” mövzusunda esse yazın.

3. 2 nəqli, 2 əmr, 2 sual cümləsi yazın.

Qiymətləndirmə. Təqdimata, diskussiyaya və tətbiqetmənin nəticələrinə əsasən aparılır.

81-ci mövzu. **OYUNLAR** (2 saat)

Məzmun standartları	Təlim məqsədləri
1.2.1. Müşahidə etdikləri, eşitdikləri və oxuduqları haqqında danışır.	Eşitdiyi milli oyunlar haqqında danışır.
4.1.3. Sözlərin böyük hərfə yazılışına dair qaydaları (şəxs və coğrafi adlar) məqamına uyğun tətbiq edir.	Bəzi sözlərin həm böyük, həm də kiçik hərfə yazıldığını bilir və yazısında tətbiq edir.

Motivasiya. Müəllim: – *Dostlarınızla birlikdə boş vaxtlarınızda nə edirsiniz?*

- *Hansı oyunları oynayırsınız?*
 - *Hansı gülləri tanıyırsınız? (nərgiz, lələ, bənövşə, zanbaq)*
 - *Bunlardan hansı həm də oyun adıdır? (bənövşə)*
 - *Siz hansı oyunları bilirsiniz?*
- Şagirdlərin cavabları dinlənir.

Dərsliklə iş. Dərslikdən oyunlar haqqında verilən məlumat oxunur. Bənövşə oyunu oynanılır.

Müəllimin nəzərinə: Müəllim şagirdlərə dərslikdə adı çəkilən milli oyunlar haqqında danışa, imkan olarsa, şagirdlərin köməyi ilə onlardan bəzilərini nümayiş etdirə bilər.

Kosaldıqaç – iki dəstə uşağın kosla (topla) oynadığı oyun. Oyunun mahiyyəti topu əldə saxlamaq, digərlərinə verməməkdir.

Dirədöymə – Uşaqlar iki dəstəyə ayrılıb bir dairəvi cizgi çəkir və sanama yolu ilə mərəyə (dairəyə) girən dəstəni müəyyən edirlər. Dairədəki uşaqların hərəsi ayağının altına bir toqqa qoyur. Dairədən kənarda qalanlar toqqanı götürməyə çalışırlar. Dairədəkilər isə toqqaları götürməyə yol vermirlər. Kənardakı oyunçu içəridəkilərdən birini əli ilə tutub dairədən çıxara bilsə, onu bir nəfərə həvalə edib saxladır və yiyəsiz qalmış toqqanı götürməyə cəhd edir. Bu zaman içəridəkilər həm öz toqqalarını, həm də çöldəki yoldaşlarının toqqasını qorumalı olurlar. Yaxud əksinə, içəridəkilər çöldəkilərdən birini fəndlə tutub dairəyə salsalar, dəstələr yerlərini dəyişməli olurlar. Hansı dəstə toqqaların hamısını ələ keçirsə, qələbə qazanır.

Beşdaş – xırda daşlarla oynanılan oyun. (Müəllimlər, yəqin ki, bu oyunun mahiyyətini bilirlər. Həmin oyunun kiçik motorikanı inkişaf etdirdiyini nəzərə alaraq, sinifdə oynanılması məqsəduyğundur.)

Çilingağac – iki dəstə oyunçunun kiçik ağac parçasını – pəli çiliklə (ağac və ya dəyənəklə) vurub müəyyən məsafəyə çatdırmasından ibarət uşaq oyunu. Çilingağac oyunu iki üsulla oynanılır.

Birinci üsul. Oyunda iki-üç nəfər oğlan uşağı iştirak edir. Hər oyunçunun bir dəyənəyi və bir pəli olmalıdır. Pəl bir qarış uzunluğunda, hər iki ucu bir qədər yonulmuş çubuqdan düzəldilir. Böyük dairəvi cızıq çəkilir. Pəli cızığın ortasında qoyurlar. Püşk yolu ilə oyunu başlayırlar. Oyunçu dəyənəklə əvvəlcə pəlin bir ucuna vurub onu yerdən bir qədər aralayır, ikinci zərbə ilə onu cızıqdan uzaqlaşdırmağa çalışır. Göstərilən qaydada oyunçular bir-biri ilə yarışirlar.

İkinci üsul. Bu üsulda da oyun başlayana qədər birinci üsulda olan qaydalar yerinə yetirilir. Lakin pəl bir qədər uzun olur. Cızıq da uzun çəkilir. Oyunçular püşk ilə oyuna başla-

yaraq bir-bir cızıqın üstündə durur, sol əllərində şaquli vəziyyətdə tutduqları pəli yuxarıdan aşağı atır, sağ əllərindəki dəyənəklə pəli bərkdən vurub uzaqlaşdırırlar. Kim pəli daha çox uzaqlaşdırarsa, oyunun qalibi sayılır.

Nəticə: Milli oyunları yaşatmaq, onları başqalarına öyrətmək lazımdır. Çünki bu da dəyərdir.

Dil qaydaları. Dərslikdə verilmiş tapşırıq yerinə yetirilir. Cavab “C” variantıdır.

Sual: – *Elə cümlələr yazın ki, eyni söz həm böyük, həm də kiçik hərflə yazılsın. (Balaca Lalə vərəqdə lalə gülünün şəklini çəkdi. Bacım Qərənfil şəhidlərin məzarı önünə qərənfil düzdü.)*

Ev tapşırığı: – *Yaxınlarınızdan milli oyunlarımız haqqında daha geniş məlumat toplayıb təqdimat hazırlayın.*

Qiymətləndirmə. Müəllimin təlim nəticələri üzrə hazırladığı meyarlar əsasında aparılır.

82-ci mövzu. ATALAR SÖZLƏRİ (4 saat)

Məzmun standartları	Təlim məqsədləri
1.2.1. Müşahidə etdikləri, eşitdikləri və oxuduqları haqqında danışır.	Həyatda gördüklərindən verilmiş atalar sözünə uyğun nümunə gətirir.
2.1.2. Mətnə verilmiş yaxınmənalı və əksmənalı sözləri fərqləndirir.	Atalar sözlərindəki əksmənalı sözləri müəyyən edir və yerli-yerində işlədir.
2.2.5. Mətndəki əsas fikri həyatla əlaqələndirir.	Atalar sözlərində müdrik fikri izah edir.
3.1.3. Marağına uyğun seçdiyi nəzm nümunəsini əzbərdən yazır.	Əzbər bildiyi atalar sözlərini yazır.
4.1.4. Mətnə rast gəldiyi yeni sözlərin yazılış və tələffüzünü müəyyənləşdirmək üçün lüğətdən istifadə edir.	İmla yazısındakı deyilişi və yazılışı fərqlənən sözlərin düzgün yazılışını lüğətin köməyi ilə müəyyənləşdirir.
4.1.7. Tələb olunan məqsəd və intonasiyaya görə cümlə qurur və müvafiq durğu işarələri ilə tamamlayır.	Cümləni məqsəd və intonasiyaya görə fərqləndirir.

Motivasiya. Müəllim: – *Yəqin, artıq bilirsiniz ki, həyatda hər şey zəhmətlə əldə olunur. İndi mən bu fikri iki cür ifadə edəcəyəm:*

1. *Yemək istəyən işləməlidir.*
2. *İşləməyən dişləməz.*

Köməkçi sual: – *Hansı ifadə daha çox xoşunuza gəldi? Nə üçün?*

Tədqiqat sualı: – *Atalar sözünün hansı xüsusiyyətləri var? Atalar sözləri hansı mövzularda olur?*

Tədqiqatın aparılması. Qruplarla iş. Şagirdlər verilmiş suallar əsasında öz fikirlərini iş vərəqlərində qeyd edirlər.

I qrup. *Atalar sözündəki sözləri düzgün ardıcılıqla yazın (müəllim söz sırası pozulmuş atalar sözü verir.) Onun mənasını izah edin.*

II qrup. *“İgid oğul düşməyə əyilməz” atalar sözünü izah edin.*

III qrup. “Əyri oturaq, düz danışaq” atalar sözünü hansı məqamda işlədirlər?

IV qrup. Verilən atalar sözlərini (müəllim atalar sözləri verir) məzmununa görə qruplaşdırın: zəhmət haqqında, ağıl, bilik haqqında, böyük-küç münasibətləri haqqında.

Məlumat mübadiləsi və müzakirənin təşkili. Qrupların təqdimatları dinlənir və müzakirə olunur. **Dərsliklə iş.** Dərslikdən nəzəri hissə oxunur, təhlil olunur. Dərslikdəki tapşırıqlar kollektiv müzakirə yolu ilə yerinə yetirilir.

1-ci tapşırıq. Tapşırığın şərtinə əsasən, şagirdlər rastlaşdıqları situasiyalardan misallar gətirməklə verilən atalar sözünü izah edirlər.

2-ci tapşırıq. Cavablar:

Yorğanına bax, ayağını uzat.

Şerti şumda kəs, xırmanda yabalaşmayan.

Sən saydığını say, gör fəlakət nə sayır.

Quyuya tüpürmə, suyunu içməli olarsan.

Od yanmasa, tüstü çıxmaz.

Yağışdan çıxdıq, yağmura düşdük.

3-5-ci tapşırıqlar yerinə yetirilir.

Əlavə tapşırıqlar.

– “Yol böyüyündür, su kiçiyin!” atalar sözünün mənasını izah edin. Sizcə, niyə su gətirəndə ilk növbədə kiçiyə təklif edirlər, kiçiklər isə hər zaman böyüklərə yol verməlidirlər?

– Hansı ifadə atalar sözlərini tamamlaya bilər:

yaddaşı, çörək yeyirsən, yaş, doqquzu, doymadım

1. Qonağa deməzlər ... 2. Qonaq ... deməz. 3. Yalançının ... olmaz. 4. Gözəllik ondur, ... dondur. 5. Qurunun oduna ... da yanar.

– Söhbət zamanı biri yalan danışanda bu ifadələrdən hansı işlədilir?

A) Sonrakı peşmançılıq fayda verməz.

B) Bişmiş toyuğun gülməyi gəlir.

C) Saqqalım yoxdur, sözüm ötmür.

Nəticə: Atalar sözündə müdrik fikir qısa və yığcam şəkildə ifadə olunur. Atalar sözləri zəhmət, vətən, böyük-küç münasibətləri, mərdlik, düzlük və başqa mövzularda olur.

Tətbiqetmə. İş dəftərində mövzu ilə bağlı tapşırıqlar yerinə yetirilir.

Müəllim atalar sözləri ilə bağlı “Auksion” oyunu keçirir. Şagirdlərin bilik səviyyəsindən asılı olaraq bu oyun müxtəlif istiqamətdə keçirilə bilər:

1. Şagirdlər hər hansı mövzuya aid atalar sözləri deyirlər. (dostluğa, ata-anaya, zəhmətə, yalana və s. aid)

2. Hər şagird istədiyi atalar sözünü söyləyir. Sonuncu atalar sözünü deyən şagird qalib hesab edilir.

Hər iki halda “Təkrar atalar sözü söyləmək olmaz” şərti qoyulur. Bu şərt həm də şagirdlərin diqqətli olmaları, deyilənləri dinləmələri üçün meyardır.

Yazı. 1. Şagirdlərə əzbər bildikləri 3 atalar sözü yazmaq tapşırılır. Yazılan atalar sözünün hansı mövzuda olduğu araşdırılır.

2. İmla mətni:

DAMLALAR (39 söz)

Damlalar bulağın altından sızıb çınarın kökünü tapdı. Kök onları gövdəyə, oradan da yarpağa qaldırdı. Günəş çıxanda yarpaqlar əl kimi açıldı. Şüalar bacı-qardaş damlaları bir göz qırpımında havaya qaldırdı.

Bir neçə gündən sonra onlar yağış olub yenidən torpağa qayıtdı.

DİL QAYDALARI

Motivasiya. 6-cı tapşırıq yerinə yetirilir. Cümlələrin sonunda müvafiq olaraq sual, nöqtə və ya nida işarəsi qoyulur. Dərslikdən nəzəri hissə oxunur. 7-ci tapşırıq yerinə yetirilir.

Cümlənin növləri üzrə qiymətləndirmə

Test tapşırıqları:

1. Sual cümləsi hansıdır?

- A) Artıq hava qaralmışdı
- B) Ordumuza eşq olsun
- C) Dünən niyə dərsə gəlməmişdin

2. Nəqli cümlənin sonunda hansı işarə qoyulur?

- A) nöqtə
- B) sual
- C) nida

3. Nida cümləsi hansıdır?

- A) Ura, bu gün mənim ad günüdür
- B) Məktəbimizdə görüş keçirilirdi
- C) Təkrar biliyin anasıdır

4. Nəqli cümlə hansıdır?

- A) Bu gün hava istidir
- B) Qardaşın hara gedir
- C) Necə də gözəl havadır

5. Nəqli cümlə haqqında hansı fikir doğrudur?

- A) Sual məqsədilə işlədilir.
- B) Müəyyən bir məlumat bildirir.
- C) Əmr, xahiş, arzu və s. bildirir.

6. Sual cümləsini seçin:

- A) Qış ayları hansılardır
- B) Dərs zamanı diqqətli ol
- C) İşləməyən dişləməz

İş dəftərində dil qaydaları ilə bağlı tapşırıqlar yerinə yetirilir.

Müəllimin nəzərinə: Müəllim izah etməlidir ki, dialoqu tamamlamaq üçün şagirdlər boş sətirlərdən əvvəlki və sonrakı cümlələrə diqqət yetirməlidirlər.

Ev tapşırığı: – 1. Vətənə aid atalar sözləri öyrənin.

2. Dəftərə elə atalar sözləri yazın ki, sualla ifadə olunsun.

Qiymətləndirmə. Təqdimata, diskussiyaya və tətbiqetmənin nəticələrinə əsasən aparılır.

83-cü mövzu. **LAYLALAR** (2 saat)

Məzmun standartları	Təlim məqsədləri
1.1.2. Dinlədiyi fikirlə bağlı münasibətini əsaslandırır.	Dinlədiyi mətnin davamını müəyyən edir.
1.2.1. Müşahidə etdikləri, eşitdikləri və oxuduqları haqqında danışır.	Eşitdiyi, bildiyi laylaları deyir.
2.2.5. Mətndəki əsas fikri həyatla əlaqələndirir.	Misralar arasında məntiqi əlaqəni müəyyən-ləşdirməklə şeir parçasındakı ardıcılığı bərpa edir. Laylalardakı əsas fikri müəyyən edir.
2.2.2. Kiçikhəcmli bədii mətnləri janrlara görə fərqləndirir.	Şeiri nəsr formasında yazılmış digər əsərlərdən fərqləndirir və əsas xüsusiyyətini (vəzn, qafiyə) izah edir.
3.1.1. Yazısında sadə hüsnxət və orfoqra-fiya normalarına riayət edir.	“Ş” hərfini hüsnxət normalarına uyğun yazır və digər hərflərlə birləşdirir.
3.1.3. Marağına uyğun seçdiyi nəzm nümunəsini əzbərdən yazır.	Əzbər bildiyi laylaları yazır.
4.1.5. Ad, əlamət, hərəkət bildirən sözləri qruplaşdırır.	Hərəkət bildirən sözləri müəyyənləşdirir.
4.1.7. Tələb olunan məqsəd və in-tonasiyaya görə cümlə qurur və müvafiq durğu işarələri ilə tamamlayır.	Cümlələri intonasiyaya görə fərqləndirir və müvafiq durğu işarələrini qoyur.

Motivasiya. Səhnəcik, yaxud şəkil göstərilir.

Uşaq (kukla) ağlayır, yatmaq istəmir. Ana onu tərpədir, qucağında gəzdirir, çay, yemək verir, uşaq yenə yatmır.

Köməkçi sual: – Uşağı necə yatırmaq olar? Nə etsək, o yatar?

Tədqiqat sualı: – Laylanın əsas xüsusiyyəti nədir?

Tədqiqatın aparılması. Qruplarla iş. Şagirdlər verilmiş suallar əsasında öz fikirlərini iş vərəqlərində qeyd edirlər.

I qrup. Eşitdiyiniz, bildiyiniz layla söyləyin və onun məzmununu izah edin.

II qrup. Müəllim 4 misralı 3 şeir verir: – Bunlardan hansı layladır? Onun o biri ikisindən fərqi nədir?

III qrup. – Laylalar nə məqsədlə söylənilir, onların əhəmiyyəti nədir? Bunu bir layla ilə açıqlayın.

IV qrup. Misraları ardıcıl düzsəniz, layla alınar. Ardıcılığı qurarkən nəyi nəzərə aldınız?

*Qızılgülə batınca
Canım cəzana gəldi
Laylay dedim yatınca
Sən murada çatınca*

Məlumat mübadiləsi və müzakirənin təşkili. Qrupların təqdimatları dinlənir və müzakirə olunur. **Dərsliklə iş.** Dərslikdən laylalar haqqında verilən məlumat oxunur, 170-171-ci səhifələrdəki 1-5-ci tapşırıqlar yerinə yetirilir.

1-ci tapşırıq. 2-ci sütunda laylalar verilib.

2-ci tapşırıq. Cavab “B” variantıdır.

3-cü tapşırıq. Laylay dedim, ağlama,
Ürəyimi dağlama.
Böyü, bir qoç igid ol,
Mənə ümid bağlama.
4-cü tapşırıq. Bir gül əkdin boyunca,
İyləmədim doyunca.
Ömrüm, günüm uzansın
Bu balamın toyunca.

Nəticə: Laylalar körpəni yatırmaq üçün oxunur. Layla 4 misradan ibarət olur. Laylalarda əsas fikir 3-cü və 4-cü misralarda əks olunur. Bu şeirlərdə 1-ci, 2-ci, 4-cü misralar qafiyələnir.

Tətbiqetmə.

*Məşhur laylalardan biri belə başlayır: Laylay dedim yatasan,
Qızılgülə batasan...*

*Bir ana bu laylanı belə tamamladı: Qızılgülün ətrindən
Öz yuxuna qatasan.*

*Başqa birisi isə belə söylədi: Qızılgülün içində
Şirin yuxu tapasan.*

Bəs sən bu laylanı necə bitirərdin?

İş dəftərində mövzu ilə bağlı tapşırıqlar yerinə yetirilir.

Dil qaydaları. Sual: – Yuxarıda oxuduğunuz laylalarda hərəkət bildirən sözləri tapın.

6-cı tapşırıq. Sonuncu misrada “gülüm” sözü hərəkət bildirir.

7-ci tapşırıq yerinə yetirilir. 1-ci şeirin sonuncu misrasında nida, 2-cidə nöqtə, 3-cüdə isə sual işarəsi qoyulur.

Yazı. Hüsnxət. İş dəftəri, “Ş” hərfi.

Ev tapşırığı: – Nənənizdən, ananızdan eşitdiyiniz laylaları yazın.

Qiymətləndirmə. Təqdimata, diskussiyaya və tətbiqetmənin nəticələrinə əsasən aparılır.

84-cü mövzu. TÜLKÜ VƏ DƏVƏ (2 saat)

Məzmun standartları	Təlim məqsədləri
1.2.1. Müşahidə etdikləri, eşitdikləri və oxuduqları haqqında danışır.	Qazandığı biliklərlə əvvəl öyrəndiyi bilikləri müqayisə edir.
2.2.2. Kiçikhəcmlı bədii mətnləri janrlara görə fərqləndirir.	Təmsil janrının əsas xüsusiyyətlərini izah edir.
2.2.5. Məndəki əsas fikri həyatla əlaqələndirir.	Təmsilin ideyasını müəyyənləşdirir və ona uyğun atalar sözü seçir.
3.1.2. Çap hərfləri ilə yazılmış mətni üzündən köçürür.	Məndən seçilmiş hissəni üzündən köçürür.
4.1.7. Tələb olunan məqsəd və intonasiyaya görə cümlə qurur və müvafiq durğu işarələri ilə tamamlayır.	Cümlələri intonasiyaya görə fərqləndirir və müvafiq durğu işarələrini qoyur.

Motivasiya. Müəllim: – Oxuduğunuz hansı əsərlərin qəhrəmanları heyvanlardır?

– Bu cür əsərlər necə adlanır?

– Həmin əsərlərin ideyasını xatırlamağa çalışın (“Ayı və şir”, “Kəpənək və qaranquş”, “Əqrəb və qurbağa” və s.).

Cavablardan sonra müəllim aşağıdakı tapmacaları söyləyir.

Quyruğu var bir şələ,

Çətin keçir o ələ.

Hansı həyəətə girsə,

Hində qopar vəlvələ.

(tülkü)

Bad-bad ayaqlı,

Əymə dodaqlı,

Belində var dağ,

İçində də yağ.

(dəvə)

Tapmacaların açmaları (tülkü, dəvə) tapıldıqdan sonra: – *Bu heyvanlar dostluq edə bilərmə? Niyə?*

Dərsliklə iş. Dərsliyin 172-ci səhifəsindəki mətn oxunur, təhlil edilir. 1-2-ci tapşırıqlar yerinə yetirilir.

– *Təmsilin sonuncu cümləsini – tülkünün canavara verdiyi cavabı necə başa düşürsünüz? Fikrinizi əsaslandırın.*

1-ci tapşırıq. Cavab “B” variantıdır.

Təmsil haqqında yazılan nəzəri hissə oxunub təhlil olunur.

2-ci tapşırıq. 2-ci, 5-ci atalar sözləri təmsilin ideyasına uyğun gəlir.

Müəllim: – *Gəlin indiyədək oxuduğunuz təmsilləri yada salmaq, onların ideyalarını müəyyənləşdirək.*

“Ayı və şir” təmsilinin ideyası müəyyənləşdirilir: “Artıq tamah baş yarar”.

“Şir və siçan” təmsilinin ideyası müəyyənləşdirilir: “Zəiflərin də güclülərə köməyi dəyə bilər”.

“Kəpənək və qaranquş” təmsilinin ideyası müəyyənləşdirilir: “El gücü, sel gücü”.

“Əqrəb və qurbağa” təmsilinin ideyası müəyyənləşdirilir: “İtlə dost ol, çomağı əlindən qoyma”.

Müəllimin izahı: – *Təmsillərin qəhrəmanları heyvanlar, quşlar, cansız əşyalar olsa da, əsərdə bu obrazlar insan kimi davranırlar və insana xas olan əxlaqi dəyərlər onlara da aid edilir.*

Əlavə tapşırıq: – *Oxuduğunuz təmsilin ideyasına və məzmununa uyğun hekayə düşünüb danışın.*

Dil qaydaları. 3-cü tapşırıq. 1-ci və 3-cü tapmacaların sonuna sual işarəsi, 2-ci tapmacanın sonuna isə nöqtə qoyulmalıdır. (Tapmacaların açmaları: 1 – gözlər; 2 – süd; 3 – təqvim.)

Yazı. Mətndən dəvənin özünü ölümlüyə vurduğu, tülkünün onun öldüyünə əmin olduğu hissə üzündən köçürülür.

Nəticə: Təmsil qəhrəmanı heyvanlar olur. Təmsilin ideya məzmununda müdrik bir fikir ifadə olunur.

Ev tapşırığı. Kitabxanadan təmsillər olan kitab seçin. Bir təmsili oxuyub onun ideyasını aydınlaşdırın.

Qiymətləndirmə. Müəllimin təlim nəticələri üzrə hazırladığı meyarlar əsasında aparılır.

85-ci mövzu. **MOLLA YOLDA** (2 saat)

Məzmun standartları	Təlim məqsədləri
1.2.1. Müşahidə etdikləri, eşitdikləri və oxuduqları haqqında danışır.	Eşitdiyi və ya oxuduğu lətifəni danışır.
2.1.3. Mətnə frazeoloji ifadələrin mənasını izah edir.	Frazeoloji ifadələri yaxınmənalı sözlərlə əvəz edir.
2.2.3. Mətnin hissələrinə başlıqlar verməklə məzmununa aid sadə plan tutur.	Mətnin hissələrinə suallar verməklə plan tutur.
2.2.2. Kiçikhəcmli bədii mətnləri janrlara görə fərqləndirir.	Lətifə janrının əsas xüsusiyyətini müəyyənləşdirir.
2.2.5. Mətndəki əsas fikri həyatla əlaqələndirir.	Həyatda gördüklərindən çıxış edərək mətndəki əsas fikrə münasibət bildirir.

Motivasiya. Məntiqi məsələ:

1. Səbətdə 5 alma var. Bu almaları 5 uşaq arasında bərabər ələ bölün ki, almanın biri səbətdə qalsın. (Uşaqlardan birinə alma səbətin içində verilir)
2. Qatar 8 vagonndan ibarətdir. Arxadan saysan, 4-cü vagon neçənci olar? (Beşinci)

Dərsliklə iş. Mətn (dərslik, səh. 174) oxunur. 1-ci tapşırığın cavabı araşdırılır. Müəllim bu mətnin lətifə olduğunu şagirdlərin nəzərinə çatdırır. Uşaqlara bildiyi lətifələri danışma tapşırılır. Həmin lətifələrdə gülüş doğuran məqamlar müəyyənləşdirilir.

2-ci tapşırıq. Cavab:

gözdə-qulaqda olmaq – diqqətli olmaq;

ürəyi yerinə gəlmək – sakitləşmək;

cin atına minmək – hirsəlmək.

Ev tapşırığı: – Mətnin məzmununa aid 4 sual tərtib edib dəftərə yazın. Tərtib etdiyiniz suallar əsasında mətnin planını tutun.

Qiymətləndirmə. Müəllimin təlim nəticələri üzrə hazırladığı meyarlar əsasında aparılır.

86-cı mövzu. **YANILTMAQLAR** (2 saat)

Məzmun standartları	Təlim məqsədləri
2.2.1. Müvafiq mətnləri tələffüz normalarına uyğun düzgün və sürətli oxuyur.	Mətni sürətlə oxuyarkən deyilişi çətin olan söz və ifadələri düzgün tələffüz edir.
2.2.2. Kiçikhəcmli bədii mətnləri janrlara görə fərqləndirir.	Yanıltmac janrının xüsusiyyətlərini izah edir.
3.1.1. Yazısında sadə hüsnxət və orfoqrafiya normalarına riayət edir.	Oxuduğu şeirin məzmununu yazarkən hüsnxət və orfoqrafiya normalarına riayət edir.

Motivasiya. Müəllim ağaca sarmaşmış sarmaşıq şəkli nümayiş etdirir və soruşur.

– Bu nədir? (Sarmaşıq)

- O nə edib? (Sarmaşıb)
- Tapdığınız sözlər bir-birinə bənzəyirmi? Gəlin onların iştirakı ilə bir cümləni tez-tez təkrar edək: “Sarı sarmaşığı çəpərə sarmaşır”. Nəyə görə bu cümləni tez-tez deyəndə dilimiz çaşır?

Daha sonra müəllimin ardınca şagirdlər başqa bir yanıltmac səsləndirirlər:

Cücüləri cücələrə

Tapşırdılar cücülər.

Cücüləri bircə-bircə

Aşırdılar cücələr.

Tədqiqat sualı: – Yanıltmacı demək niyə çətinidir?

Tədqiqatın aparılması. Qruplarla iş. Şagirdlər verilmiş suallar əsasında öz fikirlərini iş vərəqlərində qeyd edirlər.

I qrup. Dərslik, səh. 175, tapşırıq 1.

II qrup. Dərslik, səh. 175, tapşırıq 2.

III qrup. Dərslik, səh. 175, tapşırıq 3.

IV qrup. Dərslik, səh. 175, tapşırıq 4.

Məlumat mübadiləsi və müzakirənin təşkili. Qrupların təqdimatı dinlənilir və müzakirə olunur.

Nəticə: Yanıltmac oxşar səslə sözlərdən ibarət olduğundan onları söyləmək çətinidir.

Tətbiqetmə. Dərsliyin 175-ci səhifəsindəki 5-ci tapşırıq yerinə yetirilir.

Yazı. İfade mətni:

Mənim nənəm

Nənəm mənə çay tökəndə
Tez tuturam əllərindən.
Deyirəm ki, “Get, nənəcan,
Bircə dincəl, rahatlan sən”.

Hər gün bizdən əvvəl durub
Atam, anam gedir işə.
Evdə qoca nənəmizə
Köməkçiyəm mən həmişə.

M.Dilbazi

Ev tapşırığı: Dərslikdə olan yanıltmacılardan birini əzbərləyin.

Qiymətləndirmə. Təqdimata, diskussiyaya və tətbiqetmənin nəticələrinə əsasən aparılır.

87-ci mövzu. **GÖYƏRÇİN** (4 saat)

Məzmun standartları	Təlim məqsədləri
1.2.1. Müşahidə etdikləri, eşitdikləri və oxuduqları haqqında danışır.	Qazandığı biliklərlə əvvəl öyrəndiyi bilikləri müqayisə edir. Hadisələri öz yaradıcı təxəyyülünə uyğun davam etdirir.
2.1.1. Mətnə rast gəldiyi yeni əşya və hadisələrin adlarını müvafiq mənə qrupuna aid edir.	Mətnin məzmunundan çıxış edərək rast gəldiyi yeni əşyanı şəkildəki təsvirlə uyğunlaşdırır.
2.2.3. Mətnin hissələrinə başlıqlar verməklə məzmununa aid sadə plan tutur.	Mətnin məzmununa əsaslanaraq hissələrə başlıqlar verir.
2.2.4. Mətnin məzmununu tərtib etdiyi plana uyğun nəql edir.	Tutduğu plana görə mətni nəql edir.
3.1.1. Yazısında sadə hüsnxət və orfoqrafiya normalarına riayət edir.	“T” hərfini hüsnxət normalarına uyğun yazır və digər hərflərlə birləşdirir.
3.1.2. Çap hərfləri ilə yazılmış mətni üzündən köçürür.	Mətnədən seçilmiş hissəni üzündən köçürür.
4.1.7. Tələb olunan məqsəd və intonasiyaya görə cümlə qurur və müvafiq durğu işarələri ilə tamamlayır.	Cümləni məqsəd və intonasiyaya görə fərqləndirir.

Motivasiya. Nömrəli pazllar vasitəsilə göyərçin şəkli alınır.

Sual: – *Uşaqlar, bu quşun adı nədir? Necə quşdur – çöl, yoxsa ev quşu?*

BİBÖ cədvəli çəkilir.

Şagirdlərin göyərçin haqqında bildikləri cədvəlin 1-ci sütununa, bilmək istədikləri isə 2-ci sütununa qeyd olunur.

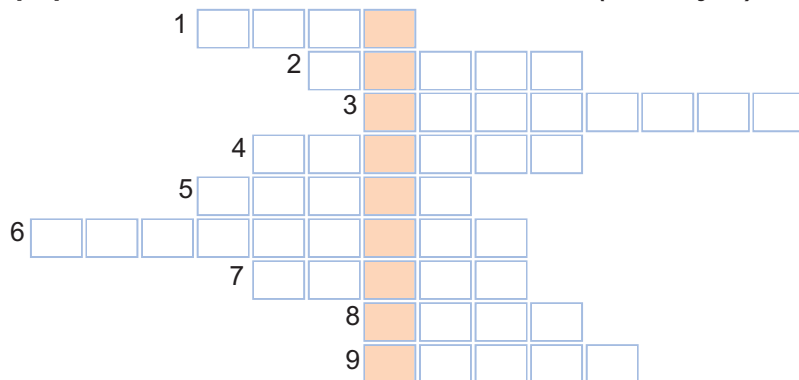
Bilirəm	İstəyirəm bilim	Öyrəndim

Tədqiqat sualı: – *Göyərçin nə üçün sülh rəmzi sayılır?*

Tədqiqatın aparılması. Qruplarla iş. Şagirdlər verilmiş suallar əsasında öz fikirlərini iş vərəqlərində qeyd edirlər.

I qrup. *Elə bir nağıl qurun ki, orada göyərçin müharibənin qarşısını almış olsun.*

II qrup. *Krossvordu həll edin. Hansı söz alınır? (Həmrəylik).*

1. "Müharibə" sözünün əksmənalı qarşılığı (sülh).
2. İnsanın doğma yurdu (vətən).
3. "Sülh" sözünün əksmənalı qarşılığı (müharibə).
4. Dövlətlərin ərazilərini ayıran xətt (sərhəd).
5. Vətənin keşiyində duran, onun uğrunda döyüşən adam (əsgər).
6. Himnimizin bəstəkarı (Ü.Hacıbəyli).
7. Tüfəng, top, tapançanın bir söz ilə ifadəsi (silah).
8. "Mərd" sözünə yaxınmənalı söz (igid).
9. "Mehriban" sözünün əksmənalı qarşılığı (kobud).

Məlumat mübadiləsi və müzakirənin təşkili. Qrupların təqdimatları dinlənir və müzakirə olunur.

Dərsləklə iş. "Göyərçin" əfsanəsinin (dərslək, səh.176) 1-ci hissəsi oxunur. Mətnin davamı ilə bağlı şagirdlər öz variantlarını təqdim edirlər.

Mətnin ikinci hissəsi oxunur və şagirdlərin versiyaları ilə müqayisə olunur.

Şagirdlərin göyərçin haqqında öyrəndikləri cədvəlin 3-cü sütununa qeyd olunur.

Nəticə: Əfsanəyə görə, göyərçin müharibənin qarşısını alıb, ona görə də sülh quşu sayılır. Göyərçin sülh rəmzidir.

Tətbiqetmə. Dərsləkdən 1-2-ci tapşırıqlar yerinə yetirilir.

1-ci tapşırıq. Şagirdlər mətnin məzmunundan çıxış edərək dəbilqə təsvir olunmuş şəkli müəyyən edirlər.

2-ci tapşırıq. 1-ci hissə: "Dəbilqənin içində yuva quran göyərçin". 2-ci hissə: "Sülh quşu". Hər hissəyə plan tutulur, plana əsasən mətnin məzmunu nəql edilir.

Əqli həmlə: Göyərçinin əlamətləri sadalanır (ağıdır, incədir, gözəldir, adama tez alışandır, bəzən poçtalyon kimi istifadə olunur – insanlar arasında ünsiyyət yaradır).

– *Sizcə, qarğa və ya bayquş kimi quşlar sülh rəmzi ola bilərdimi? Niyə?*

Danışma. Sual: – "Göyərçin" əfsanəsindəki padşahları müqayisə edin. Hansından daha çox xoşunuz gəldi? Fikrinizi əsaslandırın.

Dil qaydaları. 4-cü tapşırıq. 1-ci və 3-cü boşluğun yerinə nöqtə, 2-ci boşluğun yerinə sual işarəsi qoyulmalıdır. Durğu işarəsi qoyulan cümlələrin hansı növə aid olduğu müəyyənləşdirilir.

Yazı. Hüsnxət. İş dəftəri, "T" hərfi.

Ev tapşırığı: – *Elə bir rəvayət düşünüb yazın ki, orada göyərçin poçt quşu rolunda olsun.*

Şagirdlərə əvvəlcədən bildirilir ki, qədimdə göyərçindən məktub göndərmək üçün poçt quşu kimi də istifadə edirdilər. Ona görə də göyərçin həm də xəbər, məlumat rəmzidir.

Qiymətləndirmə. Təqdimata, diskussiyaya və tətbiqetmənin nəticələrinə əsasən aparılır.

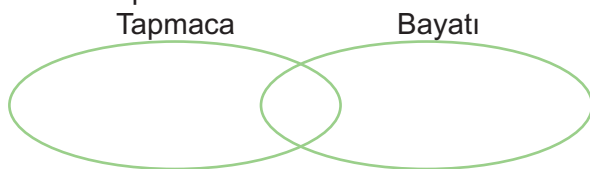
88-ci mövzu. **BAYATILAR** (4 saat)

Məzmun standartları	Təlim məqsədləri
2.1.2. Mətnə verilmiş yaxınmənalı və əksmənalı sözləri fərqləndirir.	Mətnə rast gəldiyi yeni sözlərin yaxınmənalı qarşılığını müəyyənləşdirir.
2.2.2. Kiçikhəcmli bədii mətnləri janrlara görə fərqləndirir.	Şeiri nəsr formasında yazılmış digər əsərlərdən fərqləndirir və əsas xüsusiyyətini (vəzn, qafiyə) izah edir.
2.2.5. Mətndəki əsas fikri həyatla əlaqələndirir.	Oxuduğu bayatıda əsas fikri müəyyən edir.
3.1.2. Çap hərfləri ilə yazılmış mətni üzündən köçürür.	Bayatını üzündən köçürür.
4.1.4. Mətnə rast gəldiyi yeni sözlərin yazılış və tələffüzünü müəyyənləşdirmək üçün lüğətdən istifadə edir.	İmla yazısında yazılışı və tələffüzü fərqlənən sözlərin düzgün yazılışını lüğətin köməyi ilə müəyyənləşdirir.
4.1.5. Ad, əlamət, hərəkət bildiren sözləri qruplaşdırır.	Yerindən asılı olaraq eyni cür yazılan sözün ad və ya hərəkət bildirdiyini müəyyənləşdirir.

Motivasiya. Müəllim dördmısralı bir tapmaca və bayatı söyləyir.

– *Bu şeirlər bir-birindən nə ilə fərqlənir?*

Venn diaqramı.

Tədqiqat sualı: – *Bayatıların hansı xüsusiyyətləri var?*

Tədqiqatın aparılması. Lövhəyə 2-3 bayatı yazılır:

<i>Əzizim, sözə qaldı,</i>	<i>Mən aşiq, belə bağlar,</i>	<i>Sular gələr, göl dolar,</i>
<i>Bir şirin sözə qaldı.</i>	<i>Kəmərin belə bağlar.</i>	<i>Şaxta vurur, gül solar.</i>
<i>Yad qovuldu dağlardan,</i>	<i>Gül açıb, bülbul oxur,</i>	<i>Mərd igidin balası</i>
<i>Yurd yenə bizə qaldı.</i>	<i>Var olsun belə bağlar.</i>	<i>Özü kimi mərd olar.</i>

Verilmiş bayatılara əsasən bu şeir növünün xüsusiyyətlərini araşdırın.

Kiçik qruplarla iş. Müəyyən mövzuya həsr olunmuş bayatılar paylanır. Lakin 4-cü misra gizli saxlanır. İlk versiyada 4-cü misra uşaqlar tərəfindən qafiyələnməlidir. Kömək məqsədilə seçim üçün bir neçə variant zərflərdə təqdim oluna bilər.

Məlumat mübadiləsi və müzakirənin təşkili. Qrupların təqdimatları dinlənir və müzakirə olunur. **Dərsliklə iş.** Dərslikdən bayatı haqqında verilən məlumat oxunur. 1-3-cü tapşırıqlar yerinə yetirilir.

1-ci tapşırıq. *Yağı – düşmən, barı – hasar, tab gətirmək – dözmək, igid – qəhrəman.*

2-ci tapşırıq. Cavab “C” variantıdır.

3-cü tapşırıq. Birinci və ikinci misralardakı “barı” sözü “heç olmasa” mənasında, dördüncü misrada isə “hasar” mənasında işlənib.

Nəticə: Bayatı 4 misradan ibarət olur. 1, 2, 4-cü misralar qafiyələnir. Bayatının əsas məzmunu sonuncu iki misrada açılır.

Tətbiqetmə. 1-ci tapşırıq. Verilmiş bayatı bu şəkildə olmalıdır:

Mən aşiqəm, şum olsun,
Şumla yeri, şum olsun.
Yaxşı evim olunca
Bir yaxşı qonşum olsun.

İş dəftərində mövzu ilə bağlı tapşırıqlar yerinə yetirilir.

Dil qaydaları. 4-cü tapşırıq. Cavab "B" variantıdır.

Sual: – *Elə sözlər deyin ki, həm ad, həm də hərəkət bildirsin. (gül, yay, yaz və s.) Bu sözləri müxtəlif mənalarda cümlədə işlədin.*

Yazı. İmla mətni:

BƏNÖVŞƏ (39 söz)

Bir qar dənəciyi torpağa düşüb yazda bənövşəyə çevrildi. Amma heç kəs onun qar dənəciyindən yarandığına inanmadı. Buna görə də bənövşə hamıdan küsdü. Kolun dibində boynunu büküb təkçə qaldı. İndiyəcən bənövşə kol dibindən çıxmayıb. Çünki hələ də çiçəklər ona inanmır.

Ev tapşırığı: – 3 bayatı tapıb köçürün. Onların mövzusunu müəyyən edin.

Qiymətləndirmə. Təqdimata, diskussiyaya və tətbiqetmənin nəticələrinə əsasən aparılır.

89-cu mövzu. JANRLAR (2 saat)

Məzmun standartları	Təlim məqsədləri
1.2.1. Müşahidə etdikləri, eşitdikləri və oxuduqları haqqında danışır.	Azərbaycan folklorunun müxtəlif janrlarına aid nümunələr öyrənib təqdim edir.
2.2.2. Bədii mətnləri janrlara görə (şeyr, hekayə, təmsil, nağıl) fərqləndirir.	Məzmun və forma xüsusiyyətlərinə görə bədii nümunələrin janrını müəyyən edir.
3.1.1. Yazısında sadə hüsnxət və orfoqrafiya normalarına riayət edir.	"U" hərfini hüsnxət normalarına uyğun yazır və digər hərflərlə birləşdirir.

Motivasiya. Müəllim şagirdlərə məlumat verir: – *Hər bir əsər müəyyən xüsusiyyətlərə malik olur. Məsələn, atalar sözləri müdrik fikir, tapmacalar sual ifadə edir, bayatılar dörd misradan ibarət olur, yanılıtmacı demək çətindir. Bu cür xüsusiyyətlərə görə əsərlər janrlara ayrılır.*

Daha sonra müəllim bir tapmaca, bir atalar sözü, bir layla və bir bayatı oxuyur. Şagirdlərdən hər bir oxunan mətnin hansı janra aid olduğu soruşulur.

Tədqiqat sualı: – *Janrlar bir-birindən nə ilə fərqlənir?*

Tədqiqatın aparılması. Qruplarla iş. Şagirdlər verilmiş suallar əsasında öz fikirlərini iş vərəqlərində qeyd edirlər.

I qrup. *Bir neçə atalar sözü verilir. Verilmiş nümunənin hansı janra aid olduğunu müəyyən edin. Başqa misallar çəkməklə bu janrın xüsusiyyətlərini izah edin.*

II qrup. *Bayatı verilir. Verilmiş nümunənin hansı janra aid olduğunu müəyyən edin. Başqa misallar çəkməklə bu janrın xüsusiyyətlərini izah edin.*

III qrup. *Layla verilir. Verilmiş nümunənin hansı janra aid olduğunu müəyyən edin. Başqa misallar çəkməklə bu janrın xüsusiyyətlərini izah edin.*

IV qrup. *Tapmaca verilir. Verilmiş nümunənin hansı janra aid olduğunu müəyyən edin. Başqa misallar çəkməklə bu janrın xüsusiyyətlərini izah edin.*

Məlumat mübadiləsi və müzakirənin təşkili. Qrupların təqdimatı dinlənir və müzakirə olunur. İşlərin təqdimatı zamanı digər qruplar əlavələrini edə bilər.

Dərslikdən 1-5-ci tapşırıqlar yerinə yetirilir.

İş dəftərində mövzu ilə bağlı tapşırıqlar yerinə yetirilir.

Nəticə: Hər janrın öz forma və məzmun xüsusiyyətləri var.

Hüsnxət. İş dəftəri, “U” hərfi.

Ev tapşırığı: – Müxtəlif janrlara aid nümunələr öyrənin.

Qiymətləndirmə. Təqdimata, diskussiyaya və tətbiqetmənin nəticələrinə əsasən aparılır.

ÜMUMİLƏŞDİRİCİ TƏKRAR (1 saat). Dərslik, səh. 180

BÖLMƏ ÜZRƏ QIYMƏTLƏNDİRMƏ (1 saat). İş dəftəri, səh. 128-129

VIII bölmə

NAĞILLAR ALƏMİNDƏ

Nö	Mövzu	Məzmun standartları	Saat sayı	Dərslik səh.	İş dəftəri səh.	MMV səh.
90.	Balaca Əhməd	1.2.1, 2.1.1, 2.1.2, 2.2.5, 2.2.3, 2.2.4, 3.1.2, 4.1.1, 4.1.7	6	182-185	130-131	205
91.	İki ayı balası	1.1.2, 1.2.1, 1.2.3, 2.2.5, 3.1.1, 3.1.2, 4.1.2, 4.1.5	4	186-187	132-134	207
92.	Cığal sərcə	2.2.5, 2.2.4, 3.1.1, 3.1.2, 4.1.4, 4.1.5	4	188-189	136	209
93.	Az danış, çox iş gör	1.1.2, 2.1.3, 2.2.5, 3.1.2, 4.1.5, 4.1.7	4	190-191	138	211
94.	Əkinçi və canavar	1.1.1, 2.2.5, 3.1.1, 3.1.4, 4.1.5, 4.1.7	4	192-193	139	212
95.	Cırt dan	2.1.2, 2.2.2, 2.2.5, 2.2.4, 4.1.1, 4.1.3, 4.1.5	6	194-199	141-142	215
96.	Yalançı çoban	2.2.5, 2.2.3, 3.1.1, 3.1.2, 4.1.5, 4.1.6, 4.1.7	4	200-201	143	217
97.	Babanın nağılı	1.1.2, 1.2.1, 2.2.5, 4.1.2, 4.1.3, 4.1.4, 4.1.5, 4.1.6	6	202-203	145	220
	Ümumiləşdirici təkrar		1	204		223
	Bölmə üzrə qiymətləndirmə		1		146-147	223
	Yekun qiymətləndirmə (Oxu)		1	205-207		223
	Yekun qiymətləndirmə (Yazı)		1		148-151	223
Yekun			42 saat			

90-cı mövzu. **BALACA ƏHMƏD** (6 saat)

Məzmun standartları	Təlim məqsədləri
1.2.1. Müşahidə etdikləri, eşitdikləri və oxuduqları haqqında danışır.	Gündəlik həyatda əldə etdiyi məlumatları nəql edir.
2.1.1. Mətnə rast gəldiyi yeni əşya və hadisələrin adlarını müvafiq mənə qrupuna aid edir.	Verilmiş sözlərə xas olan ümumi ad və ya əlaməti müəyyənləşdirir.
2.1.2. Mətnə verilmiş yaxınmənalı və əksmənalı sözləri fərqləndirir.	Mətnə rast gəldiyi yeni sözləri yaxınmənalı sözlərlə əvəz edir.
2.2.5. Mətndəki əsas fikri həyatla əlaqələndirir.	Mətnin məzmununa uyğun atalar sözləri tapır. Mətndəki obrazların xarakterini açmaqla əsas fikrə münasibət bildirir.
2.2.3. Mətnin hissələrinə başlıqlar verməklə məzmununa aid sadə plan tutur.	Mətnin hissələrini adlandırır, məzmunu uyğun plan tutur.
2.2.4. Mətnin məzmununu tərtib etdiyi plana uyğun nəql edir.	Mətnin hissələrinə başlıqlar verməklə mətni nəql edir.
3.1.2. Çap hərfləri ilə yazılmış mətni üzündən köçürür.	Mətndən seçilmiş bir hissəni köçürür.
4.1.1. Sait və samit səsləri fərqləndirir.	Sözləri tələffüz etməklə tərkibindəki səsləri müəyyənləşdirir.
4.1.7. Tələb olunan məqsəd və intonasiya-ya görə cümlə qurur və müvafiq durğu işarələri ilə tamamlayır.	Cümlə qurur və durğu işarələrindən yerində istifadə edir.

Motivasiya. Müəllim: – *Vətənin düşmənlərdən müdafiəsi hər kəsin borcudur. Sizcə, vətənin layiqli müdafiəçisi olmaq üçün hansı keyfiyyətlərə malik olmaq lazımdır?*

Fərziyyələr söylənilir. Cəsarət, silah, ağıl, bilik, vətənpərvərlik və bu kimi fikirlər səslənə bilər. Müəllim yönəldici suallarla şagirdləri “Çox zaman ağıl, tədbir, məntiq gücə üstün gəlir” fikrinə yönəldir.

Dərsliklə iş. Mətnin I hissəsi oxunur (dərslik, səh.182-183). Həmin hissəyə başlıq verilir: “*Ağbulaq kəndi mühasirədə*”

Həmin hissəyə **plan** tutulur:

1. Ağbulaq kəndinin ad qazanmış cavanları
2. Qonşu ölkənin padşahının hiyləsi
3. Elçilərin təklifi
4. Ağsaqqalların razılığı

Plan üzrə nağılın 1-ci hissəsi nəql olunur. 1-3-cü tapşırıqlar yerinə yetirilir.

1-ci tapşırıq şagirdlərdə diqqətli oxu bacarığının inkişafına xidmət edir. Cavab “C” variantıdır.

2-ci tapşırıqa cavab verməklə şagirdlər mətnin məzmununu mənimsədiklərini nümayiş etdirirlər:

- ... , ona görə də bir düşmən kəndə yaxın düşə bilmirdi.
 ... , çünki döyüşdə çoxlu əsgər itirəcəyindən qorxurdu.
 ... , çünki düşmənin qoşunu çox böyük idi.

3-cü tapşırıq. Döyüşən tərəflərdən biri ağ bayraq qaldırırsa, həmin tərəf danışığırlar

aparmaq istədiyini bildirir. ("Dəyərlərimiz" bölməsində "Bayraqlar" mətni yada salınır.)

Müəllim şagirdlərin diqqətini nağılın adına yönəldir:

- Oxuduğunuz hissədə bu adda obraza rast gəldinizmi?
- Sizcə, Ağbulaq camaatı düşmənin suallarına cavab verə biləcəkmi?
- Sizcə, düşmən hansı suallar verəcək?
- Hadisələr necə davam edəcək?

Şagirdlər hadisələrin davamı ilə bağlı öz versiyalarını təqdim edirlər.

Müəllim bir neçə məntiqi məsələ səsləndirir. Məsələn:

a) *Hərbi qərgahda 4 əsgər 4 saat növbədə durdu. Hər əsgər neçə saat növbədə durdu?* (4)

b) *Usta düzbucaqlı masanın bir küncünü kəsdi. Masanın neçə (bucağı) küncü oldu?* (5)

c) *"Bir qalanın sirri" filmində əsir düşmüş Həkim babanın rebusunu – əşyalarla olan məktubunu xatırlayın. Sandığın içində sim, nar, qanlı daş, qıfıl var. Bunların mənası nədir?* (Həkim bu əşyalarla bildirmək istəyir ki, Simnar xan onu Qanlı qalada zindana salıb)

Belə məntiqi tapşırıqları daha tez, düzgün yerinə yetirənlər xüsusi qeyd olunurlar.

Sual: – *Bəs bizim qəhrəman imtahanından necə çıxdı?*

Mətnin oxusu davam etdirilir, qəhrəmanın vəziyyətdən necə çıxması təhlil olunur (səh.183-185).

İl hissəyə başlıq verilir: *"Əhməd kəndini xilas edir".* Həmin hissənin planı tutulur:

1. *Balaca Əhmədin qərarı*
2. *Atlarla bağlı sual*
3. *Əhmədin atları ayırd etməsi*
4. *Almalarla bağlı sual*
5. *Əhmədin almaları fərqləndirməsi*
6. *Daşdan paltar tikmək lazımdır.*
7. *Qumdan iynə-sap düzəltmək olar?*
8. *Kənd yadellilərdən xilas oldu.*

Plan üzrə nağılın 2-ci hissəsi nəql olunur.

Mətnin sonundakı suallar cavablandırılır.

4-cü tapşırıq. Madyan – dişi at, xoruz – toyuğun erkəyi, təkə – erkək keçi, qoç – qoyunun erkəyi. 1-ci düzgün cavab: *Fərqli olan xoruzdur. Xoruzdan başqa qalanları heyvanlardır.* 2-ci düzgün cavab: *Fərqli olan madyandır. Madyandan başqa qalanları erkəkdir.*

5-ci tapşırıqə əsasən, məndəki bəzi sözlərin yaxınmənalı qarşılığı müəyyən olunur.

6-cı tapşırıqda qoyulmuş sual ətrafında müzakirə keçirilir.

İş dəftərində mövzu ilə bağlı tapşırıqlar yerinə yetirilir.

Danışma. Müəllim: – *"Balaca Əhməd" nağılındakı Əhməd obrazını "Xaqani" və "Bəhmənyar" mətnlərindəki baş qəhrəmanlarla müqayisə edin. Bu üç obrazı birləşdirən xüsusiyyət hansıdır? (ağıllı, hazırcavab, fərasətli olmaları)*

– *Dövlətimiz haqqında bildiklərinizi danışın.*

Dil qaydaları. 1. *Mətnin 2-ci hissəsinin 1-ci cümləsindəki sözlərdə işlənən saitləri yazın* (Ağbulaqda Əhməd adında bir oğlan yaşayırdı – a,u,ə,i,o).

– *Burada hansı saitlər iştirak etmir?*

Məndən elə cümlə seçib yazın ki, həmin saitlər (a,u,ə,i,o) burada iştirak etsin. (2-ci hissənin 3-cü cümləsi: "Əhməd düşmən padşahın şərtini eşidəndə qərara gəldi ki, sabah meydana getsin, görsün nə suallardır".)

2. *Aşağıdakı sözlərdən cümlə düzəldin, cümlələrin sonunda müvafiq gələn durğu işarəsini qoymaqla dəftərə yazın.*

- 1) *ağ, elçilər, girdilər, bayraq, Ağbulağa*

- 2) *görək, anadır, bala, hansı, bunlardan, tapın, hansı*
- 3) *qabağa, Əhməd, su, bir, istədi, qab, çıxıb*
- 4) *düzəltmək, iynə-sap, olar, qumdan da*
- 5) *Əhməd, olan, kimi, eşq olsun, oğulları, xalqa*

Yazı. Mətdən elçilərin 1-ci sualı və Əhmədin ona cavabı olan hissə seçilib dəftərə köçürülür.

Nəticə: Ağilla, savadla böyük qəhrəmanlıqlar etmək olar. Dövləti qorumaq üçün onun sağlam və savadlı vətəndaşları, inkişaf etmiş iqtisadiyyatı və güclü ordusu olmalıdır.

İş dəftərində dil qaydaları ilə bağlı tapşırıqlar yerinə yetirilir.

Ev tapşırığı: – *Mətnə uyğun atalar sözləri tapıb yazın.* Şagirdlərə bildirilir ki, bu atalar sözləri ağıl, bilik, vətənpərvərliklə bağlı olmalıdır.

Qiymətləndirmə. Müəllimin təlim nəticələri üzrə hazırladığı meyarlar əsasında aparılır.

91-ci mövzu. İKİ AYI BALASI (4 saat)

Məzmun standartları	Təlim məqsədləri
1.1.2. Dinlədiyi fikirlə bağlı münasibətini əsaslandırır.	Dinlədiyi fikrin mahiyyətini anlayaraq diskussiyada iştirak edir.
1.2.1. Müşahidə etdikləri, eşitdikləri və oxuduqları haqqında danışır.	Qazandığı bilikləri əvvəlki biliklərlə müqayisə edir.
1.2.3. Nitq situasiyalarından asılı olaraq müvafiq jest və mimikalardan istifadə edir.	Rollu oyun zamanı jest və mimikalardan istifadə edir.
2.2.5. Mətdəki əsas fikri həyatla əlaqələndirir.	Mətdə hadisələr arasındakı səbəb-nəticə əlaqələrini müəyyənləşdirir. Hadisələrin gedişini təxəyyülünə uyğun dəyişməklə nağılın yeni versiyasını yaradır.
3.1.1. Yazısında sadə hüsnxət və orfoqrafiya normalarına riayət edir.	“Ü” hərfini hüsnxət normalarına uyğun yazır və digər hərflərlə birləşdirir.
3.1.2. Çap hərfləri ilə yazılmış mətni üzündən köçürür.	Mətdən seçilmiş bir hissəni köçürür.
4.1.2. Sözlərin sətirdən-sətrə keçirilməsi qaydalarını tətbiq edir.	Sözlərin hecalanması ilə sətirdən-sətrə keçirilməsi arasındakı fərqi izah edir və yazıda tətbiq edir.
4.1.5. Ad, əlamət, hərəkət bildiren sözləri qruplaşdırır.	Əşyaya xas əlamət bildiren sözləri müəyyənləşdirir.

Motivasiya.

Müəllim: – *Qonur olur, ağ olur,
Yatanda bir dağ olur.
Mağaradır yuvası,
Bir ovucdur balası.
Əyripəncədir adı,
Necədir əsl adı?*

(Ayı)

Sual: – “Artıq tamah baş yarar”, “Çox istəyən azdan da olar” atalar sözlərini necə başa düşürsünüz?

Fərziyyələr dinlənilir.

Tədqiqat sualı: – Tamahkarlıq, acgözlük nə ilə nəticələnir?

Tədqiqatın aparılması. Mətn hissə-hissə oxunur, təhlil olunur. Rollu oyun tətbiq edilə bilər. Bu zaman yaxşı olar ki, bir kəteni iki nəfər arasında bölmək təklif olunsun.

Suallar: – *Bu nağılda tülkünün hansı xüsusiyyəti ilə tanış oldunuz?*

– *Tülkü, həqiqətən də, ayı balalarına kömək etmək istəyirdi?*

– *Onun məqsədi nə idi?*

– *Nağılın ideyasını necə ifadə edə bilərsiniz? (Çox istəyən azdan da olar.)*

Məlumat mübadiləsi və müzakirənin təşkili. Dərsləyin 187-ci səhifəsindəki tapşırıqlar yerinə yetirilir.

1-ci tapşırıq:

1. ..., çünki qorxurdular ki, birinə az, o birinə çox düşər.

2. ..., çünki başa düşdü ki, ayı balaları axmaqdır.

3. ..., çünki tikələrin bərabər olmasını istəyirdilər.

4-cü tapşırıq. Şagirdlər “Qoğal” nağılını, A.Səhhətin “Ayı və şir” təmsilini misal göstərə bilərlər.

“Nağılı dəyiş” üsulu tətbiq edilir. Müəllim uşaqlara müraciət edir:

– *Nağılı elə dəyişin ki, ayı balaları 1-ci bölgüdən sonra tülkünün hiyləsini başa düşsünlər.*

Şagirdlər öz versiyalarını söyləyirlər. Ən yaxşı, maraqlı versiya söyləyən şagird “Mahir nağılbaz” nominasiyasının qalibi seçilir.

Dinləmə materialı

M.Ə.Sabirin tülkünün hiyləgərliyini əks etdirən “Qarğa və tülkü” təmsili oxunur.

*Pendir ağzında bir qara qarğa
Uçaraq qondu bir uca budağa.
Tülkü görcək yavaş-yavaş gəldi,
Endirib baş, ədəblə çömbəldi.
Bir zaman həsrət ilə qarğa sarı
Altdan-altdan marıtdı baş yuxarı;
Dedi: “Əhsən sənə, a qarğa ağa!
Nə nəzakətlə qonmusan budağa!
Bəzədin sən bu gün bizim çəmənini,
Şad qıldın bu gəlməyinlə məni.
Nə gözəlsən, nə xoşliqəsən sən!
Yeri var söyləsəm – hümasən sən!*

*Tüklərindir ipək kimi parlaq.
Bədnəzərdən vücudun olsun iraq!
Bu yəqindir ki, var sevimli səsin,
Oxu, versin mənə səfa nəfəsin!”
Belə sözdən fərəhlənib qarğa,
Ağzını açdı, ta ki etsin “qa”.
“Qa” edərkən hənuz bircə kərə
Pendiri dimdiyindən endi yerə.
Tülkü fövrən havada qapdı, yedi,
Qarğaya tənə ilə böylə dedi:
“Olmasaydı cahanda sarsaqlar,
Ac qalardı, yəqin ki, yaltaqlar”.*

Mirzə Ələkbər Sabir

Təmsil dinlənilir. Mətnə izaha ehtiyacı olan çətin sözlər lüğətin köməyi ilə araşdırılır. (**çömbəldi** – pəncələri üstə oturmaq, **marıtdı** – gözlerini bir nöqtəyə dikib baxmaq, **xoşliqa** – göyçək, siması xoşa gələn, **hüma** – cənnət quşu, **bədnəzər** – xəter gətirən pis göz, **iraq** – uzaq, **fərəhlənmək** – sevinmək, **hənuz** – hələ, hələ ki, indi, indicə, **fövrən** – dərhal, həmin saat, **tənə** – danlaq, məzəmmət, **sarsaq** – axmaq, səfeh).

Təmsil nəsr formasında səhnələşdirilir. Dərsləkdəki mətnlə müqayisə olunur.

Suallar: – “Ağılsız, acgöz, avam, tamahkar” – bu xüsusiyyətlər təmsildəki hansı obrazlara xasdır?

Nəticə: İnsanlara qarşı səxavətli, diqqətli olmaq, nəfsi boğmaq, yoldaşların və yaxınları ilə bölüşməyi bacarmaq lazımdır.

Tətbiqetmə. İş dəftərində tapşırıqlar yerinə yetirilir.

Pazlların köməyi ilə şəkillər yapışdırılır, rənglənir.

– Əlifba sırasında hərflərin yerinə görə pazlları yerinə qoymaqla hansı şəkli alırıq?

Pazllar yapışdırılır.

Alınmış şəklın mətnin hansı hissəsinə aid olduğu müəyyənləşdirilir.

Şagirdlərə suallar verilir: – *Məsələrdə yaşayan ayı hansı rəngdə olur? Bəs ağ rəngdə olan ayı harada yaşayır?*

Dil qaydaları

A) Nağılın birinci abzasında sətirdən-sətrə keçməyən sözləri seçib yazın.

B) Mətnin 1-ci cümləsində işlənən əlamət bildiren sözləri seçin və bu sözlərə ad bildiren sözlər əlavə etməklə yazın.

Yazı. “İki ayı balası” mətnində ayı balalarının tülkünün bölgüsündən narazı qaldıqları hissə tapılır və üzündən köçürülür.

Hüsnxət. İş dəftəri, “Ü” hərfi.

Ev tapşırığı: – *Dərsliyin 187-ci səhifəsindəki 2-3-cü tapşırıqları yerinə yetirin. Ayı aplikasiyası hazırlayın.*

Qiymətləndirmə. Müəllimin təlim nəticələri üzrə hazırladığı meyarlar əsasında aparılır.

92-ci mövzu. CİĞAL SƏRÇƏ (4 saat)

Məzmun standartları	Təlim məqsədləri
2.2.5. Mətndəki əsas fikri həyatla əlaqələndirir.	Mətndəki əsas fikri müəyyən edir və münasibət bildirir. Hadisələrin gedişini təxəyyülünə uyğun dəyişməklə nağılın yeni versiyasını yaradır.
2.2.4. Mətnin məzmununu tərtib etdiyi plana uyğun nəql edir.	Plana uyğun olaraq mətnin məzmununu nəql edir.
3.1.1. Yazısında sadə hüsnxət və orfoqrafiya normalarına riayət edir.	“V” hərfini hüsnxət normalarına uyğun yazır və digər hərflərlə birləşdirir.
3.1.2. Çap hərfləri ilə yazılmış mətni üzündən köçürür.	Mətndən seçilmiş hissəni köçürür.
4.1.4. Mətnə rast gəldiyi yeni sözlərin yazılış və tələffüzünü müəyyənləşdirmək üçün lüğətdən istifadə edir.	İmla yazısında yazılışı və tələffüzü fərqlənən sözlərin düzgün yazılışını lüğətin köməyi ilə müəyyənləşdirir.
4.1.5. Ad, əlamət, hərəkət bildiren sözləri qruplaşdırır.	Ad və əlamət bildiren sözlərdən yaranan başlıqları müəyyənləşdirir.

Motivasiya. Müəllim sinifdə bir oyun keçirir. Məsələn, 5 stul dairəvi düzülür. 6 uşaq musiqi sədaları altında stulların ətrafına fırlanır. Musiqi səsi kəsildikdə uşaqlar stullarda əyləşməlidirlər. Ayaq üstə qalan şagird məğlub hesab olunur.

Köməkçi suallar:

- Oyunun şərtlərinə hamı əməl edirmi?
 - Oyunun şərtlərinə əməl etməyən oyunçu necə adlanır?
- Fərziyyələr içərisində “cığal” sözü işlədilir.

Tədqiqat sualı: – *Həyatda cığallıq edənlərə münasibət necə olur?*

Tədqiqatın aparılması. Dərsliklə iş. Mətn (dərslik, səh. 188-189) qruplar arasında 4 hissəyə bölünür. Hər qrup oxuduğu hissəyə münasibətini bildirir.

Mətnlə bağlı suallar verilir:

– *Cığal sərçənin sazı alanadək cığallıq etdiyi mərhələləri deyın. (tikan – çörək – qoyun – gəlin)*

– *Təsəvvür edin ki, qarı nənə sərçənin tikanı əvəzinə yerdən başqa bir tikan tapır və sərçəyə verir. Sizcə, bu halda nəgıl necə davam edərdi?*

Şagirdlər öz versiyalarını irəli sürürlər.

Məlumat mübadiləsi və müzakirənin təşkili. Qrupların təqdimatı dinlənilir və müzakirə olunur. Dərslikdən 1-2-ci tapşırıqlar yerinə yetirilir. 1-ci tapşırıqdakı cümlələr plan kimi qəbul edilir, cümlələrin düzgün ardıcılığı müəyyən olunur və mətnin məzmunu bu plana əsasən nəql edilir.

Nəticə: Təkcə oyunda deyil, hər işdə, hər yerdə ədalətli olmağı, düzgün münasibətlər qurmağı bacarmaq lazımdır.

Tətbiqetmə. İş dəftərində mövzu ilə bağlı tapşırıqlar yerinə yetirilir.

Dil qaydaları

1. – *Mətnin adındakı sözlərin nə bildirdiyini müəyyənləşdirin (cığal – əşyanın əlamətini, sərçə isə əşyanın adını bildirir).*

2. – *Oxuduğunuz daha hansı mətnlərin adları ad və əlamət bildirən sözlərdən yaranıb? (“Üçrəngli bayraq”, “Əbədi məşəl”, “Qədim xalça”, “Sehrli torba”, “Yaşıl fincan”, “Mehriban səma”, “Qayğıkeş valideynlər”, “Rəhmli Küçük” və s.)*

Yazı. İmla mətni:

ARABA KÖLGƏSİ (38 söz)

Ot yüklənmiş araba yol kənarında dayanmışdı. Arabanı çəkən ulaq dincini alırdı. Bir it gəlib arabanın kölgəsində uzandı. Birdən it ulağa hüddü. Ulaq qorxdı. Arabanı çəkib apardı. Kölgə də araba ilə getdi. Ağılsız it başqa bir kölgə axtarmağa başladı.

İş dəftərinin 136-cı səhifəsindəki dil qaydaları ilə bağlı tapşırıqlar yerinə yetirilir.

Hüsnxət. İş dəftəri, “V” hərfi.

Ev tapşırığı: – *Padşahın sarayında baş verən hissəni dəftərə köçürün.*

Qiymətləndirmə. Təqdimata, diskussiyaya və tətbiqetmənin nəticələrinə əsasən aparılır.

93-cü mövzu. **AZ DANIŞ, ÇOX İŞ GÖR** (4 saat)

Məzmun standartları	Təlim məqsədləri
1.1.2. Dinlədiyi fikirlə bağlı münasibətini əsaslandırır.	Sualları cavablandırmaqla dinlədiyi fikrə münasibətini bildirir.
2.1.3. Mətnə frazeoloji ifadələrin mənasını izah edir.	Frazeoloji ifadələrin yaxınmənalı qarşılığını müəyyənləşdirir.
2.2.5. Mətndəki əsas fikri həyatla əlaqələndirir.	Mətndəki əsas fikrə uyğun gələn atalar sözünü seçir.
3.1.2. Çap hərfləri ilə yazılmış mətni üzündən köçürür.	Mətnədən seçilmiş hissəni üzündən köçürür.
4.1.5. Ad, əlamət, hərəkət bildirən sözləri qruplaşdırır.	Söz birləşməsinin tərkibindəki ad, əlamət və hərəkət bildirən sözləri müəyyənləşdirir.
4.1.7. Tələb olunan məqsəd və intonasiya-ya görə cümlə qurur və müvafiq durğu işarələri ilə tamamlayır.	Cümlələri müvafiq durğu işarələri ilə tamamlayır.

Motivasiya. Dinləmə materialı:

Rövşənin balaca bir iti var idi. Amma ona qulluq etməyə heç cür vaxt tapmırdı. Bir gün səhər duranda fikirləşdi ki, mütləq bu gün iti gəzməyə aparmalı, nənəsinə kömək etməlidir. Bu vaxt it ona yaxınlaşıb zingildəməyə başladı. Quyruğunu bu-layaraq sanki nəse demək istəyirdi. Rövşən onu qovdu:

– *Get burdan, fikrimi dağıtma!*

Nənə otağa girib narazılıqla başını buladı:

– *Rövşən, oğlum, niyə otağını səliqəyə salmırsan?*

– *Nənə, mənə mane olma, fikrimi dağıdırsan.*

Beləcə, bütün günü otaqdan çıxmadı. Nənə də, balaca iti də ondan inci-mişdilər. Rövşən təəccübləndi: “Mən ki bütün günü onlara yardım haqqında düşünürdüm. Görəsən, niyə məndən incidilər?!”

Sual: – *Sizcə, niyə Rövşəndən incimişdilər?*

Dərsləklə iş. Dərsləkdən “Az danış, çox iş gör” mətni oxunur. Mətndəki əsas fikir atalar sözü ilə ifadə olunur (3-cü tapşırıq: “*Əməlsiz sözə təsir olmaz*”). Bu mətnlə dərslərin əvvəlində dinlənilmiş mətn arasındakı ideya-məzmun əlaqəsi, baş qəhrəmanlar arasındakı oxşarlıq araşdırılır.

Suallar: – *Yolla gedən yolçunun səhvi nədə oldu?*

– *Atlının yolçuya dediklərini izah edin.*

– *Siz yolçunun yerində olsaydınız, necə hərəkət edərdiniz?*

– *Atın üstündə gedən adama atlı deyirlər, bəs öz ayağı ilə gedən adamı necə adlandırırlar?*

– *Daha hansı minik növlərini tanıyırsınız?*

– *“Dağdan ağır sözlər” ifadəsini necə başa düşürsünüz?*

Şagirdlərin cavablarından sonra bu ifadənin işləndiyi cümlələr deyilir.

1-ci tapşırıq yerinə yetirilir: 1 – B, 2 – Ç, 3 – A, 4 – C.

2-ci tapşırıq əsasən, mətnin məzmununa uyğun gəlməyən 2-ci, 4-cü, 5-ci cümlələr

seçilir. 3-cü cümlə ilə bağlı fikir müxtəlifliyi yarana bilər. Müəllim bu halda vurğulamalıdır ki, atlı yolçuya kömək etmək üçün deyil, onun boş yerə danışdığını göstərmək üçün daşı kənara itələyir.

İş dəftərində mövzu ilə bağlı tapşırıqlar yerinə yetirilir.

Nağılın sonuncu iki cümləsini öz sözlərinizlə izah edin və eşitdiyiniz, rastlaşdığınız elə hadisələr danışın ki, həmin cümlələri orada yerində işlədə bilərsiniz.

Dil qaydaları

4-cü tapşırıq, eləcə də iş dəftərində dil qaydalarına aid tapşırıqlar yerinə yetirilir.

“Kim daha tez” oyunu

Nə? sualına cavab olan sözlərə şəkilçi artırmaqla *kim?* sualına cavab verən sözlər yaratmaq olar. Mətnə *yol – yolçu, at – atlı* kimi sözlər bu cür verilib. Şagirdlər belə sözlər fikirləşib söyləyirlər (*dəniz – dənizçi, qoruq – qoruqçu, çay – çayçı, kənd – kəndli* və s.) və cümlədə işlədirlər.

Yazı. Mətnə atının atdan düşdükdən sonra etdikləri dəftərə köçürülür.

Ev tapşırığı: – *Dərsliyin 191-ci səhifəsindəki 5-ci tapşırığı yerinə yetirin.*

Qiymətləndirmə. Müəllimin təlim nəticələri üzrə hazırladığı meyarlar əsasında aparılır.

94-cü mövzu. ƏKİNCİ VƏ CANAVAR (4 saat)

Məzmun standartları	Təlim məqsədləri
1.1.1. Sual verməklə dinlədiyi fikrin mahiyyətini aydınlaşdırır.	Dinlədiyi mətnin mövzusu ilə bağlı fikri aydınlaşdırmaq məqsədi ilə suallar verir.
2.2.5. Mətndəki əsas fikri həyatla əlaqələndirir.	Mətndəki obrazların xarakterini açmaqla əsas fikrə münasibət bildirir. Mətnin ideyasına uyğun gələn atalar sözünü seçir.
3.1.1. Yazısında sadə hüsnxət və orfoqrafiya normalarına riayət edir.	“Y” hərfini hüsnxət normalarına uyğun yazır və digər hərflərlə birləşdirir. Oxuduğu şeirin məzmununu yazarkən hüsnxət və orfoqrafiya normalarına riayət edir.
3.1.4. Müşahidə və təəssüratlar əsasında kiçikhəcmli esse yazır.	Müşahidə etdikləri və oxuduqları əsasında esse yazır.
4.1.5. Ad, əlamət, hərəkət bildirən sözləri qruplaşdırır.	Ad və əlamət bildirən sözləri uyğunlaşdıraraq söz birləşmələri yaradır.
4.1.7. Tələb olunan məqsəd və intonasiyaya görə cümlə qurur və müvafiq durğu işarələri ilə tamamlayır.	Cümləni intonasiyaya görə fərqləndirir.

Motivasiya. Müəllim un məmullatları təsvir olunmuş şəkillər nümayiş etdirir.

– *Bunlar nədən hazırlanır? (undan)*

– *Unu nədən alırlar? (buğdadan)*

– *Un məmulatları içərisində hansı müqəddəs nemətdir ki, insan hər gün onu yeyir, amma ondan bezmir? (çörək)*

Tədqiqat sualı: – *Çörək süfrəmizə gələne qədər hansı mərhələlərdən keçir?*

Tədqiqatın aparılması. Dərslikdən nağıl oxunur, təhlil olunur. 1-ci tapşırıq yerinə yetirilir. Canavarın xarakterinə uyğun sözlər seçilir: *tənbəl, acgöz.*

2-ci tapşırıqda mətnin məzmununa uyğun gələn “İstəyirsən bal-çörək, al əlinə bel-kürək” atalar sözü seçilir.

Auksion oyunu keçirilir. Müəllim qeyd edir ki, hər kəs yalnız bir fikir (cümlə) səsləndirməli, ardıcılığa diqqət yetirməlidir.

Sual:– *Çörək hazırlanana qədər hansı mərhələlərdən keçir?*

Mərhələlər sadalanır:

- *Torpağı yumşaltmaq lazımdır.*
- *Eyni zamanda daş-kəsəkdən təmizləmək lazımdır.*
- *Yeri şumlamaq lazımdır.*
- *Payızda toxumu səpmək lazımdır.*
- *Qışda toxum qarın altında qalacaq.*
- *Yazda taxıl göyərəcək.*
- *Onu suvarmaq lazımdır.*
- *Alaq otlarından təmizləmək lazımdır.*
- *Yayda taxıl yetişəcək.*
- *Taxıl yığılacaq.*
- *Dəyirmana aparılacaq.*
- *Dəyirməndə buğdadan un alınacaq.*
- *Undan xəmir hazırlanacaq.*
- *Xəmindən çörək bişiriləcək.*

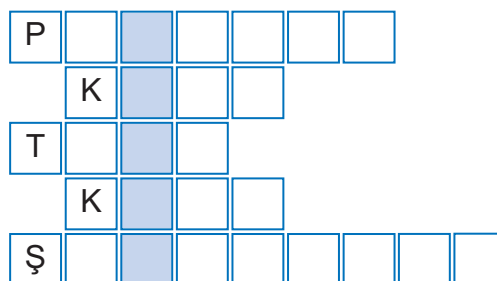
Qruplarla iş. Şagirdlər verilmiş suallar əsasında öz fikirlərini iş vərəqlərində qeyd edirlər.

I qrup. *Taxıl bitkilərinin adını yazın.*

II qrup. *“Əkəndə yox, biçəndə yox, yeyəndə orta qardaş” atalar sözünə uyğun nağıl danışın.*

III qrup. *Əmək, çörək, zəhmət haqqında atalar sözləri yazın.*

IV qrup. *Krossvorda un məmulatlarının adlarını yazmaqla yuxarıdan aşağı mavi xanələrdə alınan sözü tapın (peçenye, kökə, tort, kətə, şəkərbura sözlərinin izahı və ya şəkilləri müəllim tərəfindən verilir).*

Məlumat mübadiləsi və müzakirənin təşkili. Qrupların təqdimatları dinlənilir və müzakirə olunur.

Dinləmə

ÇÖRƏK

Sığal çəksən torpağa,
Torpaq çörək yetirər.
O olmasa, süfrəmiz
Görkəmini itirər.
Hər bir nemətdən əziz
Yenə bizə çörəkdir.
Ay uşaqlar, çörəyi
Çox qorumaq gerəkdir.

Alidə Kərimova

– Çörəyin əldə olunması haqqında nə bilirik və nəyi bilmək istədik?

Şagirdlər çörəyin ərşəyə gəlməsi mərhələləri, çörəyin əhəmiyyəti, onun nə üçün bərəkət adlandırılması haqqında bir-biri ilə suallar verirlər.

ÇÖRƏK HAQQINDA	
NƏYİ BİLİRDİM	NƏYİ ÖYRƏNDİM
Taxıl bitkilərindən alınır. Bütün yer üzündə yayılıb. Ən geniş yayılmış ərzaq bitkisidir. Çox əmək tələb edir. Çörək müqəddəsdir.	Çörəyi bişirmək üçün əvvəl əl əməyindən istifadə edirdilər, indi bu proses avtomatlaşdırılıb. Çörək süfrəyə gələndə bir çox mərhələlərdən keçir. Çörək insan aqlının ən böyük kəşfidir. Onun haqqında şeir, mahnı, rəvayətlər yaranmışdır.

Nəticə: Əziyyətlə görülən işin bəhrəsi şirin olur. Çörək süfrəmizə onlarca insanın zəhməti hesabına gəlib çatır. Çörək insanları yaşadan başlıca qida məhsuludur. Ona görə də çörək müqəddəs sayılır.

Tətbiqetmə. İş dəftərində mövzu ilə bağlı tapşırıqlar yerinə yetirilir.

Dil qaydaları

Dərslikdən 4-6-cı tapşırıqlar yerinə yetirilir.

5-ci tapşırıq. Cavab “B” variantıdır.

6-cı tapşırıq yerinə yetirilir. *Ətirli, dadlı, yumşaq, yumru, isti* sözləri *çörək* sözü ilə uyğunlaşdırılır.

Yazı. İfadə mətni:

ƏZİZ DOST

Kitab mənim sevimli
Dostumdur, yoldaşımdır.
O mənə sirlər açan
Ən yaxın sirdaşımdır.

Kitabla dost olandan
Artmış gözümün nuru.
Mən ondan öyrənmişəm
Mətinliyi, qüruru.

Hikmət Ziya

Hüsnxət. İş dəftəri, “Y” hərfi.

Ev tapşırığı: – Çörək, əmək, zəhmət haqqında atalar sözləri yazın. Dərsliyin 193-cü səhifəsindəki 3-cü tapşırıq yerinə yetirin.

Qiymətləndirmə. Təqdimata, diskussiyaya və tətbiqetmənin nəticələrinə əsasən aparılır.

95-ci mövzu. CİRTDAN (6 saat)

Məzmun standartları	Təlim məqsədləri
2.1.2. Mətnə verilmiş yaxınmənalı və əks-mənalı sözləri fərqləndirir.	Mətnə rast gəldiyi yeni sözlərin yaxınmənalı qarşılıqlarını müəyyənləşdirir.
2.2.2. Bədii mətnləri janrlara görə (şeyr, hekayə, təmsil, nağıl) fərqləndirir.	Nağılları digər janrlardan fərqləndirir və xüsusiyyətlərini sadalayır.
2.2.5. Mətndəki əsas fikri həyatla əlaqələndirir.	Mətndəki obrazların xarakterini açmaqla əsas fikrə münasibət bildirir.
2.2.4. Mətnin məzmununu tərtib etdiyi plana uyğun nəql edir.	Mətnin ardıcılığını bərpa edir. Mətnə hadisələr arasında səbəb-nəticə əlaqələrini müəyyən etməklə şüurlu oxuduğunu nümayiş etdirir.
4.1.1. Sait və samit səsləri fərqləndirir.	Verilmiş sözlərdə sait və samitləri fərqləndirir.
4.1.3. Sözlərin böyük hərflə yazılışına dair qaydaları (şəxs və coğrafi adlar) məqamına uyğun tətbiq edir.	İnsan adı bildirən sözlərin böyük hərflə yazıldığını bilir və yazısında tətbiq edir.
4.1.5. Ad, əlamət, hərəkət bildirən sözləri qruplaşdırır.	Ad bildirən sözə müvafiq əlamət bildirən sözlər əlavə edir.

Motivasiya. Müəllim: – Bəzən belə ifadələr eşidirik: cırtndan ölkə, cırtndan planet. Sizcə, bu nə deməkdir?

Fərziyyələr dinlənilir.

- Bəs hansı adamlara “cırtıdan” deyirlər?
- Fikirlər ümumiləşdirilir.
- Biri vardı, biri yoxdu. Bir babbalaca oğlan var idi.

Sual: – Sizcə, bu oğlanın adı nə idi?

Dərsliklə iş: Dərsliyin 194-197-ci səhifələri üzrə iş aparılır. Mətnin ardıcılığı müəyyənləşdirilir. (1-B, 2-C, 3-A, 4-Ç, 5-E, 6-F, 7-Ə, 8-D)

Müəllim:– *Təsəvvür edin ki, “Cırtıdan” nağılında meşədə azmış uşaqlar işıq gələn tərəfə yox, it hürən tərəfə getdilər. Sizcə, onda nə baş verərdi?*

İş dəftərində mövzu ilə bağlı tapşırıqlar yerinə yetirilir.

Müəllim: – *Bəzən hər hansı şəxslə ilk tanışlıqda aldığınız təəssürat yanlış olur. O, xəsis, qaraqabaq adam təsiri bağışlayır. Sonra görürsən ki, əksinə, çox əliaçıq, şən və güləruzdür. Sizcə, adamlar haqqında ilk tanışlıqdan sonra birmənalı fikir yürütmək olarmı?*

Şagirdlər həyatda gördüklərinə, eşitdiklərinə əsaslanaraq bu haqda öz fərziyyələrini söyləyirlər.

Sual: – *Cırtıdanın xarakteri haqqında nə demək olar?*

Divə rast gələnə qədər Cırtıdanın davranışı, onun xarakteri haqqında fikir yürüdüldür.

Dərsliklə iş. Mətnin son hissəsi oxunur (dərslik, səh.198).

Dərsliyin 198-199-cu səhifələrindəki mətnə aid tapşırıqlar yerinə yetirilir.

4-cü tapşırıq. Cavab:

- ... , Cırtıdandan muğayat olsunlar.
- ... , *çünkü* fikirləşdi ki, gecə onları yeyib qarnını doyurar.
- ... , *çünkü* bilirdi ki, div onları yemək istəyir.
- ... , ona görə ki ağılsız idi.

Dərsliyin 199-cu səhifəsindəki nağıllarla bağlı verilən nəzəri hissə oxunub təhlil olunur. Şagirdlərdən indiyədək hansı nağılları oxuduqları, eşitdikləri soruşulur. Nağılların hansı sözlərlə başladığı, hansı sözlərlə qurtardığı deyilir.

5-ci tapşırıq. Cavab:

- ... biri mənim, biri nağıl deyəninin, biri də nağıla qulaq asanın.
- ... dərə, təpə, düz getdi.
- ... üstədən qıfıllandı, üstədən geyindi, altdan qıfıllandı.

Dil qaydaları

Müəllim: – *Cırtıdanı xarakterizə edən sözlər yazın. Bu sözlərin ad, əlamət, yoxsa hərəkət bildirdiyini müəyyən edin. Həmin sözlərdən müsbət keyfiyyət bildirənlərin altından xətt çəkin.*

– *Oxuduğunuz nağıllarda daha hansı ağıllı qəhrəmanlarla rastlaşmışınız? Onların adlarını yazın. Bu sözləri nə üçün böyük hərflə yazmaq lazımdır?*

6-cı tapşırıq: yekəpər div, ağılsız div, acgöz div və s.

Yazı. Divin evində baş verənlərin qısa məzmununu yazın.

Nəticə: Cırtıdan çox qoçaq, ağıllı, tədbirli və qayğıkeş oğlandır.

İş dəftərində dil qaydaları ilə bağlı tapşırıqlar yerinə yetirilir.

Ev tapşırığı: – Dərsliyin 199-cu səhifəsindəki 7-ci tapşırığı yerinə yetirin.

Nağıla uyğun atalar sözləri yazın və nağılın hansı hissəsinə aid olduğunu müəyyən edin.

Qiymətləndirmə. Müəllimin təlim nəticələri üzrə hazırladığı meyarlar əsasında aparılır.

96-cı mövzu. **YALANÇI ÇOBAN** (4 saat)

Məzmun standartları	Təlim məqsədləri
2.2.5. Mətndəki əsas fikri həyatla əlaqələndirir.	Verilmiş variantlardan uyğun olanını seçərək mətni tamamlayır. Hadisələrin gedişində dəyişiklik etməklə mətni yeni sonluqla bitirir. Həyatda gördüklərinə əsaslanaraq problemlə bağlı fikirlərini bildirir. Verilmiş atalar sözlərindən mətnin ideyasına uyğun olanını seçir.
2.2.3. Mətnin hissələrinə başlıqlar verməklə məzmununa aid sadə plan tutur.	Mətnin hissələrini adlandırır və plan tərtib edir.
3.1.1. Yazısında sadə hüsnxət və orfoqrafiya normalarına riayət edir.	“Z” hərfini hüsnxət normalarına uyğun yazır və digər hərflərlə birləşdirir. Cəm şəkilçisini orfoqrafik normalara uyğun yazır.
3.1.2. Çap hərfləri ilə yazılmış mətni üzündən köçürür.	Mətnin seçilmiş hissəsini üzündən köçürür.
4.1.5. Ad, əlamət, hərəkət bildirən sözləri qruplaşdırır.	Ad bildirən sözləri fərqləndirir.
4.1.6. Cümləni digər nitq vahidlərindən fərqləndirir.	Söz birləşməsini mürəkkəb sözdən fərqləndirir.
4.1.7. Tələb olunan məqsəd və intonasiyaya görə cümlə qurur və müvafiq durğu işarələri ilə tamamlayır.	Mətndə nida cümlələrini seçir və uyğun intonasiya ilə oxuyur.

Motivasiya. Müəllim: – *Yalanın və yalançılığın nəticəsi nə ola bilər?* (dostu olmaz, heç kəs ona inanmaz, sözünü sayan və dinləyən olmaz, hörməti olmaz və s.)

Dərsləklə iş. Mətn (dərslək, səh. 200-201) müvafiq jest və mimikalardan istifadə edilməklə abzas-abzas oxunur.

I abzas:

Ucqar dağ kəndində bir çoban yaşayırdı. O hər gün səhər kənd camaatının qoyun-quzusunu yığıb otarmağa aparır, bütün gününü qoyunlarla keçirirdi.

Müəllim:

- Çoban harada yaşayırdı?
- O nə işlə məşğul olurdu?

II abzas:

Bir gün çoban, həmişəki kimi, sürünü otarırdı. Ətrafda kəlmə kəsməyə bir adam yox idi. Qoyunlar da danışa bilmirdi ki, onlarla söhbət eləsin. Axırda çoban qərara gəldi ki, kənd camaatı ilə zarafat etsin. Kəndin yaxınlığındakı təpənin üstünə çıxıb var gücü ilə qışqırdı:

– Ay camaat, köməyə gəlin! Sürüyə canavar girib!

Müəllim:

- Bir gün çoban nə qərara gəldi?
- Çobanın kəndliləri aldatmağının səbəbi nə idi?

III abzas:

Kəndlilər onun səsinə eşitdilər. Kimisi əlinə yaba, kimisi də balta alıb otlığa tərəf qaçdı. Çoban çomağını əlinə alıb “Aldatdım, aldatdım” deyə-deyə oynamağa başladı.

Müəllim:

- Kəndlilər nə etdilər?
- Çoban onlara nə dedi?

IV abzas:

Adamlar başlarını bulayıb narazı halda kəndə qayıtdılar. Aradan bir neçə gün keçdi. Bir gün axşamüstü yenə təpənin başından çobanın səsi gəldi:

- Ay aman, imdad! Canavar qoyunu apardı!

Müəllim:

- Çobanın zarafatı kəndlilərə necə təsir etdi?
- Bir neçə gün sonra nə hadisə baş verdi?

V abzas:

Adamlar yenə də əllərinə keçəni götürüb təpənin o tayına qaçdılar.

Müəllim:

- Kəndlilər nə etdilər?

Şagirdlərin cavablarından sonra dərslikdəki 1-2-ci tapşırıqlar yerinə yetirilir. 1-ci tapşırıq əsasən, məndəki boşluqların yerinə uyğun gələn cümlələr müəyyənləşdirilir: 1-ci boşluğa “O, çox darıxırdı”, 2-ci boşluğa “Gəlib gördülər ki, canavar-zad yoxdur”, 3-cü boşluğa “Çoban yenə gülə-gülə onları lağa qoydu” cümləsi uyğun gəlir.

2-ci tapşırıq yerinə yetirilir. Şagirdlərin cavab versiyaları dinlənilir.

VI abzas:

Bir müddət də keçdi. Günlərin bir günü çoban yenə qoyunları otarırdı. Birdən meşədən üç canavar çıxıb sürüyə hücum etdi. Başladılar əllərinə keçən qoyun-quzunu parçalamağa. Çoban gördü ki, canavarlarla bacarmayacaq. Kəndə tərəf qaçıb qışqırmağa başladı:

- Ay camaat, qoymayın! Canavar sürünü qırıb qurtardı!

Müəllim: – Bir müddətdən sonra nə hadisə baş verdi? Çoban nə etdi? O, yenə də zarafat edirdi?

VII abzas:

Kənd camaatı həyət-bacada öz işi ilə məşğul idi. Adamlar səslənən tərəfə baxdılar. Ancaq heç kim yerindən tərpənmədi. Onlar artıq çobana inanmırdılar. Beləcə, canavarlar sürünün axırına çıxdı.

Müəllim: – Kəndlilər köməyə gəldilərmidi? Niyə kəndlilər çobana kömək etmədilər? Onlar çobana niyə inanmadılar? Çobanın yalan danışmağının nəticəsi nə oldu?

İş dəftərində mövzu ilə bağlı tapşırıqlar yerinə yetirilir.

Dil qaydaları. 3-cü tapşırıq. Cavab “B” variantıdır.

4-cü tapşırıq yerinə yetirilir. Mətnin 1-ci hissəsinə “Çobanın zarafatı”, 2-ci hissəsinə isə “Çobanın harayı” başlıqları verilə bilər.

Mətnin ümumi planı tutulur:

1. Darıxan çoban
2. Çobanın qərarı
3. Köməyə gələn kəndlilər

4. Narazı qalan camaat
5. Yenidən köməyə gələn insanlar
6. Çobanın adamları yenə lağa qoyması
7. Canavarların sürüyə hücumu
8. Köməyə gəlməyən kəndlilər
9. Sürünün axırına çıxan canavarlar

Şagirdlər plan üzrə nağılı danışirlar. Danışiq prosesində müvafiq jest və mimikalardan istifadəyə diqqət yetirilir.

Suallar: – *Yalanınızın üstü açılanda hansı hisləri keçirirsiniz? Yalan danışmaq nə üçün xoşagəlməz keyfiyyət sayılır?*

Qruplarla iş.

I qrup. *“Yalançı çoban” nağılının məzmununu ifadə edən atalar sözü hansıdır? Seçiminizi izah edin.*

1. *Yalan ayaq tutar, yeriməz.*
2. *Yalançını evinə qədər qovarlar.*
3. *Yalançının evi yandı, heç kəs ona inanmadı.*

II qrup. *Əgər çoban kəndlilərlə belə zarafat etməsəydi, yalan danışmasaydı, nağılın sonu necə olardı?*

III qrup. *Yalan danışmaq nələrə səbəb ola bilər?*

IV qrup. *Siz evdə ehtiyatsızlıq edib qabı sındırsaydınız, nə edərdiniz? Nəzərə alın ki, otaqda sizdən və hələ danışmayan 1 yaşlı qardaşınızdan başqa heç kəs olmayıb.*

A) Ananıza qabı qardaşınızın sındırdığını deyirsiniz. O bunu inkar edə bilmir. Balaca olduğu üçün ana onu tənbeh etmir. Beləliklə, siz də cəzadan canınızı qurtarırsınız, qardaşınıza da heç nə olmur.

B) Günahınızı boynunuza alırsınız. Ana diqqətsizliyinizə görə sizi danlayır, cəzalandırır.

Seçiminizi əsaslandırın.

6-cı tapşırıq yerinə yetirilir. Cavab “B” variantıdır.

Müəllim: – *Mətnədən nida cümlələrini seçib oxuyun. Oxuyarkən intonasiyaya fikir verin.*

İş dəftərində dil qaydaları ilə bağlı tapşırıqlar yerinə yetirilir.

Nəticə: Yalan danışan adama heç kəs inanmaz. Şirin yalandan acı həqiqət yaxşıdır. Hər işdə, hər sözdə, hər yerdə düz olmaq lazımdır.

Yazı

1. Mətnədən çobanın 2-ci dəfə insanları aldatdığı hissə dəftərə köçürülür.

2. **Hüsnxət.** İş dəftəri, “Z” hərfi.

Ev tapşırığı: – 1. *Elə bir mətn fikirləşib danışın ki, sonda yalanın üstü açılsın.*

2. *Mətnədən cəm halında işlənən sözləri seçib yazın, tələffüzü və yazılışı fərqli olanların altından xətt çəkin.*

Qiymətləndirmə. Müəllimin təlim nəticələri üzrə hazırladığı meyarlar əsasında aparılır.

97-ci mövzu. **BABANIN NAĞILI** (6 saat)

Məzmun standartları	Təlim məqsədləri
1.1.2. Dinlədiyi fikirlə bağlı münasibətini əsaslandırır.	Sualları cavablandırmaqla dinlədiyi fikrə münasibətini bildirir.
1.2.1. Müşahidə etdikləri, eşitdikləri və oxuduqları haqqında danışır.	Oxuduqları və öyrəndiklərinə əsaslanaraq fikrini izah edir. Oxuduğu nağılın sonluğunu dəyişməklə nəql edir.
2.2.5. Mətndəki əsas fikri həyatla əlaqələndirir.	Mətndəki obrazlara öz münasibətini bildirir.
4.1.2. Sözlərin sətirdən-sətrə keçirilməsi qaydalarını tətbiq edir.	Sözdə hecaların sayının saitlərin sayından asılı olduğunu müəyyənləşdirir.
4.1.3. Sözlərin böyük hərflə yazılışına dair qaydaları (şəxs və coğrafi adlar) məqamına uyğun tətbiq edir.	Bəzi sözlərin həm böyük, həm də kiçik hərflə yazıldığını bilir və yazısında tətbiq edir.
4.1.4. Mətnə rast gəldiyi yeni sözlərin yazılış və tələffüzünü müəyyənləşdirmək üçün lüğətdən istifadə edir.	İmla yazısında yazılışı və tələffüzü fərqlənən sözlərin düzgün yazılışını lüğətin köməyi ilə müəyyənləşdirir.
4.1.5. Ad, əlamət, hərəkət bildirən sözləri qruplaşdırır.	Hərəkət bildirən sözlərin zamanını müəyyən edir.
4.1.6. Cümləni digər nitq vahidlərindən fərqləndirir.	Söz birləşməsini və cümləni bir-birindən fərqləndirir.

Motivasiya. Müəllim uşaqlara məlum nağıllardan bir-iki cümlə, yaxud illüstrasiyalar nümayiş etdirir. Bu hissələrin hansı nağıllara aid olduğu soruşulur.

Tədqiqat sualı: – *Hər hansı bir məşhur əsərin əsas hissəsindən 2-3 cümlə eşitməklə onun adını tapmaq olarmı?*

Tədqiqatın aparılması. Qruplarla iş. Qruplar kiçik müzakirədən sonra bir-birinə hansısa nağıldan fraqment söyləyir və növbəti qrup onu taparaq özü o biri qruplara tapşırıq verir. Bu, şagirdlərin dərslərdən oxuduqları mətnlər və ya məşhur təmsil, hekayə, nağıl da ola bilər.

Məlumat mübadiləsi və müzakirənin təşkili. Qrupların təqdimatı dinlənir və müzakirə olunur.

Daha sonra dərslərdəki mətn hissə-hissə oxunur, babanın hansı nağılları qarışdırdığı müəyyən olunur (2-ci tapşırıq).

1-ci tapşırıq yerinə yetirilir: 1 – B, 2 – C, 3 – A, 4 – E, 5 – Ç, 6 – D.

3-cü tapşırıq əsasən, şagirdlər babanın nəvəsini yoxlamaq məqsədilə nağılları qarışdırdığını söyləyirlər.

Nəticə: Qəhrəmanların adlarına və hərəkətlərinə əsaslanıb nağılın adını tapmaq olar.

Tətbiqetmə. Kiçik qruplara müxtəlif kiçik nağıl fraqmentləri paylanır. Qruplar bu hissələrdə buraxılmış səhvləri tapmalı və təhlil etməlidirlər.

İş dəftərində mövzu ilə bağlı tapşırıqlar yerinə yetirilir.

Danışma. Şagirdlər oxuduqları hər hansı nağılın sonluğunu dəyişib danışirlər.

Dil qaydaları.

4-cü tapşırıq. Birinci və dördüncü cümlələrdə *Nərgiz* və *Arzu* sözləri insan adları bildir-
diyindən böyük hərflə, ikinci və üçüncü cümlələrdə isə kiçik hərflə yazılır.

Bu tapşırıqların icrasından sonra müəllim sinifdə uşaqların adları ilə bağlı belə sual verir:

– *Kimin adını ifadə edən söz cümlədən asılı olaraq həm də kiçik hərflə yazıla bilər?*

5-ci tapşırıq. *Dərs, ayaq, ana, oyun, dost* sözlərindən söz birləşmələri yaradılır və cümlədə işlədilir.

İş dəftərində dil qaydaları ilə bağlı tapşırıqlar yerinə yetirilir.

İmla mətni:

ULAQ (32 söz)

Qənd yüklü ulaqlar çaydan keçəndə onlardan biri çimmək istədi. Yoldaşları nə qədər çalışdılsa, fikrindən dönmədi. Ulaq çayda doyunca çimdi. Yüklü əriyib çaya axdı. Ulaq rahatlıq tapdı. Ancaq ulağın sahibi böyük ziyana düşdü.

Dinləmə mətni

Müəllim “Qırmızıpapaq” nağılını səsləndirməmişdən qabaq sual verir:

– *Nəyə görə böyüklərin məsləhətinə həmişə qulaq asmaq lazımdır?*

Şagirdlərə tapşırılır ki, həyatda bununla bağlı başlarına gələn, gördükləri, eşitdikləri hadisələri danışsınlar.

Mətn səhnələşdirilmiş şəkildə sinfə təqdim edilir. Bunun üçün müəllim şagirdlər arasından 6 “aktyor” (aparıcı, Qırmızıpapaq, onun anası, Canavar, Qırmızıpapağın nənəsi, ovçu) seçib onları qabaqcadan hazırlaşdırmalıdır. Şagirdlər evdə xüsusi rekvizitlər (qırmızı papaq, zənbil, canavar maskası və s.) hazırlamalıdırlar.

QIRMIZIPAPAQ

(I hissə)

Biri vardı, biri yoxdu, bir balaca qız vardı. Bu qız çox ağıllı, həm də qoçaq idi. Nənəsi ad günündə ona qırmızı məxmərdən papaq tikib bağışladı. Bundan sonra qızın adı Qırmızıpapaq qaldı.

Bir gün anası piroq bişirdi və Qırmızıpapağa dedi:

– *Gəl bu piroqdan yığım səbətə, apar nənənə.*

Qız çox sevindi. Anasının verdiklərini götürüb nənəsinə baş çəkməyə getdi. Nənə meşənin o başında yaşayırdı. Anası qızın dalınca səsləndi:

– *Tanımadığın heç kimlə danışma! Yoldan çıxma, düz get, düz gəl.*

– *Arxayın ol, ana, – deyə Qırmızıpapaq yola düşdü. ● (1)*

Qırmızıpapaq meşədəki ciğirlə gedirdi. Meşə, doğrudan da, gözəl idi. Yarpaqların arasından gün düşürdü. Çiçəklər ətir saçırdı. Kəpənəklər çiçəklərə qonurdu. Qırmızıpapaq ürəyində dedi: “Nənəmə bir dəstə gül də aparım. Hələ çox tezdir, çatdıraram”. Beləcə, o, ciğirdən çıxıb meşənin dərinliyinə getdi. ● (2)

Qəfildən Qırmızıpapağın qarşısına bir Canavar çıxdı.

– *Sabahın xeyir, – Canavar dedi. – Səhər-səhər hara gedirsən belə?*

– *Nənəmə dəyməyə gedirəm.*

– *Bəs apardığın nədir?*

– *Piroq. Nənəm xəstələnib. Piroqu aparıram ki, yeyib cana gəlsin.*

– *Nənən harda olur, ay Qırmızıpapaq?*

– *Meşənin o başında, üç palıdın yanında. ● (3)*

Canavar:

– Onda sənə yaxşı yol, – deyib öz-özünə fikirləşdi: “Ləzzətli qızıdır, nənəsindən dadlı olar. Ancaq gərək elə kələk işlədim ki, ikisini də yeyim”.
Canavar tez özünü nənənin komasına yetirdi. Daxmanın qapısını döydü.

– Kimdir? – qapının dalından soruşdular.

Canavar incə səsle cavab verdi:

– Mənəm, ay nənə, Qırmızıpapaq. Sənə piroq gətirmişəm.

Nənə dedi:

– Xəstəyəm, dura bilmirəm. Qapını itələ, açılacaq.

Canavar qapını itələyib açdı. Nənənin yatağına yaxınlaşıb qarını yedi.

Sonra onun paltarlarını geyinib yerinə uzandı, özünü gizlətdi. ● (4)

– Qırmızı dairələr olan yerlərdə müəllim tamaşaya pauza verib sinfə suallar verir:

1. Anası Qırmızıpapağı yola salanda ona nə tapşırırdı?
2. Bu yerdə Qırmızıpapaq anasının hansı məsləhətinə əməl etmədi?
3. Bəs bu yerdə Qırmızıpapaq anasının hansı məsləhətinə əməl etmədi?
4. Sizcə, bundan sonra nə baş verəcək?

QIRMIZIPAPAQ

(II hissə)

Qırmızıpapağın qucağı çiçəklə dolmuşdu. Fikirləşdi ki, daha bəsdir, indi nənəyə dəyməyə gedə bilər.

O, komaya yaxınlaşanda gördü ki, qapı açıqdır. Bir şey başa düşmədi, içəri girib ucadan dedi:

– Sabahın xeyir!

Ancaq nənədən səs çıxmırdı. Onda qız yaxınlaşıb yatağın örtüyünü qaldırdı. Gördü ki, nənəsi uzanıb, ləçəyini üzünə endirib. Ancaq qarı nə işə birtəhər görünürdü.

Qırmızıpapaq soruşdu:

– Ay nənə, qulağın niyə belə yekəlib?

Yataqdan səs gəldi:

– Səni yaxşı eşitməkdən ötrü.

– Bəs gözlərin niyə belə böyüyüb?

– Səni yaxşı görüm deyə.

– Qolların necə də uzundur!

– O da səni yaxşı qucaqlamaq üçündür.

– Bəs ağzın niyə belə yekədir, ay nənə?

– Ondan ötrü ki, səni rahat yeyə bilim.

Bunu deyib Canavar Qırmızıpapağı da yedi.

Doyandan sonra Canavarı yuxu basdı. Yatağa uzanıb dərin yuxuya getdi. Xorultusu hər yanı bürüdü.

Bu zaman komanın yanından bir ovçu keçirdi. Ovçu daxmadan gələn səsi eşidəndə mat qaldı. Ola bilməzdi ki, qarı belə bərkdən xoruldasin.

O, pəncərəyə yaxınlaşıb içəri boylandı. Gördü qarının taxtında bir Canavar yatır.

– Yaxşı əlimə düşmüşsən, qoca qurd! – ovçu dedi. – Səni çoxdan axtarırdım!

O, yatan Canavarın qarnını qayçı ilə yadı. Qırmızıpapaqla nənəsi qurdun qarnından sağ-salamat çıxdılar.

Üçü də çox sevinib bu işdən razı qaldı. Ovçu Canavarın dərisini soyub

*evinə apardı. Nənə Qırmızıpapağın gətirdiyi piroqu yeyib sağaldı.
Qırmızıpapaq isə başa düşdü ki, böyüyün sözünə qulaq asmaq lazımdır.*

Ev tapşırığı. Özünüzdən kiçikhəcmli bir nağıl yazın.

Dərsliyin 203-cü səhifəsindəki 6-cı tapşırığı yerinə yetirin.

Qiymətləndirmə. Təqdimata, diskussiyaya və tətbiqetmənin nəticələrinə əsasən aparılır.

ÜMUMİLƏŞDİRİCİ TƏKRAR (1 saat). Dərslik, səh. 204

BÖLMƏ ÜZRƏ QİYMƏTLƏNDİRMƏ (1 saat). İş dəftəri, səh. 146-147

YEKUN QİYMƏTLƏNDİRMƏ (1 saat). Dərslik, səh. 205-207

YEKUN QİYMƏTLƏNDİRMƏ (1 saat). İş dəftəri, səh. 148-151

BURAXILIŞ MƏLUMATI

AZƏRBAYCAN DİLİ 2

*Ümumtəhsil məktəblərinin 2-ci sinfi üçün
Azərbaycan dili (tədris dili kimi) fənni üzrə*

METODİK VƏSAİT

Tərtibçi heyət:

Müəlliflər:

*Gülşən Orucova
Nərinə Qaragözova
Rəfiq İsmayılov
Zahid Xəlilov*

Redaktorlar:

*Solmaz Abdullayeva
Nigar Həbibova*

Bədii tərtibat:

Rəşad Nəbiyev

Korrektor:

Aqşin Məsimov

Azərbaycan Respublikası Təhsil Nazirliyinin qrif nömrəsi:
2018-002

© Azərbaycan Respublikası Təhsil Nazirliyi – 2018

Müəlliflik hüquqları qorunur. Xüsusi icazə olmadan bu nəşri və yaxud onun hər hansı hissəsini yenidən çap etdirmək, surətini çıxarmaq, elektron informasiya vasitələri ilə yaymaq qanuna ziddir.

Fiziki çap vərəqi 28. Formatı 57x82 1/8. Səhifə sayı 224.
Ofset çapı. Ofset kağızı. Tiraj 7645. Pulsuz. Bakı – 2018

“Altun kitab”

AZ1130, Bakı, Ə.Naxçıvani küçəsi – 15A
www.altunkitab.az

PULSUZ